M. LANDERCY

Kardinal ALOJZIJE STEPINAC

Izdavač
ŽUPSKI URED
54415 ĐAKOVAČKI SELCI

Odgovara
IVAN ZIRDUM

Tisak:
GRO »Plamen« Slavonski Brod

M. LANDERCY

KARDINAL ALOJZIJE STEPINAC

ĐAKOVAČKI SELCI 1989

Naziv izvornika
LE CARDINAL STEPINAC
martyr des droits de l' homme

S francuskog preveo
IVAN ZIRDUM

Francuski izdavač
APOSTOLAT DES EDITIONS, PARIS
48, rue du Four

Knjiga se može naručiti na adresu:
Župski ured
54415 Đakovački Selci
Tel. (054) 845-131 ili (054) 843-049

PREDGOVOR

Duboko sam potresen čitajući ovu knjigu, koja opisuje život Kardinala Stepinca.

Njegovo seosko porijeklo, njegova pobožnost prema Djevici Mariji, utjecaj njegove majke u njegovu svećeničkom zvanju, njegova briga za siromahe, sve me to očarava.

Ovaj veliki branilac – sve do smrti – čovjekovih prava u ime Evanđelja, zaslužuje, da se ne zaboravi u povijesti Crkve. Pravo je, da ovo djelo, napisano na francuskom jeziku, podsjeća napose na ulogu Kardinala u vođenju brige za hrvatske iseljenike u Francuskoj i drugdje. Dosta je pročitati pismo Kongregacije Koncila od mjeseca listopada 1946. godine, da se jasno upozna stav Crkve u pogledu njegove osude.

Poznato je, kako je sav svijet pratio sa zebnjom razvoj njegova procesa, njegovo tamnovanje i napokon njegovu smrt!

Kardinal Stepinac, proživljavao je u potpunosti svoje biskupsko geslo: »Gospodine, u Tebi je moja nada!«

Pariz, 1. prosinca 1980.
Kardinal François Marty,
pariški nadbiskup.

Pečatnjak zagrebačkog kaptola

UVOD

Nadbiskup zagrebački, Mons. Alojzije Stepinac, privukao je moju pažnju od godine 1945., kad sam počeo pratiti bolne događaje Crkve u Hrvatskoj. »Za vrijeme njegova procesa pratio sam sav tisak o tom bolnom zbivanju. Ali na francuskom nisam imao dosta informacija, jer, kako to reče jedan članak u časopisu ETIDES u prosincu 1946., a naš tisak francuski ne bijaše dosta informiran, kad se osuđivala pravda...

Imali smo jedino knjigu *»Događaji o Kardinalu Stepincu«* od svećenika – dominikanca Draguna, rektora Hrvatske Katoličke Misije u Francuskoj, a izdana je u Parizu godine 1958., te jednu brošuru od Ernesta Pezet-a pod naslovom *»Stepinac i Tito«*, koja bijaše objavljena 1959.

Ta dva djela usredotočena su na proces, koji bijaše vođen protiv Mons. Stepinca. Zato sam želio posvetiti jednu knjigu životu i herojskoj ličnosti Kardinala Stepinca. No, to je težak i dug rad. Najprije sam tražio informacije kod ljudi, koji su sve to poznavali. Posebno me je u radu hrabrio Mons. Stjepan Lacković, koji bijaše tajnik nadbiskupa Stepinca, te mnogi poštovatelji kardinala Stepinca.

Izričem ovdje posebnu zahvalnost hrvatskom franjevcu Aleksi Benigaru, koji mi je spremno dopustio, da se obilno mognem poslužiti njegovom knjigom, koja nosi naslov *»Alojzije Stepinac«*, a pojavila se u Rimu godine 1974. Zahvaljujem njemu i svima svojim suradnicima.«

Prvo poglavlje

DOMOVINA KARDINALA STEPINCA

Za vrijeme boravka Pape Ivana Pavla II. u Parizu od 30. svibnja do 2. lipnja godine 1980. mogle su se vidjeti mnoge hrvatske zastave (crven-bijeli-plavi sa hrvatskim grbom u sredini). Slično bijaše i na hrvatskom hodočašću godine 1979. u Rimu, gdje se na jednom natpisu moglo čitati: »Hrvatska uvijek vjerna!«[1]

O tome su pisale novine Osservatore Romano, od 30. travnja godine 1979.[2] Prigodom hrvatskog hodočašća godine 1979. Mons. Franjo Kuharić, zagrebački nadbiskup, predstavljajući Papi 10.000 hrvatskih hodočasnika u bazilici Svetog Petra, podsjetio je na značajnu izmjenu pisama između Pape Ivana VIII. i hrvatskog kneza Branimira i biskupa Teodozija. Ta pisma, datirana od 7. lipnja 879., predstavljala su događaj od izvanredne važnosti, za vjernost Hrvata Svetoj Rimskoj Stolici, jer je postojala opasnost kod raskida Istoka i Zapada, da se Hrvati ne bi odvojili od Zapada i priklonili Istoku, tj. Carigradu. Hrvati ostadoše vjerni Bogu i Svetom Petru. Godine 880. Papa Ivan VIII. dade Svetoj braći Ćirilu i Metodu da se služe slavenskim jezikom za rimski obred u Bogoslužju.

Mons. Kuharić zamolio je Svetog Oca, da ubrza proces kanonizacije Kardinala Stepinca ovim riječima:

---

1. Vidi Album tout en couleurs: *»La Visite Mémorabile«*, éd. D. Reinchenback, Imprmerie Technigraphic, Paris, 1980.
2. *Tredici secoli di storia croata nella fedeltà alla Chiesa*, Osservatore Romano, 30 aprile – 1 maggio 1979, o. 4.
   Au pèlerinage national croate, Osservatore Romano, Edition hebdomadaire, 4-8 mai 1979, p. 4.
   Le 11[1] centenaire de l' aliance entre la Croatie et Rome, La Croix du 19-9-79.

»Sveti Oče,... ovdje podsjećam na velikog svjedoka vjere nadbiskupa Stepinca, o kome je u ovoj bazilici Papa Ivan XXIII. izgovorio vrlo potresnu sprovodnu molitvu, ističući njegovo herojsko svjedočanstvo i njegovu neprekidnu privrženost vjeri Kristovoj...«

Da pokaže svoje oduševljenje i slaganje, mnoštvo je pljeskom izražavalo svoju radost kad su kardinali Šeper i Bertoli s trinaestoricom hrvatskih biskupa zajedno slavili Misu s Papom na hrvatskom jeziku. Propovijed Vrhovnog Svećenika također bijaše na hrvatskom.

Ta izvanredna pažnja prouzrokovala je veliko uzbuđenje kod mnoštva vjernika, koji dođoše u Rim kao nekoć njihov sunarodnjak iz Hrvatske, kojega Dante spominje u svom velikom spjevu (Raj 31,10).

* * *

Mons. Stepinac bijaše nadbiskup zagrebački i prvostolnik Hrvatske. Ali, gdje se nalazi Hrvatska? Sada je ona uklopljena u Jugoslaviju, u kojoj žive različiti narodi.

Tko su Hrvati? Hrvati su slavenski narod, koji broji više od 7 milijuna katoličkih stanovnika, ali tu su i mnogi muslimani u Bosni i Hercegovini, te Srbi pravoslavne vjere i druge vjerske zajednice.

U kojim krajevima žive hrvatski katolici? Žive u Hrvatskoj (4 milijuna), u Bosni i Hercegovini (800.000), u Srbiji (oko 190.000). Svega je Hrvata katolika oko 5,000.000, koji žive u Jugoslaviji. Izvan Domovine ima ih još 2,000.000. Dakle, svega ih ima 7,000.000.

Sadašnja Socijalistička Republika Hrvatska ima 4,600.000 stanovnika. Zaprema 56.538 km^2. Rasprostire se na zapadnom dijelu balkanskog poluotoka između rijeka Drave-Dunava i Jadranskog mora, između Slovenije, Bosne i Hercegovine i Srbije. Sa zapadne strane graniči s Italijom, a sa sjeverne strane s Mađarskom.

Glavni grad je Zagreb sa 900.000 stanovnika. Drugi važniji gradovi su: Split, Rijeka, Osijek, Zadar i Dubrovnik.

Središte kulturne i ekonomske djelatnosti u Hrvatskoj je Zagreb, koji je najveći industrijski grad u Jugoslaviji. Međunarodni Sajam u Zagrebu jedan je od najstarijih u Evropi, a četvrti je u svijetu po svojoj važnosti.

Historijski pregled

Ime Hrvat javlja se prvi put u VI. stoljeću prije Krista u natpisu Darija, kralja perzijskog. Na početku naše ere, Hrvati, stari indoevropski narod nalazio se na obronku sjevernog Kavkaza, odakle u V. stoljeću seli u Evropu, tjeran drugim seliocima. Na podnožju Karpata pomiješao se sa Slavenima, dao im ime hrvatsko, ali prihvatio je njihov jezik u okviru »Bijele Hrvatske«, oko današnjeg grada Krakova.

Na poziv bizantskog cara Heraklija između 623 i 625, jedan dio toga naroda spušta se prema Jadranskom moru, boreći se s Avarima, te zauzimlje krajeve između Jadranskog Mora, Drave, Dunava i Drine.

Godine 641. Heraklije pozivlje iz Rima misionare. Velik broj Hrvata dao se krstiti...

Godine 879. Hrvatska postiže nezavisnost kao država, a godine 925. postaje kraljevina, koja postiže vrhunac svoje vojničke i kulturne moći za kraljeva Tomislava, Petra Krešimira IV. i Zvonimira. Godine 1102. Hrvatska se povezuje s Mađarskom s istim kraljem.[3] Jedino Bosna ostaje neovisna, iako je povezana sa Hrvatskom i Mađarskom. U 12. i 13. stoljeću u kontinentalnom dijelu Hrvatske razvija se feudalizam. Godine 1409. Venecija zauzimlje jadransku obalu Hrvatske, osim slobodne republike Dubrovnika, gdje se razvija civilizacija, dok je Napoleon ne zauze godine 1809. Krajem XV. stoljeća započinju turski ratovi, koji će trajati dva vijeka. Godine 1463. pada u turske ruke Bosna, a zatim 1482. Hercegovina, u kojim pokrajinama dolazi do islamizacije jednog dijela hrvatskog naroda, više silom nego milom. Godine 1526., nakon užasne bitke u Mađarskoj (Mohač), Turci prodiru duboko u hrvatsko-mađarsko kraljevstvo, koje, da bi se branilo, izabra za kralja Ferdinanda Habsburgovca. Tako se porodi buduća Austrougarska monarhija.

Za Hrvate turski ratovi uzrokom su selidbama, u kojima mnogi Hrvati ostavljaju svoja ognjišta i nalaze utočište u Austriji, Mađarskoj, Italiji i drugim zemljama, tako da hrvatski vojnici od tada služe u Švedskoj, u Njemačkoj, u Italiji, u Francuskoj. U našoj zemlji Francuskoj ostade

3. Francis Dvornik, *Le Slaves*, éd du Seuil, Paris, 1970, p. 454.

posebna uspomena na Hrvate: kravata, jer su Hrvati, koji su služili u Francuskoj, nosili oko vrata neku vrstu marame od lagane tkanine.

Godine 1848. hrvatski ban Josip Jelačić ukida kmetstvo u Hrvatskoj. Budi se ideja o nacionalnoj državi. Godine 1867. biskup Strossmayer utemeljuje u Zagrebu znanstvenu Akademiju Južnih Slavena.

Hrvatski katolicizam: »Predziđe kršćanstva«

»Bedem, predziđe kršćanstva«, taj naslov dade Hrvatima Papa Leon X. Prema najnovijim istraživanjima, Hrvati su prvi od slavenskih naroda primili kršćanstvo. To kršćanstvo započinje u VII. a svršava u IX. stoljeću. Poznati su slavenski apostoli, rođena dva brata, Sv. Ćiril i Metod, koji su uveli, kao apostoli Slavena, nacionalni jezik u Bogoslužje, te posebno pismo, nazvano glagoljica.

U X. stoljeću općenito se uvodi latinski jezik u Crkvi kod Hrvata, ali ostaje i glagoljica. Hrvati su katolici rimskog obreda, osim neznatnije manjine istočnog obreda.

Godine 1094. osniva se zagrebačka biskupija, u kojoj vlada latinski jezik u sjevernim krajevima. Godine 1248. hrvatski benediktinci dobiše od Pape Inocenta IV. privilegij, da príkazuju Misu u hrvatskoj staroslavenskoj varijanti, a taj privilegij trajao je sve do Drugog Vat. Sabora.

U XIII. stoljeću u jednom dijelu Hrvatske nastade dualistička hereza, a zove se bogumilska. Tako u Bosni i Hercegovini posebno. Rim je slao misionare, da bi se suzbilo to heretičko krivovjerje. U Svetoj zemlji umro je mučeničkom smrću Nikola Tavelić, današnji svetac, koji je prije misionario u Bosni.

Krajem XV. stoljeća nastaje velika invazija Turaka, koja je zaprijetila svemu kršćanstvu. Oko 150 benediktinskih samostana po Hrvatskoj bilo je porušeno. Hrvatski katolici tijekom više stoljeća vode ogorčene borbe s Turcima.

U XVI. stoljeću humanizam i renesansa razviše se u republici dubrovačkoj. Protestantska reforma nije se mogla ukorijeniti među hrvatskim katolicima. Hrvati dadoše Evropi nekoliko velikih imena:

Značajni su Marko Marulić, književnik, Laurana umjetnik. Posebno je poznat na Zapadu optičar i matematičar Marin Ghetaldus, biskup Marko de Dominis, znanstvenik isusovačkog reda Josip Ruđer Bošković, član Francuske Akademije i drugi.

Poznat je i Juraj Križanić, panslavist. U XIX. stoljeću biskup Strossmayer radi na sjedinjenju južnih Slavena, ali bez uspjeha.

U XX. stoljeću nastaju teške prilike. U novonastaloj državi Jugoslaviji teško je stanje za Crkvu kod Hrvata. Mladi profesor Ivan Merz nastoji u hrvatskom narodu razviti Katoličku Akciju, brinući se posebno za odgoj mladeži u hrvatskom narodu. Merz je studirao u Francuskoj, razvio se u savršenog laičkog apostola. Umro je mlad u Zagrebu godine 1928. Radi se o njegovoj skoroj beatifikaciji.

U Hrvatskom narodu ima više poznatih umjetnika i književnika, od kojih su neki poznati i izvan Domovine...

Hrvati u tuđini

Turske invazije na hrvatskom području, počevši od XV. stoljeća, prisiliše Hrvate, da se mnogi od njih isele, radije nego da se poturče. Milijun Hrvata Turci odvedoše u ropstvo, mnoge pogubiše, a oko pet stotina tisuća izbjeglo je u susjedne zemlje. Tako i danas još ostadoše vjerni svom hrvatskom identitetu i svojoj Katoličkoj vjeri. U Mađarskoj ih ima sada oko 100.000, u Austriji oko 60.000, u Rumuniji oko 12.000, u Slovačkoj oko 7.000, u Italiji oko 7.000, te u Turskoj i drugdje oko 150.000.

Druge velike selidbe uslijediše između 1800. i 1940. zbog ekonomskih razloga ne samo u evropske zemlje nego i u prekomorske. U XIX. stoljeću oko 1,500.000 Hrvata raselilo se u Sjedinjene Američke Države, Južnu Ameriku, Australiju, Novu Zelandiju, Kanadu, Evropu i Afriku. U te zemlje u XX. stoljeću odselilo je oko 1,693.900 Hrvata. Treći val hrvatske emigracije nastade nakon II. Svjetskog rata djelomično zbog ekonomskih, a djelomično zbog političkih razloga. Odoše ih oko jedan milijun, a od toga ih u Francuskoj ima oko 50.000. Računa se, da danas izvan domovine živi oko 4,179.900 Hrvata!

Crkva vodi brigu za toliko mnoštvo Hrvata, rasijanih svuda po svijetu, šaljući k njima svećenike, da vode brigu u vjersko-moralnom pogledu, te podržavaju svijest o pripadnosti hrvatskom narodu.

Kula Lotrščak

Drugo poglavlje

ZAVIČAJ ALOJZIJA STEPINCA

Krašić, rodno mjesto

Alojzije Stepinac rodio se u Krašiću, na Sjevero-zapadu Hrvatske, koje je mjesto udaljeno od Zagreba oko 50 km, u smjeru Karlovca. Turci nisu uspjeli osvojiti te krajeve. Spriječio ih je godine 1566. hrvatski ban Nikola Zrinski kod grada Sigeta, gdje su ih Hrvati poput živog zida zaustavili. Zato ih je Papa Leon X. nazvao »Predziđem Kršćanstva« godine 1619.

Crkva u Krašiću izgrađena je godine 1913. u starom hrvatskom stilu na ostacima male gotske crkve iz XV. stoljeća.

Stepinčeva obitelj

Potječe iz velike »zadruge«, koja je brojila osamdeset članova, a tom zadrugom[4] ravnala su tri Stepinca, a jedan od njih bijaše Josip, otac Alojzija, budućeg kardinala. Zadruga se podijelila godine 1878. Velika patrijarhalna obitelj Stepinaca dala je više svećenika Crkvi. Tako poznatog Mons. Matiju Stepinca, brata Alojzijeva oca Josipa. Bio je duhovnik zagrebačkog sjemeništa, a umro je godine 1921. kao vrlo cijenjen svećenik.

Otac Alojzijev ostaje udovac s troje djece, pa se ponovo ženi godine 1885.[5] čestitom djevojkom Barbarom, radinom i

4. Jean-Francois Gossiaux, *Familie et tradition communautaire en Yougoslavie*, Annales de l' institut francais de Zagreb, 3[1] Série, n 2, 1976, p. 135-150.
5. Bernard George, *L'Occident joue et perd*, La Table Ronde, Paris 1968, p. 47.

duboko izgrađenom djevojkom u vjersko-moralnom pogledu. Bijaše iz zemljoradničke obitelji kao i njezin muž Josip, otac Alojzijev. Josip je s Barbarom imao osmero djece, od kojih je Alojzije peti po redu. Alojzije bijaše rođen 8. svibnja 1898. i na krštenju dobi ime Alojzije-Viktor. Josip je volio svoju brojnu obitelj, volio je svu svoju djecu i nastojao ih je dobro odgojiti kao Hrvate i Katolike. Pokazivao im je uvijek dobar primjer u svemu svom životu. Tražio je od djece mnogo, bijaše vrlo zahtjevan!

Obiteljsko ognjište mladog Alojzija bijaše središte intenzivnog zemljoradničkog, kršćanskog i sretnog života. Tu je vladalo pravilo gostoprimstva prema drugome kao stalno pravilo.

Djetinjstvo malog Alojzija prolazi mirno. U toj obitelji, svi uvjeti bili su ispunjeni za razvitak zdravih osoba, ljubav i poštovanje vladali su u obitelji.

Alojzijeva majka posebno je štovala Presv. Djevicu Mariju. Za vrijeme mjeseca svibnja, pred lijepom slikom Djevice Pomoćnice, stalno je gorjelo svjetlo u maloj uljanici. Alojzije bi često ostajao pred slikom Djevice u molitvi. To razdoblje života ostat će duboko usađeno u memoriju djeteta.

U Krašiću, za vrijeme zatočenja, Alojzije imađaše tu sliku uz postelju. Mogao ju je promatrati stalno, a i posjetnici, ulazeći u njegovu sobu, najprije su opazili sliku Djevice Marije.

Inače je mali Alojzije bio stalno povezan s prirodom svoga rodnog sela i okolice. Sve je promatrao, sve je osluškivao, kako faunu tako i floru.

Duboko iskren i u najranijem djetinjstvu. U pučkoj školi njegov učitelj Horvat povjerio mu je da pazi na ostale đake, dok je on morao za kratko vrijeme biti otsutan. Nastade galama, a u to stiže i učitelj, pa Alojzije brzo izbrisa sva imena đaka, koje bijaše pribilježio na ploči. Na pitanje učitelja, tko je galamio, Alojzije odgovara: Ne mogu prijaviti one, koji su galamili! Bijaše kažnjen, a đaci su pokunjeno šutjeli. Kasnije su mu prišli i zamolili ga za oproštenje.

Roditelji Alojzija Stepinca

Alojzije bijaše prijatelj igre kao i sva djeca... U svojoj sedmoj godini primio je sakramenat Potvrde. Imao je velik utjecaj na svoju braću i sestre. Poticao ih je na poštivanje roditelja. Njegova majka, promatrajući radosno njegov vjerski smisao i njegovo duboko poštovanje prema Presv. Djevici Mariji, nadala se, da će mu Bog dati svećeničko zvanje. U tu svrhu postila je tako, da bi uzimala samo kruha i vode tri dana u tjednu, unatoč teških zemljoradničkih i kućanskih poslova. Tako je činila i na svečane dane. Molila se posebno Gospi, da joj sin Alojzije postane svećenik. Alojzije to saznade tek, kad se vratio nakon svršenih studija i nakon što bijaše zaređen za svećenika u Rimu. Majka njegova prije mu to nije nikad rekla, da ne bi direktno utjecala na njegov izbor zvanja, nego ga je pustila, da sam slobodno po svojoj savjesti o tome donese odluku. Kasnije će Alojzije reći, da nitko nije imao direktnog utjecaja na njegovo zvanje, te zaključi: »Kako li veliku moć ima molitva moje majke i majčina blagoslova!«

Kad postade biskup, razmišljao je o svom djetinjstvu. S velikim poštivanjem i ljubavlju govorio je o svojoj majci, koju je s poštovanjem nazivao: »moja mama!«

Školovanje u Zagrebu

Godine 1909. mladi Stepinac odlazi u Zagreb u licej. U liceju su se siromašniji đaci školovali badava, a bolje stojeći bi plaćali. Tako je i Stepinac, budući da bijaše iz bolje stojeće obitelji, plaćao za uzdržavanje. Na se je brzo privukao simpatije drugih đaka. Posebno je volio kuglanje za slobodnog vremena, i u tome je postizao pobjede. Plemenit i pomirljiv, lako je zaboravljao na nepravde, koje su se događale u novoj sredini.

Za vrijeme blagdana odlazio bi iz Zagreba u svoj Krašić, a uvijek bi nešto donio braći i sestrama...

Planu rat godine 1914. Prvi Svjetski Rat, sa svom oštrinom. Godine 1915. odlazi u sjemenište u Zagrebu. Rat je napredovao, a on se pripremao za maturu, jer ga je čekalo vojništvo s drugim mladićima. Njegovi prijatelji pokušali su

Alojzije kao učenik

ga savjetovati, da bi izbjegao vojništvo zbog opasnosti za život, ali on je odgovorio: »Ako Bog hoće, može me izbaviti iz samog pakla!«

U vatri velikog rata

U kasarni, vojnici su se u većem broju raskalašeno vladali, što je žalostilo mladog Stepinca. Slušajući svoje sudrugove kako izgovaraju proste riječi i psovke, nastojao ih je opominjati i odvraćati od te sramote. Nekad bi se poslužio i svojim rukama. Većina ga je radi toga poštivala. Čuvao je nevinost svoje duše i tijela. Svake nedjelje, nakon Mise, koja bijaše obligatna za sve, većina mladih oficira žurila je u javne kuće, dok je Alojzije žurio u svetište Gospino na Trsatu, da bi prisustvovao još jednoj Misi.

Završivši oficirski kurs na Rijeci, Alojzije bi poslan na talijansku frontu. U vojsci su ga svi poštivali, jer je prema svima pokazivao bratsku ljubav, držeći se istine i pravde. Rat bjesni, smrt je stalno blizu svima. Iako bijaše oficir, nije se želio isticati pred vojnicima. Često bi čak zamjenjivao pojedine vojnike na straži, kad bi opazio umor i iscrpljenost pojedinih vojnika. On bijaše jake naravi. U velikoj austrijskoj ofenzivi na Piavi, 15. lipnja 1918. tu se zbio težak gubitak za austrijsku vojsku zbog jednog izdajnika.

U sve ratno vrijeme Stepinac bijaše u prvim linijama. Jednom bijaše skoro zasut zemljom zbog blizu eksplodirane granate. Blizu njega bijaše ranjen jedan mladi Poljak od 18 godina, koji je sav krvav ponavljao: »Pan Jesus, Pan Jesus – Gospodine Isuse, Gospodine Isuse!«... Alojzije naređuje svojim vojnicima, da ranjenika nose u bolnicu, ali pade druga granata, ubije ranjenika i jednoga od vojnika, koji ga je nosio prema bolnici.

Stepinac stalno promatra ubijanje ljudi oko sebe i stalno mu je nazočna vlastita smrt. Ako ostane živ, to će biti kao pravo čudo!

Mjeseca srpnja 1918. godine austrijska vojska bijaše u neredu, pa je zatvarala i vlastite vojnike. Tako i Stepinac dođe u tamnicu. U to vrijeme netko je javio njegovima u Krašić da je Stepinac poginuo. Dok se kupao u Piavi, netko

je u brzini pokupio njegovo odijelo s dokumentima, pa misleći, da se utopio u rijeci, zaključilo se da je mrtav. Pomoću francuskog Crvenog Križa Alojzije najhitnije šalje brzojav svojoj obitelji: »U dobrom sam zdravlju, ali sam u zatvoru!«

Svršetak rata

Austro-ugarsko carstvo već je na izdisaju. Predstavnici Hrvata Slovenaca i Srba u Austro-Ugarskoj, svaki traži svoje interese. U Parizu je godine 1915. osnovan »Jugoslavenski Komitet« za Južne Slavene, s namjerom da se osnuje federalna država. Godine 1917. u svibnju »Jugoslavenski Komitet« uspostavlja veze sa prvim srpskim ministrom Pašićem. Taj prihvaća ujedinjenje uz uvjet da sva tri naroda budu pripadnici Velike Srbije. Napokon pristade na drugi naslov: »Država Srba, Hrvata i Slovenaca.«

Predsjednik »Jugoslavenskog Komiteta« bijaše jedan Hrvat, Dr. Ante Trumbić. On je želio federalizam. Međutim, među Hrvatima jedni su bili za federalizam, za jedinstvo triju naroda, a drugi su bili za Nezavisnu Hrvatsku Državu.

Otpušten iz zatvora, Stepinac s drugima iz tamnice bijaše upućen u Solun 6. prosinca. Na 28. listopada 1918. carstvo austrougarske kapitulira sa svojom vojskom. Dana 29. studenog Hrvatski Sabor je zasjedao u Zagrebu i proglasio poništenje koalicije s carstvom, te kao službeni predstavnik većine Hrvatskog Naroda proglašava: Nezavisnu Hrvatsku Državu.

»Narodni Savjet« pod predsjedništvom Slovenca A. Korošeca odluči, da Srbi, Hrvati i Slovenci budu ujedinjeni u jedno kraljevstvo pod dinastijom Karađorđevića.[6]

Mjeseca lipnja 1919. Alojzije Stepinac biva demobiliziran. Godine 1920. promaknut je za rezervnog poručnika.

Povratak u Domovinu

Godine 1919. Stepinac je u rodnoj kući u Krašiću. Radost bijaše neopisivo velika njegovih dragih i milih. Majka Barbara nadala se, ne govoreći ništa, da će se Alojzije

---

6. *Croatia* (Chicago), 1er août 1931 3[e] anniversaire de l' attentat.

U vojničkoj uniformi

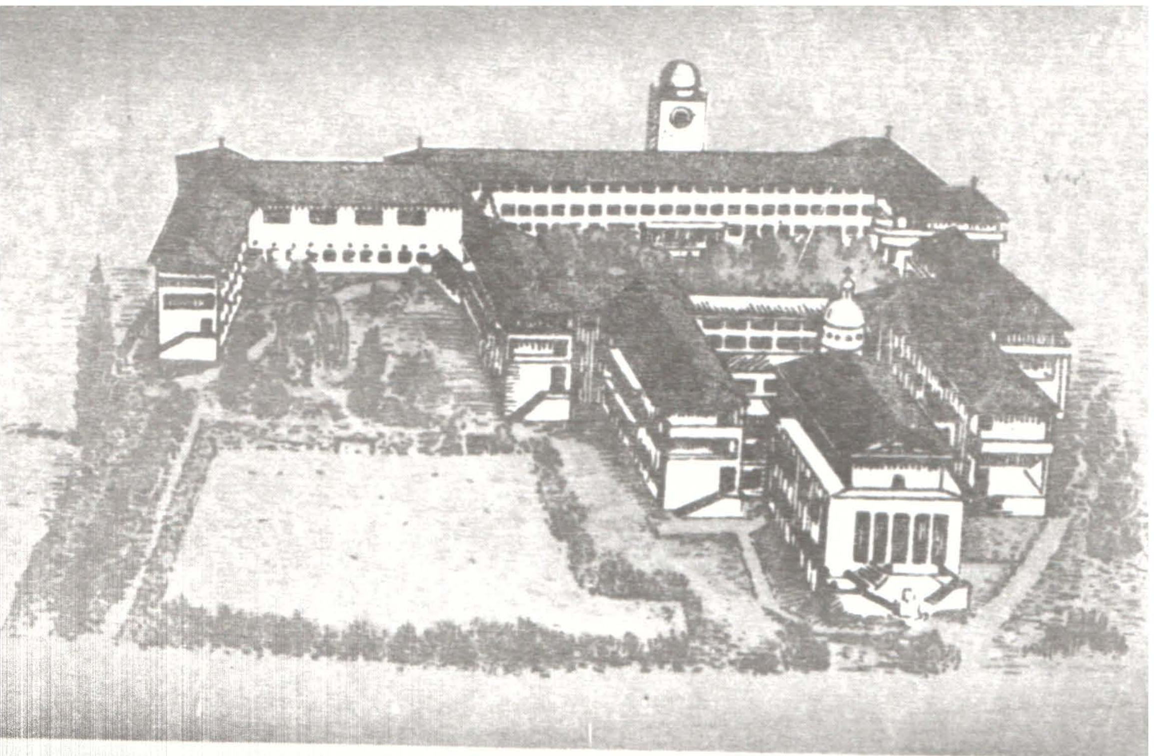
vratiti u Sjemenište. Ali on je u ratu doživio pokvarenost i nemoral mnogih vojnika, a ponekad i nekih svećenika, pa se nije odlučio za Sjemenište za neko vrijeme. Odlazi u Zagreb i na želju očevu upisuje se na agronomski fakultet. Mislio je, da će mu to dobro doći na očevu imanju. No, Zagreb ga je razočarao. Ratne strahote djelovale su negativno na hrvatsku mladež, koja se u većem svom dijelu moralno i vjerski dala pokvariti. Stepinac uviđa da mu među takvom mladeži nema mjesta, te prekida sa studijem i vraća se u Krašić, da se posveti poljoprivrednom radu kao i prije...

Državni Savjet pod vodstvom regenta Aleksandra 1. ožujka priprema novi Ustav. Mnogi od pozvanih predstavnika se ne odazvaše. U znak protesta Stjepan Radić i Karlo Kovačević, koji bijahu izabrani od hrvatske republikanske seljačke stranke, ne odoše u Beograd.

Hrvati nisu mogli prihvatiti da budu »oslobođeni i okupirani«. Željeli su biti jednaki partneri. Radić nastavlja svoju političku aktivnost kako bi konsolidirao svoj nacionalni pokret.

Baš u to vrijeme Alojzije Stepinac nalazio se u Krašiću, gdje je Radićeva stranka osobito među seljacima dobro prihvaćena kao i drugdje. Stepinac se nije nikad želio baviti politikom, ali tada nije mogao biti indiferentan. Radeći poljodjelske poslove na očevu imanju, bavio se i športom i kulturnim životom mladeži, koja se našla organizirana u »Hrvatskoj Katoličkoj Organizaciji«.

Godine 1922. organizira se veliki slet katoličke mladeži slavenskih zemalja u Brnu, u Moravskoj. Tisuću i pet stotina Hrvata uze učešće, a među njima i Stepinac, koji je nosio hrvatsku zastavu. U svom Krašiću pomagao je siromahe materijalno i moralno. Svi su ga cijenili i poštivali. Mnogi su ga promatrali kako sjedi na kolima držeći u jednoj ruci bič, a u drugoj krunicu, duboko sabran. Tako se vozi u polje i iz polja kući. Još mu nije jasno, što bi uradio. Njegov otac mu spominje, kako je došlo vrijeme, da osniva svoju obitelj, da se pošteno ženi. No Stepinac je došao do zaključka da to nije za nj!

Sjemenište na Šalati u Zagrebu

Treće poglavlje

PONOVO OTKRIVENO ZVANJE

Za Stepinca je svećeništvo

Nakon rata, kad Stepinac izjavi kako je odlučio, da se ne vraća u sjemenište, njegov otac se začudio, jer je Stepinac svega svoga đačkog života bio uzor svima. Da mu pomogne indirektnim načinom, kako bi se odlučio za svećenstvo, Mons. Lončarić napisao je u časopisu »Sacerdos Christi« u ožujku 1924. jedan članak o Svetom Klementu Hofbauer-u, koji je u kasnijim godinama čuo Božji poziv. Zaključak članka diskretno je aludirao na slučaj mladog Stepinca, kojega je pisac preporučio u molitve čitatelja. Stepinac doživljuje psihološki šok čitajući taj članak od svog bivšeg direktora u zagrebačkom sjemeništu, te zaključuje, da je Mons. Lončarić mislio baš na njega.

Tri sedmice traje ozbiljna borba u duši, te napokon u mjesecu srpnju pada konačna, dozrela odluka u njegovoj duši i odlučuje da je za nj svećeništvo, jedini put njegova života.

Imao je izabrati između dva sjemeništa, dva sveučilišta. Ono u Innsbruck-u, jer je dobro vladao njemačkim jezikom, ili ono u Rimu, u Germanicum-u. Pobojavao se ići u Rim, jer u Rimu se sve predavalo na latinskom jeziku i sve se polagalo na latinskom, a prošlo je osam godina kako Stepinac nije imao nikakve veze s latinskim, pa je računao na teškoće. Prihvatio se latinskih knjiga i brzo uvidio, da nije ništa zaboravio, što je prije učio. I odlučuje ići na školovanje za svećenika u Rim.

Rektor Germanicum-a prima budućeg seminarista bez kolebanja. On ga je već poznavao. Pisma, koja je Stepinac slao svom stricu Mons. Matiji Stepincu s ratišta, bila su objavljena u sjemenišnom časopisu u Innsbruck-u.

Sjemeništarac u Germanicum-u u Rimu

Za vladanja Pape Pija XI. Stepinac je proveo sedam godina u Rimu. Za sve to vrijeme bijaše cijenjen od svojih kolega. Bijaše Stepinac osam godina stariji od njih, a imao je i oficirski čin. Bio je u ratu, ima veliko životno iskustvo. Disciplina bijaše rigorozna, pa dvojica njegovih kolega, koji dođòše iste godine, napustiše ustanovu, ali »Step«, kako su ga zvali srdačno i od milja, ustrajao je junački u svim teškoćama. Na veliko čudo za ostale, vršio je sve službe, koje su se od njega tražile. Uvijek spremno i ponizno i vrlo savjesno.

Kasnije je govorio, kako mu je taj život bio u početku vrlo težak i naporan, ali utjecao se je Bogu i Gospi za ustrajnost. U teškoćama reče: »Radije umrijeti, nego napustiti Rim prije svršetka školovanja!«

Bijaše Stepinac strog asketa, pa su ga svi kolege cijenili. Njegova zrelost, njegova ozbiljnost, njegova bratska ljubav osvajala je sve, koji su s njim živjeli. Držali su ga svecem! Poglavari su mu povjeravali posebne službe radi toga. U crkvama bi ostajao u žarkoj molitvi. Jedna redovnica iz hrvatskog Instituta Sv. Jeronima, videći ga tako, reče: »Blago narodu, u kojem će on biti svećenik!«

Duhovnik u Germanicum-u reče o njemu: »On znade što hoće!« Znao se Stepinac i nasmijati s kolegama. Posjedovao je dubok smisao za humor i za šalu. Volio je one jednostavne, s kojima je najradije raspravljao, s kojima se zabavljao u slobodno vrijeme. Njegova zrelost i duboka vjera pobuđivala je kod njegovih kolega posebno poštovanje. Gledali su i promatrali Stepinca kako posebno štuje Djevicu, Kristovu Majku!

Kad je počeo propovijedati, odmah se vidjelo kako sadržajno govori i jednostavnim jezikom razlaže nauku, uvjerljivo i osvajalački.

Govorio je, kako bi mogao govoriti tako cijeli dan. Nje-

govo srce bijaše puno vjere, pa je na lak način razlagao vjerske istine.

Stepinac bijaše vjerni sin hrvatskog naroda, koji je u svim teškoćama i nevoljama tijekom povijesti sačuvao vjernost Papi!

Godine 1924. Stepinac se upisao na studij na sveučilištu Gregorijani. Krajem svake školske godine s uspjehom bi svršavao ispite. Nije se nikad uzrujavao kod ispita. Govorio je: Izvršio sam svoju dužnost!

Čitao je knjige, revije i novine, ali samo ozbiljne, te je stalno otkrivao pastoralna suvremena pitanja, bilježio je sve i tako pripremao materijal za svoje buduće propovijedi.

Godine 1925. doživljava u Rimu kanonizaciju triju svetih duša: Svete Terezije iz Lisieux-a, svetog Petra Kanizija, velikog teologa iz družbe Isusove i crkvenog naučitelja, te svetog pokornika Ivana Marije Vianney-a, Arškog Župnika!

Godine 1926. nastade kriza u sjemeništu Francuske zbog tzv. Action Française, koja bijaše osuđena.

Godine 1929. veliko je hodočašće Hrvata u Rim, pa se Stepinac posebno radovao videći u Germanicum-u hrvatske biskupe i nadbiskupe. Na 11. veljače 1929. sklopljen je Lateranski ugovor između Svete Stolice i talijanske države.

Na 25. srpnja iste godine odvija se na trgu Sv. Petra procesija, a Stepinac nosi baldahin nad Papom.

Privlačile su ga planine, alpinizam mu je bio privlačiv. Znao bi se popeti na visinu od 2600 m, uvijek u dobroj fizičkoj kondiciji. Nakon ekskurzija njegovi kolege vraćali su se u autobusu kući, a Stepinac bi se vraćao pješice s duhovnikom i nekim drugima, a to je često potrajalo 5-6 sati.

Svećeničko ređenje

Na 5. travnja 1930. Stepinac je sa svojim kolegama primio red subđakonata, koji uključuje obligaciju i obećanje celibata za sav život, a 18. svibnja iste godine primio je red đakonata. Za svećenika je zaređen 26. listopada 1930. s 18 drugih đakona, među kojima bijahu budući kardinali Šeper i Wendel, te budući biskupi Emmanuel i Zauner, njegovi sudrugovi u Germanicum-u. Tom prilikom Stepinac se odri-

će svih materijalnih dobara, koje bi mogao naslijediti od svog oca, želeći da ta dobra budu razdijeljena između njegove braće i sestara.

Na 30. listopada svi svećenici, novoređenici, bijahu primljeni u audijenciju kod Pape Pija XI., uoči Svih Svetih.

Uz tanjur svakog ređenika bijaše stavljen crveni cvijet. Opazivši taj cvijet, Stepinac zamišljeno reče: Crveni cvijet mučeništva!

Svoju prvu Misu Stepinac je prikazao na Svi Svete u bazilici Svete Marije Velike. Manuduktor mu bijaše Mons. Josip Lončarić.

Isti dan za vrijeme ručka u Germanicum-u pjevali su pjesmu: »Mučenici Koloseuma«. Uvečer, na čast ređenika, bijaše priređena priredba uz Kristove riječi: »Vi ste svjetlo svijeta!« Na svojoj mladomisničkoj slici dao je tiskati riječi sv. Pavla: »A ja, Bože sačuvaj, da bih se ičim ponosio osim križem Gospodina našega Isusa Krista, po kojemu je meni svijet raspet i ja svijetu!« (Gal 6, 14).

Stepinac s uspjehom završava svoje ispite, postigavši doktorat iz filozofije i teologije. Na 1. srpnja 1931. ostavlja Rim i daje se na raspolaganje zagrebačkom nadbiskupu Baueru.

Na putovanju u Domovinu, koju nije vidio punih sedam godina, zaustavlja se na Trsatu, kod Svetišta Bl. Djevice Marije. Ostade tu šest dana kao gost redovnika, čuvara Svetišta. Odatle se javio ekonomu u Germanicum-u A. Rauch-u i svojim roditeljima, javljajući svoj povratak u Krašić.

Prije nego će napustiti Trsat, mladi svećenik Stepinac ostavlja zavjetnu plaketu u Svetištu, koja još i danas tamo stoji, a riječi su napisane ovako: »Deiparae Virgini Mariae in gratiarum actionem pro inumerabilibus beneficiis impetratis. Aloysius Stepinac«

Vrativši se u Krašić, svoju Mladu Misu slavio je 19. srpnja 1931. u župskoj crkvi, u kojoj bijaše kršten. Mons. Lončarić održao je propovijed.

Stepinac je sačuvao posebne uspomene o svojim poglavarima na Gregorijani i u Germanicum-u, Mons. Lončariću. Iza Boga i svoje majke, koja je molila i postila punih 50 godina za njegovo zvanje, njima zahvaljuje za sve dobro, što je od njih primio.

Crkva i hrvatski Narod nakon Prvog Svjetskog Rata

Mnogo se toga u političkom životu u Hrvatskoj izmijenilo za njegova boravka u Rimu tijekom punih sedam godina. Hrvati u državi Srba, Hrvata i Slovenaca nisu bili zadovoljni, jer ih Beograd nije poštivao. Hrvati su se okupljali u različite stranke, od kojih najglavnija bijaše Hrvatska republikanska seljačka stranka pod vodstvom Stjepana Radića, koji je tražio nezavisnost Hrvatske. U tu svrhu poslao je Društvu naroda u Genève-u dug Memorandum, dokumentiran obrazlažući svoj pravedni zahtjev. Trebalo bi revidirati tzv. Versailleski Pakt. Javljeno mu je, da nastoji poboljšati odnose između Hrvata i Srba. Na to Hrvati prihvaćaju da uđu u Narodnu Skupštinu u Beogradu.

Ali, u siječnju 1925. Radića zatvoriše u tamnicu. Pušten je iz zatvora početkom srpnja iste godine.

Na 20. lipnja 1928. godine poslanik Puniša Račić, teško je u beogradskom Parlamentu ranio hrvatskog nacionalnog vođu Stjepana Radića, ubio na mjestu dva hrvatska poslanika i teško ranio dvojicu ostalih. Nakon izvršenog zločina, ubojica je uskliknuo: »Ispunio sam svoju dužnost. Živjela Velika Srbija!« Tako izvješćuje »Croatia« u Čikagu na 1. kolovoza 1931., na treću godišnjicu atentata, te dodaje, kako bijaše zabranjeno u svim hrvatskim krajevima izvjesiti crne zastave, a na komemorativnim ceremonijama bijaše zabranjeno spomenuti izvršeni zločin Puniše Račića u beogradskoj skupštini.

Eto, u takvom stanju mladi svećenik Stepinac nađe svoju Domovinu nakon svog povratka iz Rima.

Početak svećeničkog djelovanja

Tijekom sedam godina provedenih na školovanju u Rimu, Stepinčeva osobnost obogatila se, vjera mu se utvrdila, njegovo srce oplemenilo se, bio je spreman na bilo kakve žrtve. Želio je raditi u svojoj Domovini na slavu Kristova Kraljevstva.

Nadao se, da će kao svećenik ostati na selu, među narodom kojeg je razumio i toliko ljubio, pa je u tom pogledu

zamolio svoga nadbiskupa, da mu izda dekret. Ali nadbiskup Bauer želio ga je zadržati uza se. Zaposlio ga je u ceremoniarstvu i tajništvu.

Stepinčeva vjera privlačila je sve, s kojima je dolazio u dodir. Nedjeljama i blagdanima pomagao je župnicima na selu u propovijedanju i ispovijedanju. Držao je duhovne vježbe mladeži, a mladež ga je silno poštivala i bila je oduševljena njegovim poukama.

U tom razdoblju dvaput se susreo u Zagrebu s budućim Papom Ivanom XXIII. To bijaše 8. studenog 1932. i 14. studenog 1933. Papa je upamtio i s mnogo poštovanja kasnije govorio o Stepincu kao skromnom i poniznom svećeniku.

Stepinac bijaše pun ljubavi prema drugima. Rado bi odlazio u predgrađe, da bi pomogao siromasima. Često bi iz svog džepa vadio zadnje novčanice, da pomogne siromasima.

Karitativna djelatnost

Nadahnut Stepinčevim zauzimanjem za siromahe, nadbiskup Bauer 25. studenog 1931. osniva ustanovu »Caritas«, najprije u sjedištu nadbiskupije, a zatim u drugim gradovima, da bi se pomoglo bližnjima u nevoljama. Stepinac bijaše prvi predsjednik te ustanove.

Godine 1931. u Zagrebu je ekonomska kriza, od koje su najviše trpjeli siromasi. Uzrokom je diktatorski režim u Beogradu. Zimi 1933/1934. osniva Stepinac pučke kuhinje po gradu Zagrebu. Godine 1934. uz sudjelovanje drugih, osniva skromne novine s naslovom »Caritas«, u kojima pozivlje vjernike da surađuju u djelu pomaganja siromaha... Citirao je Bibliju i pozivao sve, da posjećuju bolesnike. Pozivao je bogatije da misle na siromašnu djecu, kojima manjka odjeća i hrana. Da bi se održale male novine, molio je pomoć sa svih strana, što bijaše teško.

Vodio je brigu i o studentima, koji su trpjeli zbog siromaštva. Vodio je brigu, kako bi dobivali hranu i stan i najpotrebnije za život. Godine 1934. organizira predavanja za intelektualce i studente u pogledu karitativne akcije. Siromasi su ga neobično voljeli i cijenili.

Neki svjedoci spominju kako je često svoj obrok nosio potrebnima, dok je on sasvim malo jeo. Uvijek bijaše u svemu pravi svećenik.

Stepinac u teškim situacijama po nadbiskupiji

Nadbiskup Bauer šalje ga u Samobor, mali gradić nedaleko od Zagreba, gdje se nalaze veličanstvene crkve iz 13. stoljeća, gdje će zamjenjivati župnike. Župljani ga ne žele primiti, jer nisu uvažene njihove želje kod nadbiskupa Bauera. Zato je Stepinac proživio teške časove zbog toga.

U Zelini, župljani čuvaju danju i noću u župskom stanu svećenika, kojeg su oni željeli imati kao župnika, protiv volje nadbiskupa Bauera. Pokopavali su župljani svoje mrtve bez svećenika. Nisu krštavali svoju djecu. Bijahu kao slijepi i spremni na svako zlo... Kad je stigao Stepinac, poslan od nadbiskupa, sve je bilo puno uzrujanosti i srdžbe. Protestima i izazivanjima nije bilo kraja. Nisu Stepincu dopustili ni da uđe u crkvu ni u župski stan. Vidjevši, da je onemogućen, Stepinac se vraća u Zagreb da izvijesti nadbiskupa Bauera. Saslušavši izvještaj, nadbiskup ga ponovo šalje nazad. Stepinac sluša ponizno i nastanjuje se kod jednog seljaka uz mnoge teškoće. Za dvije sedmice svaki dan mora prevaliti 5 kilometara u susjednu župu, da bi prikazao Sv. Misu. Nije mu uspijevalo smiriti duhove, koji nisu htjeli ni razgovarati s njim. Jednog dana izbjegao je atentatu: žene i djeca bacali su na nj kamenje i po njemu svi pljuvali. Nije tražio bilo kakvu silu, da smiri svjetinu, nego se služio molitvom i lijepim riječima s mnogo strpljivosti. Tako se svjetina pomalo smirivala, pa dođe vrijeme, te ga pustiše u crkvu i župski stan. Narod je pomalo dolazio u crkvu. To bijaše na početku mjeseca svibnja. Stepinac navješćuje, da će svaki dan u svibnju propovijedati. Prvi dan slušalo ga je samo desetak osoba, drugi dan 30-50 osoba i svaki dan broj se povećavao. Djevica Marija bila mu je pomoćnica u nevolji i postigao je pobjedu. Kad kriza prođe, Bauer ga pozva u Zagreb, pa u selo posla župnika, kojeg je on odredio.

Nakon godinu dana kasnije, 1934., kad je Stepinac bio imenovan koadjutorom nadbiskupa Bauera, novi župnik ga

pozivlje, da dođe propovijedati, ne bi li smirio nekoliko tvrdokornih župljana, koji se nisu bili smirili. Svi ga primiše s posebnom toplinom. Propovijedao je o križu, govoreći, da svaki čovjek ima svoj križ: djeca, stariji, odrasliji, svećenici, pa i sąm Papa. Dodao je, kako i on, Stepinac, ima svoj križ.

Spominjući se prijašnjih neprilika, koje je tu doživio, rekao je, da svima od srca oprašta. Ljudi, koji su ga slušali, proplakali su, te nakon Stepinčeva odlaska, pokorili su se nadbiskupovoj odluci u potpunosti.

Dok je boravio u zatočeništvu u Krašiću, govorio je: »Kasnije sam uvidio da sve to bijaše za me dobra škola i shvatio sam da sve to bijaše milost Božja, koja me je spremala da podnesem puno teže kušnje, koje su me zadesile...«

Četvrto poglavlje

KOADJUTOR ZAGREBAČKOG NADBISKUPA

Zagrebačka nadbiskupija

Zagrebačka nadbiskupija osnovana je 1094. po Svetom Ladislavu, da tako zamijeni staro sjedište biskupije Siscia (304-535), današnji Sisak. Zagreb ulazi u povijest stvaranjem svoje biskupije 1094. Nakon nestanka hrvatske dinastije i dolaska Arpadovića na hrvatsko prijestolje, politički i kulturni centar Hrvata prenosi se iz Dalmacije u Sjevernu Hrvatsku, gdje je Zagreb postao sjedište biskupa. Postavši biskupija Zagreb se sve više razvija u kulturni, umjetnički, a posebno vjerski centar. Gradi se katedrala od 1094. do 1217. Te godine ugarsko-hrvatski kralj Andrija II, odlazeći u križarsku vojnu, prolazio je kroz Zagreb i tom zgodom dao je da se posveti nova katedrala, izgrađena u rimskom stilu s dva zvonika.

Godine 1242. Tatari su je teško oštetili, a zatim potres godine 1880. još gore, pa je napokon izgrađena gotska građevina. Godine 1852. na 11. studenog Papa Pijo IX. podiže zagrebačku biskupiju na nadbiskupiju.

Zagrebačka biskupija najveća je od svih biskupija hrvatskih: broji oko 2 milijuna vjernika.

Tijekom vjekova hrvatski biskupi i nadbiskupi igrali su važnu ulogu u povijesti vjerskog i kulturnog razvitka hrvatskog naroda.

Jedan od vrlo zaslužnih zagrebačkih biskupa, bio je nadbiskup Bauer. On je imenovan nadbiskupom koadjutorom zagrebačkim s pravom nasljedstva 26. travnja 1914. godine i postao je titularni zagrebački nadbiskup. Imao je posebne intelektualne kvalitete. Njegovi su spisi bili poseb-

A. Stepinac, ceremonijar nadbiskupa Bauera

no poznati. Priređivao je Euharistijske Kongrese uspješno.

Mons. Bauer osnivao je nove vjerske ustanove i samostane. Godine 1925. drži prvi Sabor biskupa, koji se nije održao za stotinu godina. Postao je predsjednik biskupskih konferencija. Vodio je brigu za napredak Akademije znanosti i umjetnosti, pomagao je hrvatsko sveučilište u Zagrebu, a zahvaljujući njemu, osnivaju se drugi fakulteti, koji nisu prije postojali.

Želio je vjersku obnovu u nadbiskupiji, zalažući se u tome i pomažući svim sredstvima. Na dan 25. godišnjice njegova nadbiskupovanja svi biskupi hrvatski dadoše posebnu izjavu, ističući da je Bauer jedan od najvećih i najzaslužnijih biskupa.

Stepinac koadjutor Bauerov

Kad Baueru bijaše 70 godina, počelo se ozbiljno govoriti, da je došlo vrijeme imenovanja nadbiskupova koadjutora.

Bilo je brojnih kandidata, ali svi bijahu odbijeni bilo od beogradske vlade odnosno kralja, bilo od Pape samoga, ili sam nadbiskup Bauer neke predlagane kandidate nije prihvatio, koje je kralj predlagao. To je potrajalo do 1933. godine.

Nadbiskup Bauer gleda uza se mladog svećenika Stepinca, kako radi i kako živi, pa je pomislio na nj. Ali Stepinac imađaše tek 36 godina života i samo tri godine svećeništva!

Da bi mogao biti predložen kao kandidat, trebalo je pribaviti dispenzu iz Rima. Mons. Bauer započe administrativne mjere u tom poslu.

Svećenik Stepinac nije znao baš ništa o tome, što nadbiskup Bauer pokušava. Kad ga je jednom na putovanju upitao jedan franjevac o imenovanju koadjutora, Stepinac mu reče: »Znam samo zasigurno jednu stvar, to nećete biti ni Vi ni ja!«

U Vatikanu Državni Sekretarijat, Državno Tajništvo raspituje o Stepincu poglavare u Germanicum-u u Rimu. Svi odgovori bili su vrlo pohvalni o tom mladom svećeniku, jer bijaše uvijek izvrstan primjer za sve oko sebe. Uostalom,

njegovi bivši kolege smatrali su ga kao sveca. Podaci, pristigli iz Domovine bili su isto tako puni pohvale za Stepinca. Sam Bauer iskusio je, kako je Stepinac bio i u najtežim prilikama pri ruci nadbiskupu. Tako onaj slučaj u Zelini, gdje je jedan zao svećenik pobunio narod, a Stepinac je molitvom, strpljivošću i ustrajnošću uspio da narod napokon prihvati za župnika svećenika, kojeg je Mon. Bauer bio odredio. I došlo je do mira.

Kralj Aleksandar u Beogradu prihvaća Stepinčevu kandidaturu, ali kasnije povlači riječ. Iako Bauer tada bijaše bolestan, otišao je u Beograd, zatražio audijenciju kod kralja, te izreče pred kraljem ove riječi: »Naš narod znade, da se kraljeva riječ ne poriče!«

Kralj tada, bez komentara, definitivno prihvati prijedlog Mons. Bauera.

Kad je Mons. Bauer pribavio sve dokumente i potrebne suglasnosti, reče, jednog dana Alojziju Stepincu: »Vi ćete biti moj koadjutor i nasljednik!«

Stepinac na to prasnu u smijeh, misleći da to bijaše šala.

Ali, vidjevši, da Mons. Bauer govori ozbiljno, uhvatio ga je strah pred tako velikom i teškom službom. Pitao se, je li zreo za tako visok položaj zbog svoje mladosti. Rekao je Mons. Baueru: »Ima drugih zaslužnijih svećenika!« Bauer mu dade rok, da razmisli...

Stepinac danju i noću razmišlja i mnogo moli. Mons. Bauer piše Papi, moleći ga, da pokuša utjecati na Stepinca, koji je kolebao primiti teški teret na se. Papin odgovor brzo stiže. Nadbiskup Bauer pokaza ga svome kandidatu. Vrijeme razmišljanja također bijaše pri kraju. Predviđajući skori rat i mnoge teškoće, koje će uslijediti, strašile su Stepinca, ali sve svoje pouzdanje stavlja u Krista i prihvaća!

Zatim, kao da se nije ništa dogodilo, Stepinac ponizno nastavlja sa svojim dnevnim dužnostima, očekujući posvetu. Nadbiskup Bauer reče jednog dana, tijekom razgovora, kako predviđa teška vremena u budućnosti, ali da je siguran u osobu Alojzija Stepinca, čovjeka hrabra, sposobna da vodi Crkvu u najtežim časovima.

Na 29. svibnja 1934. dolazi brzojav iz Rima o imenovanju Stepinca zagrebačkim nadbiskupom koadjutorom s pra-

vom nasljedstva. Od 31. svibnja, na dan Tijelova, sve hrvatske novine, tiskane 30. svibnja objaviše novost. Sa svih strana pristižu čestitke. Odgovor novog nadbiskupa koadjutora bijaše jednostavan, uvijek isti: »In Te, Domine, speravi – U Tebi je, Gospodine, moja nada!«

Rektor Germanicum-a sa 120 seminarista posla Mons. Stepincu pismo s čestitkama na latinskom jeziku, ističući, da ni Sveučilište Gregoriana ni Germanicum nisu dosad u svoj povijesti imali ni jednog tako mladog učenika, koji je uzvišen na tako visok položaj u Crkvi. U pismu mu spominje Rektor prvu Misu, te mu spominje devizu njegova svećeničkog ređenja. »Vi ste svjetlo svijeta!« Pismo mu spominje i spomen-riječi za Mladu Misu: »A ja, Bože sačuvaj, da bih se ičim ponosio osim križem Gospodina našega Isusa Krista, po kojemu je meni svijet raspet i ja svijetu« (Gal 6, 14). Kao zaključak pisma slijede želje Mons. Stepincu, a to su slava i milost Križa!

Na Tijelovo, 31. svibnja 1934. krašićki župnik javlja vjernicima veliku novost. Na izlazu iz crkve jedan novinar stavlja pitanje majci Mons. Stepinca: »Nije li ta vijest najljepša u vašem životu?« Majka dostojanstvena i jednostavna u isto vrijeme, poče plakati, žaleći što je njezin muž umro 1. srpnja 1933., pa nije doživio ovaj slavni dan, te dodade: Moj muž mi je govorio, da ću doživjeti čas, kad će naš sin postati biskup! Zatim je rekla kako je godinama postila i molila, da njezin sin postane svećenik.

U Zagrebu i drugdje imenovanje Stepinca za nadbiskupa prihvaćeno je s velikim veseljem i s velikim pouzdanjem i nadama, jer svi su poznavali mladog svećenika, koji se brinuo za siromahe, znali su za njegovu dobrotu, čestitost i vjeru.

Članci u novinama isticali su mladost i energiju Mons. Stepinca. U danima svjetske krize bio je potreban jedan takav čovjek, takvih kvaliteta, posebno zbog jake vjere.

Nadbiskup Bauer poveo je svoga koadjutora najprije u selo Duga Resa, gdje postavi temeljni kamen za novu crkvu Sv. Antuna, a zatim u Krašić, da pozdravi njegovu majku.

Od 19-23. lipnja Mons. Stepinac obavlja trodnevne duhovne vježbe kao pripravu za posvetu. Uzeo je geslo: »In

GOD. IX — KNJIGA XVII.

SVIJET

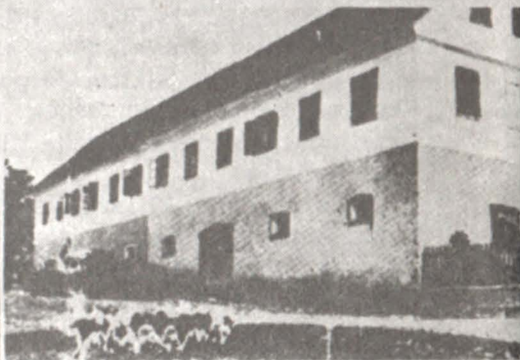
BROJ 24 — 9. LIPNJA 1934

Dr ALOJZIJE STEPINAC

KOADJUTOR ZAGREBAČKOM NADBISKUPU S PRAVOM NASLJEDSTVA

S [illegible] na [illegible] opsežan i težak red hrvatskoga [illegible] vrhovnog poglavara katoličke crkve u Jugoslaviji te s obzirom na visok dobu [illegible] nadpastira dra. Ante Bauera, sv. Stolica je imenovala pomoćnika nadbiskupa, koadjutora s pravom nasljedstva u osobi dra. Alojzija Stepinca, nadbiskupskog ceremonijara i bivšeg [illegible]. Dr. A. Stepinac je rodom iz Brezovice sela kraj Krašića. Rodio se 8. svibnja 1898, dakle mu je 36 godina, te je najmlađi na ovako visokom mjestu i položaju. Poslije gimnazije bio je jednogodišnji dobrovoljac, a [illegible] toga 1917. morao je poći na talijansku frontu, gdje je sudjelovao kao kadet i zastavnik u raznim bitkama kod Gorice. Bio je zarobljen [illegible] je dospio na solunsku frontu, gdje se je borio dalje. Demobiliziran htio je ući na gospodarskom fakultetu, ali je to napustio i četiri godine boravio kod roditelja u Krašiću. Godine 1924. otišao je u Rim, gdje je ostao do 1931. te postao svećenikom i doktorom teologije. Sada je imenovan koadjutorom nadbiskupskim. Njegovo je imenovanje u svim krugovima primljeno veoma povoljno. Čim stigne papinski dekret o imenovanju, bit će dr. A. Stepinac posvećen za biskupa.

Dr. Alojzije Stepinac

Rodna kuća dra Stepinca u Brezovici [illegible]

Te, Domine, speravi!« Htio je tako izraziti, da Bog bijaše svrha svih njegovih nacrta, izvor i snaga. Njegov grb bijaše sastavljen od Križa, a sa svake strane simboli Krista, Alfa i Omega! Uoči posvete, određene za blagdan Ivana Krstitelja, 23. lipnja 1934. bio je uznemiren zbog raskošne proslave, a bilo bi bolje, da se pomoglo siromasima, ali su ga smirili, tvrdeći, da nisu bili oko toga veliki troškovi. Ipak zamolio je građane Zagreba da misle i na siromahe tom prigodom.

Oduševljenje mnoštva toga dana bijaše zaista veliko. Odvjetnik Protulipac govorio je u ime hrvatske mladeži, pa spominjući Stepinčevo geslo »In Te, Domine, Speravi«, rekao je, da je to geslo svega hrvatskog naroda.

U svom govoru Mons. Bauer izrazio je svoju sreću i pouzdanje u svog nasljednika.

U svom govoru Stepinac ističe duboku vjeru svega hrvatskog naroda tijekom 13 stoljeća. Zaželio je za sve i za svakog pojedinog, da ta vjera ostane jaka i dalje.

Govori su se nastavili i svi su isticali veliku radost. Prigodom posvete u veličanstvenoj katedrali gotskoga stila u Zagrebu sleglo se veliko mnoštvo. Uz oltar je majka Mons. Stepinca. Klečeći, duboko sabrana, s krunicom u rukama. Za vrijeme svečanosti Stepinac je ostao vrlo ozbiljan. Njegovo ozbiljno lice izražavalo je veliku zabrinutost.

Kad su ga pitali za razlog, odgovorio je, da predosjeća tragične događaje za sve kao i za njega.

Tri i po slijedeće godine nadbiskup koadjutor surađuje odano s nadbiskupom Bauerom, prihvaćajući njegove savjete, prihvaćajući spremno sve od iskusnog starog nadbiskupa. Mons. Bauer govori kako ima veliko pouzdanje u svog nasljednika i da ga mnogo cijeni, hvaleći njegove ljudske kvalitete i njegovu povezanost s Bogom.

U jednom govoru mladim seminarcima Mons. Stepinac istakao je veliku važnost da ostanu vjerni Kristu bez straha, da ne dopuste da ih zahvate polemike i nesloge političke naravi ljudi i stranaka koje se svuda javljaju.

Veliko narodno hodočašće u Mariju Bistricu, koja je daleko od Zagreba oko 40 km, bijaše pješice 7. srpnja 1934. U mnoštvu vjernika nadbiskup koadjutor koracao je u svojoj

Dr Alojzije Stepinac posvećen za nadbiskupa

skromnosti. Gledajući ga tako ponizna, narod je govorio: »Ovaj sveti čovjek sreća je za nas i za naš narod!«

Jedan zagrebački župnik, koji je Stepinca dobro poznavao, te ga je često susretao, piše da Stepinac ima u sebi najbolje kvalitete, koje se mogu poželjeti jednom biskupu. Ima mudrost Salamonovu!

Tijekom prve godine nakon imenovanja, Mons. Stepinac uređuje svoje poslove tako, da mogne posjećivati što veći broj župa, propovijedajući i ispovijedajući, kušajući riješiti različite probleme u pojedinoj župi.

Poznavao je dobro psihu svog naroda, narodni mentalitet, pa je uvijek slušao, što bi mu ljudi spontano govorili u velikom pouzdanju i povjerenju.

Mons. Stepinac i Katolička Akcija

U to vrijeme Papa Pijo XI. nastojao je pomoću Katoličke Akcije probuditi katolički život bez političkih primjesa, jačajući prisutnost Kristovu u savjetima i u društvu, držeći se evanđeoskih načela.

Mons. Bauer i njegov koadjutor prihvatiše Papine smjernice. Ali ostvarenje bijaše teško. Na 3. svibnja 1935. nadbiskup koadjutor osnovao je središte Katoličke Akcije sa sjedištem u Nadbiskupiji. Program bijaše kratak, ali jasan, poštujući do skrajnosti Papine smjernice.

Bilo je u to vrijeme mnogo razlika i nesloge. Teškoće su bile posebno zbog onih, koji su bili zagrijani političkim primjesama. Mons. Stepinac ostaje miran i uporan, slijedeći put, kakvog je zamislio Papa.

Politička ideologija nastavila je sa svojim razaralačkim djelovanjem, rušeći jedinstvo Katoličke Akcije. Mons. Stepinac pismeno je izložio i rastumačio svoju poziciju, koja bijaše pozicija Katoličke Crkve u kojoj prava akcija mora biti iznad osobnih i pojedinačnih interesa pomiješanih s politikom, ističući bratsku ljubav i društvenu pravdu prema Kristovim smjernicama i evanđeoskim načelima i istinama. Mons. Stepinac stalno je isticao svoje stajalište, koje bijaše potpuno crkveno: »Ni desno ni lijevo, nego jedino slijediti put Kristov!«

Izgradnja novih crkava u Zagrebu

Mons. Stepinac bijaše čovjek akcije. Njegove odluke bile su brze i opravdane. Bio je poput motora, koji sve tjera naprijed, koji daje vitalnost Crkvi.

Na 9. kolovoza 1935. Mons. Stepinac moli pomoć od zagrebačkih vjernika za izgradnju osam novih crkava, kako bi otvorio osam novih župa. To je smatrao vrlo potrebnim zbog povećanja stanovništva.

Kritike nisu izostale, ali Mons. Stepinac ostade uporan, da bi ostvario odluke od velike važnosti za vjernike i stanovnike Zagreba.

Počelo se s predgradnjama uz mnoge teškoće. Vjernici su pomagali što su mogli više prema svojim mogućnostima. Prva župa bijaše otvorena godine 1936, a druga godine 1937. I tako, svake godine po jedna. Namjesto osam župa, izgrađeno je 16 crkava i 14 župa po Zagrebu i po predgrađima. Mons. Stepinac bijaše vidovit čovjek. Da to nije tada učinio, kasnije bi bilo nemoguće.

Jedan Hrvat, mučenik u Jeruzalemu

Godine 1931. bijaše veliko hrvatsko hodočašće u Jeruzalem. Na 4. lipnja te godine, Mons. Bauer složio se, da se u Jeruzalemu u kapelici Sv. Ćirila i Metoda izgradi oltar na čast Bl. Nikole Tavelića, jedinog Slavena poznatog, koji je žrtvovao svoj život za Krista u Sv. Zemlji, a to bijaše 1391.

Oltar je izgrađen darovima hrvatskog naroda na vrijeme. Godine 1937. hrvatski hodočasnici odlaze u Jeruzalem, a predvodi ih Mons. Stepinac, da bi se tamo posvetio novi Oltar hrvatskom blaženiku i mučeniku.

Mons. Stepinac duboko je proživljavao to hodočašće u Domovini Kristovoj. Na zajedničkom križnom putu nosio je veliki drveni križ, simbol svega svoga života sve do mučeničke smrti.

Na 25. srpnja Nadbiskup Stepinac posvećuje novi Oltar, a u Domovini sve hrvatske crkve slave taj događaj Svetim Misama.

Mons. Stepinac poticao je neprestano na pobožnost pre-

Nadbiskup A. Stepinac u Sv. Zemlji

ma Nikoli Taveliću, koji kasnije (21. lipnja 1970.) bijaše kanoniziran. Tom zgodom bijaše veliko hrvatsko hodočašće u Rim.

Političke teškoće

Na 9. listopada 1934. kralj Aleksandar Karađorđević svojom diktaturom pribavio je mnogo političkih neprijatelja, te bijaše ubijen u gradu Marseille-u, na svom službenom putovanju u Francusku.

Zatim dolazi ekonomska kriza. Zagrebački intelektualci šalju u Beograd poseban »Memorandum«, tražeći da centralizirani sistem vlasti bude zamijenjen federalnim sistemom i da zemlja bude podijeljena prema historijskim i etničkim granicama. To bijaše brutalno odbijeno i nastadoše otvoreni napadaji na potpisnike »Memoranduma«.

Na 5. svibnja 1935. upriličeni su izbori za Narodnu Skupštinu.

Izbornici u Hrvatskoj bili su izloženi prijetnjama, da glasaju za listu vladinu. Uz tu listu u ime vlade bijaše još jedna lista, lista opozicije, koju je vodio Dr. Vlatko Maček, koji je predstavljao opoziciju i nezadovoljstvo u Hrvatskoj. Na 12. veljače 1935. Mons. Bauer daje izjavu, da se ne dopušta ni jednom svećeniku, da aktivno bude izabran.

Strah je vladao svuda. Novinstvu je zabranjeno pisati o toj drugoj listi. Bijaše totalna šutnja štampe!

Za vjernike, biskupi objaviše zajedničku izjavu, u kojoj izriču svoju žalost, što je jugoslavenska vlada odbacila konkordat, iznoseći nepravde, koje su svuda vladale protiv Katoličke Crkve tijekom punih 20. godina. Ta situacija bila je teška i nepodnošljiva.

Povijesne knjige bile su pune neistinitih informacija i zabluda o Crkvi i o samoj Povijesti. Katolička Crkva izgubila je svoja materijalna dobra (agrarna reforma), koja su služila za školovanje djece siromašnih obitelji, kao i za bolnice, u koje su primani bolesnici svih religija i narodnosti.

Funkcionari su birani jedino pravoslavne vjere, a to bijaše pritisak za katolike, da se odreknu svoje vjere, ali radije su trpjeli nego da napuste vjeru svojih otaca.

Nadbiskup moli u bazilici navještenj u Nazaretu

Rastavljene žene prema crkvenom Zakoniku katoličke vjere nisu imale ista prava na penziju kao žene pravoslavne vjere. Cenzura katoličkih novina i izjava biskupa za vjernike nije dopuštala da katolici jasno vide situaciju.

Gažena su svuda prava Crkve i njezinih vjernika.

Nakon izbora, novinama je dopušteno objaviti rezultate, ali samo one, koji su se odnosili na vladinu listu. U Zagrebu i Dalmaciji opozicija je dobila većinu glasova, ali to se nije smjelo objaviti.

Tek 7. svibnja navečer doznaje se, da bijaše 62,6% glasova za vladu i 34,4% za opoziciju... Nitko ništa nije smio govoriti, ali mnoštvo je sumnjalo u točnost tih rezultata...

Nakon izbora, Mons. Bauer stalno prima pritužbe sa svih strana Nadbiskupije protiv terorizma, kriminalnih čina i ubojstava, te mnogih zatvaranja. Policija je stalno na djelu...

Mons. Bauer odlazi u Beograd da protestira kod kneza Pavla, dajući mu pismeni »Memorandum« s iznesenim nepravdama protiv svog naroda. Pitao je Mons. Bauer, zašto te nepravde? Ako je netko nešto skrivio, nek se osobno pozove na odgovornost, a ne da se nasilje primjenjuje na sav narod.

Svjedočanstvo Mons. Stepinca piscu Ernest-u Pezet-u

Francuski pisac Ernest Pezet, podpredsjednik Parlamenta, posjetio je Jugoslaviju u listopadu 1935. Budući da bijaše izvjestitelj o problemima Srednje i Istočne Evrope Komisiji za vanjske poslove u francuskom Parlamentu, njegova svrha bijaše da pomoću ankete, pripravljene već u Geneve-i, pokuša ustanoviti je li moguće da se uspostavi potrebno ekonomsko jedinstvo dunavskih država. Tom prilikom zadržao se u Zagrebu, da se sastane sa svojim prijateljima Trumbićem i Mačekom. Na zamolbu bio je primljen i kod Mons. Stepinca. Mons. Stepinac ga je spremno primio i zadržao ga na ručku, te su nakon toga ostali dugo raspravljajući o važnim problemima, koji su zanimali pisca Pezet-a.

Mons. Stepinac pokazao je svom gostu sredstva torture u svom »Muzeju strahota« i iznio mu tadanju situaciju u zemlji:

»Manje je krvi bilo proliveno za stotinu godina austrougarske vladavine nego za pet godina jugoslavenstva od srpskih žandara...«

»...Za bilo što nađe se isprike i opravdanje za zlostavljanje. Prilikom jednog od mojih zadnjih pastirskih posjeta, dva su čovjeka ubijena u jednom metežu od žandara...«

»...Nakon »Memoranduma« Mons. Bauera upućenog Stojadinovićevoj vladi, grožnje su sve češće i vjernicima i svećenicima i biskupima. Nasilja su bezbrojna...«

»Dobra volja Stojadinovića i Korošca uzaludna je, jer ih vojska i žandarmerija ignorira. Šef sigurnosti priznao mi je 27. rujna: »Ja sam nemoćan pred žandarima...«

»Nijedan svećenik nije siguran za svoj život. Ne prođe dan, da po koji ne dođe i zatraži moju zaštitu...«

»Što se tiče hrvatske zastave, ne smije se istaknuti. Biskupi i svećenici to ne traže, ali traži narod. U zastavi vidi simbol slobode, koja je ugrožena. Austrougarska monarhija zastavu je dopuštala...«.

»Za vrijeme Austrougarske Bilo je dosta 700 žandara za svu Hrvatsku, a danas ih ima 6.000 ili 7.000! To se opravdava zbog utjecaja i djelovanja komunista: nemoguće je stanje danas u Hrvatskoj...«

»...Moji pastirski pohodi smatraju se političkom agitacijom. Ali što mogu? Zagrebačka je nadbiskupija prevelika. Ima 1,700.000 stanovnika. Moram često vršiti svoju službu po nadbiskupiji...«

»Što se tiče Dra Mačeka, nastojim da ga ne susretnem. Ne viđam ga. Da pokažem svoju neovisnost, otišao sam iz Zagreba na dan izbora...«

»Informirao sam princa Pavla o situaciji. On mi je odgovorio: »Imate pravo, ali nisam ja sam i praktično ne mogu ništa«.

»Mi živimo u režimu, koji je protiv nas. Svuda su špijuni, svuda su doušnici. To je turski sistem, koji se nastavlja po srpskom režimu. Policija, žandarmerija država je u državi...«

»Jedan je tražio da potplati neku ženu, da bi odnijela bombu u nadbiskupsku palaču, govoreći: »Bit ćeš bogata, ako je odneseš!«...

»Mons. Stepinac predaje mi jednu fotografiju. Ne mogu vjerovati u autentičnost fotografiranog dokumenta. Onda mi dade original u ruke...«

Neposredno nakon razgovora, E. Pezet uzeo je sa sobom sve bilješke i čitao ih je javno u svojoj konferenciji u Parizu 21. prosinca 1959. prigodom predstavljanja knjige »Le dossier du Cardinal Stepinac«, koji je napisao T. Dragun, nacionalni ravnatelj Hrv. Kat. Misije u Francuskoj. Ernest Pezet objavio je te bilješke.

Odbačen konkordat

Pravni odnosi s Katoličkom Crkvom u Jugoslaviji nisu regulirani. Agrarna reforma bijaše nepovoljna za Katoličku Crkvu, a povoljna za Pravoslavnu. Pravoslavlje i srpstvo istovjetni su. Sve je usmjereno prema velikoj Srbiji, a protiv hrvatskog katoličkog naroda.

Na 25. srpnja 1935. potpisan je Konkordat između Pape Pija XI. i jugoslavenske vlade, da bi Crkva Katolička napokon dobila pravni položaj jednakosti u Jugoslaviji.

Konkordatom bilo je određeno:

1. U državnim školama, u kojima su đaci bili svi ili u većini katolici, nastavnici su trebali biti katolici.
2. U školskim priručnicima ne bi više smjelo biti napadaja protiv Vjere i Katoličke Crkve.
3. Katolici imaju pravo osnovati slobodne škole tamo gdje žive.
4. Katolicima se ima primjenjivati katoličko ženidbeno pravo, u koje se nije smjelo dirati.
5. Država treba Katoličkoj Crkvi davati proporcionalno novčanu pomoć, proporcionalno prema broju katolika i njihovih stvarnih potreba.
6. Katolici imaju pravo osnivati organizacije za katoličku mladež u punoj slobodi, koja treba biti osigurana.
7. Jednakost katoličke religije s drugim religijama!

Taj Konkordat trebao je napokon biti odobren u Narodnoj Skupštini u Beogradu. Ali Skupština i Senat u Beogradu protestiraju, tvrdeći, da se u Srbiji i Crnoj Gori prakticira službeno pravoslavna religija. No, za druge religije (pravoslavnu, muslimansku i ostale) stvar bijaše već odavno uređena.

I nastavlja se borba protiv Konkordata u Skupštini u Beogradu. Temelj Konkordata bijaše jednakost svih religija u Jugoslaviji. I pravoslavna hijerarhija digla se protiv Konkordata.

Na 24. prosinca 1936. hrvatske novine »Jutarnji list« objavio je izjavu Mons. Stepinca o važnosti Konkordata kako za državu tako i za Crkvu i njegovu veliku praktičnu

važnost, jer bi nestalo svih razilaženja i nesloge između države i Crkve...

Ali pravoslavni sveštenici izađoše čak na ulice, protestirajući protiv Konkordata kako po Srbiji, tako i po Bosni. Tako Konkordat ne dođe u slijedeću parlamentarnu sjednicu.

Pravoslavna Crkva izjavljuje, da će svi biti excomunicirani, koji prihvate Konkordat. Tako bijahu excomunicirani 9 članova vlade sa Stojadinovićem.

Na sjednici Senata od 19. listopada Konkordat bijaše definitivno odbačen.

Stojadinović izjavljuje, da ga više neće predložiti, pa svi excomunicirani bijahu oslobođeni crkvene kazne, koju je bila izrekla pravoslavna Crkva nad njima.

Papa je žestoko protestirao protiv odbijanja Konkordata. Upozorio je jugoslavensku vladu, da bijaše potpisala Konkordat, pa se toga trebala i držati.

Katolici zamole Mons. Stepinca dopuštenje da formiraju zajednicu koja će protestirati. On na tu molbu odgovara, da razumije njihovo veliko nezadovoljstvo, da tijekom 20 godina Katolička Crkva u kraljevskoj Jugoslaviji bijaše bez svojih prava. Sav svijet to znade, protestiranje ne bi ništa postiglo.

Na 4. svibnja 1938. Biskupska Konferencija u Zagrebu, pod predsjedanjem Mons. Stepinca, izradila je Pastirsko Pismo, u kojemu biskupi ističu svoju ogorčenost na ponašanje srpske pravoslavne Crkve, koja je skrivila, da se još više prodube rđavi odnosi među vjerama. Protestirali su biskupi protiv vladine politike, što je vlada najprije javno prihvatila Konkordat i dala svoj potpis, da ga kasnije povuče, dopuštajući srpsko-pravoslavnoj Crkvi, da Katolička Crkva i dalje ostane izvan Zakona. Žalosno je, što se dopušta srpskopravoslavnoj Crkvi, da se tako miješa u politiku kraljevske vlade. Biskupi su zaključili svoje Pismo, da se ne može prihvatiti, da 6 milijuna katolika u Jugoslaviji bude i dalje bez pravednih građanskih zakona. Izjaviše, da su spremni boriti se za prava svojih vjernika-katolika.

Na 11. prosinca 1938. Stepinac, koji se nikad nije miješao u politiku, daje svoj glas hrvatskoj opoziciji zbog nesnosne situacije za hrvatske katolike.

Prostačka i bezočna laž!

Beogradski radio izjavljuje, da je Stepinac dao svoj glas za beogradsku vladu. Tom izjavom Beograd je nastojao stvoriti kaos u duhovima i nezadovoljstvo prema Stepincu. Stepinac odmah zatraži, da Beograd bezuvjetno demantira lažnu vijest. No, vlada se na to ne obazire, te nastavlja širiti laži, pa je Mons. Stepinac najoštrije osuđivao prostačke laži.

Napokon, nakon pet tjedana predsjednik ministarskog savjeta, M. Stojadinović uvidio je, da se mora ispraviti taj »kulturni skandal«, kako ga je nazvao i za koji on bijaše odgovoran. I napokon on je demantirao proširene laži protiv Mons. Stepinca.

Peto poglavlje

MONS. STEPINAC, ZAGREBAČKI NADBISKUP

Mons. Stepinac nasljeđuje nadbiskupa Bauera

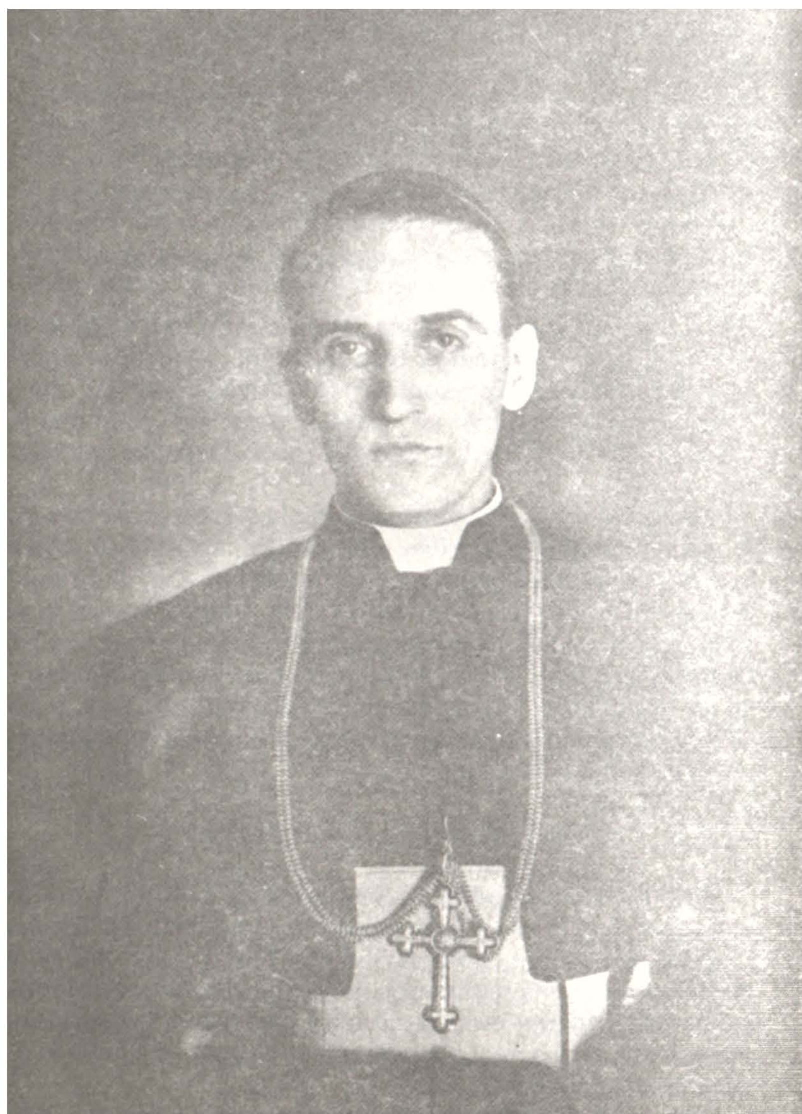
Na 11. veljače 1936. Mons. Bauer slavi u isto vrijeme 80 godina života i 25 godina biskupovanja. Te godine još je predsjedao biskupskoj konferenciji. Ali na početku zime, njegovo zdravlje je bilo sve slabije. Umro je u mukama 7. prosinca. Njegovo tijelo počiva u kripti zagrebačke katedrale.

U svojoj sprovodnoj propovijedi, Mons. Stepinac izrazio je svoju zahvalnost umrlom nadbiskupu, koji bijaše uvijek vjeran Crkvi i hrvatskom narodu. Istakao je i to, da je svjestan teške situacije u svijetu i u zemlji i odgovornosti, koje su na njemu u službi nadbiskupije. Nastavio je: »Ali, »In Te, Domine, speravi – U Tebi je, Bože sva moja nada u sadašnjosti i u budućnosti.« Od godine 1937. vjerska, socijalna, politička i ekonomska situacija bivala je sve teža kako u Hrvatskoj tako i u svijetu.

Novi nadbiskup i njegovi svećenici

Mons. Stepinac posebnu je brigu vodio o svojim svećenicima i seminaristima. Osobno je svoje prihode upotrebljavao da plati školovanje siromašnih đaka. Sjećajući se običaja u Germanicum-u, za seminariste je uredio stari dvorac Mokrice, da bi mogli provoditi tamo svoje praznike u veličanstvenoj prirodi. Kao zatočenik u Krašiću nastavit će pratiti pažljivo život sjemeništa.

Pratio je djelovanje i inicijative svojih svećenika. Cijenili su govorničke sposobnosti svoga nadbiskupa, koji ih je

hrabrio. Organizirao je dekanske sastanke. Stalno je ponavljao, da svećenici nisu za politiku, da se ne miješaju u političke stvari, a sam je davao za to primjer. Ustanovio je mjesečne duhovne vježbe za svećenike Zagreba i u provinciji.

Njegove propovijedi bile su za sav narod kao sok za drvo. Pomagao je, kako bi se nadživjelo u društvu, u kojem su se sukobljavale različite snage.

Držanje Mons. Stepinca bijaše jednostavno, puno skromnosti i dobrote. Bijaše vrlo pristupačan. Mnogi su k njemu dolazili, tražeći savjeta.

Mnogo je trpio svaki put, kad bi saznao da bijaše ubijen koji od njegovih svećenika. Bilježio bi imena ubijenih, te molio za njih. Kušao je smiriti one, od kojih je vlast tražila prevelike poreze.

Plemenit po temperamentu, bio je pun blagosti i opraštao je zablude i prekršaje nekih svojih svećenika, savjetujući ih, da se bolje drže unaprijed.

Sve darove, koje je dobivao, darivao bi seminaristima. Njegovi odnosi sa svojim klerom bili su više prijateljski nego strogo hijerarhijski. Poticao je svoje svećenike da dolaze na svećeničke sastanke što redovitije, jer će ti sastanci za njih biti ne samo korisni nego i ugodni. Zajedno će oživljavati svoju vjeru i hrabrost u teškoćama. Izmjenjivat će misli i iskustva. Pravo prijateljstvo će ih povezivati jedne s drugima. Pravo prijateljstvo nastajalo bi i utvrđivalo bi se između nadbiskupa i njegovih svećenika.

Nadbiskup i vjernici

U svim prilikama nastojao je da utvrdi vjeru u narodu. Tako godine 1935. hrabrio je narod, da radosno proslavi 30. godišnjicu mučeništva beatifikacije Hrvata Marka Križevčanina, mučenika, što je obavio Pijo X. Govoreći o tom divnom primjeru vjere, Mons. Stepinac uspoređuje teškoće, koje su na putu katolicizma današnjice s poteškoćama, koje su vladale za vrijeme mučenika Marka Križevčanina. Načini progonstva su se izmijenili, a ostalo ostade isto, govorio je.

U svom duhovnom programu za godinu 1938. istaknuo je molenje krunice u borbi protiv nečednosti i sablazni.

Za godinu 1939. isticao je obnovu obitelji, koja je klica kršćanskog života i kršćanskih kreposti.

Za godinu 1940., da bi se svijet otresao grijeha, treba urediti dužnosti prema Bogu, osloboditi se ropstva sotonskoga. Pisao je: »Zle misli odbacivati, prestati živjeti u grijehu. Naučite dobro činiti. Tražite pravdu. Pomažite one, koji su u nevolji. Budite pravedni prema siromasima«.

Za godinu 1941. govorio je: »Nastojte nasljedovati Kristovu plemenitost, ljubav prema bližnjemu, borite se protiv mržnje, koja zagušuje svijet. Neka vaši principi djelatnosti ne budu u mržnji nego u ljubavi, da društvo raste ljudskije.«

Govoreći o Mons. Stepincu, Papa Pijo XII. iznio je javno kako je Stepinac bio primjer velike pobožnosti. U svom govoru (Discorsi e radiomessagi, XIV. 459) Papa Pijo XII. navodi Mons. Stepinca kao primjer evanđeoske gorljivosti. Upotrebljavao je sve svoje snage, držeći se gesla svojih pradjedova: »Za križ časni i slobodu zlatnu!«

Mons. Stepinac i iseljeni Hrvati

Već se Mons. Bauer brinuo za radnike iseljenih Hrvata. Za njih je osnovao Društvo Sv. Rafaela, da ih pomaže materijalno i moralno, jer su često bivali iskorištavani na radu u tuđini.

Mnoštvo je ostavljalo zemlju između 1900. i 1940. zbog ekonomskih i političkih razloga, te se naseljavali kojekuda po Evropi i Americi.

Mons. Stepinac, koji je tijekom triju godina vodio brigu skupa s nadbiskupom Bauerom odgovornosti za nadbiskupiju, nanovo je pokrenuo i oživio godine 1939. Društvo Sv. Rafaela.

Društvo je pomagalo iseljeni svijet... Hrvatski biskupi nastavili su voditi brigu o problemu iseljeništva. Svećenici i redovnice bivali su slani po svijetu po izbjeglištvima, posebno nakon Drugog svjetskog rata. Stvarale su se misije i župe. Mons. Stepinac uvijek bijaše žalostan, kad mu ne bi uspjelo naći kojeg svećenika u tu svrhu.

Godine 1940. Mons. Stepinac osniva novine: »Hrvat u tuđini«. Novine su donosile zanimljive i korisne članke,

odgovarajući na pitanja i dajući savjete i informacije iseljenicima. Na prvoj strani novine Mons. Stepinac ističe brigu hrvatskih biskupa za one daleko na tisuće kilometara od svoje Domovine, da ipak ostanu trajno pripadnici svog naroda. Vrlo je važno za njih, govorio je, da čuvaju u svom srcu ljubav za svoj narod i da se nadaju u bolju budućnost. Neka bi ove skromne novine bile kao utjeha za one, koji trpe, snaga da mognu nadvladati, napasti i ostati vjerni svojoj vjeri i Crkvi, koja je ukorijenjena u srcu hrvatskog naroda.

Od tada Crkva se brine prema svojim mogućnostima da se oživi vjerska i kulturna praksa.

Godine 1940. na inicijativu Mons. Stepinca bolje se organizira u tom smjeru rad, koji poče donositi i plodove.

Na 8. listopada 1940. Mons. Stepinac šalje jedno pastirsko Pismo za hrvatske iseljenike u Njemačku. Podsjeća ih na činjenicu, ako su oni daleko od svoje Domovine, Bog nije daleko od njih i da to nikad ne zaborave. Bitna oznaka Hrvata nek se nastavi kao i u prošlosti, hrabrost i ispravnost u svakoj kušnji. U tom smislu treba voditi računa osobito u godini 1941., koja ima biti kao Sveta Godina Hrvata, jer slave 1300. godišnjicu pokrštenja i svoju privrženost Svetoj Stolici, Papi.

Trinaest stoljeća katolicizma kod Hrvata

Godine 1941. ima se proslaviti 1300. godišnjica prvih veza Hrvata sa Svetom Stolicom, s Papom. Ta godina mora biti proglašena kao godina obnove vjere. Treba odbaciti sve, što nije dobro i odlučit u životu provoditi što savršenije katolički život.

To Pismo tiskano je u Zagrebu i poslano hrvatskim biskupima kako bi mogli zatim iznijet svoje komentare, savjete i primjedbe. Nacrt Katoličke Akcije izrađen je nakon toga i vraćen definitivno. Svrha bijaše duhovna i moralna obnova hrvatskog naroda, a u prvom planu nutarnji život obitelji.

Godina 1940. proglašena je godinom pokore za sve zlo, koje je nastalo grijesima. Da se produbi vjera i kršćanski život poboljša.

Program proslave za 13 stoljeća vjernosti Katoličkoj Crkvi bijaše podijeljen na četiri dijela.

Program Svete Hrvatske Godine

Najprije svečano otvorenje: podizanje spomenika kralja Tomislava, prvog kralja ujedinjene Hrvatske, kome Papa bijaše poslao kraljevsku krunu godine 925.

Zatim, drugi dio svečanost u Solinu kod Splita, u kraju, u kojem su prvi Hrvati bili kršteni između 641. i 681.

Veliko hodočašće Hrvata u Rim godine 1941. treći je dio programa. Napokon, četvrti dio jest veliki Euharistijski Kongres, predviđen za lipanj iste godine.

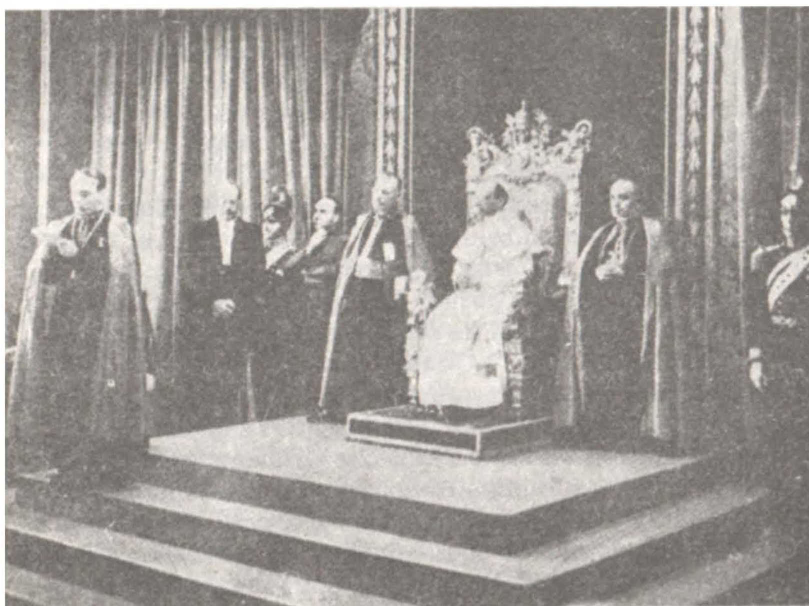
Svrha ovog plemenitog programa bila je jasna: probuditi uspavane župe, aplicirati, primijeniti principe katoličkog života i dovesti u krilo Crkve one, koji se gube ili se traže. Najvažnije bijaše brinuti se na prvom mjestu za one na kojima počiva budućnost, a to su djeca, mladež i vjerska zvanja.

Ovaj program trebao je biti vjerno ispunjen. Katolička Akcija bijaše na djelu u svim župama.

U isto vrijeme, u povijest svijeta rat je žurio velikim koracima ubijajući ljude bez milosrđa.

Na 10. studenog 1939. hrvatsko je hodočašće u Rimu. Tom prigodom Mons. Stepinac bijaše primljen u audijenciju kod Pape Pija XII. Tad je zamoljen Papa da Blaženi Nikola Tavelić bude na listi budućih svetaca. Odgovor Pape bijaše pozitivan. To će biti dar Hrvatima pri proglašenju Svete Godine 1940-1941. posebnim dokumentom »Cum ex venerabilis«.

Okružnim pismom od 26. lipnja 1940. Mons. Stepinac podsjeća vjernike na obećanje Hrvatske Skupštine u prosincu 1739. da se izgradi u Ludbregu jedna kapelica na slavu predragocijenjene Krvi Kristove, ako prestane kuga, koja se širila po nekim krajevima hrvatskim. Obećanje je zaboravljeno. Nadbiskup potiče vjernike da pridonose svoje darove, kako bi pomogli izgraditi tu kapelicu. Uostalom, govorio je, Ludbreg je mjesto hodočasničko odavno. U mjesecu kolovozu 1944. Mons. Stepinac se angažira da se ostvari obećanje i zavjet, koji učiniše pradjedovi, da se onda slavi Euharistija

Nadbiskup Stepinac kod Pape Pija XII.

svake prve nedjelje od rujna za pet godina kao i u svim kapelicama župa i samostana. Misa treba biti s propovijeđu na slavu Predrgocijenjene Krvi Kristove. Vjernici su pozvani da u što većem broju budu na Misi.

Mons. Stepinac posebno je radio na tome, da se u Hrvatsku vrati Krsni Zdenac kneza Višeslava. To je jedini povjesni dokumenat iz 8. stoljeća, a predstavlja vrlo važno arheološko otkriće. On je veza između sedmog i devetog stoljeća. Taj spomenik nalazio se u Veneciji od 1746. godine. Venecijski kardinal odgovara na molbu iz Zagreba, da će posao oko toga biti dug i kompliciran, pa predlaže, da je najbolje to poduzeti preko ministarstva u Beogradu.

U međuvremenu Jugoslavija se raspada postepeno. Na 10. travnja 1941. bijaše proglašena Nezavisna Država Hrvatska.

Na 6. svibnja 1941. Mons. Stepinac obraća se novom hrvatskom ministru za vjerske poslove i narodni odgoj, Mili Budaku, koji se odmah dao na posao. Na 13. rujna Mons. Stepinac dobiva od venecijanskog općinskog načelnika oba-

vijest o spremnosti da se vrati Hrvatima taj spomenik. Ali za uzvrat traži da mu se vrate dvije slike od Carpacci-a, koje su se nalazile u Strossmayerovoj galeriji u Zagrebu. To je ostvareno godine 1942. Tako Krsni Zdenac kneza Višeslava bijaše vraćen u Hrvatsku i nalazi se sada u Muzeju Akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Natpis na spomeniku predstavlja arheološku dragocijenost i njegov simbolizam izražava veličanstvenu tajnu Presv. Trojstva i tajnu smrti i uskrsnuća Kristova:

»Hic fons... sumit infirmos / ut reddat illuminatos / Hic expiant scelera sua quod de primo sumpserunt parente / ut efficiantur Hristicole... / salubriter confitendo Trinum perenne / Hoc Joannes presbyter / sub Wissesclavo Duci / opus bene composuit devote / in honorem videlicet sancti Joannis Baptistae / ut intercedat pro eo clientuloque suo.«

Prijevod: »Ova krstionica bolesne prima / da ih prosvijetli / Grijesi od praoca baštinjeni ovdje se peru / da postanu kršćani / koji će sebi na spas ispovijedati vječno Trojstvo / Pod knezom Višeslavom / dade / Ivan svećenik / ovo djelo lijepo izvesti / na čast svetom Ivanu Krstitelju / da bi posredovao za svoga štićenika.«[7]

Napokon, Mons. Stepinac svojim pismom od 13. veljače 1941. zamoli Papu da pošalje apostolskog delegata na Euharistijski Kongres u Zagreb, da svečano zaključi Kongres na latinskom ili francuskom jeziku. O molbi se raspravljalo na Svetoj Kongregaciji za izvanredne poslove. Mons. Tardini izjavio je u svom spisu, da je hrvatski narod, koji vjeruje i da je ta slava potpuno religiozne naravi bez političke oznake, pa nema razloga da se odbije. Dakle, Papin delegat ići će u Zagreb.

U jednoj propovijedi Mons. Stepinac ističe, kako je velika čast iskazana hrvatskom narodu od Pape u vezi s proslavom 13. vjekovnog katolicizma. Trinaest stoljeća, tijekom kojih hrvatski narod ostade stalno vjeran svojim obećanjima pred Papom Sv. Agatonom godine 678. da neće nikad voditi

---

7. Pastirsko pismo hrvatskih biskupa: »*Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*, KS, Zagreb, 1976.
Zvane Crnja, *Povijest hrvatske kulture*, Tajništvo za informacije, Zagreb, 1966.

nepravednih ratova, napadačkih ratova. Samo je nastojao sačuvati integritet svoj nacionalni svaki put, kad bi ugrožen.

Povijest svjedoči da je hrvatski narod miroljubiv, a ne nasilan, to je narod pun pravde i čestitosti. Njegova nacionalna himna »Lijepa naša« nema u sebi ništa nasilno. Jednostavno izražava ljubav naroda prema zemlji, u kojoj je rođen.

Nažalost, politički događaji, povezani uz nastali svjetski rat zapriječiše ostvarenje svih nacrta za Svetu Godinu. Pripremani veliki jubilej, velika proslava bit će ostvarena tek početkom 1970. godine kanonizacijom Bl. Nikole Tavelića u Rimu i proslavom u Šibeniku. Godine 1971. Mariološki je i marijanski kongres (međunarodni) u Zagrebu i Mariji Bistrici. Na 15. kolovoza 150.000 hodočasnika uzelo je učešća. Godine 1975. veliko hodočašće hrvatsko u Rimu za Svetu Godinu uzelo je učešća 14.000 Hrvata. Godine 1976. Sveta Godina Marijanska, u kojoj bijaše proglašen blaženim 2. svibnja Leopold Mandić. Godine 1979. Hrvati hodočaste u Rim, gdje Papa prikazuje Misu na hrvatskom jeziku...

Mons. Stepinac i katolički tisak

Godine 1929. nastale su tjedne novine »Hrvatska Straža« zalaganjem Mons. Stepinca. Godine 1934. taj tjednik bijaše jedini katolički tjednik u Hrvatskoj. Mnoge je nade nadbiskup Stepinac polagao u taj tjednik, kako bi podržavao katolike da budu na visini u tim teškim vremenima. Po nadbiskupovim smjernicama tjednik je morao biti bez ikakve političke tendencije, kako bi svuda prodro do katoličkih obitelji. Uloga tjednika treba biti evanđeoska kako bi se obnovila vjera i moral u narodu. Člancima tjednik je nastojao podići osjećaj ljubavi protiveći se materijalizmu, koji je prezirao ljubav. »Hrvatska Straža« treba propagirati ideju bratskog suživota i pravde. Treba jednako poštivati siromahe kao i bogataše. Tjednik treba donositi također informacije o kulturnom životu.

Na 22. veljače 1936. Mons. Stepinac izvješćuje okružnim pismom otvorenje izložbe Katoličke Štampe u Vatikanu na inicijativu Pape Pija XI. Jedan paviljon osiguran je za Hrva-

te. Tada u Hrvatskoj bijahu 72 publikacije katoličke, od kojih 24 u Zagrebu. U Godini 1940. broj se povećao na 80, zahvaljujući nastojanju nadbiskupa Stepinca.

Nažalost »Hrvatska Straža« jedini tjednik, nije mogao napredovati zbog manjka financijskih sredstava, pa je morao prestati izlaziti.

U siječnju 1941, držeći se smjernica Mons. Stepinca, tri katoličke tiskare ujediniše se u Zagrebu, te namjesto tjednika »Hrvatska Straža« pojavljuje se novi tjednik pod imenom »Hrvatski Glas«. Bio je na istoj liniji kao i »Hrvatska Straža«, bez političkih pretenzija. Ali, rat i promjena u državi ubrzo zaustavi rad toga tjednika.

Jedna od najvećih briga Mons. Stepinca bijaše prijevod Biblije na hrvatski jezik. Na njegov poticaj to se ostvarilo u godini 1941/42.

Prvi kongres katoličke štampe bio je u travnju 1939. Mons. Stepinac isticao je važnost katoličkog tiska. Predlagao je, da se uzme geslo, riječi Sv. Augustina: »Lex veritas, Regina caritas, Finis aeternitas (Neka Istina postane Zakon, Ljubav Kraljica, a svrha neka bude vječnost).

U modernom svijetu, u kojem zavlada laž, nasilje i svako zlo, životna potreba je isticati istinu i mir. Samo s mirom u duši sretan je čovjek!

Na svaki način, što se god gradi na lažima i nasilju, ne može dugo potrajati. Uvijek istina pobjeđuje! Krist je rekao: Istina će vas spasiti!

Branitelj obitelji

U okviru Katoličke Akcije, na 25. studenog 1937. Mons. Stepinac organizirao je Hrvatski Katolički Tjedan, na koji je Pijo XI. poslao svoje Pismo. Program je bio, da se produbi značenje obitelji, uloga obitelji u socijalnom, ekonomskom, odgojnom i moralnom pogledu.

Godine 1938. proglašena je Godina obitelji. Ističe se borba protiv tzv. »bijele kuge«, koja poput epidemije pustoši hrvatskim krajevima, u kojima je zavladalo sprječavanje djece i ubijanje začete djece.

Već godine 1935. liječnički kongres u Beogradu traži

legalizaciju pobačaja. Samo su se četiri liječnika tome usprotivila! Svi su drugi bili za ubijanje nevinih, začetih pod srcem majke!

Krajem lipnja 1936. bio je u Zagrebu proces protiv jednog liječnika, koji je dnevno izvršavao do deset pobačaja. Broj se povećavao s godinama. Prema statistikama u godini 1940. bilo je u Hrvatskoj oko 20.000 pobačaja!

Na 10. siječnja 1940. Mons. Stepinac pozivlje liječnike, da se odreknu ubijanja ljudskih života pod majčinim srcem. To pismo bilo je objavljeno u »Katoličkom Listu« i »Jutarnjem Listu«, u kojemu podupire Stepinca rektor sveučilišta u Zagrebu, Dr. Edo Lovrić. Stepinac potiče na molitvu u obitelji, zajedničku molitvu.

U svom govoru pod naslovom: »Hrvatski intelektualac pred svojim narodom« od 29. ožujka 1938. Mons. Stepinac je rekao: »Koliko li je današnjih sela mrtvih po Hrvatskoj! Na ulicama, mjesto da se čuje smijeh djece, vlada mrtva šutnja. Teška šutnja, koja vlada u mnogim selima, jer je »bijela kuga« prešla preko njih!«

Na 19. ožujka 1942. Mons. Stepinac govorio je studentima o pravoj slobodi, koja proizlazi iz istine, koja poštuje samog sebe i druge. Govorio je, kako je karikatura slobode i kako je lažan patriotizam liječnika, koji bacaju u grob generacije nerođenih, koji su se trebali roditi za dobro Crkve i Domovine. Individualistički egoizam je zavladao. Pobačaj je samouništenje naroda. Moralno to je zlo u sebi!

Za IV. socijalni tjedan održan od 3-10. studenog 1940. glavna tema bijaše briga za buduće generacije. Manjak dobrog odgoja uzrokom je nemoralna razvojom pojedinca i društva. Djeca, koja vide zlo oko sebe, idu u život putem, koji im je zacrtan od starijih, koji ne žive pošteno.

Mons. Stepinac i Euharistija

Za vrijeme svoga biskupovanja, Mons. stepinac informirao je svoje vjernike o svim Euharistijskim Kongresima kako u zemlji tako i u inozemstvu. Tako su svi mogli na njima sudjelovati, ako ne svojom prisutnošću, barem molitvom.

Isticao je važnost vjere u bitnu i stvarnu prisutnost Kri-

sta u Euharistiji, vjeru, koja se protivila ateističkom, pokretu u modernom svijetu.

Kršćanima je dužnost svjedočiti svojom djelatnošću, važnost mira u svijetu, jer monstruozna ludost rata uništava svaku nadu na zemlji. Euharistija je ljubav Boga prema čovjeku, za sve narode, koji, sjedinjeni oko Očeva Stola, blaguju isti Kruh, da bi bili prava braća.

Unatoč svih svojih dužnosti i djelatnosti, Mons. Stepinac bijaše osobno prisutan na 14 Euharistijskih Kongresa u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Marijanski kult

Tijekom svog tamnovanja, Mons. Stepinac rekao je jednog dana: »Bog mi je dao milost posebne vrste: od mog djetinjstva stalno sam se molio Presvetoj Djevici Mariji. Mnogo mi je puta očuvala život, osobito u ratu. Pobožnost prema Majci Božjoj usisao sam s majčinim mlijekom«.

Mnogo je učestvovao pješke na hodočašćima u Mariju Bistricu, koja je 43 km daleko od Zagreba. Sve do 1945. godine uključivo. Skupa s vjernicima, svojom skromnom prisutnošću davao je posebno obilježje zajedničkom putovanju. Ali još od godine 1935. perfidni duh diktatorskog režima tražio je razlog kako bi mogao optužiti nadbiskupa da su ta hodočašća bila politički obojena. Tako tijekom jednog hodočašća nekoliko mladih hodočasnika nosilo je hrvatsku zastavu i to bijaše dosta da se optuži Mons. Stepinac. Međutim, njegov stav bijaše jasan »hodočašće je čin ljubavi prema Majci Božjoj. U to ne ulazi politika. Ali, od toga dana nastaje zabrana da se hrvatske zastave pokazuju, po cijeloj zemlji. U tome je hrvatski narod gledao simbol svoje okrnjene slobode i svog dostojanstva izvrgavana ruglu.

Ni na jedno hodočasničko mjesto nije dolazilo toliko svijeta kao u Mariju Bistricu, koja se smatra hrvatskim Lurdom. No, svetište nije moglo primiti veliko mnoštvo, posebno ne na konačište. Trebalo je to što prije riješiti. Najprije trebalo je izgraditi spavaonice za barem 500 osoba. Trebalo je izgraditi i Kalvariju. Prvu postaju križnog puta financirao je osobno sam nadbiskup. Vilim i Antonia Heger drugu, a

ostale različiti gradovi hrvatski. Osnovala se ustanova »Nadasve«, da bi se što bolje uredila mjesta hodočašća.

Unatoč velike zaposlenosti, Mons. Stepinac prevodi s francuskog godine 1943. knjigu pisca André Predel-a: »Krunica kao razmatranje i glasna molitva.« Žarko je molio i pozivao obitelji, da podržavaju zajedničku molitvu.

U Gospinim mjesecima, u svibnju i listopadu, nadbiskup je u različitim crkvama po Zagrebu predmolio krunicu i propovijedao narodu.

Za vrijeme konfinacije u Krašiću, nakon ručka, zamolio bi župnika: »Imate li još malo vremena za jednu krunicu? Krunica je naša nada...«

Nastojao je proširiti molitvu krunice u obiteljima, kako bi duše podigao u Božje sfere.

Preporučujući krunicu, govorio je: »Moj otac svaki dan s nama je svima molio i to se usjeklo u moju dušu!«

Mons. Stepinac kao propovjednik

Sve svoje nagovore i propovijedi uvijek je pripremao pismeno. Nakon njegove smrti našli su 51 propovijed za sve nedjelje u godini, 31 za mjesec svibanj, 49 o Gospinim litanijama, 11 o »Magnificat«-u, 26 nagovora o lurdskim čudesima, zatim velik broj nedjeljnih homilija.

Godine 1944. za vrijeme korizme Mons. Stepinac pisao je o kultu Presv. Djevice. Tumačio je vjernicima razloge i način, kako će štovati Presv. Djevicu, jer Djevica Marija može kod Boga posredovati kako za zemaljsku tako i nebesku, vječnu sreću. Na kraju propovijedi vjernici su glasno klicali nadbiskupu, što bijaše rijetkost u Hrvatskoj. Odakle to oduševljenje? Sigurno ne zbog izvanrednosti vanjske propovjednika. Nadbiskup nije imao posebnog dara govorničkog, koji bi zavadio mase. Propovijedao je mirno, ponekad postrogo, uvijek vladajući sobom. Nije upotrebljavao velikih izabranih fraza, ugodnih i zabavljivih za slušatelje. Unatoč svega toga, kako priprosti tako i intelektualci upijali su svaku riječ, nastojeći da uđe u njihov život primjer njihova pastira.

Nadbiskupove propovijedi bile su tople, ali i postroge. Bile su jasne poput izvorske vode. Odsijevale su ispravnoš-

ću, bez ikakva kompromisa ili dvosmislenosti pred živim Bogom. Slušali su ga vjernici, promatrajući na njegovu licu odsjev njegove duboke i proživljene vjere, što je nalazilo odjeka kod sviju, koji su ga slušali.

Mons. Stepinac često se u svojim propovijedima služio slikama iz života prirode ili žvota hrvatskih zemljoradnika.

Propovijedao je i o pokori kao zadovoljštini za nečiste grijehe i »bijelu kugu«, pobačaje.

Pozivao je na radikalnu promjenu života. Isticao je, da je kriza moralna i materijalna u svijetu kao uzrok škrtosti, pijanstva, novca, utrke za častima.

»Bračni drugovi ne poštivaju više bračnih dužnosti. Čine se preljubi. Ne vole se djeca, ne odgajaju se djeca. Sve više se radi da se izbriše Božje ime na zemlji. Ruše se sve vrijednosti moralne!

Nije čudo, da sada Bog govori posebnim jezikom, koji se može razumjeti, a to je kaos na zemlji, strahote rata, uništenje svega. To je plod strahovite sebičnosti!

To treba razumjeti, da ne bude prekasno! Zbog tih razloga, Katolička Crkva ne može se složiti ni s liberalizmom ni s ateističkim marksizmom. Svi trebaju živjeti po vjeri, da se život popravi.

Godine 1942. Mons. Stepinac proglašava godinu pokore, da se svi vrate Bogu, pa će postići mir, sreću i zadovoljstvo, koje se traži. To je najbrži put, to je jedini put, da Bog ljude pomogne i da im osigura bolje dane.

Mons. Stepinac provodio je velik dio pišući i prevodeći. Dok bijaše u lepovglavskoj tamnici, napisao je ili preveo 17 svetačkih životopisa i spremao propovijedi o životu svetaca i Djevici Mariji, Sv. Josipu, propovijedi o Evanđeljima... Pravio je nacrte za propovijedi kako bi pomogao svećenicima, koji nemaju dosta vremena da pripreme u potpunosti svoje propovijedi.

U Krašiću, godine 1956. piše propovijedi, inspirirane uglavnom Biblijom, nastojeći približiti Bibliju običnom puku. Žali što prije to nije počeo. Ističe, kako je u Bibliji skriveno veliko blago, veliko bogatstvo. Svaka riječ, svako ime ima svoje značenje. To je neiscrpni izvor. Sektarci izvrću, iskrivljuju značenje u Bibliji.

Uvijek je u Krašiću nastojao propovijedati, unatoč nevolja i bolesti. Namjesto da što više šeta, da tako koristi više zdravlju, on bi radije vrlo često ostajao u sobi, pripremajući svoje propovijedi, govoreći: »To je važnije!«

Njegove propovijedi imale su velik utjecaj na vjernike. Duševna snaga i optimizam kardinala Stepinca bili su komunikativni. Iz njih su slušatelji crpili potrebnu snagu za život toga vremena.

Dobri Pastir

Mons. Stepinac svojim životom pružao je primjer dobrog pastira. Studirajući u Rimu imao je nakanu postati redovnik-kartuzijanac, ali to mu nije dopustio nadbiskup Bauer.

Kasnije, kao nadbiskup-koadjutor postao je član Trećeg reda Sv. Franje i to javno u crkvi, punoj vjernika godine 1934. da dade dobar primjer. Sav njegov život bijaše pod znakom duboke poniznosti i velike ljubavi.

Nadbiskup i redovničke zajednice

Mons. Stepinac cijenio je redovničke zajednice, u kojima su osobe potpuno posvećene Bogu. Želio je, da bude što više samostana i crkava. Zanimao se za duhovni napredak redovnika i redovnica.

U početku stoljeća u Zagrebu su bili samo franjevci i isusovci. Nadbiskup Bauer je uspio, da se osnuje još pet samostana različitih redova i kongregacija, kojima je povjerio pet novih župa. Na inicijativu Mons. Stepinca taj broj se popeo na 13 sa oko 120 redovnika, od kojih dvadesetorica bijahu vjeroučitelji. Tako je činio i izvan Zagreba, u ostalim krajevima Hrvatske.

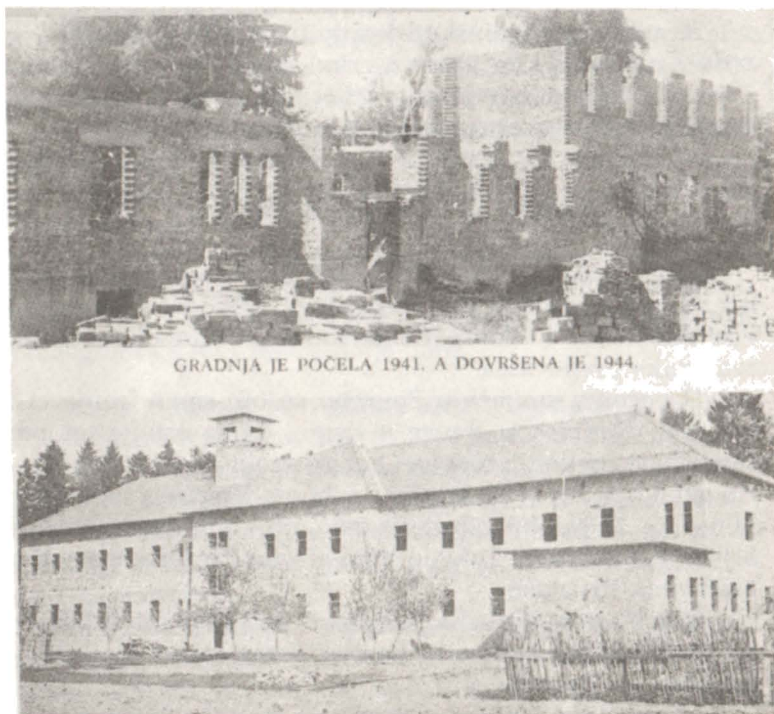
U privatnim školama, koje su držale redovnice, brinuo se za što bolju formaciju pomoću profesora s Teološkog Fakulteta u Zagrebu.

I financijski je pomagao te škole, kao i brojne samostane. Godine 1945., videći konfuziju političke situacije, šalje okružno pismo svim redovnicama, dajući upute, kako se tre-

ba držati u teškim vremenima. Često bi hrabrio redovnice u nastalim teškoćama i nevoljama.

Izgradio je u Brezovici kod Zagreba samostan za karmelićanke. Stalno je nadzirao radove. To je prvi karmelićanski samostan u Hrvatskoj. Govorio je: »Molitve su otvorena vrata kroz koja Bog daje svoju milost!«

Godine 1944. u travnju svi su radovi bili dovršeni, pa je Mons. Stepinac blagoslovio novi samostan radosna raspoloženja. Karmelićankama je darovao veliku Spomen-sliku, na kojoj je napisao kako želi da one svojim životom i molitvom pridonesu vjerskoj obnovi hrvatskog naroda, da bi svi, kako svećenici tako i vjernici bili ispunjeni Duhom Svetim.

GRADNJA JE POČELA 1941. A DOVRŠENA JE 1944.

Samostan karmelićanki

Šesto poglavlje

U METEŽU DRUGOG SVJETSKOG RATA

Početak II. Svjetskog rata

Nakon »Anschluss«-a godine 1938. po kojem je Njemačka pripojila Austriju, i nakon Pakta o nenapadanju Hitler-Staljin od 23. kolovoza 1939., Nijemci izvršiše agresiju protiv Poljske. Godine 1940. Nijemci upadaju u Belgiju i u Francusku.

Mladi hrvatski intelektualci s A. Pavelićem nastoje osnovati Nezavisnu Hrvatsku. Manjkali su oslonci. Okrenuše se prema Musoliniju i Hitleru. Hitler sklapa Pakt s Jugoslavijom 25 ožujka 1941.[8]

Nastade nezadovoljstvo kod mnogih, te beogradska vlada daje ostavku. 27. ožujka 1941. nastupa novi kralj, Petar II. Berlin to smatra izazovom i napada Jugoslaviju 6. travnja 1941. Rat je potrajao samo deset dana, ali bombardiranja su prouzročila mnoge žrtve. Hitler želi podijeliti Jugoslaviju između Mađara, Nijemaca i Talijana.

Proglašena je Nezavisna Država Hrvatska 10. travnja 1941. Musolini, nezasitan traži Dalmaciju. Pavelić protestira.

Hitler je zainteresiran za Hrvatsku zbog strategije, pa imenuje u Hrvatskoj jednog od generala, koji je gajio simpatije za NDH.

Na 22. lipnja Reich napada Rusiju bez najave rata. Za vrijeme rata između Njemačke i Rusije, Hrvatska postaje bojno polje. Mala Država Hrvatska, koja bijaše na početku svoje nezavisnosti, već se bori u građanskom ratu. Među vojnicima bilo je izdaje, pljačkalo se, osvećivalo se. Te nevolje

8. Andreas Hillgruber, *Les entretiens secrets de Hitler*, Fayard, Paris 1969, p. 495.

pogađale su i okupatorske trupe. Talijanske, njemačke i mađarske.

Odnosi sa Svetom Stolicom

U svibnju 1941. Pavelić je primljen u audijenciju kod Pape, pa je zatražio od Pape priznanje Nezavisne Države Hrvatske i da u Hrvatsku pošalje diplomatskog predstavnika.

Papa izjavljuje, da ne može u ratno vrijeme to učiniti, izjavljujući da poštuje hrvatski narod, te obećaje što prije poslati Apostolskog Vizitatora.

Papa izvješćuje o tom susretu Mons. Stepinca i slanju svog poslanika. U kolovozu 1941. benediktinac Don Giuseppe Ramiro Marcone, iz samostana Monte Vergine u Italiji, Papin je legat i Marcone-ov tajnik Don Masucci, stižu u Zagreb. Stepinac bilježi, da je to »de facto« priznanje Nezavisne Države Hrvatske, ali ne još »de jure!«[9]

Don Masucci vodio je svoj dnevnik od svog dolaska do odlaska iz Hrvatske. Volio je iskreno hrvatski narod, kako zbog njegove plemenitosti tako i zbog ljubavi prema vjeri.

Politička situacija postaje zamršena i kompleksna. Papin legat Don Marcone otići će u Rim tek u srpnju 1945. Don Masucci 20. ožujka 1946. Zaključio je svoj dnevnik ovim riječima: Zagreb, moje ratno polje! S Bogom ili do viđenja, nesretni grade!«

U Vatikanske arhive ostaviše izvještaje i dokumente iz vremena svog boravka.

Ranjen iznutra i izvana, hrvatski narod gušio se pod ratom. Nevolje su bile općenite.

Mons. Stepinac, branitelj ljudskih prava

Mons. Stepinac gledao je događaje u svijetlu Božjem i nije ni najmanje ulazio u politiku. Produbljivao je svoj duhovni život i crpio snagu u istinama vjere.

Bog je dao svoje svjetlo Mons. Stepincu, da je mogao vidjeti i otkrivati namjere neprijatelja Crkve. Po prirodi nije

---

9. Fikreta Jelić-Butić, *Ustaše i NDH*, 2. izd., Liber, Zagreb 1978, str. 217.

bio polemičar, postade to iz potrebe. U svom karakteru i u svom vladanju bijaše energičan. Proživljavao je katoličku vjeru, ili bolje vjera bijaše njegov život. Vjera ga je rasvjetljavala i pomagala mu da razlikuje istinu od zablude.

Prema svjedočanstvu njegovih najbližih, Mons. Stepinac nikad se nije bavio politikom.

Godine 1941., u vrijeme, kad se očekivalo od Nijemaca oslobođenje Hrvatske, Stepinac je govorio, da ne treba očekivati Hrvatsku slobodnu od ateističke Njemačke. Na Uskrs, 1941. u svojoj propovijedi rekao je: »Jaganjče Božji, koji uzimaš grijehe svijeta, daruj nam mir!« Taj mir zazivao je na sav hrvatski narod.

Za vrijeme rata, zbog rata, nije bilo moguće održati svake godine Biskupske Konferencije. Održane su samo tri puta. Stepinac je predstavljao Katoličku Crkvu kod Hrvata i sa svim žarom i zauzetnošću branio je ljudska prava svih ljudi i pomagao svima, koji su tražili njegovu pomoć.

Karitativna djelatnost nadbiskupa Stepinca

Od godine 1936. Hitler je počeo progoniti »nearijevce«, koji su bili prisiljeni bježati sve više prema Jugu. Velik ih broj stiže u Zagreb. Mons. Stepinac ukazao je pomoć starijim Židovima i organizirao pomoć za potrebne i bolesne, bez razlike na rasu ili vjeru.

Godine 1939. nastadoše poplave vrlo jake (Samobor, Karlovac, Nova Gradiška, Ogulin itd). Nastade glad u Dalmaciji za ratnih godina. Mons. Stepinac pomagao je neprestano. Davao je hranu i sklonište onima koji ostadoše bez kuće, davao je odjeću...

Godine 1945. u okružnom pismu ustanovljuje »Nedjelju katoličke ljubavi«, kako bi se pomoglo svim onima, koji se nađoše u nevolji i bijedi zbog rata. Skupljalo se, što je svijet mogao dati bilo u hrani ili u bilo čemu drugome.

Pomoć pravoslavcima, Židovima i Slovencima

Od Mons. Stepinca ustanovljena ustanova »Caritas« dijelila je vagone hrane gladnima, i to badava i bez razlike

na vjeru i na rasu. Skupljao je djecu, koja ostadoše bez roditelja i svojih kuća te ih smještao u obitelji, koje bijahu spremne da se za njih brinu. Smjestio je oko 80 te djece u dvorac Brezovica, vlasništvo nadbiskupije i povjerio za njih brigu redovnicama Naše Gospe. Često bi tamo odlazio, da ih posjeti, pokazujući posebnu ljubav prema svoj djeci. Tako od 1942-1944. spašava od gladi i smrti 6.717 djece, od kojih bijaše 6.000 od pravoslavnih roditelja ili od roditelja, koji odoše u »partizane«.

Na stotine zagrebačkih obitelji učestvovalo je na djelu ljubavi hrvatskih katolika prema svoj djeci bez razlike. Tako velik broj spašene djece bijaše jedno od njegovih najdivnijih djela u to ratno vrijeme.

Primao je u audijencije, često vrlo duge, sve osobe, koje su dolazile s problemima. Tješio ih je, tražio je skupa s njima rješenja. Nikad nije pokazivao umor, sve je primao i svima činio što je mogao učiniti. Na početku rata audijencije su bile osobito česte, a u njima je primao pravoslavce i Židove, jer su bili najviše izloženi progonu. Pomagao je svima prema svojim mogućnostima...

Kad je A. Pavelić naredio represalije protiv Srba, Mons. Stepinac činio je sve da bi obranio ili ih spasio od smrti. Tako je spasio na stotine osoba. Pisao je u više navrata Paveliću, da nije dobro osvećivati se tako za dvadesetogodišnju diktaturu Srba nad Hrvatima.

Više puta molio je Pavelića za dopuštenje za svećenike, da bi posjetili umiruće i sve one, koji bi to zatražili. Molio ga je također da ublaži postupak s utamničenima, da dopusti »Caritas«-u da bi podijelio darove barem za Božić.

Otkad Nijemci uđoše u Hrvatsku, Hrvatska je osjetila tešku ruku nacizma, posebno zakon za Židove, koji su morali nositi oznaku sa žutom zvijezdom. Pavelić bijaše pritisnut Nijemcima i Talijanima. Kad su njemačke trupe okupirale Sloveniju, Gestapo, neprijateljski raspoložena njemačka policija prema Katoličkoj Crkvi i Slavenima, poče tjerati iz okupiranih krajeva svećenike, redovnike i redovnice katoličke vjere, koji potražiše utočište u Hrvatskoj. Mons. Stepinac primio je više od 300 slovenskih svećenika među svoj kler i molio je druge biskupe, da isto učine za druge.

U njegovu evanđeosku ljubav prema bližnjemu, za svakog čovjeka bez razlike, krivo su gledali Nijemci sa svojom policijom.

Problem »prekrštavanja«

Posebnom odlukom vlada Nezavisne Države Hrvatske od 30. travnja 1941. tjerala je pravoslavce, da prelaze u katoličku vjeru. Mons. Stepinac usprotivio se tome, ističući, da ljudi sami odlučuju u svojoj savjesti, nakon što budu shvatili smisao katoličke vjere prema katekizmu, koji će im svećenici rastumačiti.

Nakon Biskupske konferencije od 16-20. studenog 1941. svi biskupi preko Mons. Stepinca uputiše poseban Memorandum Anti Paveliću, ističu pogled Katoličke Crkve o tom teškom pitanju. Civilne vlasti nemaju prava odlučivati o tim pitanjima. To spada na Crkvu.

Mons. Stepinac obavijestio je Papu o tom Memorandumu, koji je Papa odobrio kao ispravan. Taj Memorandum bijaše hrabar čin, kojim Crkva traži, da se poštuju prava Srba, koji su na području Hrvatske. U vezi s prijelazima (a ne pokrštenjima), Mons. Stepinac poslao je svim svećenicima instrukcije, moleći ih, da olakšaju te prijelaze svima, bilo Židovima bilo pravslavcima, koji će, nakon što mine opasnost, moći se vratiti ponovo u svoju religiju prema svojoj volji.

Pred nacizmom

Sav život Mons. Stepinca bijaše evanđeoski. Živio je u revolucionarno vrijeme, protivno katolicizmu: nacional-socijalizam njemački išao je za tim da sačuva tzv. njemačku rasu. Komunizam je propagirao ateizam.

Za Mons. Stepinca, glavna aktualna pitanja, koja je trebalo riješiti bijahu slijedeća: Najprije, ako je prirodno ljubiti narod, od kojeg je potekao, katolik može i mora ljubiti svoj narod i svoju domovinu.

Katolicizam ne poništava prirodni zakon, nego ga usavršuje i oplemenjuje. Sam Krist je najprije propovijedao

svom ždovskom narodu. U Magnificat-u se vidi, kako je Majka Božja pokazivala duhovnu ljubav prema svom narodu.

Katolička vjera učila je stalno hrvatski narod poštenju i čestitosti. Kroz vjekove taj narod je uz cijenu mnogih žrtava odbijao Turke i druge invazije i hereze. Što se tiče slobode, ona mora biti sloboda djece Božje i poštivati moral, pravdu i poštenje.

Sloboda, koja nije po evanđeoskom zakonu, nema budućnosti. Nikad se nije toliko govorilo o slobodi kao za vrijeme francuske revolucije... No, Mme Roland morala je reći: »Oh, slobodo, koliko je zločina počinjeno u tvoje ime!«

Krist je rekao: »Svaki, koji čini grijeh, rob je grijeha«. Dao nam je Krist spoznaju dobra i sposobnost da ga činimo.

Mons. Stepinac je govorio: »Prvo pravilo, ako želimo vidjeti bolje dane u budućnosti, treba iskazivati poštovanje prema Bogu, koje mu pripada, i to u poniznosti: to je jedini put prema miru!«

Prigodom hodočašća u Mariji Bistrici, govorio je također o odnosima s drugim, što je osvijetlio Krist riječima o dobrom Samaritancu: »Bez ljubavi sve se ruši, ništa solidno ne može se izgraditi bez ljubavi. Gdje kraljuje ljubav, dobiva se snaga da se podnesu sve i najveće teškoće života unatoč svih zapreka«.

Zakon Nürnberg-a protiv Židova protegnuo se i na Hrvatsku. Na 14. ožujka 1943. Mons. Stepinac rekao je u katedrali: »Jedna od najvećih zabluda našeg vremena jest ta, da je vrijednost ljudske osobe pala na nulu. U svemu svijetu gazi se poštovanje ljudske osobe. I najluđi branitelj materijalizma osjeća u svojoj dubini da je rođen za veće dobro nego njegov pas ili kolo nekog stroja. Tako svaki, bez obzira na rasu ili narodnost, ili bez obzira na druge razlike, nosi u sebi pečat, obilježje Boga Stvoritelja i ima svoja vlastita prava, u koja nitko ne smije dirati, ograničavati ih silom«.

Pijo XII. govorio je: » Treba priznati i poštovati ljudsko dostojanstvo, koje dade Bog svima.«

Povreda ljudskih prava mora imati teške posljedice. Katolička Crkva brani esencijalna prava svakog čovjeka.

Mons. Stepinac, govoreći mladim sveučilištarcima o stavu Katoličke Crkve prema rasnoj nacističkoj teoriji, jest da je nepravedna... Smrću sve diferencije rasne nestaju. Jedno od pravila Crkve jest: »Što ne želiš da tebi čini, nemoj ni ti drugome činiti, nemoj bližnjemu činiti!«

Dižući glas u borbi protiv rasizma i nacizma, napadao ih je žestoko u propovijedi na 25. listopada 1942. Vjernici su zahvaljivali nakon toga nadbiskupu.

Na 31. listopada 1943. na kraju pokorničke procesije, ustao je protiv povreda morala, protiv napadaja na Boga. Govorio je o zlu, koje se svuda širi: »Ipak, ljudska duša lijepa i sjajna, ugodna je Bogu! Grijesi izazivlju nebo za osvetom. Nitko se ne može siliti da radi protiv Božjih zakona, nego svaki čovjek ima svoju slobodnu volju i on će jednom odgovarati za svoje čine. Crkva pozivlje na obdržavanje deset Božjih zapovijedi, na vjernost savjesti u svim činima, jer savjest je glas Boga živoga. Roditeljima, starijima i domovini treba iskazivati ljubav, pokornost, žrtvu, ako treba. Naš bližnji slobodno je Božje dijete, naš brat u Isusu Kristu. Zato treba poštivati njegova prava na život, njegovo vlasništvo i ljudsko dostojanstvo. Ovaj strahoviti nered u kojem živimo, zaslužena je kazna za sve one, koji preziru Evanđelje Kristovo. Ako čovječanstvo neće da prizna Božji autoritet, doći će još gora Božja kazna.«

Ova propovijed bila je i osuda njemačkog nacionalsocijalizma, njegova rasnog morala, i prouzrokovala je srdžbu u Zagrebu. Mons. Stepinac digao je glas i protiv svih ratnih zločina, kad bi se god ukazala prilika.

Pred komunizmom

Još prije nego je Hrvatska podlegla pod vlast materijalističkih ideologija, Mons. Stepinac iznosio je vjernicima katoličke principe. Tijekom 1300 g. duge prošlosti Hrvati su sačuvali duhovno bogatstvo, jer su sačuvali svoju svetu vjeru.

Mons. Stepinac je u kolovozu godine 1940. govorio: »Principi Katoličke Crkve ne mogu se složiti s komunizmom. Najprije zbog toga, jer je svrha komunizma uništenje vjere: komunizam želi otkinuti dušu od Boga. Komunistička nau-

ka osiromašuje čovjeka, jer gubeći vjerski ideal čovjek gubi smisao za domovinu i za život. Život bez Boga jest pakao. Jedna hrvatska poslovica kaže: »Tko s vragom tikve sadi do podne, poslije podne pucaju mu o glavu!« Krist Spasitelj rekao je da se ne treba bojati onih, koji ubijaju tijelo, jer oni ne mogu ubiti dušu, nego se treba bojati onoga koji može i dušu i tijelo baciti u pakao.«

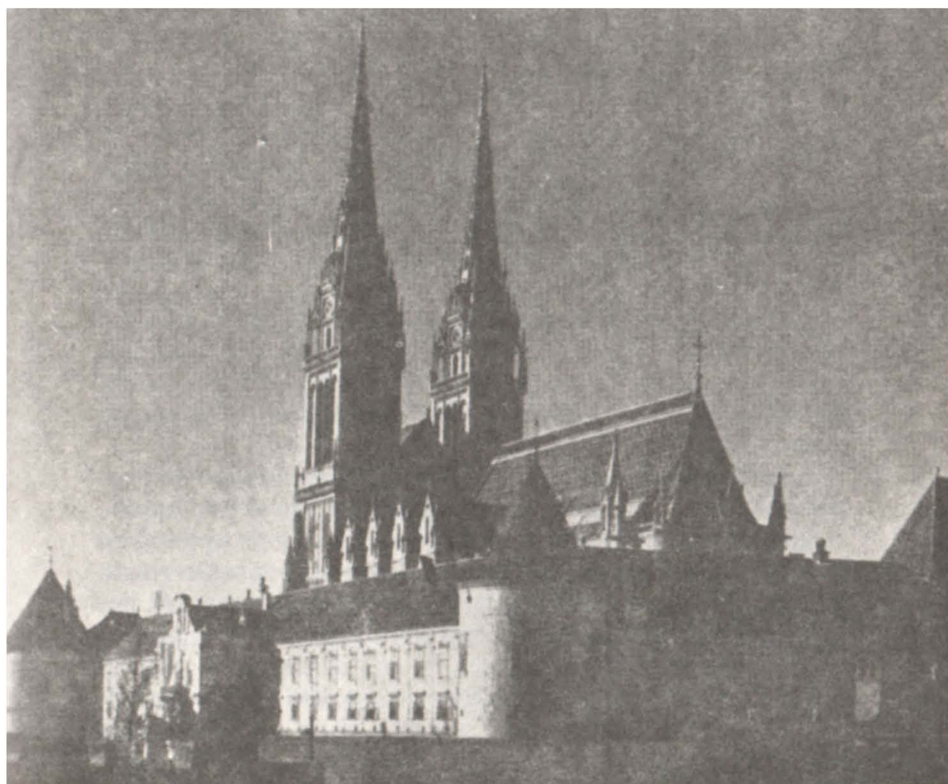
Na 31. listopada 1943. Mons. Stepinac iznio je u Zagrebu stav Katoličke Crkve prema komunizmu:

»Katolička Crkva nadživjela je veliki broj režima i država. Ona se ne može složiti sa sistemom, koji ide za tim, da zemljoradniku otme zemlju, zanatliji kuću, posebno njegovo vlasništvo, koje je pribavio u znoju lica svoga, radniku plod njegova rada i svakom čovjeku njegovu dušu. Ne može se složiti sa sistemom, koji zabranjuje vjersku pouku za djecu. Jer, ako je Bog stvorio sav svijet, treba Ga poštivati u svemu javnom životu. Svijet nije nastao slučajno, jer je slučajnost bog luđaka!«

Da završi seriju duhovnih konferencija za sveučilišnu mladež, u ožujku 1943., Mons. Stepinac započeo je s dogodovštinom Diogena, grčkog filozofa, koji je u po bijela dana hodao po Ateni sa svjetiljkom u ruci. Kad su ga pitali, što to radi, rekao je; »Tražim čovjeka!« I najljepši programi propadaju, ako se ponizno ne zna čovjek pokloniti Bogu, Stvoritelju svijeta. Odgovornost mladeži nije nikad bila tako velika kao danas. Nekoć je društvo poštivalo obitelj. Novo društvo odbija to učiniti. Društvo je nekoć priznavalo neka čovjekova prava, a moderno društvo pozna samo silu kao izvor svakog prava.

Ostanimo mudri

Na 24. studenog 1940., Mons. Stepinac hrabrio je kršćane, da odbiju podlost modernih teorija. Duh vremena niječe svaki autoritet. Po tom duhu nema istine, koja nadilazi ljudski duh, nema života nakon smrti. Nema razlike između dobra i zla, istine i laži. Zbog nevjere dolazi do borbe protiv Katoličke Crkve, nijekanje roditeljskog autoriteta, podržavaju se razvodi braka, slobodna ljubav, nepromišljena

samoubojstva, koje luđaci prihvaćaju kao čine hrabrosti...

»Sv. Antun pustinjak govorio je svojim učenicima: Doći će vrijeme, kad će ljudi postati luđaci, pa kad ugledaju nekoga koji to nije, počet će vikati na nj, jer nije lud kao oni. Treba nastojati biti karakteran i ne postati kao trska, koju svaki vjetar ljulja, treba ostati jak i odlučan i spreman umrijeti za istinu. Ništa na svijetu ne može zamijeniti veličanstvene zakone Stvoritelja. Sakramenat ženidbe ne može ustupiti mjesto slobodnoj ljubavi. Ne smije se pasti na koljena pred lažima sadašnjeg vremena, koje na svaki način nestaje poput trave poljske, o kojoj govori Biblija, kao što prođoše ratovi i revolucije... Krist je govorio: »Ja sam Gospod i nema drugoga osim mene«! Ostanimo mudri, oprezni veli nam razum! Ostanimo blizi Bogu, koji je Gospodar sadašnjosti, prošlosti i budućnosti...«

Iste godine, prigodom Euharistijskog Kongresa u Čazmi, Mons. Stepinac govorio je o zlu, koje se širi i ljude čini slabima i strašivcima. Kukavice ne znaju reći da ili ne, kad to treba reći, nego plešu kako drugi hoće, služeći u isto vrijeme dvojici gospodara Bogu i sotoni, a to nije u redu. Mons. Stepinac u tom smislu govorio je i zagrebačkim vjeroučiteljima na početku godine 1943. Na blagdan Krista Kralja, na 26. listopada 1941. nadbiskup je govorio protiv osjećaja mržnje i osvete u ratu.

»Treba poslušati Krista ne samo kad nas uči da ljubimo svoje roditelje, nego i kad nas uči ljubiti svoje neprijatelje... Ljubav prema bližnjemu bez razlike, daleko od svake strasti mržnje koja uništava svijet. Ljubav je potrebna da ostanemo učenici Kristovi«.

Godine 1942., na blagdan Sv. Petra Mons. Stepinac protestira protiv prisiljavanja da pravoslavni prelaze na katolicizam, govoreći: »Bog nam je svjedok, da smo protiv svakog prisiljavanja«. Istom prilikom protestirao je protiv vlasti, koje nisu dopuštale objavljivati u štampi Papine govore, jer, tobože, Papa je protiv hrvatskog naroda. Mons. Stepinac branio je Papu.

Zatim je Mons. Stepinac govorio o pojavi onog vremena, da neki nastoje biti katolici u crkvi, a na ulici napadaju katoličku vjeru.

Mons. Stepinac u Rimu, ad limina

Na 26. svibnja 1943. Mons. Stepinac otišao je u Rim, ad limina. Tom zgodom susreo se i s hrvatskim kiparom Ivanom Meštrovićem, te mu spomenuo da je za Vatikan donio važnu dokumentaciju o zločinima nacista i fašista. Nije htio nekog drugog slati. Radije je izložio svoj život, a nije htio riskirati život nekog drugoga.

Situacija je u to vrijeme bila nesnosna u zemlji. Grozne borbe između ustaša i četnika, koje su produbljivale mržnju između Hrvata i Srba. Iznio je Meštroviću jedan slučaj, kako ga je posjetio jedan srpski oficir, koji mu je rekao:

»Poslao me je general Mihajlović da donesem jedno pismo talijanskom generalu u Zagreb... Čekajući četiri dana u hotelu Esplanade, umoran od čekanja, otvorio sam pismo

i čitajući, pocrvenio sam od stida i odlučio ne predati to pismo naslovniku, nego ga donijeti Vama, Monsignore, da se sačuva za povijest! Što se mene tiče, nije važno što će se sa mnom dogoditi...«

Na pitanje Meštrovića, da li se sjeća sadržaja u tom pismu, odgovorio je Mons. Stepinac: »Sigurno da se sjećam i to svake riječi. Mihajlović, vođa četnika, srpski rojalista, predlaže Talijanima što užu suradnju, jer su im pogledi identični: Vaš cilj je istrijebiti Hrvate u Dalmaciji, a naš je cilj istrijebiti Hrvate u Bosni i Hercegovini!«

Mons Stepinac spomenuo je Meštroviću i grožnje nacista protiv njemu.

Uvjeti trajnog mira

Nakon korizmenih propovijedi studentima u Zagrebu, koje je održao isusovac Ivan Kozelj u bazilici Srca Isusova, nadbiskup Stepinac održao je završnu propovijed, koja je očekivana s velikim interesom za 18. ožujka 1945.

Prije toga posjetio ga je jedan oficir partizanski u civilu i rekao mu: »Nijemci gube rat. Pazite što ćete govoriti studentima!« Stepinac mu je odgovorio: »Zagrebački nadbiskup govorit će što treba govoriti. On neće tražiti dopuštenje ni od koga!«

Nadbiskup je govorio o miru i o uvjetima da taj mir bude trajan. Rekao je:

»Koje li sreće, kad bi svi ljudi širom zemaljske kugle ugasili već jednom vatru mržnje, što bukti u njihovim grudima, i zapalili opet u svojim srcima svetu vatru ljubavi, koja izbija iz Božjeg bića, a koju je Spasitelj Isus Krist donio na svijet govoreći: Dođoh, da oganj bacim na zemlju, pa što hoću, nego da se zapali«. Kamo sreće, kad bi taj sveti oganj spalio već jednom trnje i korov mržnje među ljudima, koji onemogućuju dostojan ljudski život na zemlji, i kad bi već jednom sveti mir Božji zavladao u nesretnom čovječanstvu.

I samo po sebi razumljivo, da se u vašim dušama postavlja pitanje, koji su izgledi za mir u čovječanstvu nakon rušenja i ubijanja, koje već traje punih pet i po godina. Mir je tako veliko dobro čovječanstva, da ga Spasitelj svijeta obećaje kao poseban dar izabranom narodu, ako bude vršio svo-

ju dužnost prema Bogu, govoreći: Ako budete živjeli po mojim uredbama i držali savjesno moje zapovijedi... učinit ću, da vlada mir u zemlji, tako da mognete leći, a da vas nitko ne plaši. Mir je tako veliko dobro čovječanstva, da knjiga Otkrivenja nestanak mira sa zemlje označuje kao jednu od najstrašnijih kazna čovječanstva. I iziđe, piše sv. Ivan, drugi konj, riđan. I onome, koji je jahao na njemu, bi dopušteno da uzme mir sa zemlje i da ubija jedan drugoga, i dade mu se mač veliki.

Ako je, dakle, mir tako veliko dobro, a da jest, to znadu najbolje oni, koji su ostali bez krova, kruha i ruha, koga onda ne bi zanimalo pitanje, koji su izgledi za mir?

Znači li mir to, da veliki narodi i države snagom svoga oružja narinu svoju volju malima i slabima i onda objave svemu svijetu: »Sporazumjeli smo se!«

Znači li mir možda to, da jedan društveni sloj ognjem i mačem prigrabi vlast u ruke, a drugim staležima ostaje jedino pravo polagano umirati, makar su u velikoj većini?

Znači li možda mir to, da se mogu nesmetano ubijati intelektualci i svećenici, građani i ljudi protivnog političkog naziranja, i da se za umorstva nikada i nikome ne polaže račun?

Znači li mir to, da se nesmetano može onemogućiti djelovanje Crkve i te mjere opravdati jednostavnim izgovorom, da Crkva nema prava uplitati se u političke stvari?

To bi, dakako, bio mir svoje vrste, za koji je rekao poganin: Pax paratur bello-Mir se sprema ratom! Taj bi mir vrijedio toliko, koliko i latentni rat, koji se nastavlja u ljudskim dušama i srcima, dok jednog dana opet ne zadobije i svoje izvanjsko obilježje u ubijanju i razaranju, kakvu smo danas svjedoci, ako ne u nečem goremu.

Jedinu ispravnu definiciju mira dao je Sv. Augustin, kad je rekao Pax omnium rerum tranqilitas ordinis-mir svijju stvari znači stalnost poretka!

Prema tome, ako želimo imati trajan mir, onda mora vladati trostruki red, ponajprije red u odnosu prema Bogu, red nadalje u odnosu prema samome sebi, red konačno u odnosu prema bližnjemu, bilo kao pojedincu, bilo kao organiziranoj skupini, kakve se očituju u narodima i državama,

koje nisu drugo nego organizirani skup mnogih pojedinaca.

Taj nam trostruki red označuje apostol Pavao, kad govori, da se pokazala milost Božja, odgajajući nas, da odrekavši se bezbožnosti i svjetovnih želja, trijezno i pravedno i pobožno živimo na ovome svijetu. Pobožno u odnosu prema Bogu, trijezno u odnosu prema samome sebi, pravedno u odnosu prema bližnjemu.

Apsurdno je, dakle, govoriti o nekom miru u svijetu, dok se bude Bogu uskraćivala dužna čast, i što više, po organiziranom bezbožstvu, uz pomoć državne vlasti, sistematski, makar i uvijeno, rušila svaka vjera u Boga, u ljudskim dušama, ili dok se bude »provizorno« dopuštalo kršćanima katolicima kao neka posebna milost ono, što je najstroža dužnost svakog pojedinog čovjeka, pa i svake državne vlasti, jer su svi samo tvorevina Božja.

Može se, dakle, sto puta vikati i govoriti s onim Jeremijinim suvremenicima: Mir, mir. Refren će biti uvijek isti: A mira nema! Nema ga i ne može ga biti zato, jer je riječ Božja neopoziva: Nema mira bezbožnicima, govori Gospod!

To je razumljivo. Jer, ako zemaljski vladari i državnici ne dopuštaju, da se njihovi podanici na njih nabacuju blatom, nego ih najstrožije kažnjavaju, tražeći poštivanje autoriteta, bez kojega se raspada svako društvo, samo nerazuman čovjek može vjerovati, da će svemogući Bog zemaljskog crva-čovjeka pustiti, da nesmetano gazi njegove odredbe, koje mu je dao, kad ga je stvorio.

Već iz ovoga može se vidjeti, kako su smiješni oni, koji nam poručuju, da nisu protiv vjere, a istodobno onemogućuju vjeronaučnu obuku u školama, uvode brak, koji zovu građanskim, a o kojemu naš narod neće ni čuti, oduzimlju crkvene naučne ustanove, skidaju svećenicima glave. Kažu, doduše, da to čine na temelju presude.

Ako smo mi na sve to do sada šutjeli, a imali smo razloga, neka znadu i oni anonimni pisci katolici, koji nas napadaju zbog šutnje i koji misle, da su zvani davati lekcije crkvenim poglavarima: šutjeli smo do sada iz opravdanih razloga, ali nismo zaboravili. Već sad međutim možemo reći, da mi u pravednost presude ne vjerujemo i da će doći dan, kad će pravedni sudac-Bog, ispuniti svoje obećanje: Ego iustitias iudicabo – Ja ću suditi presude!

Doći će vrijeme, kad će sve izaći na vidjelo i kad će se sve klevete i laži raskrinkati, i kad će i objektivna povijest pokazati, da predstavnici Katoličke Crkve u Hrvatskoj nisu ni za čas izdali svoga zvanja, a da su eventualne pogreške kojega svećenika sitnice prema onome, što se zbilo na drugoj strani, kojoj možda neupućena svjetska javnost plješće.

I zato nas malo dira grožnja, kojom se i zagrebački nadbiskup uvrštava u »ratne zločince«. I ako si možda dotični utvaraju da strahujemo pred njima, neka znaju, da vedra čela i mirne savjesti stojimo na svome mjestu, pa došlo što mu drago.

To poručujemo onima, koji misle da predstavnici Katoličke Crkve imadu dužnosti, a jedino pravo im je to, da na svaki način s druge strane samo kažu: Amen, bio taj čin u skladu sa zdravim razumom ili ne.

Prvi je, dakle, uvjet mira: dati Bogu, što je Božje, a onda slijedi drugi: dati i samom sebi, što te ide! A sebi, sveučilištarci i sveučilištarke, dugujete ljudsko dostojanstvo.

Nego valjda nitko neće reći, da je u skladu s ljudskim dostojanstvom, da se čovjek, obdaren razumom i slobodnom voljom valja u blatu svoje strasti poput nerazumne životinje, namjesto da ima pred očima ono, što je Stvoritelj svijeta rekao prvom bratoubojici na zemlji: Nije li ovako? Ako pravo radiš, smiješ slobodno dići pogled? Ako li krivo radiš, ne vreba li tada pred vratima grijeh, kojega je poželjenje upravljeno k tebi, ali ti mu moraš biti gospodar.

I zato je jasno, da nam ne može biti posrednik mira kod drugih onaj, koji nema mira u vlastitoj duši. I potvrđuje nam tu istinu prorok govoreći; A bezbožnici su kao uzburkano more, koje se ne može umiriti, iz kojega voda izmeće mulj i blato. Razvratnici mogu rušiti, kao što je sve porušeno u njihovim dušama, ali ne mogu sazdati mira.

Ali ostaje i treće kao uvjet mira, tj.: dati i drugima, što im dugujemo, bilo kao pojedincima, bilo kao organiziranim skupinama.

Znam, da u vašim dušama klije pitanje: Što misli Crkva o toj stvari, kad se radi o pojedinim narodima i državama? Zapravo ne biste to ni trebali pitati. Jer ste još kao djeca učili u školi, da smo svoju domovinu i svoj narod dužni ljubiti

i za njih se žrtvovati, ako ustreba, premda ne smijemo prezirati ni mrziti druge narode, niti im željeti zlo.

Čudimo se stoga, odakle sada dolaze neki borci za »slobodu« i valjaju drvlje i kamenje na Katoličku Crkvu u Hrvatskoj, jer ljubi svoj narod, u kojemu djeluje i želi mu svako dobro, jednostavno zato jer je to Božja zapovijed kao što je ista Crkva po svojim predstavnicima učinila sve, što je u njezinoj moći, da se nikome, bio on koje mu drago vjere, rase, naroda ili staleža u hrvatskoj državi ne učini ništa krivo ma koliko se drsko i uporno tvrdilo protivno.

Ali danas, kad se toliko govori o slobodi pojedinih naroda na raznim konferencijama, neka znadu, što baš u ovim vremenima posebno misli o tome vrhovni moralni auktoritet na zemlji Sv. Otac Papa, koji je uoči groznog svjetskog pokolja godine 1939. postavio načelo: Temeljni zahtjev pravednog i časnog mira jest osiguranje prava na život i nezavisnost svih naroda, velikih i malih, jakih i slabih. Volja za životom jednoga ne smije biti smrtna osuda drugoga naroda. I kad se ova jednakost prava razara, vrijeđa i ugrožava, pravi poredak zahtijeva, da se opet uspostavi, a mjeru joj i opseg nema određivati mač ili samovolja, nego norme prava i uzajamne jednakosti!

Isto tako ne bojimo se reći, da će hrvatski narod a limine odbiti svaki režim, bio on na krajnjoj ljevici ili na krajnjoj desnici, koji ne bi računao i do krajnosti poštivao njegovu više nego tisućgodišnju katoličku tradiciju. Takav, naime, režim ne bi predstavljao u hrvatskom narodu nikoga, ili neznatnu manjinu, koja bi mu se silom narinula. A sila ne može biti podloga mira. U zdravom poretku pravo ide pred silom, a ne sila pred pravom«.

Tu značajnu propovijed završio je Stepinac natpisom na brončanom spomeniku Krista Kralja, podignutu na granici između Čilea i Argentine:

»On je naš mir, koji je od nas učinio jedno!« Kad budu takvi kipovi postavljeni između svih naroda i država, onda će zavladati trajan mir u svijetu. Ne mislim na brončane kipove. Mislim na živoga Krista u ljudskim dušama i srcima, koji je jedini gospodar svemira. A onima, koji s prezirom prelaze preko Kristova imena, dovikujemo, da Krist nije

samo naš mir, nego je On i ugaoni kamen svijeta. A pisano je: Tko padne na ovaj kamen, razbit će se, a na koga on padne, smrvit će ga! Sasvim je sporedno, da li danas ili sutra, ali jednom sigurno! I zato je bolje za sve nas, da On bude naš mir!«

I kod stvaranja Nezavisne Države Hrvatske: Mir

Na sam Uskrs godine 1941. nadbiskup u svojoj propovijedi razlagao je glavnu misao: »Jaganjče Božji, koji uzimaš grijehe svijeta, daruj nam mir! Njemu je stalo samo do pravog mira, pa stoga upotrebljava ovu zgradu, da pouči, koji je put k pravom miru i završuje svoje izlaganje kratkom, ali sadržajnom rečenicom, koja je nišanila na događaje prošlih dana, moleći Spasitelja: Reci, molimo Te, i našem hrvatskom narodu na pragu novog razdoblja njegova života kao što si nekoć rekao apostolima nakon uskrsnuća: Mir vama.«

Na 28. travnja 1941. nadbiskup je za svoje svećenstvo izdao okružnicu, koja odiše iskrenim rodoljubljem, ali mnogo više sviješću velike i teške odgovornosti, koju treba da imaju svećenici, da u tim sudbonosnim časovima povijesti hrvatskog naroda dubokim pogledom u vječnost produhove čitavo narodno biće. Evo kako glasi:

»Časna braćo svećenici! Nema nikoga među vama, koji u ovo posljednje vrijeme nije bio svjedokom zamašnih događaja u životu hrvatskog naroda, među kojim djelujemo kao glasnici Kristova Evanđelja. Događaji su ovo, koji su narod naš donijeli u susret davno sanjanom i željkovanom idealu. Časovi su ovo, u kojima ne govori više jezik, nego krv svojom tajanstvenom povezanošću sa zemljom, u kojoj smo ugledali svjetlo Božje i s narodom, iz kojeg smo nikli. Je li potrebno isticati, da je u našim žilama življe zakolala krv, da je u našim grudima življe zakucalo srce? Nitko pametan toga osuditi ne može i nitko pošten toga zamjeriti ne može, jer je ljubav prema vlastitom narodu Božjim prstom upisana u ljudsko biće i Božja zapovijed!

I tko nam može zamjeriti, ako i mi kao duhovni pastiri dajemo svoj prinos narodnom veselju i zanosu, kad se puni

dubokog ganuća i tople zahvale obraćamo Božjem Veličanstvu? Jer, koliko god i bilo zamršeno pletivo današnjih sudbonosnih događaja. Koliko god bili heterogeni faktori, koji utječu na tijek zbivanja, ipak je lako razabrati ruku Božju na djelu. »A Domino factum est istud et est mirabile in oculis nostris – Bog je to učinio i oči su naše pune divljenja« (Ps 11,23).

No, dok vam danas progovaram iz ovih starodrevnih dvorova, u sjeni ovog starodrevnog hrama, toga nijemog svjedoka naše hrvatske povijesti, ne govorim vam samo kao sin hrvatskog naroda nego još više kao predstavnik svete Crkve. Govorim vam kao predstavnik one Božje institucije, koja je nikla u krilu vječnosti i kojoj je svršetak u vječnosti u sasvim posebnom značenju te riječi. Kao predstavnik one Crkve, koja je »firmamentum et columna veritatis-stup i tvrđava istine« (1 Tim 3,15) i koja se nije bojala i na moja usta reći istinu, gdje je trebalo, iako je nažalost njezin glas ostajao »glas vapijućeg u pustinji« (Iv 1,23).

Govorim vam, dakle kao predstavnik Crkve i pastir duša. Molim vas i pozivljem, da svim silama nastojite i radite oko toga, da naša Hrvatska bude Božja zemlja, jer će samo tako moći izvršiti dvije bitne zadaće, koje kao država ima izvršiti u korist svojih članova.

Vjerna Bogu i svetoj Kristovoj Crkvi, izvršit će naša Hrvatska onu uzvišenu misiju, koju zemaljska domovina ima izvršiti u promicanju nadnaravnih dobara svojih članova. Vjerna Bogu i Crkvi, pokazat će da vjeruje, da je konačni cilj svega ljudskog težnja vječnosti, gdje se nalazi prava vječna domovina, cijeneći i zaštićujući vjerske i moralne vrednote, pokazat će, da vjeruje, da je zemaljska domovina samo onda prava majka, kad nam sklapa ruke i uči nas »dati Bogu Božje«, te da je samo onda istinska skrbnica našeg života, kad nam korake upućuje na staze, koje vode u visinu i kad uklanja sumnje od duša, koje Bog stvori za sebe.

No vjerna Bogu i Crkvi naša će Hrvatska ne samo ispuniti svoju dužnost prema unapređivanju nadnaravnih dobara hrvatskog naroda, nego će tako postaviti i najčvršće temelje i zdravog razvitka zemaljskih narodnih vrednota i svoje državne slobode i čvrstoće. Crkva, koja već dvije hilja-

de godina gleda previranja u historiji čovječanstva, vjekovni je svjedok, kako »regnum de gente in gentem transfertur propter iniustitias et iniurias et contumelias et diversos solos, kako kraljevstva prelaze s jednog naroda na drugi zbog nepravednosti i nepravde i sramoćenja i raznih prevara (Crkv 10,8).

Moram stoga smatrati svojom najvećom dužnošću, da u ovim sudbonosnim časovima u povijesti hrvatskog naroda dubokim pogledom u vječnost produhovimo čitavo naše narodno biće. Moramo svuda upozoravati i učiti, da sveti zanos i plemenito oduševljenje u izgradnji zemlje mlade Hrvatske Države budu nadahnuti strahom Božjim i ljubavlju za Božji zakon i Božje zapovijedi, jer će samo na Božjem zakonu a ne na lažnim načelima ovoga svijeta Država Hrvatska moći biti izgrađena na čvrstom temelju...

Dao dobri Bog, da tako bude. A da tako bude, pozivam vas, časna braćo svećenici, da ne prestanete poticati povjerene vam vjernike na molitvu, ali još više da sami kod Oltara Božjega podižete ruke k Ocu zvijezda, od kojega silazi svaki dobri dar i svaki savršeni poklon (Jak 1, 17), da Poglavnika Države Hrvatske napuni duhom mudrosti, kako bi uzvišenu i toliko odgovornu službu vršio Bogu na čast i narodu na spas u pravdi i istini. Da Narod Hrvatski bude narod Božji, odan Kristu i Crkvi njegovoj sagrađenoj na pećini Petrovoj! Ako se možda očima svijeta čini molitva suvišnom stvari, mi je smatramo najvažnijom od svega u životu, jer ako Gospod ne čuva grada, uzalud bdije, koji ga čuva (Ps 12,1). Crkva Božja nikad se nije gubila u frazama, ali nikad nije također zatajila u onom ustrajnom radu, na kojemu se stvaraju temelji sretne budućnosti pojedinaca, naroda i države. Pokažite to, časna braćo, i sada ispunite svoju dužnost prema mladoj Državi Hrvatskoj!

U vezi s tim određujem, da se u nedjelju, 4. svibnja ove godine održi svečani Te Deum po svim župskim crkvama, na koje nek župni uredi pozovu mjesne vlasti i vjerni narod. Nadam se, da će se u to vrijeme moći održati spomenute svečanosti, i u koliko komunikacione prilike još ne bi omogućile, nek se to izvrši u prvi slobodni dan. A što se tiče prvostol-

ne crkve zagrebačke, to ću odrediti u sporazumu s državnim vlastima.

U Zagrebu, 28. travnja 1941.

Alojzije, nadbiskup.

U istom duhu, nadbiskup postupa tijekom nesretnog rata u našoj Domovini. Savjetuje, opominje, pa i kori, kad to treba, da se uvijek svi drže Boga i Božjih zakona u svemu.

Je li što dobra učinjeno u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj?

U nadbiskupskom arhivu u Zagrebu nalazi se spis, kojega pisac nije naveden, a u kojemu se daje ocjena dobrih i loših svojstava Nezavisne Države Hrvatske. Makar da su ovakve ocjene obično osobno obojene, čini nam se, da je u ovom spisu izrečen nepristran sud, pa ga donosimo kao svjedočanstvo onog vremena, da što bolje osvijetlimo prilike, u kojima je tada živio i djelovao zagrebački nadbiskup Stepinac, ne ulazeći u rasudbu o samoj stvari.

»U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj državna je uprava učinila mnogo dobra. Ona je usmjerila težište svog djelovanja na unutrašnje uređenje države.

U prva dva mjeseca uložene su stotine milijuna kuna za velike javne radove: za isušenje močvarnih polja, za regulaciju radničkih stanova, unutarnju kolonizaciju. Za sve radove u prijašnjoj Jugoslaviji nije bilo »budžetske mogućnosti«. Svi društveni narodni slojevi dali su se na zdravi i konstruktivni rad u našoj državi.

Vlada je poduzela mjere za popravak javnog morala. Dr. Mile Budak održao je preko radia prigodom majčina dana važan govor o podizanju obiteljskog života i o zaštiti obitelji s brojnom djecom, o potrebi iskorjenjivanja narodnih grijeha kletve i psovke. Obustavljene su novine: Jutarnji list, Obzor, Večer, Novosti, Morgenblatt, a mjesto njih pokrenuti su novi listovi. Novinarska rubrika »dopisivanje«, pravi svodnički oglas, iščezla je u novim listovima. Zakonskom odredbom od 4. studenog 1941. zabranjeno je prosjačenje, skitanje, bludničenje. Nestale su iz izloga trgovina besramne slike i kipovi, koji su godinama pod izlikom umjetnosti kva-

rili javni moral. Izdane su oštre mjere (smrtna kazna) protiv pobačaja.

Na području društvenog zakonodavstva najavljene su mjere, koje su išle za tim, da se radu dade dolično mjesto i da mu se osigura pravedna nagrada, da se školska omladina radom privikne na strožu stegu i zdrav način života.

Da bi se nedjelja i blagdani dolično svetkovali, bilo je određeno, da kotarske oblasti i općinska poglavarstva na te dane ne ureduju i da u te dane ne drže sjednice općinskog zastupstva, kad to nije od prijeke potrebe.

Na kulturnom području država je preuzela izdavanje Hrvatske enciklopedije. Država je davala slobodu za osnivanje vjerskih škola. Katoličkom redovništvu priznala je pravo, da otvaraju svoje škole. U Sarajevu bio je osnovan Franjevački Bogoslovski Fakueltet, u Zagrebu je podignuta veličanstvena islamska džamija, a u raznim smjerovima pogodovano je i islamskoj vjeroispovijesti.

Manjkavost u upravi nove države

Unatoč tim dobrim činjenicama u upravi nove države, što ih je vlada postigla, ne mogu se odobriti neki njezini potezi, koje su protivnici Hrvatske stavili pod veliko i jako povećalo.

Prije svega način, kako se polagala ustaška prisega, nije bio u skladu s kršćanskim shvaćanjem važnosti i svetosti čina, kojim se Bog zaziva kao svjedok iskrenosti mišljenja i nakane. Uz Raspelo naime postavljeno između dvije svijeće stavljali su se na stol samokres i nož.

Zakon o zaštiti arijske krvi i časti Hrvatskog naroda bio je sličan nacističkom protudržavnom zakonu, izdanom u Nürnbergu. U toj je odredbi rasni elemenat igrao važnu ulogu, jer je stavljao Židove i Cigane potpuno izvan zakona, a prema pravoslavnim Srbima bio je nečovječan.

Izdane su zakonske odredbe za prijelaze iz jedne vjere u drugu, koje se nisu podudarale s načelima Katoličke Crkve, pa su tako katolički crkveni poglavari bili stavljeni pred teške probleme.

Bile su zatvorene pravoslavne vjerske škole i obdaništa, izvlašćivane crkvene i kulturne ustanove, čime su htjeli

uzdrmati financije u kulturnu promidžbu pravoslavne Crkve. Usporedo s tim zakonodavstvom počeo je progon Židova i pravoslavnog žiteljstva, osobito u predjelima blizu šume i planina, kako bi se onemogućila možebitna veza s partizanima.

Uzmu li se u obzir zločini, zapostavljanja i nezakoniti postupci, što ih je diktatura u Jugoslaviji vršila od godine 1929. prema Hrvatskom Narodu, lako će se razumjeti ovako žestoka reakcija kod onih, koji nisu bili duboko prožeti evanđeoskim načelima ljubavi prema kojima se ne vraća nepravdom pretrpljenu nepravdu, nego velikodušno oprašta po primjeru i nauci Isusa Krista!«

Donosimo ovdje propovijed, koju je zagrebački Nadbiskup, dr. Alojzije Stepinac, održao pred Katedralom u Zagrebu, na Blagdan Krista Kralja, 31. listopada 1943., na završetku pokorničke procesije. Donosimo je, jer ova je Stepinčeva glasovita propovijed imala u onom vremenu ogroman odjek. Najprije, u samoj Hrvatskoj, gdje je izazvala oštre polemike, i čak, javni napadaj jednoga ministra (dra Julija Makanca), koji je na nedoličan način iznio službeno stanovište ustaškog režima. Imala je odjeka i u Londonu (jugo-kraljevska vlada), odakle su putem radija izražene najveće pohvale za Stepinčevu javnu osudu povrede temeljnih ljudskih prava. Konačno, imala je odjeka i u šumi: partizani su hvalili ovu Stepinčevu propovijed i nju su u obliku letka širili među svojim pristašama.

Prema svemu, ova je Stepinčeva propovijed najhrabrija i najaktuelnija riječ u svome vremenu, usred jednog od najstrašnijih ratova: jedan Božji čovjek, bez ikakva straha ni od koga, prezirući svaku pogibelj, progona i zatvora, pa i same smrti, podiže smiono svoj glas i iznosi stanovište Crkve. U njoj kao da se unaprijed projektira u blizu budućnost onaj hrabri odvjetnik Crkve i Domovine pred komunističkim sudom.

U više je propovijedi Stepinac iznio svoje umne misli i izrazio moralna stanovišta, jasnoćom koja ne dopušta kolebanja, pa one ostaju od trajne duhovne i ćudoredne vrijednosti, nu nije naše objavljivati propovijedi. S ovom pravimo iznimku, jer u njoj je izraženo ono bitno iz Stepinčeva

Nadbiskup Stepinac u molitvi

duhovnog blaga, koje je ostavio u svojoj neutrošivoj baštini, ne samo nama Hrvatima, nego onom svijetu, koji vjeruje u duhovne vrednote, koje daju dostojanstvo ljudskoj osobi. Ova propovijed, dosljedno, upotpunjuje Stepinčev autoportret.

Propovijed pred katedralom u Zagrebu, 31. listopada 1943.

»DRAGI moji vjernici, draga moja braćo! Završili smo, evo, veliku pokorničku procesiju u našem Zagrebu, koja je zaključak naših listopadskih pobožnosti u čast Majci Božjoj. I što da vam kažem na koncu ove procesije? Jedan pisac pripovijeda, kako je neki seljak donosio dnevno jednom pekaru u grad pet kilograma maslaca, što mu je trebalo za pečenje kruha, a od pekara isto tako svaki dan odnosio hljeb kruha pet kilograma težak. Dogodilo se jednog dana, da je pekar išao odvagnuti maslac. No, kako li se začudio, kad je ustanovio, da maslac, što mu ga je seljak donosio, nije vagao pet, nego samo četiri i pol kilograma. Zato pozove seljaka na red radi prevare. No seljak mu mirno odgovori: »Dragi prijatelju, ja nisam kriv za to. Jer ja imam, doduše, vagu, ali nemam utega, pa zato uvijek mećem na jednu stranu vage tvoj hljeb, a na drugu stranu svoj maslac. Koliko važe tvoj hljeb, toliko točno stavim ja i maslaca na vagu«. Pekar nije htio vjerovati. No kad je uzeo točniju vagu, vidio je da seljak ima pravo, pa je od sada pekar davao svojim mušterijama točnu mjeru kruha.

Pitat ćete me, možda, što to ima posla s pokorničkom procesijom, kojoj se koji taj možda i porugljivo smijao, jer je izgubio vjeru u Boga? Odgovor je vrlo jednostavan. Vjerovali ljudi ili ne (jer to ne može Boga srušiti) Bog je naš Stvoritelj, a mi bijedni zemaljski crvi, koji svome Stvoritelju dugujemo poštovanje i poslušnost, ili, drugim riječima, mi smo veliki dužnici Božji. A, evo, ima već više od dva stoljeća, da Europa a i čitav svijet, koji je htio biti pametniji od Boga, uskraćuje Bogu dužno poštovanje. Tko da ocrta sav smrad, što je izbačen protiv Boga preko novina i knjiga samo u zadnjih dvadeset godina? Tko da vjerno ocrta zločinačke poba-

čaje, izvršene u zadnjih dvadeset godina u ime tobožnje znanosti i tobožnjih socijalnih indikacija? Tko da opiše svu prljavštinu života tolikih bračnih drugova? Tko da opiše sve zlo, što ga je donijela poganska moda današnjeg ženskog svijeta? Tko da opiše svu razuzdanost i nepoštenje, što se u zadnja dva decenija opažala na morskim plažama i drugim kupalištima? Tà dovoljno se sjetiti samo naše rijeke Save. Ali što ćemo duljiti. Sve je, naime, opačine čovječanstva sažeo prorok u jednu riječ, kad je rekao: »Krivnja moja izađe na vrh glave moje: kao teško breme pritiskuje me« (Ps 37, 5). Tako smo, eto, mi odvagnuli Gospodinu Bogu Stvoritelju svomu. Razumije se, da je onda i Gospodin Bog odvagnuo nama upravo tako, kao i onaj seljak. Rekao je, naime, Krist: »Kakvom mjerom mjerite, takvom će se i vama odmjeriti!« (Mt 7, 2). I odmjerio je Gospodin Bog čovječanstvu pravednom mjerom. Obraća u prah i pepeo gradove, koji su zaboravili, da su dužni štovati Boga svoga. Obraća u prah i pepeo njegova sela, koja su počela proklinjati sveto Ime Njegovo i oskvrnjivati dan Gospodnji, umjesto da Ga blagoslivlju za kruh, koji im daje i zrak što ga udišu. Pretvara u prah čovjekove umjetnine, neka znade, da je najljepjša umjetnost pred Bogom čista ljudska duša, koja je hram Boga živoga, a koju su toliki ljudi pretvorili grijesima u špilju razbojničku. Danas se ispunjuju riječi svetoga Pavla apostola: »Strašno je pasti u ruke Boga živoga!« (Žid 10, 31.) I jer smo radi naših grijeha pali u ruke Boga živoga, koji danas poput groma obara ne samo pojedine gradove i sela, nego i čitave narode, to nam zdrav razum govori, ako hoćemo da se spasimo od potpune propasti, da nam se valja poput onih iskvarenih Ninivljana poniziti pred Bogom i iskrenom pokorom okajavati grijehe, što vape u nebo za osvetom. Evo, zašto smo molili cijeli ovaj mjesec i čemu ova pokornička procesija.

Ona mi daje ujedno priliku, da javno odgovorim nebrojnim tajnim savjetnicima s lijeva i s desna, s brda i s dola, koji bi htjeli da predstavnicima katoličke Crkve sugeriraju, što bi oni imali činiti, da tobože na Crkvu ne pane krivnja za mnoga zla djela, koja su se zbila ili koja se zbivaju.

Jedni nas optužuju, da nismo pravodobno i da nismo kako bi trebalo ustali protiv zločina, koji su se zbivali po

pojedinim krajevima naše domovine. Njima odgovaramo prije svega, da mi nismo niti želimo biti bilo čija politička trublja, koja prilagođuje svoj glas časovitim željama i potrebama pojedinih stranaka ili pojedinaca. Mi smo uvijek naglašavali u javnome životu principe vječnoga zakona Božjega, bez obzira radi li se o Hrvatima, Srbima, Židovima, ciganima, katolicima, muslimanima, pravoslavnima ili kome drugom. Ali mi ne možemo zvati na uzbunu, niti fizički bilo koga siliti, da te vječne Božje zakone vrši, jer svaki čovjek ima slobodnu volju i svaki će za svoja djela odgovarati prema riječima apostolovim, da će »svaki svoje breme nositi« (Gal 6, 5). Zato ne možemo odgovarati ni za koju tu usijanu glavu u svećeničkim redovima. A da Crkva katolička ni u sadanjim vremenima nije nimalo zatajila u svojoj zadaći, pokazat će budućnost, kada će se mnogo stvari moći mirnije raspravljati i kada dokumenti izađu na vidjelo. Ali već danas bismo željeli staviti na stanovite krugove, organizacije i pripadnike drugih narodnih skupina upit, da li je katolička Crkva huškala na rat, koji je donio tako strašne posljedice, ili netko drugi? Da li je katolička Crkva godinama stvarala u dušama nezadovoljstvo i podivljalost, koja je urodila tako žalosnim posljedicama? Koliko je puta u zadnja dva decenija katolička Crkva opominjala sve predstavnike kulturnog i političkog života, da se prestane gaženje ljudskih i narodnih prava; da se prestane štampom i kinima rušiti plemenito čovještvo i ćudorednost u narodu. Sve je bilo uzalud. Vjetar se sijao usprkos svih naših nastojanja i opominjanja i izrodio u strašnu buru, koju svi pravi katolici s nama duboko žale, ali koju se kraj svih poštenih nastojanja nije dalo spriječiti. Zato, prvoj grupi prigovaratelja odgovaramo: na vama se ispunja priča o seljaku i pekaru. A ako netko misli, da Crkva katolička strepi radi toga svoga rada pred budućnošću, taj se ljuto vara. Ona stoji vedra čela i mirne savjesti, da pogleda u oči svakoj situaciji, koja bi mogla doći.

Odgovorit ćemo danas i onima, koji nas optužuju s filokomunizma i tobožnje neaktivnosti u današnjim vremenima. Katolička Crkva nije organizacija od danas do sutra, nego je organizacija, koja je preživjela i još će preživjeti nebrojene države i narode, nazore i organizacije. Ona nije ustanova,

koja bi danas sklapala s komunizmom paktove, a sutra to isto negirala i vodila rat do istrebljenja. Crkva katolička je nebrojeno puta i kod nas svoje rekla i kod toga ostaje. Nikada katolička Crkva ne može priznati sistema, koji bi htio oduzeti seljaku njegovu zemlju, obrtniku njegovu kućicu, privatniku poštenim trudom stečenu imovinu, radniku i čovjeku uopće, njegovu dušu. Ako su socijalne reforme potrebne, kao što jesu; ako je pravednija razdioba dobara potrebna, kao što jest, i što i mi naučavamo, onda nitko nije dao za to boljega rješenja od Pape Leona XIII. i Pija XI. u onim besmrtnim enciklikama »Rerum novarum« i »Quadragesimo anno«. To je naš socijalni program. On je do savršenstva dotjeran u našim redovničkim zajednicama, u kojima je moguća takva forma života samo zato, što mu je temelj Bog, a već između podređenih i potčinjenih te jednakih kršćanska ljubav, posvećena na Kristovu križu. I kad kažemo, da ne možemo priznati sistema, koji bi htio seljaku oteti njegovu zemlju i učiniti ga državnim robom, onda se povrh zdravoga razuma upiremo na iskustvo, koje govori, da će naš seljak prije izginuti, nego se dati zarobiti na svojoj vlastitoj zemlji. Ne možemo nadalje priznati sistema, koji bi negirao obitelj, u kojoj Crkva gleda Božju instituciju i temeljnu stanicu svakoga naroda. Htjeli muža i ženu učiniti bračnim drugovima samo za vrijeme, dok postoje sjetilne veze; htjeli obitelji oduzeti sveti sakramentalni značaj i zapriječiti, da bude izvor života i odgajalište djece; htjeli dijete oteti roditeljima i proglasiti ga svojinom države, znači pokolebati prirodni zakon života u njegovim temeljima, znači uništiti ne samo obitelj, nego i sâm narod i državnu zajednicu. Ne možemo nadalje priznati sistema, koji bi htio negirati osobnoga Boga, Stvoritelja svijeta, a ispovijedanje vjere u Boga svesti unutar četiri zida, gdje te nitko niti vidi, niti čuje. Ne možemo priznati sistema, koji bi htio već maloj djeci zapriječiti poznavanje Boga po vjeronauku u školama, što ga predaje svećenik. Ako je čitav vidljivi svijet tvorevina Božja, kao što jest, a ne puki slučaj, jer slučaj je bog luđaka, onda čitav svijet mora odavati poštovanje Bogu; mora mu ga odavati u čitavom javnom životu! To je naše stanovište, od kojeg se ne odstupa ni uz cijenu života, i budućnost će kao i uvijek pokazati, da je katolička Crkva imala pravo, i da drukčije ne

može biti! I ta načela ispovijedamo ne od danas do sutra, niti iz straha ili koristoljublja, nego iz nutarnje nužde, svjesni, da to odgovara volji Boga Stvoritelja. To je naš odgovor, da je katolička Crkva filokomunistički raspoložena, ili možda pristrana. A možda bi ti isti, koji nam stavljaju taj prigovor, bolje učinili, da pokucaju na vrata vlastite savjesti i da se pitaju, nisu li mnogi koji se skrivaju po šumama, otišli onamo ne iz kakvog uvjerenja o istinitosti komunizma, nego često puta iz očaja radi nečovječnih metoda nerazboritih pojedinaca, koji su mislili da mogu raditi što ih je volja, i da za njih ne postoji zakon ni ljudski ni Božji. Nije li se, možda, i tu ispunila priča o pekaru i seljaku? I Crkva, kolikogod osuđivala strašna razaranja, da li ih je mogla spriječiti, kad se onako olako prelazilo preko njezinih lijepih savjeta?

Odgovorit ćemo konačno i onima, koji nas optužuju, da smo pristaše rasizma, jer kako vidite, katolička je Crkva u nečijim glavama za sve kriva. Mi smo svoje stanovište prema rasizmu definirali otkad rasizam postoji, a ne možda danas. A to stanovište je kratko i jasno. Katolička Crkva ne pozna rasa, koje gospoduju i rasa koje robuju. Katolička Crkva pozna samo rase i narode kao tvorevine Božje, a ako koga više cijeni, to je onaj, koji ima plemenitije srce, a ne jaču pesnicu. Za nju je kralj kao čovjek u kraljevskoj palači upravo tako čovjek, kao i zadnji siromah i ciganin pod šatorom. Ona među njima ne pozna bitne razlike kao čovjeka. Jedan i drugi imade neumrlu dušu, jedan i drugi su istog kraljevskog podrijetla, vukući svoju lozu od Boga Stvoritelja. To je rasna nauka katoličke Crkve, a sve drugo su obična podmetanja, za koja vrijede riječi – u laži su kratke noge! Katolička Crkva ne može priznati, da koja rasa ili narod, zato što je brojčano jači i bolje oboružan, smije počinjati nasilja nad brojčano slabijim i manjim narodom. Mi ne možemo odobriti, da se ubijaju nevini zato, što je možda tkogod iz zasjede ubio vojnika, pa bio on i najplemenitije rase. Sistem strijeljanja stotine talaca radi zločina, kojem se ne može otkriti krivca, poganski je sistem, koji nije nikada urodio dobrim plodom, niti može uroditi. Jer je sasvim sigurno, ako bi se ovakvim mjerama kušalo napraviti red, da će mnogi i mnogi od onih, koji su do sada slušali glas Crkve, makar izloženi

teroru, kušati konačno također potražiti spas u šumama. Ne će li se onda opet ispuniti priča o pekaru i seljaku?

Vidim konačno upit vas hiljada, koji ovdje slušate, a kakav onda poredak zastupa katolička Crkva, kad se danas cijeli svijet bori za novi poredak? Mi, osuđujući sve nepravde, sva ubijanja nevinih, sve paleže mirnih sela, sva zatiranja sirotinjskih žuljeva, mi žaleći nevolje i boli sviju, koji danas nepravedno pate, odgovaramo ovako: Crkva je za onaj poredak koji je toliko star, koliko i deset zapovijedi Božjih. Mi smo za poredak, koji je napisan ne na raspadljivom papiru, nego u savjesti ljudskoj prstom Boga živoga. Temelj je toga poredka Gospodin Bog, koji se ne gubi u paragrafima kao zemaljski zakonodavci, već je čitav poredak sažeo u deset riječi deset zapovijedi Božjih. Bogu smo dužni dati čast i slavu, jer je naš Stvoritelj. Roditeljima, poglavarima i domovini ljubav, poslušnost i žrtvu, ako ustreba. Naš bližnji, zvao se kako mu drago, nije šaraf u državnoj mašini, bila ona obojana crveno ili crno, sivo ili zeleno, nego je slobodno dijete Božje, brat naš u Bogu. Zato bližnjemu moramo priznati pravo na život, imetak, čast, jer je pisano – ne ubij, ne ukradi, ne reci lažnoga svjedočanstva na bližnjega svoga! Imamo poštivati njegovu obitelj, jer je pisano prstom Božjim – ne poželi žene bližnjega svoga! Imamo poštivati sami sebe – jer je pisano – ne sagriješi bludno! I ljuto bi se varao, tko bi mislio, da iza ovoga poredka nema sankcije za prestupnike. Tà sav ovaj strahoviti kaos, što ga proživljuje svijet, nije ništa drugo nego kazna za prestupak deset zapovijedi Božjih, prezir Kristova evanđelja. A ako čovječanstvo ne bude htjelo priznati ni sada Božjeg auktoriteta nad sobom, sasvim je sigurno, da će desnica Božja još jače udarati.

Draga moja braćo! Naša je pokornička procesija na svršetku. Kad je Isus Spasitelj naš prolazio Jerihonom, vikala su dva slijepca za njim: »Sine Davidov, smiluj nam se!« Što hoćete, da vam učinim? upita ih Isus. »Gospodine, da progledamo«, odgovoriše slijepci. I mi zaključujemo našu procesiju vrućom molitvom Gospodu Bogu našemu: »Gospode, daj da progledaju svi, koji su slijepi, i da upoznadu, da nema mira ni sreće nijednom čovjeku, nijednoj obitelji,

nijednom narodu, nijednoj državi bez Tebe, Boga Stvoritelja! Jer stoji pisano danas i do vijeka – ako Gospod ne gradi kuće, uzalud se trude, koji ju grade, i ako Gospod ne čuva grada, uzalud bdiju, koji ga čuvaju! Daj, da svi ljudi upoznadu, da si nam Ti Otac, a mi svi bez razlike boje, jezika i oblika Tvoja djeca, a među sobom braća. I ako smo do sada lutali putevima, koji vode u propast, neka se vratimo na puteve zapovijedi tvojih, na put Kristova evanđelja, koje se slijepima može činiti teško i gorko, ali koje je jedino u stanju usrećiti sve ljude i narode! Amen.«

Stepinac prema Srbima i Židovima

O tome postoji mnoštvo dokumenata. Ovdje donosimo samo neke.

9. siječnja 1942.

ZAGREBAČKI NADBISKUP STEPINAC KARDINALU MAGLIONE

Br. 7/BK A. E. S. 429/42, orig.

Zagreb, 9. siječnja 1942.

Molba za posredovanje u korist dvjesto židovske siročadi

U Zagrebu oko 200 židovske djece, ponajviše bez roditelja, u dobi od 7 do 17 godina, radi protusemitskih zakona provodi bijedan život.

Židovska zajednica u Zagrebu htjela bi, dozvolom talijanske vlade, te dječake poslati u Firenzu, ili u koje drugo mjesto u Italiji, gdje bi mogli, na trošak tamošnje židovske zajednice, polaziti školu ili se posvetiti fizičkom poslu.

Potpisani je iznio čitavu stvar talijanskom Ministru u Zagrebu, koji je rekao, da ovu stvar treba prosuđivati više kao dobrotvornu nego političku. Isti Ministar smatra, da bi posredovanje Svete Stolice moglo biti uspješno.

Radi toga, molim Tvoju prečasnu Uzoritost, da bi posredovala kod talijanskih vlasti, da izda gore spomenutu dozvolu, i to što prije, jer otezanje je opasno.

(Le Saint Siège et Les Victimes de la Guerre,
Janvier 1941-Décembre 1942.
Libreria Editrice Vaticana, 1947. Str. 409.)

Koliko se vidi iz istog djela, ovo Stepinčevo posredovanje nije uspjelo. Nu, svakako je vrijedno zabilježiti, da su na temelju ovih objavljenih dokumenata sa strane Vatikana – a posebno spomenutog sveska – Srbi bili činjenicama prisiljeni priznati *»u jednom trenutku pozitivan lik Kardinalu Stepincu«*.

Srpski mjesečnik u Londonu *»Naša reč«* (god. XXX, br. 290, decembar 1977., str. 19.) komentira devetu knjigu ovoga izdanja, i tu čitamo:

»Dalje se tu nalazi i treći dodatak Markoneovog (Marcone) izveštaja. I on je napisan od strane nadbiskupa Stepinca i datiran je 31. maja 1943. godine. U njemu se nalaze, hronološkim redom, 34 dokumenta koji pak samoga Nadbiskupa kao poglavara Katoličke crkve u Hrvatskoj stavljaju ovom prilikom u jedan nama manje poznat opus pozitivnog domena. U gornjem broju dokumenata nalaze se 24 intervencije-protesta u korist Srba na teritoriji NDH i 11 slučajeva zauzimanja za Jevreje. Među njima najvažnije je pismo protesta Paveliću od 14. maja 1941. godine *protiv uništenja glinske crkve sa 260 poklanih Srba u njoj«*... »U svakom slučaju, ova dokumenta su veoma interesantna i ukazuju na pokušaje koji su vrhovi katoličke hijerarhije činili prema Srbima i Jevrejima u NDH. Daju u jednom trenutku pozitivan lik Kardinalu Stepincu«.

PRAVOSLAVNI MITROPOLITA SVJEDOČIO ZA STEPINCA

ZAČUDIO sam se, kako protestantski pastori nasjedaju (pa i mnogi Srbi u emigraciji) propagandi crvenih, da je nadbiskup Stepinac surađivao s ustašama u gonjenju Srba. Ja ovime svjedočim sa svojim punim imenom, da to nije istina. Ja sam bio godine 1941. od ustaša uhapšen, odveden na ustašku policiju u Petrinjskoj ulici u Zagrebu, gdje sam između 27. travnja i 11. svibnja 1941. god. bio zatvoren u ćeliji br. 8 zajedno sa srpsko-pravoslavnim mitropolitom Dositejem,

koga do onda nisam lično poznavao. On je bio teško bolestan na arteriosklerozi, izvučen iz kreveta i bačen u moju ćeliju. On mi reče, da se nadbiskup Stepinac za njega zauzeo više no što bi to mogao rođeni brat. Rekao mi je dalje, da ima zahvaliti samo energičnom nastupu nadbiskupa Stepinca, da ustaše nisu, kako su to htjeli, spalili i srušili pravoslavnu crkvu u Zagrebu istoga dana, kada su zapalili židovski hram. Rekao je, da će biti prebačen u Srbiju – što je za njega onaj čas bilo najpovoljnije – i da i to ima zahvaliti Stepincu. Za 3 dana doista je prebačen u Srbiju, gdje je nakon nekoliko godina – već pod Titovom okupacijom – umro u manastiru Rakovica kraj Beograda.

Dositeja je Tito službeno »ožalio kao žrtvu«, ali Stepincu priznati, da je on spasio tu »žrtvu«, Tito nije htio. Mrtvima Tito priznaje sve – živima gotovo ništa, ako nisu uz njega. – Ovo su autentične izjave Dositeja meni, koje mi je dao neprisiljen od ikoga, u intimnom razgovoru u ćeliji ustaša, gdje smo bili jednake sudbine. Mene su ustaše kasnije otpremili u koncentracioni logor »Danicu« (zloglasni kap. Viktor Tomić) i tamo sam bio zatvoren s prijateljem Miškinom, narodnim zastupnikom HSS, koji je tamo zaglavio, a sada ga mrtvoga Titovci svojataju kao svoga, kao što to čine i s mrtvim Radićem, dok žive zatvaraju. Toliko historijskoj istini za volju.

DR. ANTE ŠUMANOVIĆ (1891-1949.)

(Neue Zuericher Zeitung,
20. 11. 1947.
Hrvatski Glas,
13. 1. 1948.)

»ZAHVALIO MI, ŠTO SAM UČINIO ZA SRBE«...

Dana 29. prosinca 1941. tajnik ministarstva i delegat Crvenog križa u Beogradu, Bogdan Rašković, stigao je u Zagreb s preporukom beogradskog nadbiskupa dra Josipa Ujčića, da zamoli Stepinčevo posredovanje. Na dnu Ujčićeva pisma napisao je vlastoručno Stepinac:

»NB. Ovaj Srbin iz Beograda bio je kod mene u pratnji njemačkog vojnika iz Beograda, da mu se štogod ne dogodi.

Zahvalio mi, što sam učinio za Srbe i molio za intervenciju (kao gore). Ja sam mu rekao, da sam protivan masovnim prijelazima u katoličku Crkvu. Na što mi je odgovorio: »Preuzvišeni, neka svi pređu, samo da spase živote«. Obećao sam intervenciju i otišao odmah ministru unutarnjih poslova. Kakav je bio kasnije rezultat, ne znam, ali smo učinili što smo mogli. – 29. XII. 1941. Stepinac«.

KARDINAL ALOJZIJE STEPINAC

»SPREMAN sam pre da umrem, nego da popustim, i nadam se da ću, s pomoću Božjom, moći da ostanem veran svojoj reči«. Alojzije Stepinac, zagrebački nadbiskup i kardinal, zaista je do kraja života ostao veran toj izjavi koju je dao 1952. dopisniku jednog belgijskog lista. Napuštajući u sredu 10. februara, u rodnom selu, Krašiću nedaleko od Zagreba, ovaj svet, on ga je ostavljao stvarno nepobeđen.

Smrću Stepinčevom neće, nažalost, još prestati kontroverza koja je nastala u vezi njegovog držanja u tmurnim godinama prošloga rata i koja je sigurno njega samoga teško bolela. Tek da se dobije potrebna vremenska distanca, kada rane budu koliko toliko zaceljene, kad strasti popuste, moći će istoričar da o tome izrekne svoj nepristrani sud, za koji je Stepinac toliko puta kazao da ga očekuje s mirnom savešću.

Neke stvari, međutim, mogu se već i iz današnje perspektive dobro i tačno utvrditi.

Kad je komunistički režim, navukavši na sebe grotesknu masku »branitelja« Pravoslavlja i Srpstva, stavio na optuženičku klupu nadbiskupa Stepinca, od svršetka rata bilo je već prošlo 16 mjeseci. To znači – zanimljiva činjenica – da Stepinac nije bio zatvoren i optužen odmah posle »oslobođenja«. Tek kad je rimokatolički episkopat Jugoslavije objavio svoje poznato Pastirsko pismo iz septembra 1945., u kome su postupci komunista žigosani ali i ostavljena otvorena vrata za sporazum sa državom, tek posle toga komunisti su stupili u akciju. Ali ni tada Stepinac nije bio uhapšen već samo stavljen pod pojačanu policijsku prismotru. Štaviše, došlo je i do međusobnih razgovora koji su ostali bez rezultata, jer je Stepinac odlučno odbio za njega neprihvatljive

uslove režima. I kad je posle svega postalo jasno da o nekoj njegovoj kapitulaciji ne može biti govora, počeli su tražiti zgodan povod da Stepinca izvedu pred sud.

Suđenje kao i osuda na 16 godina robije pokazali su i otkrili nove momente koji nisu ni za kakvo potcenjivanje. Pre svega, dostojanstveno i nepokolebivo držanje zagrebačkog nadbiskupa pred komunističkim »sudom« ostavilo je snažan utisak. A zatim, brzo je postalo jasno da je sama Rimokatolička crkva stala iza svoga dostojanstvenika, insistirajući na njegovoj nevinosti. Krajem 1952., godinu dana posle Lepoglave i interniranja u Krašić, Papa Pio XII. dodeljuje mu čak kardinalsku čast, što je bio nedvomislen znak solidarisanja sa osuđenim nadbiskupom. Ali ne samo da je Rimokatolička crkva stala iza Stepinca, već je to isto učinila u ogromnom svome delu, i javnost slobodnog sveta. Ne jednom prilikom ta je javnost vršila pritisak na komunistički režim u Jugoslaviji da pusti na slobodu osuđenog. I Tito je zaista bio prisiljen da izjavi da je voljan to učiniti ali pod uslovom da Stepinac odmah napusti zemlju. Međutim, ovaj na tako nešto nije mogao da pristane.

Tako je kardinal Stepinac izrastao u herojsku figuru svetskih razmera. Ime mu je postalo simbol duhovne čvrstine i otpora protiv komunističke tiranije. Kao takav, on nesumnjivo zaslužuje iskreno divljenje svih onih koji su, bez obzira na versku pripadnost, načisto s time o čemu se zapravo radi.

SVETA MILENOVIĆ

(Srpski Vidici
München, veljača 1960.)

KARDINAL STEPINAC I »SRBOKOMUNIZAM«

ODNOS nadbiskupa Stepinca prema ustaškim vlastima, Nemcima, Italijanima i Paveliću lično, poznat je svim Hrvatima bez obzira na njihovu političku orijentaciju. Ali i nama Srbima. Poznat je bio vlastima okupirane Srbije koje su i te kako budno pratile događaje u NDH. Poznat je najbolje srpskim izbjeglicama iz NDH koje, u svojim izjavama Komesarijatu za izbjeglice u Beogradu, nisu imale dovoljno reči da se nahvale doduše ne jugoslovenstvom nadbiskupa

Stepinca, ali njegovim hrišćanstvom svakako. Njegove propovedi u zagrebačkoj katedrali u kojima je nedvosmisleno napadao ustaški režim i otvoreno osuđivao progone Srba i Jevreja; njegov čak javni rat protiv Pavelića; njegovi referati Vatikanu o poretku u NDH; njegov stav prema ponudama izvesnih Srba da pređu u katoličanstvo kako bi ostali pošteđeni ustaških progona – sve je to bilo dobro poznato i nama u Srbiji. Pa i Titu – onome u Jajcu i onome na Dedinju!

Zato, i samo zato on ne samo da ne hapsi zagrebačkog nadbiskupa, već se sa njim viđa na službenim manifestacijama i sa njime pregovara sve do septembra 1946. godine o sređivanju odnosa između nove komunističke države i stare katoličke crkve u njoj. Iz razumljivih razloga. Hrvatska katolička crkva kao takva imala je oslonca u svojoj katoličkoj centrali u Vatikanu, dakle, iza Gvozdene zavese. Od nadbiskupa Stepinca traženo je da učini izbor između komunističke države i katoličke crkve. Zagrebački nadbiskup nije ostao u toj državi da služi njoj već da služi svojoj crkvi u njoj! No komunizam ne dopušta nikakav dualizam, a najmanje takve vrste. Stepinac nije oponirao Paveliću da bi se kasnije povinovao Titu. Tito pak, koji je dobio bitku protiv jednoga kralja, nije valjda mogao dopustiti da je izgubi pred jednim katoličkim nadbiskupom – i to u svojoj, komunističkoj državi? I nadbiskupu je stavljeno do znanja: da se prikloni, da napusti zemlju ili – da bude uhapšen. (Titove reči papinom pretstavniku, Monsinjoru Hurlay-u). On bira ovo posljednje...

Dva pravoslavca podigla su javno glas protesta: američko-kanadski episkop Dionisije i zagrebački episkop Dositej! Srbi u Jugoslaviji bejahu nemoćni da reaguju ukoliko su i znali pravu istinu. Srbi u emigraciji pak ne učiniše ništa sem što prihvatiše Titovu tezu o »krivici nadbiskupa Stepinca«...

U međuvremenu zagrebački nadbiskup je dostojanstveno odležao dobrih deset godina robije, sa nje prebačen u kućni zatvor, postao kardinal i zaklopio oči. On je otišao, ali ostade njegova živa legenda u Hrvatskom narodu i jedan neisplaćen dug časti pravoslavnih Srba u emigraciji: rehabilitovati pokojnog kardinala u očima onih čiji martirijum

bejaše bar nešto manji od njegova! Krajnje je vreme. To smo dužni u ime istine koja je na strani pokojnog kardinala; u ime naše antikomunističke istine koja uvek mora biti suprotna komunističkoj »istini«; u ime našeg srpskog pravoslavlja koje u ovom slučaju mora biti više hrišćansko nego srpsko; u ime zajedničkog jugoslavenskog antikomunističkog fronta. Nekadanje strasti i predrasude ne smeju nas sputavati da makar i sa velikim zakašnjenjem sagledamo, prihvatimo i širimo istinu. Neki su, braneći kardinala osporavali njegovo nekadanje jugoslovenstvo (»Srećom, kaže jedan hrvatski emigrantski pisac, kad je Alojzije Stepinac stigao na Solunski front, rat je već bio završio«, zaboravljajući da je Stepinac usred Zagreba nazivan »Aleksandrovim kopiletom«!) Drugi, osuđujući njegovo razočarenje u predratno jugoslovenstvo, zaboravljaju da su njegovim putem pošli i mnogi drugi – i ne samo Hrvati. Zamerali su mu što je bio i umro kao Hrvat, kao da drugi nisu bili i ostali – Srbi! Zamerali su mu što je ipak pravoslavni poglavar u Pavelićevoj NDH, a zaboravili da je neko ipak pravoslavni poglavar u Titovoj Feneriji!...

Zato potpisani, pravoslavac i Srbin, iako sa zakašnjenjem pali ovu voštanicu svome bivšem robijaškom drugu: velikom Hrvatu no još većem hrišćaninu – zagrebačkom nadbiskupu, kardinalu Katoličke crkve u Hrvatskoj, pokojnom Dr. Alojziju Stepincu. Neka bi u njenom plamenu sagorele sve stare zablude, neka bi njena svetlost obasjala sve nove i stare istine!...

R. ORAŠKI

(*Hrvatska Zora*
God. XI., br. 123-125.
München, veljača-ožujak-travanj 1964.)

Kardinal Stepinac
i »nasilno prekrštavanje pravoslavnih«

KADA je Sveti Otac našega nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca imenovao kardinalom, u znak priznanja za njegovo herojsko držanje, u obrani kršćanstva i prava katoličke Crkve, ciknule su od bijesa sve komunističke novine, kako u

domovini, tako i izvan domovine. To je posve razumljivo. Manje je ali razumljivo, da komunističkim bjesomučnim napadajima na našeg Kardinala sekundiraju i gotovo sve srpske novine u emigraciji. Među ostalim optužbama protiv našeg nadbiskupa, ističu uglavnom tako zvano »nasilno pokrštavanje« pravoslavnih Srba.

Pa ipak, nijedan prigovor i hrvatskom katoličkom svećenstvu obćenito, a kardinalu Stepincu napose nije tako malo opravdan kao baš ovaj.

Premda je u svjetskoj štampi pisano o tome toliko, da su sve optužbe protiv kardinala Stepinca, kod dobronamjernih i istinoljubivih ljudi smrvljene u prah, ipak držim, da neće biti zgorega, da i ja iz vlastitog saznanja i opažanja reknem koju:

Dva ili tri sata nakon što je njemačka vojska ušla u Zagreb, bio sam predveden na Njemačku vrhovnu komandu. Tu mi je bilo naloženo, da odmah sutradan odputujem na svoje imanje u Kupinec, i da se iz Kupinca nikuda bez njihove dozvole ne mičem. Imao sam u Kupincu relativnu slobodu, te sam bio bez ikakvog (barem vidljivog) nadzora, sve do 15. listopada iste godine, kad su nahrupili u Kupinec ustaše, te me odpremili u Jasenovački logor. Kroz tih šest mjeseci dolazilo je k meni mnogo ljudi, a naročito seljaka, koji su mogli dolaziti neopaženo, jer ne putuju ni automobilima, a rijetko i običnim kolima, nego – pješice. Osim hrvatskih seljaka, koji su dolazili iz bližnjih i daljnjih krajeva, znao se je k meni krišom navratiti i mnogi srpski seljak. Ne samo iz Lasinje i Sjeničaka, koje su općine bile dio pisarovačkog kotara, nego i iz daljnjih krajeva, od Vrgin Mosta pa sve do Slunja. Ja im, žalibože, nisam mogao dati ništa, osim koju utješnu riječ i tračak nade; »kako sve to neće dugo trajati«. Kad se je pročulo za prva masovna ustaška zločinstva, izvedena u Gudovcu i u Glini, nastao je, kako je posve naravno, među pravoslavnim pučanstvom očajan strah. Sada sam prvi puta od tih pravoslavnih seljaka bio upitan, što mislim, da li bi bilo uputno, da »pređu svi« na katoličku vjeru. Ja sam im odgovorio, iskreno, kako se bojim, da to neće mnogo pomoći, jer im ustaše i dalje neće vjerovati, da su tim prelazom napustili u dušama svoje srpsko uvjerenje. Dodao sam i to, da prema propisima katoličke Crkve nijedan svećenik ne

smije primiti u krilo katoličke Crkve nikoga, za koga nije uvjeren, da čini prelaz u katoličku Crkvu iz vjerskog uvjerenja. Ipak, rekoh, pokušajte o toj stvari govoriti s katoličkim župnikom mjesta, u kojemu živite, pa će se vidjeti, što će se moći učiniti. I doista, kratko vrijeme nakon toga, doznao sam, da je mnogo pravoslavnog svijeta počelo na vlastitu inicijativu prelaziti u katoličku Crkvu. Kako su dotični svećenici opravdavali pred svojom savješću primanje ljudi, za koje su znali, da prelaz ne čine iz vjerskog uvjerenja, to ne znam. Vjerojatno je bilo znatan broj takvih, koji su držali, da im je dužnost pomoći svom bližnjem, kada je u pogibelji. Vjerojatno je pak bilo i takvih, koji su držali, da će po Hitleru stvoreno stanje trajati dugo vremena, pa ako i sadašnji pravoslavni svijet neće u svojoj duši napustiti ni pravoslavlje ni srpstvo, to će ipak s vremenom njihova djeca postati i dobri katolici i dobri Hrvati. Dogodilo se je ali ono, što sam predvidio, tj. da će ubogim ljudima prelaz na katolicizam malo pomoći.

Na međi pisarovačkog i sisačkog kotara bio je župnikom moj školski drug iz gimnazije Anton Irgolić. U njegovom domu sastao sam se početkom 1938. godine s predstavnicima srbijanske opozicije, pok. Jocom Jovanovićem, pok. Ljubom Davidovićem, pok. Krstom Miletićem i mnogim drugim Srbima iz Srbije i prečanskih krajeva. Ne može se, dakle, za pok. Irgolića reći da je bio – »frankovac«.

Na teritoriji njegove katoličke župe nalazio se je mali pravoslavni zaselak od kojih 10-15 kuća. Ti ljudi, kad su doznali, što se događa, došli su k tom katoličkom župniku, te ga zamolili, da ih primi u krilo katoličke Crkve, što je on i učinio.

Kad ali nije prošlo ni dva ili tri tjedna, navalila je u taj zaselak ustaška rulja, koja je gotovo sve te nove katolike poubijala. To je slučaj, za koji znam pouzdano, a kako sam čuo, bilo je u raznim krajevima mnogo takvih slučajeva.

Iz ovoga je jasno vidljivo, da je misao o prelazu na katoličanstvo niknula (naravno, uslijed straha) u glavama samih pravoslavnih, a nije to bila ni namjera ustaša, a pogotovo nije imao s tim ništa zajedničkoga nadbiskup Stepinac.

Da su ti prelazi bili u namjeri ustaša, sigurno ne bi bili postupali onako, kako su postupali. Ne bi bili ubijali i one Srbe, koji su prešli na katolicizam. Da je pak nadbiskup Stepinac bio i u najmanjoj kolaboraciji s ustašama, sigurno je, da bi bio kadar zaštititi svoje »vjernike«.

Ne, nijedan pošten čovjek ne može našem Kardinalu predbaciti kolaboraciju.

On se kao visoki crkveni dostojanstvenik, naravno, nije upuštao u kritiku glupe i kratkovidne ustaške politike. (Kakvo je pak bilo u toj stvari Nadbiskupovo stanovište, najbolji je dokaz, što je njegov najbliži suradnik, kanonik Lončar, već prvih dana ustaške vladavine, bio osuđen na smrt.)

Svaki put ali, kada je bio povrijeđen Božji zakon, zagrmio bi neustrašivo s propovjedaonice. Bilo bi predugo, da citiram sve Nadbiskupove propovijedi i pisma, koja je slao »nezavisnoj« vladi Hrvatske. Mislim ali, da će dovoljno prikazati ne samo vjerski stav, nego i političko mišljenje nadbiskupa Stepinca ovo:

Godine 1942. napisao je nesretni Mile Budak novelu pod naslovom »Buntovna krv«. U toj noveli izrugivao se je politici Hrvatske Seljačke stranke te je napisao i ovu besmislicu: »Mirotvorstvo treba uništiti i poći novim putem prošlosti«. Novelu pak završio je riječima: »Mi jesmo i ostajemo porod vuka i arslana«. (Ako se ne varam, ovu posljednju frazu o vuku i arslanu posudio je Budak od svog, jednako zalutaloga književničkog druga Vladimira Nazora).

Stvar nije bila od naročite važnosti, jer smo kroz dvadeset godina bili naučeni, da se »frankovci« rugaju H. S. S. radi mirotvorne politike.

Nadbiskup Stepinac ipak reagira odmah s propovjedaonice ovako: nasuprot riječima: »Mirotvorstvo treba uništiti«, postavio je Isus Krist načelo: »Blago mirotvorcima, jer će se sinovi Božji nazivati«. A nasuprot riječima: »mi smo porod vuka i arslana«, stoji objavljena istina Božja, koju je tako duboko naglasio Sv. Ivan Apostol: »Vidite, kakovu nam je ljubav dao Otac Nebeski, da se djeca Božja zovemo i jesmo«.

Pa, ako sad pitamo, tko ima pravo, Isus Krist, vječna i neprevarljiva istina ili bijedni čovjek, koji nije u stanju da

istraži narav jedne muhe, onda mislim, da se mora dati prednost Kristu«.

Nadbiskup Stepinac ali nije ostao samo kod riječi, nego je i djelotvorno pomagao svakom čovjeku, kako je mogao i koliko je mogao. Nije pravio razlike, da li je čovjek, koji je u nevolji, Hrvat ili Srbin, da li je katolik ili pravoslavni, te da li je kršćanin ili nekršćanin. Na toj činjenici ne mogu ništa promijeniti svi napadaji, bili oni posljedica neupućenosti, ili posljedica mržnjom pomračenog razuma.

Najvjeća pak zasluga nadbiskupa Stepinca jest, što je spasio od sigurne fizičke ili moralne propasti, najmanje deset hiljada pravoslavne djece, čiji roditelji su bili ili poubijani, ili odvedeni u nacističke koncentracione logore, ili su, ostavivši djecu, pobjegli u planine.

Mnogi od onih, koji su preživjeli, vratili su se nakon povlačenja nacističke okupacione vojske. Možete si zamisliti radost bilo preživjelog oca, bilo preživjele majke, kad su, vrativši se, našli i opet svoju djecu, koju su smatrali izgubljenom.

I da nadbiskup Stepinac nije učinio ništa drugo, ipak bi za svako kršćansko i čovječansko djelovanje zaslužio odlikovanje, koje mu je Sveti Otac podijelio.

VLADKO MAČEK (1879-1964.)

(Hrvatski Glas,
Winnipeg, Kanada, 16. 3. 1953.)

Pastirsko Pismo hrvatskih biskupa od 24. ožujka 1945.

U vrijeme održavanja Biskupske Konferencije u Zagrebu, biskupi su poslali Pastirsko Pismo vjernicima, u kojem Pismu osuđuju terorizam, ističući prava hrvatskog naroda na slobodu i nezavisnost, pravo kojega se hrvatski narod nije odrekao ima već 1300 godina! Katolički hrvatski biskupi poštuju pravo, koje Bog daje svakom narodu i koje je suglasno s pravdom i međunarodnim pravom.

Donosimo ovdje nekoliko odlomaka iz tog Pisma:

»Predragi vjernici!

Kadgod smo se u prošlosti mi, hrvatski katolički biskupi, obraćali vama, svome duhovnom stadu, činili smo to uvi-

jek u zgodama koje duboko zasijecaju u život vaših duša. U ovim teškim ratnim prilikama nije nam bilo moguće dolaziti u dodir sa svojim vjernicima, da svagdje u svakoj župi, na licu mjesta vidimo teške rane, od kojih krvare naši vjernici širom hrvatskih biskupija. Budući da se boli naših vjernika, ili bolje čitavog hrvatskog naroda, povećavaju iz dana u dan i njihove brige za budućnost bivaju sve veće u moru neistine, laži i kleveta, što se sa svih strana smišljeno i proračunano siplju protiv našega naroda...

Ujedinjeni s nasljednikom sv. Petra, obećajemo kao i naši pradjedovi u doba Pape Agatona i Ivana VII., da nas od svete Stolice neće rastaviti ni prostorna udaljenost ni vlastite muke, ni krive optužbe neprijatelja svete Crkve, pa došlo što mu drago.

Gledajući patnje koje su zadešavale hrvatski narod u 20. stoljeću i koje su u posljednjih nekoliko godina dosegle bolnost Jobovih rana, pozivamo sve ožalošćene, ponižene, uvrijeđene i izmrcvarene da ne klonu duhom i da se uz cijenu mučeništva ne odriču Katoličke Crkve i ljubavi prema Bogu i bližnjemu.

Pojavili su se lažni svjedoci, koji nas optužuju, da su hrvatski katolički poglavari zajedno sa svojim svećenstvom i najboljim svojim vjernicima krivi sadašnjem krvavom obračunavanju u Hrvatskoj Domovini. Ali ima svjedok koji bolje vidi, a to je Bog, koji znade što smo mi hrvatski katolički biskupi sa svojim svećenstvom i sa svojim vjernicima učinili i kakve smo žrtve samo posljednjih dvadesetak godina doprinosili da u hrvatskom narodu sačuvamo mir i djelotvornu kršćansku ljubav. A to znade i cijela svjetska javnost. Miroljubivost je bila osnovna crta hrvatske duše, koju su osobito od godine 1918. uz najveće poteškoće, i s najvećom pomnjom uzgajali i naglašavali i hrvatski svjetovni vođe kao i hrvatski duhovni poglavari.

Ali naše su nastojanje lišavali potpunih plodova oni, koji su političkim umorstvima hrvatskih narodnih prvaka i oduzimanjem hrvatske rođene grude onemogućivali hrvatski pacifizam i tjerali hrvatski narod u sve veći nemir i nezadovoljstvo. Hrvatska nedužna krv prolijevala se u mnogim hrvatskim gradovima i selima, dapače i u samoj beogradskoj skupštini u vrijeme između dva rata.

Tamo je na sramotan način pogažen najsvečaniji međunarodni ugovor, konkordat sklopljen između Svete Stolice i bivše Jugoslavije...

Kada je pak i drugi svjetski rat pohodio naše krajeve, a koji rat na ovom području nije izazvao hrvatski narod, jer nije imao nikakve političke vlasti, nego netko drugi, i dok još Hrvati nisu imali niti jedne puške u svojim rukama, već su neodgovorni neprijatelji izvršili pokolje nad hrvatskim pučanstvom u nekim mjestima, naviješćujući zator i istrijebljenje našemu narodu. Poslije toga našli su se nažalost i među Hrvatima ljudi, koji su prihvatili borbu istim načinom. Hrvatski su biskupi to uvijek odlučno pobijali i osuđivali ne pazeći na zamjere i pogrde bilo s koje strane. Oni su pojedinačno i skupno, na primjer na Biskupskim Konferencijama god. 1941. digli svoj glas protiv prekoračivanja nužne samoobrane i protiv nasilnika, nalazili se oni gdje mu drago, zauzimajući se za nevine žrtve bez razlike narodnosti i vjeroispovijesti. Uvijek smo našli načina da svoje prosvjede i zauzimanja dostavimo onamo, gdje smo držali da će naši koraci najsigurnije pridonijeti ublaženju bijede, koja se bez naše krivnje srušila na hrvatsku zemlju. Osuđivali smo sve struje, doktrine, bilo sa skrajnje ljevice ili desnice, sugestije, kao i pojedince, koji su polazili sa stajališta, da smiju kršiti Božje zapovijedi i lišavati bližnjega njegovih ljudskih prava, jer je možda druge narodnosti, rase ili staleža...

Svi zločinci s bilo koje strane neka budu potegnuti na odgovornost i kažnjeni prema njihovoj krivnji. Ali jasno je već unaprijed svim istinoljubivim i pravdoljubivim ljudima da mržnja ne može tu krivnju prosuđivati ni svestrano ni pravedno...

Ali danas moramo najodlučnije prosvjedovati pred Bogom i svjetskom javnošću protiv sustavnog ubijanja i mučenja nevinih hrvatskih katoličkih svećenika i vjernika, od kojih je veliki broj živio upravo svetim životom, a mrzitelji Katoličke Crkve oduzeli im život protupravnim osudama osnovanim na fiktivnim krivicama...«

Stara katedrala u Zagrebu

Sedmo poglavlje

MONS. STEPINAC U TITOVOJ JUGOSLAVIJI

Svršetak Drugog Svjetskog Rata

Na početku godine 1945. Rusi kreću prema Njemačkoj, koja gubi rat. Nijemci se povlače s Balkana i Hrvatske. Što se tiče partizana, oni sve više osvajaju teren. Mnogi se Hrvati povlače prema Zapadu, prema Austriji, prema Italiji, bez sigurne budućnosti.

U Beogradu se osniva vlada Tito-Subašić, nakon što se Subašić vratio iz Londona. A. Pavelić s vojskom i civilima napušta Domovinu. Nastaje kaos i veliki nered svuda.

Nijemci, da se osvete, spremaju se uništiti sav Zagreb. Već su instalirali mine kojekuda. Nakon teških i dugih zauzimanja i intervencija nadbiskup uspijeva, te se mine uklanjaju prije odlaska njemačke vojske.

Prije nego će partizani zauzeti Zagreb, trebalo je pridobiti ustaškog generala Luburića, da bi odustao od svoje odluke, da brani Zagreb do zadnjeg čovjeka, kako je bio odlučio. I tu je Mons. Stepinac uspio nagovoriti Luburića, da odustane od svojih planova, te tako nadbiskup uspijeva spasiti pustošenje Zagreba.

Kad su Stepincu neki govorili, da se i on povuče iz Zagreba, on je odgovorio: »Bilo šta se dogodilo, ja ostajem sa svojim narodom i čekam!«

Na 8. svibnja 1945. partizanska vojska ulazi u Zagreb. Partizanske vođe snovale su pri zauzimanju Zagreba ubiti Mons. Stepinca, ali tome se usprotivio Vladimir Bakarić govoreći, da bi to bila šteta za partizane, jer je narod sav uz Stepinca.

Stepinac sa V. Bakarićem pri ulasku partizana u Zagreb

Uklanjaju se križevi iz školskih prostorija. Ukida se molitva u školama. Kapelice vjerskih ustanova pretvaraju se u spavaonice. Ateistička propaganda širi se svuda. Mladež i činovništvo zove se na rad nedjeljama i zapovijedanim blagdanima. Brani se mnogima da budu na Misi. Zatvaraju se poneki vjernici, svećenici i biskupi...

Prvo zatvaranje nadbiskupa Stepinca

Prema svjedočanstvu Dr. Stjepana Lackovića, nadbiskupova tajnika, Mons. Stepinac bijaše odveden u zatvor 17. svibnja 1945. na prevaru.

»Toga dana, oko 11 sati i 45 minuta jedan pukovnik Titove vojske dođe i predstavi se kao pukovnik Knežević. Zatražio je da ga pustimo k nadbiskupu. Nakon što sam to najavio nadbiskupu, uveo sam ga u radnu sobu nadbiskupa. Čekao sam u predsoblju, jer pukovnik je trebao izaći nakon četvrt sata. Nakon pet minuta bio sam vrlo iznenađen, videći već kako pukovnik izlazi u pratnji nadbiskupa. Odvodi ga sa sobom, jer je zato i došao. Nadbiskup imađaše na sebi crnu reverendu, uzeo je ogrtač i šešir.

Pitao sam nadbiskupa: Gospodine nadbiskupe, kuda idete? Gospodin pukovnik je rekao, da želi kratku audijenciju kod Vas.

Mirno nadbiskup odgovori: »O tome ne govorimo sada. Zovu me u njihov ured. Pukovnik me uvjerava, da ću se vratiti za pola sata!«

Zaprepašten, gledao sam kao izvan sebe, a pukovnik reče, da će se nadbiskup vratiti u nadbiskupiju za pola sata.

Prođe 12 sati i po, kad je vrijeme ručku ... jedan sat poslije podne ... dva sata poslije podne, a nadbiskupa nema. Oko 2 sata i po isti pukovnik dolazi s komadićem papira, na kome je nadbiskup tražio svoj brevijar, neke lijekove i kesicu za toaletu.

Vrlo ogorčen rekao sam pukovniku: Sramota je i nepošteno je na prevaru internirati našeg nadbiskupa. Ni nacisti za vrijeme rata ne usudiše se to učiniti! A vi govorite o oslobođenju. Kakva je to sloboda? Mislio sam, da ću nakon toga prigovora biti i ja utamničen.

Pukovnik samo reče: »Hoćete li donijeti stvari ili ne?« Rekoh, idem po stvari...

Naravno, donio sam sve tražene stvari, ali sam rekao da nacisti na takav način nisu postupali s nadbiskupom zagrebačkim. Upitao sam pukovnika: Vi komunisti, dok ste bili u šumi, hvalili ste nadbiskupa kao branitelja ljudskih prava, jer je javno osuđivao nacistički sistem, te rekoh: Nadam se, da ćete pustiti nadbiskupa ove večeri. Nažalost to se nije dogodilo. Ali u večernje sate dođe jedan oficir tražeći mene. Pokaza mi novi komad papira, na kome je nadbiskup napisao da traži hranu i još lijekova i svoju pidžamu.

Slijedećih dana, isti oficir dolazi po hranu, lijekove, knjige i rublje.

Zaključismo u kući, da se nadbiskup neće naskoro vratiti. Isti oficir redovito je dolazio svaki dan ili svakog drugog dana, prema potrebi.

Ali, svaki put dolazio je na motoru, vozeći uvijek drugim pravcem. Nije bilo moguće slijediti ga, da bi se saznalo gdje se nalazi nadbiskup.«

Titov susret s predstavnicima Crkve

Uoči puštanja Mons. Stepinca iz zatvora, Tito bijaše došao u Zagreb. Primio je u audijenciju članove zagrebačkog klera, koji je protestirao protiv internacije nadbiskupa i tražio je njegovo puštanje. Izjaviše svećenici, da ne misle s njim razgovarati bez nadbiskupa Stepinca, koji je u zatvoru. Tito im poče iznositi ideju velike zajednice Južnih Slavena s pravoslavcima, katolicima, te o suradnji između Crkve i države. Želio je da Crkva u Jugoslaviji prekine veze s Rimom.

Biskupi rastumačiše Titu, kako je Papa poštivao uvijek hrv. narod i bio je protiv Italije, koja je računala na Dalmaciju, protiv Mađarske, koja je svojatala Međimurje. Katolička Crkva u Hrvatskoj povezana je s Papom u stvarima discipline, vjerskih istina, ali je slobodna u svojoj djelatnosti nacionalnoj i društvenoj. Papa nije protiv ideje ujedinjenja Slavena. Rekoše, da je Stepinac jaka ličnost, njegovo humanitarno djelovanje bilo je bezgranično. Zauzimao se za mno-

ge utamničenike za vrijeme rata, spasio je velik broj djece kako pravoslavne, tako i židovske i ciganske. Tito je zamjerao svećenicima, da su bili uz ustaše. Biskupi mu razjašnjavaju, kako su Hrvati vjekovima očekivali nezavisnu hrvatsku državu. Sada ih se zatvara i ubija, tvrdeći da su surađivali s ustašama... Brojni logori puni su nevinih Hrvata.

Nakon tih riječi hrvatskih biskupa, Tito obećaje da će pustiti sve utamničenike, koji ne budu ništa krivi. Biskupi mu rekoše da antiklerikalna politika nikome ne koristi.

Sutradan, 3. lipnja, nadbiskup je pušten iz zatvora. Istog dana Tito prima Papina predstavnika Mons. Marconea i njegova tajnika Masucci-a. Obojica su istakli opasnost komunističke politike, koja bijaše ateistička, te je hrvatski narod ne može prihvatiti. Radio i štampa stalno napadaju Papu i svećenike, Tito obećaje, da će intervenirati.

Susret Tito i Stepinac

Na 4. lipnja susreću se Tito i Stepinac. Tito je skeptičan što se tiče Pape i njegova odnosa za slavenske narode. Stepinac predlaže predstavnicima partije da prihvate suradnju sa svima, koji žele pošteno surađivati za izgradnju zemlje. Tito odgovara da to nije lako i da treba zadovoljiti pravdi.

Po svjedočanstvu Dra Stjepana Lackovića, tajnika nadbiskupa Stepinca, za vrijeme razgovora s nadbiskupom, Tito kazuje nadbiskupu, kako je za vrijeme rata posjetio incognito, tj. obučen u oficirsku odjeću ruskog oficira, šefa četničkoga i razgovarao je tako s generalom Dražom Mihajlovićem o budućim vojnim operacijama. Uvjeren, da razgovara s ruskim oficirom, Mihajlović iznosi svoj plan o Hrvatima: »Jednu trećinu pobiti, drugu trećinu istjerati iz domovine, a treću trećinu podložiti.«

Tito dodade, kako je odlučio zapriječiti Mihajlovića, da ne ostvari svoj gadni plan.

Radi se u smislu ateističke politike. Ometa se pouka u katekizmu. Zatvaraju se svećenici i mnogi vjernici. Štampa i radio napadaju biskupe, Papu, a osobito zagrebačkog nadbiskupa. Više biskupa zatvoreno je.

Sav je narod gledao prema nadbiskupu s mnogo nade. U

srpnju 1945. tradicionalno je hodočašće u Mariju Bistricu. Više tisuća učestvuje. Moli se, plače se, kliče se Stepincu...

U vrijeme izbora za skupštinu, mnogi mole Stepinca, da izađe sa svojom listom, jer će sav hrvatski narod za njega glasati, ali Stepinac odgovara, da je on veliki patriota, no ne želi se miješati u politiku, ali će se boriti za Katoličku Crkvu. Međutim, bila je samo jedna lista i to komunistička, koja je morala proći na svaki način.

Pod grožnjama

Stepinac šalje mnoge proteste zbog teških i bolnih činjenica, koje su se zbivale svaki dan: ubijanje svećenika, funkcionara koji bijahu u službi Nezavisne Države Hrvatske, te intelektualaca. Svi takvi zločini vršili su se, unatoč obećanja Titovih, da tako neće biti. Osude na smrt pred vojnim sudovima, a okrivljeni nisu imali prava ni govoriti, a još manje braniti se uz pomoć odvjetnika. Stepinac ističe, da su ti sudovi slični sudovima i pogubljenjima 16. i 17. stoljeća kad su Turci haračili po hrvatskim krajevima. Sudovi, koji osuđuju na smrt bez ikakve objektivnosti, u takve sudove hrvatski narod ne može imati pouzdanja, jer je jasno da se radi o osveti. Stepinac veli: »Govori se o »narodnim« sudovima, te sudove je izabrala komunistička vlada. Zatvaraju se ljudi zbog obične denuncijacije. Krivac je svaki, koji je živio i radio između 1941-1945... Može se reći, da hrvatski narod nije nikad u svojoj povijesti toliko trpio kao danas i u ovim zadnjim godinama.

Hrvatski intelektualci izgubili su svoja radna mjesta jednostavno zato, jer su radili za prijašnjeg režima. Tako na tisuće obitelji ostaju danas bez posla, bez svagdanjeg kruha. Cinično im se savjetuje, da idu kopati ceste. Nastoji se istrijebiti intelektualce, Hrvate. Na mjestima, gdje su radili specijalisti, postavljaju se neznalice, koji se jedva znaju potpisati. Zatim, zašto se progone na tisuću hrvatskih vojnika, koji se ne mogu osuđivati ni po kojem etničkom pravilu i koji ništa ne traže nego da učestvuju u izgradnji razrušene zemlje?

Zatim Mons. Stepinac u svojim prosvjedima govori ovako: »Konačno, nameće se pitanje: gdje postoji moralno

opravdanje za progon tisuća hrvatskih časnika i na stotine tisuća hrvatskih vojnika, koji su u najboljoj vjeri i potpunom predanju, da služe Hrvatskom Narodu, vršili svoje vojničke dužnosti. Po etičkim i pozitivnim načelima ratovanja nijedan od njih ne bi smio biti podvrgnut nikakvoj kazni osim onih, koji su prekršili međunarodne principe ratovanja i možda nepravedno napadali mirno pučanstvo, koje uopće nije sudjelovalo u ratnim operacijama. Možda neće biti suvišno, da se u obranu ovih hrvatskih časnika i vojnika naglasi i to, da su oni svoju borbu smatrali kao obrambenu borbu protiv svih onih nepravdi, koje su i po priznanju predstavnika »narodnog oslobodilačkog pokreta« počinjali šovinistički režimi predratne Jugoslavije. Pogotovo kad su ti časnici i vojnici danas najspremniji da surađuju na obnovi i procvatu zemlje...«

Za vrijeme Biskupske Konferencije u rujnu 1945. godine primio je Stepinac na istrošenom omotnom papiru olovkom napisan vapaj: »U uzama vojnog suda u Novoj Vesi u Zagrebu nalazi se nas circa 200 uhićenika, koji smo svi osuđeni na smrt streljanjem. Budući da su nam inkriminirana djela, koja nismo počinili, a na samom sudu osim čitanja optužnice nismo imali uopće prilike da kažemo makar samo pet riječi u svoju obranu, a pravo stanje stvari vidljivo je iz naših molbi za pomilovanje, koje smo uputili na AVNOJ, to se obraćamo na Vas, preuzvišeni, s molbom, da na mjerodavnim mjestima izvijestite o pravom stanju stvari, te poradite na što povoljnijem rješenju našeg pitanja, koliko je to u Vašoj moći.

Iznosimo Vam naša imena, koja znamo, budući da nam sva nije moguće sakupiti, jer smo na raznim mjestima smješteni«.

Slijede 66 imena profesora, doktora, inženjera itd. među njima i ime jednog redovničkog svećenika. Završavaju to pismo riječima: »Uzdamo se u Vašu pomoć, preuzvišeni, a dotle se utječemo molitvama Svevišnjemu, da nam pruži utjehu u ovim teškim časovima«.

Titu je na 19. rujna 1945. poslan brzojav slijedećeg sadržaja: »Katolički episkopat, sabran na plenarnim biskupskim konferencijama saznao je, da se u vojnom zatvoru u Zagrebu nalazi oko dvije stotine uhićenika osuđenih na smrt

streljanjem. Molimo Vas, gospodine Maršale, da se ti ljudi pomiluju. Dr. Stepinac, predsjednik Biskupskih konferencija«.

Kad je predsjednik vlade Hrvatske, na 28. lipnja 1945. posjetio nadbiskupa, nadbiskup mu je osobno predao velik popis civilnih osoba, koje su zatvorene, iako nedužne, te mu tom zgodom doslovno kazao slijedeće:

»Uopće je velika nepravda zatvarati svijet zbog tobožnje suradnje s okupatorom i sličnih krivnja. Onda su svi radnici krivi, koji su radili u tvornicama, iz kojih je okupator uzimao robu, svi seljaci, koji su u znoju lica obrađivali zemlju, čije plodove je uživao okupator itd. Izgleda prema postupku sadašnjih vlasti, da se za vrijeme od 1941-1945, nije smjelo uopće živjeti. Da ovakve mjere nakon rata stvaraju zlu krv i silno ogorčenje u narodu, ne treba posebno dokazivati. Trebalo bi sve poduzeti, da se narod smiri«.

Stepinčeva okružnica vjernicima i svećenicima

Na 24. lipnja 1945. Mons. Stepinac šalje svoje okružno pismo koje trebaju svećenici pročitati narodu bez tumačenja, da ne bi bili optuženi. Nadbiskup želi samo snositi odgovornost, pa i uz cijenu života. Isticao je, da roditelji imaju dužnost tražiti vjerski odgoj u školama; sam je istaknuo, da ga na to sili iskrena ljubav prema njima i njihovoj djeci. Podsjeća ih na riječi iz Biblije.

Zatim pozivlje na pokoru i molitvu, posebno svećenike, da potiču obitelji na zajedničku molitvu, posebno molitvu krunice. Svećenicima preporučuje da u svojim propovijedima ne upliću politiku.

Pisao im je, da je bolje pisati propovijedi i zatim ih čitati. Završava riječima svoga gesla: »In Te, Domine, speravi!«

Odlazak apostolskog vizitatora

Na 10. srpnja 1945. Mons. Marcone, uz pratnju svećenika Lackovića, nadbiskupova tajnika, vraća se u Rim. Pri odlasku nadbiskup reče: »Hajdete, Bog Vas blagoslovio, tajniče, ne znam, da li ćemo se više vidjeti. Možda će me komu-

nisti ubiti. Ali, Bog će napokon biti pobjednik« (Za ove riječi svjedoči Dr. Lacković). Mons. Stepinac moli Papu, kako mora raditi u sadašnjem stanju u Hrvatskoj, ali nije dobio odgovora. Pred stalnim napadajima protiv Katoličke Crkve, nadbiskup je smatrao da je dužan raspustiti sva društva Katoličke Akcije. Kako nije dobio iz Rima nikakvih uputa, mislio je, da Papa želi da osobno prosudi, što je bolje da učini... – Mons. Marcone i Lacković nisu se mogli više vratiti u Zagreb. Njihovi pasoši bili su oduzeti od jugoslavenskog konzulata u Rimu.

Susret Stepinca s Bakarićem

Na 17. kolovoza 1945. Mons. Stepinac izložio je predsjedniku republike Hrvatske situaciju vjerskog života mladeži. Taj život svuda se u zemlji izvrgava ruglu. Mladež se upućuje da pjeva ateističke pjesme i da vrijeđa Boga pogrdnim riječima. Zabranjuje se obavljanje pouke iz katekizma. Iz škole se uklanjaju Raspela. Sve je to protivno demokratskim principima, koji bi morali poštovati tradiciju i volju roditelja. Kako to, da je u Beogradu slobodan vjerski odgoj, a u Zagrebu je zabranjen? Zar je to neka druga demokracija? Neka druga sloboda savjesti, druga neka logika?

Zabranjuje se svećenicima ulazak u bolnice, da podijele svete Sakramente bolesnicima i umirućima. Tako i u zatvore osuđenima na smrt!

Ovaj protest Mons. Stepinca ostao je bez uspjeha.

Sloboda štampe ukinuta je, tobože, zbog tehničkih razloga i manjka papira u tiskarama, dok u isto vrijeme odnose na vagone papira iz nadbiskupske tiskare. Sve su katoličke tiskare oduzete, materijal zaplijenjen, te nikakav katolički list nema više prava da se pojavi.

Napadaju se sve više i hodočasnici na Mariju Bistricu. Napada se sve vjersko i katoličko. Mons. Stepinac nastavlja pozivati se na centralnu vlast da prestanu sve optužbe bez temelja. Hodočašće nije nikad imalo političke oznake.

U jednom pismu od 20. kolovoza predsjedniku republike nadbiskup se osvrće i na agrarnu reformu u ime koje je konfiscirano vlasništvo Crkve i crkvenih institucija, koje su služile jedino u karitativne svrhe. Ističe, kako se zatvaranje

svećenika nastavlja. Obećanje, da će se sva pitanja između Crkve i države riješiti, od toga ne bi ništa. Agrarna reforma osobito je nepravedna prema Crkvi i može još više pogoršati odnos između Crkve i države. U istom pismu osvrće se posebno na napadaje protiv Pape na jednoj sjednici Skupštine. Zašto se stalno izazivlje toliko mržnja protiv vjere? To ranjava na tisuće katolika! Nikakva demokracija ne može opravdati takve čine.

Taj put, Mons. Stepinac dobio je odgovor od predsjednika Tita, u kojem se ispričava, ali u isto vrijeme opravdava agrarnu reformu, govoreći, da bijaše prema volji naroda. Dodaje ipak, da će se samostanima i vjerskim institucijama ostaviti 10 ha mjesto 5 ha!

Pismo Biskupske Konferencije Titu

Na 13. rujna 1945., na otvaranju Konferencije, biskupi uputiše jedno pismo Titu, posredništvom Stepinca. Oni traže reviziju nepravednog agrarnog zakona, poštivanje katoličke ženidbe, mogućnost da svećenici mogu davati Sakramente bolesnicima u bolnice i zatvore. Izražavaju nadu, da će se riješiti pitanje slobode savjesti. Izražavaju svoje uvjerenje u mogućnost mira između države i Crkve, što će biti korisno i za državu i Crkvu. Biskupi ističu, da oni ne traže ništa nego mogućnost harmonične suradnje. Spominju i činjenice vrlo bolne, koje su više puta bile izražene i na koje se Crkva tužila.

Na 20. rujna, na zadnji dan Biskupske konferencije, biskupi sastaviše novo pismo o ateističkom odgoju mladeži. Podsjećaju ponovo na nepravde i represalije Crkve. Na kraju optužuju materijalističku ideologiju i traže poštivanje vjere katoličke, Crkve i katoličkih društava, pouke u katekizmu, slobodu u karitativnoj djelatnosti. Podsjećaju na poštivanje katoličke ženidbe i napokon traže da se vrate oduzete institucije.

Pastirsko pismo

katoličkih biskupa Jugoslavije, izdano s općih Biskupskih konferencija u Zagrebu, dne 20 rujna 1945.

Predragi u Kristu vjernici!

Mi, katolički biskupi, sakupljeni na plenarnim konferencijama u Zagrebu, smatramo svojom pastirskom dužnošću da s ovih konferencija upravimo nekoliko riječi Vama, svojim dragim vjernicima.

Nakon teških i dugih godina čekanja, konačno je završen rat, koji je iskrvario čovječanstvo, kao nijedan prije, što ga ljudi pamte. Njegov krvavi bič nije poštedio ni naše zemlje. Ratne grozote po više puta su prohujale nekim krajevima naše domovine. Iza sebe su ostavile pustoš, garišta i suze. Prorijedile su se čitave pokrajine. Razorene su tolike obitelji, ostavljena brojna siročad bez roditelja, ožalošćene majke i supruge, očevi i djeca. Nema tako reći nikoga, tko ne bi žalio za kojim dragim pokojnikom. Svi smo osjetili oskudicu, glad i bolesti, koje redovno prate svaki rat. Krvave borbe vodile su se, na našu veliku žalost, između braće po krvi. Bratoubilačka borba, koja je nekada razdvajala članove iste obitelji, nosila je osobito krvave posljedice. I ratna razaranja, uslijed posebnih okolnosti dvostruke okupacije stranih vojski, te unutrašnjih borbi, dosegla su takav zamah kao rijetko u kojoj zemlji. Zato smo na vijest, da je rat u svijetu i kod nas konačno završen osjetili duboku potrebu, da Svevišnjem Bogu zahvalimo za to, što nas je poštedio od dužeg trajanja ratnih nevolja i bratoubilačke borbe.

Svršetak rata donio je nama velike i duboke promjene na svim područjima života. Pred našim očima nestaje tako reći svega, što je nekada činilo temelje svagdašnjeg života. Državna zajednica dobila je novo ime, Demokratska Federativna Jugoslavija. Njezino zakonodavstvo, sami temelji na kojima počiva, jesu sasvim novi, a ona sama ne želi imati mnogo zajedničkog s prošlošću. Vlast i sudstvo, školstvo i gospodarstvo odišu novim, revolucionarnim duhom.

Na katoličku Crkvu ne spada, da svojim vjernicima propisuje, kako će urediti svoja politička, narodna i gospodarska pitanja, dokle god su ta u skladu s općim moralnim

načelima, koja obvezuju svakog čovjeka. Ona se u čisto političkim pitanjima drži nauke svoga utemeljitelja: »Podajte dakle caru carevo, i Bogu Božje.« (Mat. 22, 21) To načelo provodi ona u svim narodima, u svim zemljama svijeta. Ona prigrljuje sve narode jednakom ljubavlju, jer u svakom čovjeku gleda brata, otkupljena istom Kristovom krvlju. Njoj je prije svega i iznad svega na srcu duhovno dobro njezinih vjernika. Za nj se ona zalaže, o njemu vodi brigu u svim oblicima državnog i gospodarskog života, koji pojedini narodi sebi slobodno odaberu.

Ta briga za duhovno dobro sviju vas, predragi vjernici, nadahnjuju nas u ovom času, kad vam upravljamo ovo pastirsko pismo u D. F. Jugoslaviji. Za to dobro mi nosimo pred Bogom veliku odgovornost. Svjesni te odgovornosti želimo, da se poratne neprilike, koje vladaju u čitavom svijetu i u našoj zemlji što prije srede. U toj namjeri obraćamo se na vas ovim pastirskim pismom.

Prije svršetka ratnih operacija savezna je vlada u Beogradu izdala svečanu izjavu, da će poštivati slobodu vjeroispovidanja i slobodu savjesti kao što i privatno vlasništvo. Vlada Federalne Hrvatske je na početku svoga rada usvojila ta načela, ali je i dodala, da prilike u Katoličkoj Crkvi prema njezinu shvaćanju nisu zadovoljavajuće. Mi smo u prvim danima, kad smo mogli stupiti u vezu s novim državnim vlastima, nastojali izložiti mjerodavnim faktorima potrebe i stav Katoličke Crkve. Kako je mnogo toga, što je donio novi duh u državnoj upravi bilo u protivnosti s položajem i stečenim pravima Crkve, a po tome i na štetu duhovnog dobra po vas, predragi vjernici, upozorili smo one, na koje to spada, da se sva sporna pitanja između Crkve i države rješavaju međusobnim sporazumom. U tom smo pravcu dobili obećanje s najvišeg mjesta nove državne vlasti, da će se tako postupati. Konačnu riječ o svim pitanjima, koja zajednički zanimaju Crkvu i državu imat će prema propisima crkvenog ustrojstva, što se tiče Crkve, Sveta Stolica. Ona je vrhovni sudac u svim pitanjima vjerskoga i crkvenog života svih vjernika. Od vremena na vrijeme mi smo pismenim putem nastojali upoznati mjerodavne vlasti s gledištem, što ga Katolička Crkva ima na pojedina pitanja, što ih život pred

nas stavljao. Uvijek smo kod toga imali u vidu zajedničko dobro sviju.

Međutim uza svu dobru volju i naše nastojanje, prilike su se razvijale drugim pravcem. Gledajući na taj razvoj prilika i položaj u koji je dovedena Katolička Crkva i neprocjenjiva duhovna dobra milijuna njezinih vjernika, mi osjećamo dužnost, da otvoreno iznesemo sve poteškoće i sve nevolje, u kojima se Katolička Crkva nalazi. Svi mi sačinjavamo jednu duhovnu zajednicu, Otajstveno Kristovo Tijelo. »Jer kao što u jednom tijelu ima mnogo udova ... tako smo mnogi jedno tijelo u Kristu, a pojedini udovi jedan drugome.« (Rim 12, 5.) I nama je u ovim danima upravljena dirljiva poruka Apostola naroda sv. Pavla: »... držeći se istine, da u svakom pogledu uzrastemo u ljubavi u jedinstvu s Njime, koji je glava; Kristu. Od njega je i cijelo tijelo složeno i združeno svakim vezom, da jedan drugome pomaže silom, koja je odmjerena svakom pojedinom tijelu. To čini, da raste tijelo i usavršuje se u ljubavi.« (Ef. 4, 15-16)

Ponajprije nas, predragi vjernici, rastužuje i zabrinjuje bolna i strašna sudbina mnogih svećenika, pastira vaših duša. Već za vrijeme rata velik je broj svećenika poginuo, ne toliko u samim ratnim borbama, koliko više uslijed osuda sadašnjih vojnih i građanskih vlasti. Kad su se svršile ratne operacije nisu prestale smrtne osude katoličkih svećenika. Njihov broj prema našim podacima iznosi: 243 mrtva, 169 u zatvorima i logorima, 89 nestalih, svega 491. K tome pridolazi 19 ubijenih klerika 3 ubijena laika redovnika i 4 časne sestre. To je broj kakvog ne pozna povijest balkanskih zemalja kroz duga stoljeća. A što je najbolnije, njima, kao ni drugim stotinama, ni tisućama, nije bilo dozvoljeno, što je inače dozvoljeno u civiliziranim zemljama i najgorim zločincima: da u posljednjem času prime svete Sakramente. Sudovi koji su izricali te smrtne osude, vršili su svoj postupak kratko i sumarno. Optuženici najčešće nisu znali za svoju optužnicu do pred samu raspravu. Njima često nije bilo moguće, da se brane onako, kako to traži narav svake rasprave to jest, da se brane pomoću svjedoka i odvjetnika.

Upravo zato je poštena i nepristrana javnost u pravu, da osporava ovim smrtnim osudama svećenika najbitniju vla-

stitost sudske presude a to je pravednost. Tko može dokazati, da su toliki na smrt osuđeni katolički svećenici uistinu zločinci, koji zaslužuju smrtnu osudu? Zar su oni svi bili koljači? Tko su na pr. u franjevačkom samostanu na Širokom Brijegu poubijani bez sudskog postupka svi Franjevci, koji su se tamo nalazili – njih 28 na broju – premda nitko od njih nije uzeo niti puške u ruke, a kamoli se borio protiv narodno-oslobodilačke vojske – kako ih se lažno optuživalo – i premda su gotovo svi poznati kao protivnici fašističke ideologije. Bilo je slučajeva gdje su tisuće vjernika, široke mase naroda, tražile od vlasti, da im se puste njihovi svećenici na slobodu, jer oni jamče, za njihovu nevinost. Pa ipak su bili odudeni. Očevidno je, da takvo sudovanje nije vršeno u ime naroda i njegove kršćanske pravde. Nespojivo je naime s naravnim kršćanskim osjećajima pravde koji je vrlo budan u našim vjernicima, da se izriče smrtna osuda zato, što je netko drugoga političkog mišljenja, a nije inače počinio nijednog drugog zlodjela. Zakoni su pravde iznad pojedinih političkih nazora i vrijedi za sva vremena i sve ljude podjednako. U ime te vječne pravde mi dižemo svoj glas pred svima vama, predragi vjernici, na obranu.nepravično osuđenih svećenika. Ali ne samo njih, nego i drugih tisuća i tisuća vaših sinova i vaše braće, koji su kao i oni osuđeni na smrt, a da nisu mogli dati svoje obrane, kako je dozvoljava svaka kulturna država.

Time, što uzimamo u zaštitu tolike nevino osuđene svećenike, nikako ne mislimo braniti krivce. Dopuštamo, da je bilo i takvih svećenika, koji su se – zavedeni nacionalno-stranačkom strašću – ogriješili o sveti zakon kršćanske pravde i ljubavi, i koji su radi toga zaslužili, da odgovaraju pred sudom zemaljske pravde. Moramo međutim istaći, da je broj takvih svećenika više nego neznatan, i da se teške optužbe, što su se u štampi i na skupštinama iznosile protiv velikog dijela katoličkog svećenstva u Jugoslaviji imaju uvrstiti u red tendecioznih pokušaja, da se svjesnim lažima zavara javnost i oduzme ugled Katoličkoj Crkvi.

Veliki broj svećenika leži po raznim logorima, osuđen na dugogodišnji prisilan rad. Dapače je sve do danas grkokatolički vladika Dr. Janko Šimrak lišen slobode, dok nam

je sudbina biskupa Carevića nepoznata. U logorima koji nisu priređeni za dulji i ljudi dostojan boravak, gdje često nemaju dovoljno hrane i najjednostavnijih ležaja, moraju mnogi obavljati poslove, koji ponizuju svećeničko dostojanstvo. Nije im često puta omogućeno, da prisustvuju nedjeljnoj službi Božjoj, premda za to postoje uvjeti, a još manje im se dozvoljava, da sami čitaju sv. Misu iako bi to bilo od velike utjehe i duhovne koristi ne samo za njih, nego i za ostale brojne zatočenike. Njihova je sva krivnja u tome, što su možda drugačije politički mislili, nego što oni misle, koji su ih osudili. Za mnoge pak svećenike, koje su odveli organi vlasti, danas ne znamo gdje su. Ne koriste ni sva pitanja, ni sva potraživanja. Zameo im se svaki trag.

Toliki gubitak svećenika teško se osjeća u duhovnoj pastvi. Brojne župe nemaju svoje svećenike. Uslijed toga slabi vjerski život vjernika, koji su u novim prilikama izvrgnuti velikim vjerskim i duhovnim pogiblima. Svećenstvo se u novinama napada, a onemogućuje mu se obrana. Dok je zakonom dozvoljeno podvrći kritici rad vjerskih službenika, dotle se svećenicima oduzima svaka praktička mogućnost, da se u štampi brane.

Katolička štampa je druga bolna točka u životu Katoličke Crkve. Od nekih 100 časopisa, koliko smo ih imali prije rata, danas ni jedan ne izlazi. Kada se je tražila dozvola za izlaženje, navodili su se svi mogući razlozi, da se dozvola ne izda. Spominjala se i nestašica papira. A iz samog nadbiskupskog dvora odveženo je nekoliko vagona papira, spremljena za katoličku štampu. Katoličke tiskare su većinom zatvorene i onemogućene. Zagrebačku Narodnu tiskaru nastojalo se svim mogućim načinom onemogućiti. Kad nije išlo drugačije, onda se ravnatelja tiskare osudilo na gubitak nacionalne časti, a tiskaru, koja nije njegovo vlasništvo zaplijenilo. Tek prije nekoliko dana, tiskara nam je na naš protest vraćena. Velika tiskara Katoličkog tiskovnog društva u Ljubljani oduzeta je iz katoličkih ruku. Ista je sudbina zadesila i katoličke tiskare u Mostaru, Šibeniku, Mariboru i Sarajevu. Tako se sistematski i po planu postupa s katoličkom štampom. A sloboda je katoličke štampe za Katoličku Crkvu pitanje, o kojemu ovisi dobro tolikih duša. Kako će

se pod tim uvjetima moći razvijati katolička štampa, kad joj je oduzeta podloga, tiskara, pa i papir?

Nije bolje stanje ni sa sjemeništima Katoličke Crkve. Crkva je najvećim materijalnim žrtvama sagradila i ona uz najveće napore uzdržaje svoja dječačka i bogoslovna sjemeništa. Kroz njih su prošle stotine i tisuće naše najbolje seljačke, građanske i radničke djece, današnjih svećenika i uglednih laika svih struka. Danas su ta sjemeništa praktički gotovo onemogućena za svoju svrhu. Premda je rat već dovršen, neka su još uvijek djelomice okupirana po vojsci, druga opet rekverirana, kao ona u Zagrebu na Šalati, u Splitu i Travniku, Šent Vidu, Ljubljani, Mariboru, Sinju i drugdje.

Na odgojnom području zadan je Katoličkoj Crkvi čitav niz udaraca. Ponajprije u pitanju vjeronauka u školama. U svim je školama vjeronaučna obuka proglašena neobavezatnom tako, da se onaj, koji hoće vjersku pouku mora za to prijaviti. S priznanjem i ponosom ističemo, da su katolički roditelji upravo plebiscitarno glasovali za vjeronaučnu obnovu u svim školama, gdje su za to bili pitani. U godišnjim svjedodžbama u Hrvatskoj vjeronauk je stavljen na posljednje mjesto, kao najmanje važan predmet iza svih vještina. Osim toga je u svim školama, osnovnim i srednjim vjerska obuka skraćena od 2 sata tjedno na 1 sat. A to je u današnja vremena, kada su potrebe vjerskoga odgoja povećane, osjetljiv nazadak, koji znači kočenje vjerske slobode, pa i samih mogućnosti vjerskoga odgoja. U višim razredima srednjih škola u Hrvatskoj vjerska je pouka sasvim ukinuta. Taj se postupak obrazložio načelom slobode savjesti. Ne može se međutim shvatiti, zašto su vlasti u Hrvatskoj tako postupale. One su sasvim nejednako primjenile načelo slobode savjesti u nižim te višim razredima srednjih škola. Sloboda savjesti treba, da jednako vrijedi u nižim kao i u višim razredima srednjih škola. Jer inače se događa, kao u ovom slučaju, da je mlađim učenicima nižih razreda srednjih škola ili njihovim roditeljima dana sloboda odluke za vjeronauk, a oduzeta je učenicima viših razreda, do oni s 18 godina već imadu i izborno pravo, a nemaju prava slobode savjesti u pitanju izbora vjeronaučne obuke, jer je ona upravo u ime slobode savjesti oduzeta.

Mislimo, da će biti dobro, ako vas ovom prilikom upozorimo, da o dobrovoljnom pohađanju vjeronauka imaju odlučivati ne samo djeca ili đaci – priznavati takvu slobodu nedorasloj djeci, koja jedva počimaju misliti bilo bi i smiješno i ludo – nego i njihovi roaditelji. Tako naime izričito naređuje Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije, povjereništvo za prosvjetu br 83 Beograd, februara 1945. Protivna praksa nekih učitelja i nastavnika, koji samoj djeci prepuštaju slobodu odlučivanja, hoće li slušati vjeronauk ili ne, protivi se dakle jasnoj odredbi zakona.

Katolička Crkva održavala je veći broj privatnih srednjih škola s pravom javnosti. Tim školama su još u predratnoj Jugoslaviji priznavali vrsnoću državni nadzornici i roditelji, koji su im povjeravali odgoj svoje djece. Njihovi su uspjesi bili uvijek među najboljima u čitavoj državi. Zato su te škole posjećivali ne samo katolici, nego i inovjerci dajući im tako puno povjerenje. Te su škole bile u čitavom svom radu izjednačene s državnim školama. Danas se u štampi koja stoji blizu prosvjetnim vlastima, najavljuje, da one neće moći više raditi i da će biti ukinute. Ne može se shvatiti, zašto bi trebalo ukinuti te škole, kad im sami roditelji, koji su najpozvaniji, da odlučuju u pitanju odgoja djece, daju povjerenje i traže da nastave s radom. Duh prave demokracije traži da se poštuje volja roditelja pogledom na školovanje djece. To više što i Crkva ima naravno pravo podizati privatne škole. To joj pravo priznaju sve kulturne države. One se mogu samo veseliti, da ih Crkva pomaže u skupnom izvršavanju njihovih dužnosti i tako zajednički s njima nosi teret uzdržavanja škole.

Pored privatnih škola, Katolička Crkva je imala veći broj internata, zavoda za odgoj srednjoškolske i radničke mladeži, kao što i male djece. Ti su zavodi največim dijelom danas zatvoreni ili su u njima gotovo svagdje postavljeni komesari i komesarice. O radu tih katoličkih crkvenih zavoda pronose stanoviti ljudi, koji nikada ne potpisuju svoje sastavke u dnevnoj štampi, neistinite optužbe i nedostojne karikature. Oni proglašuju vjerski odgoj u tim zavodima sredovječnim i mračnjačkim. Kako nema katoličke štampe, koja bi mogla iznijeti pravo stanje stvari u svakom pojedi-

nom slučaju, a ostala dnevna štampa ne prima i ne donosi članaka pisanih protiv onoga, što je sama iznijela, ostaju ti zavodi bez najosnovnijeg prava samoobrane. Kraj toga, imenovani komesari i komesarice otvoreno i neprikriveno nastoje onemogućiti djelovanje katoličkih odgojitelja. Sloboda savjesti i vjeroispovijedanja, ostala je na tom području prazna riječ, koja vrijedi samo onda, ako se hoće njome opravdati protucrkveni stav.

Mladež po selima i gradovima izvrgnuta je novim moralnim pogiblima stalnim priređivanjem plesova, koji se protežu duboko u noć, pa sve i do zore. Tako se događa, da muška i ženska mladež ostaje nekada čitave noći zajedno pod utjecajem alkohola, a bez nadzora roditelja. Neka nitko ne kaže, da se u tome ne kriju velike pogibli za ćudoredni odgoj te mladeži. Iskustvo koje je najbolji svjedok pokazuje, da su toliki mladići a djevojke pogotovo godinama okajavali ovakve prigode i njihove posljedice. Što nas kod toga najviše zabrinjuje je okolnost, da se roditelji i odgojitelji ne usuđuju svojoj vlastitoj djeci radi toga prigovarati.

Vršenje nedjeljne dužnosti prisustvovanjem sv. Misi u mnogo je slučajeva onemogućeno radi mitinga, skupština i sastanaka, koji se priređuju u vrijeme trajanja sv. Mise. Isto se tako u nekim krajevima mladež sili, da upravo nedjeljom sudjeluje u tzv. udarničkom radu. Tako se mladež svjesno otuđuje i odbija od vršenja vjerskih dužnosti. Ako još pripomenemo, da se u mnogim vojnim jedinicama, u kojima služe najviše seljački mladići, u bolnicama i omladinskim organizacijama nastoji propagirati teorija o majmunskom porijeklu čovjeka, onda se jasno vidi kakav se pravac odgoja hoće nametnuti našoj katoličkoj mladeži. Slika postaje još jasnija, ako se ima pred očima postupak u srednjim školama, gdje se ističe da mladež neće trebati slušati vjerskih priča o postanku čovjeka, nego da će se o tome »naučno« govoriti.

Kršćanskom je braku oduzeta svetost time, što je putem prakse uveden građanski brak. Sva je prošlost naših naroda, odgojenih u kršćanskoj vjeri, smatrala bračnu vezu između muža i žene svetinjom, sakramentom, koji se sklapa pred Božjim oltarom u Crkvi. Danas je i to promijenjeno. Jasno je, da će čvrstoća braka, sklopljena pred građanskim vlastima

biti sasvim drugačija no što je nerazrješiva čvrstoća sakramenta ženidbe. Osim toga građanske vlasti razrješuju u svojem djelokrugu brakove sklopljene u Katoličkoj Crkvi mimo njezina znanja i protivno jasnim odredbama Božjeg zakona. Broj tako razrješenih brakova u nekoliko posljednjih mjeseci u samom Zagrebu vrlo je velik. Kakvim će to posljedicama uroditi za sređeni obiteljski život, koji je temeljna stanica svakog napretka i sreće naroda i države, to je očevidno. Koliko će djece biti bez svoje krivnje, lišeno najvećeg dobra svoga djetinjstva i svoje mladosti; skladnog obiteljskog gnijezda, na to se ne smije ni misliti.

I na području čisto karitativnog djelovanja stavljaju se Katoličkoj Crkvi stalne zapreke. Poznato je, koliko je dobra učinila nadbiskupska Karitas u Zagrebu. Svojim je djelovanjem spasila oko 7.000 djece, bez razlike vjere. Ona je našoj braći u pasivnim krajevima slala hranu u desecima vagona i tako spasila mnoge stotine ljudi od gladi i smrti. Ona se brinula za prehranu naše braće po krvi, koja su bila odvedena u logore u Italiju. Te nesretnike je prehranjivala i onda, kada su se vratili kućama, u domovinu. Danas ima i Karitas državnog povjerenika, jer država nema povjerenja u njezin rad. A čitava javnost zna vrlo dobro, da je Karitas redovno davala izvještaj o svojim primicima i izdacima i tako opravdala povjerenje, koje su joj poklanjale široke mase naroda.

Agrarna reforma koja je uzakonjena u privremenoj narodnoj skupštini, velika je nepravda prema Katoličkoj Crkvi. Zemljišne posjede što ih ima stekla je Crkva zakonitim i poštenim načinom. Ti posjedi nisu poslužili Crkvi za nedozvoljeno sticanje novog imetka. Njima je Crkva uzdržavala svoje službenike, svoja biskupska i nadbiskupska sjemeništa i središnje urede. Nije dakle mali broj ljudi živio od njihovog prihoda, nego upravo veliki i to najvećim dijelom sinovi seljačkih i siromašnijih slojeva. Osim toga crkveni službenici uživatelji tih posjeda, bili su darovnim ugovorom obvezani, da vrše određene obveze prema darovateljima tih zadužbina.

Kraj svega toga, toliki su i toliki svećenici darovali za kulturne i narodne svrhe upravo kraljevske darove, kojima su ostvarili trajna kulturna i socijalna djela. Da spomenemo

samo zagrebačko sveučilište koje može i mora ubrojiti među svoje najveće dobročinitelje biskupa Štrosmajera, nadbiskupa dra Bauera i župnika Jurja Žerjavića.

Agrarna reforma oduzimlje i izvlašćuje od Crkve sva zemljišta sa svim gospodarskim alatom bez ikakve odštete, kao da ih je Crkva stekla krađom. Onaj minimalni dio zemlje, koji se Crkvi ostavlja, neće ni izdaleka biti dostatan, da se njima uzdržavaju sjemeništa, središnji biskupski uredi, stolne crkve, župne crkve i tolike druge crkve, pa središnje biskupsko svećenstvo. Takvom se agrarnom reformom onemogućuje redovno vršenje crkvenog života. A na daleko veći broj vjernika no što su oni, koji će dobiti dijelak otete crkvene zemlje, stavljaju se novi tereti uzdržavanja crkvenih ustanova i njezinih službenika.

Da se tako opravda oduzimanje crkvenih posjeda nastojalo ih se u dnevnoj štampi prikazati kao slabo obrađene i zapuštene. Kada se pak htjelo ispravkom ustanoviti pravo stanje stvari, te iste novine nisu donijele ni slova obrane onih, koji su se nepravedno napadali, jer je svima poznato, tko je te posjede stavio u žalosno stanje, u kojem se danas nalaze. Svakako ne Crkva!

Moramo međutim i ovom prilikom naglasiti, da se Crkva nije nikada protivila opravdanim socijalnim reformama, pa ni onda ne, kada su time bili pogođeni njezini materijalni interesi. Crkva dakako traži, da se u tim stvarima, koje tako bitno zasižu na područje njezinog života, država ne služi jednostranim metodama sile i diktata, nego, da se prethodno sporazumi s Crkvom, kao sa samostalnom i ravnopravnom strankom.

Katolički ženski redovi, njihove odgojne i karitativne ustanove imaju gotovo svaki dan novih neprilika i poteškoća s novim duhom, koji ih okružuje. Koliko šikanacija moraju trpjeti časne sestre bolničarke ne samo u državnim nego i u vlastitim bolnicama! Postupak nekih imenovanih upravitelja u sestarskim bolnicama pokazuje očitu namjeru, da se časnim sestrama onemogući njihovo karitativno djelovanje na dobro bolesnika i da im se oduzmu bolnice, koje su svojom mukom, svojim rukama i svojim neprocjenjivim žrtvama sagradile i uzdržavale.

Napokon još jednu bolnu i neobičnu činjenicu moramo Vam napomenuti, predragi vjernici. Ni grobovi pokojnika nisu ostali pošteđeni. Na grobljima u Zagrebu, Varaždinu i drugim mjestima, odredom neposredno predpostavljenih vlasti, skidaju se križevi s grobova ustaša i njemačkih vojnika. Sami grobovi nivelirani su tako, da se ne može raspoznati, gdje je tko pokopan. Ovakav postupak mora se osuditi. Pred smrću klanjaju se svi ljudi. I neprijatelj prestaje poslije smrti biti neprijatelj. I njima pripada po nepisanim zakonima čovječanske uljudbe, koja izvire iz kršćanske ljubavi pravo na pristojan grob. Poznato je, da su poslije prvog svjetskog rata nekada neprijatelji i te kako poštivali i čuvali grobove vojnika, koji su kao osvajači pali u stranim zemljama. Danas se to kod nas uskraćuje vlastitim sinovima.

Predragi vjernici, naša briga nije se samo zaustavila na neposrednim potrebama sv. Crkve, njezinih ustanova i svećenika. Znajući za patnje i nevolje tolikih naših vjernika, mi smo sa svoje strane sve učinili da im olakšamo i pomognemo u danima kušnje i križa. Tako smo se kod mjerodavnih faktora u više navrata, što usmeno, što pismeno zauzimali za one, koje su sudovi osudili na smrt, da budu pomilovani. Tražili smo uporno, da im se u posljednjim časovima podijele vjerske utjehe. Tražili smo, da se rodbini justificiranih označe grobovi njihovih pokojnika. Sve su to usluge, koje smo isto tako vršili i u vrijeme prijašnjih ratnih režima, kad su nas za to molili rođaci nesretnih žrtava, bratoubilačkog klanja.

Za one koji su bili odvedeni u logore, tražili smo, da im se olakšaju uvjeti života: da mogu redovno dobivati hranu, da se rodbini označi mjesto, gdje su smješteni. Zauzimali smo se, da se što prije puste na slobodu ako im se nije dokazala nikakva posebna krivnja. Potakli smo pitanje tolike inteligencije, koja je ostala bez službe, i koja nije u stanju, da sebi i svojim obiteljima pribavi potrebni svagdanji kruh. Svima koji su nas molili za pomoć, nastojali smo, prema našim silama, izaći u susret, imajući pred očima jedino zapovijed kršćanske ljubavi i pravde prema svakome, tko traži našu pomoć. Nismo pri tome gledali, kakvog je tko političkog mišljenja, baš kao što ni u vrijeme rata nismo

pitali, koje je tko vjere ili narodnosti. Nije nas mogao spriječiti neopravdani prigovor, da se tim putem vodi nedozvoljena propaganda u stanovite političke ciljeve, jer smo bili svjesni, da se ne upuštamo u političke akcije, nego, da vršimo jedino svoj poziv u duhu Kristove ljubavi prema bližnjemu. Ako nismo uspjeli u najglavnijim pitanjima nije naša krivnja. Svjesni smo, da smo potpuno izvršili svoju dužnost. Boli nas, da nismo mogli pomoći tamo, gdje je pomoć bila potrebna i gdje bi otrla mnogu suzu.

Još nas nešto osobito boli. To je materijalistički i bezbožnički duh, koji se danas, javno i potajno, službeno i neslužbeno širi po našoj domovini.

Mi katolički biskupi u Jugoslaviji, kao učitelji istine i zastupnici vjere, odlučno osuđujemo ovaj materijalistički duh, od kojega se čovječanstvo ne smije nadati ničemu dobrom. A zajedno s tim osuđujemo dakako i sve one ideologije, i sve one društvene sisteme, koji svoje životne oblike izgrađuju ne na vječnim načelima objave i kršćanstva nego na šupljim temeljima materijalističke bezbožne filozofske nauke.

Sve što smo iznijeli nastojali smo dobro ispitati. Iz sveg ovog jasno se vidi, da Katolička Crkva u D. F. Jugoslaviji ima drugačiji položaj i drugačije poteškoće, no što ih je imala prije. Današnje stanje Katoličke Crkve u Jugoslaviji razlikuje se, po našem mišljenju samo imenom od stanja otvorenog progonstva Crkve.

To smo željeli iznijeti pred vas, predragi vjernici, da budete na čistu s položajem u kojem se nalazi Katolička Crkva.

Dogodilo se ma što, mi s pouzdanjem gledamo u budućnost. U tome nas ohrabruje probuđeni vjerski život širokih masa vjernika u svim krajevima naše države. Osobito nas pak tješi i raduje probuđeno i upravo nabujalo štovanje Majke Božje tako drago i blisko srcu naših katoličkih masa. Ono se pokazuje u ogromnom posjetu naših narodnih Marijinih prošteništa, koja su posjećivana kao nikada prije.

Njegujte i nadalje u svojim dušama i u svojim obiteljima to iskreno štovanje Majke Božje. Molite zajednički njezinu krunicu, nasljedujte njezine kreposti, pa je sigurno, da će

Majka Božja biti naša osobita zaštitnica. Njezin moćni zagovor izmolit će našem vjernom puku, da u svim prilikama i svim poteškoćama ostane vjeran svojoj djedovskoj vjeri i njezinim zapovijedima. Majka Božja neće nas zapustiti, nego će nam izmoliti obilati blagoslov u svim našim potrebama. Neka bi taj Božji blagoslov bio što što obilatiji za sve vas i vaše potrebe!

I kad sve to iznosimo pred vas, predragi vjernici, mi to ne činimo u želji, da izazivamo borbu s novom državnom vlašću. Mi te borbe ne tražimo niti smo je tražili. Naše su misli uvijek bile upravljene k miru i sređenju državnoga i javnoga života. Taj nam je mir danas svima tako potreban. No mi smo duboko uvjereni, da se smirenje i liječenje ratom zadanih rana može u našoj državi ostvariti samo poštivanjem zasada kršćanske vjere i njezina morala. Zato nas neće smetati nepravedni napadaji i krive optužbe, da pomažemo reakciju i neprijatelje naroda. Mi smo uz svoj narod i čuvamo njegove najdragocjenije vrednote, njegovu nerazorivu djedovsku baštinu: njegovu vjeru, njegovo poštenje i njegove želje, da živi slobodan na svome, u slozi i ljubavi sa svima državljanima ove države, bez razlike na vjeru i narodnost.

Zato tražimo i od toga nikada i ni pod kojim uvjetima odustati nećemo: tražimo punu slobodu katoličke štampe, punu slobodu katoličkih škola, punu slobodu vjeronauka u svim razredima nižih i srednjih škola, potpunu slobodu katoličkog udruživanja, slobodu karitativne djelatnosti, potpunu slobodu ljudske ličnosti i njezinih neotuđivih prava, puno poštivanje kršćanskog braka, vraćanje svih oduzetih zavoda i institucija. Samo pod tim uvjetima moći će se srediti prilike u našoj državi i ostvariti trajan unutrašnji mir.

Neka Svemogući blagoslovi sva nastojanja sviju, koji su dobre volje, da se ovi ciljevi ostvare. Neka On, koji je jedini izvor mira, kako ga svijet ne može dati, dade svima Vama da konačno doživite dane pravog i trajnog mira! A kao zalog toga neka na sve Vas sađe blagoslov Boga Oca i Sina i Duha Svetoga.!

Odjek ovog pastirskog pisma

Svi biskupi izjavljuju, da su odgovorni za ovo pismo. Mons. Stepinac ga je pročitao u katedrali, a kopiju poslao Komisiji za vjerske poslove u svih šest republika federacije.

Da je Pismo poslano vlastima prije, nego je bilo pročitano vjernicima, bilo bi to spriječeno.

Odjek Pisma prešao je preko granica Jugoslavije i sav svijet je mogao upoznati stanje Crkve u Jugoslaviji. Komunistička partija sve više napada biskupe, a posebno nadbiskupa Stepinca, nazivljući ga »banditom«. Kud on prolazi, na njega se baca kamenje...

Intervencija Svete Stolice – Pape

Nakon pojave Pisma u svijetu, 18. listopada, Sveta Stolica službeno protestira kod jugoslavenske vlade u pogledu vjerskih progona, ističući da na Balkanu nikad u povijesti nije bilo tolike mržnje protiv Katoličke Crkve.

Na 22. listopada. Papa određuje Mons. Hurley-a američkog biskupa. da zastupa Papu kod Federalne republike Jugoslavije, te da na mjestu proučava stanje Katoličke Crkve, svećenika i redovnika. Jugoslavenska vlada šalje sa svoje strane predstavnika u Vatikan.

Napad na Mons. Stepinca u Zaprešiću

U to vrijeme trebao je Mons. Stepinac obaviti posebnu ceremoniju pri otvaranju nove župe kod Zagreba, u Zaprešiću. Uoči toga čina, dolazi jedan major OZN-e i zagrozi se napadajem, ako dođe. Ali nadbiskup, svjestan svoje dužnosti, otišao je u Zaprešić. Izvršen je na njega napad. Vjernici su nemoćno gledali, dok su provokatori bacali kamenje i pokvarena jaja na auto nadbiskupovo. Nadbiskup tada bijaše i lakše ranjen u lice, dok je njegov šofer dobio udarce po očima od stakla koje se rasprslo od slomljenih prozora na autu. Napadači su nastojali zapriječiti izvršiti ceremoniju i Svetu Misu, ali nadbiskup sa svojim autom, na kojem bijahu prozori smrskani, izbjegao je daljnjim napadajima i možebitnoj smrti, pa ne bi Sv. Mise ni predviđene ceremonije u Zaprešiću. Za uspomenu, sačuvao je nekoliko ubačenih kamenova u svoj auto.

Iste večeri, jedan čovjek iz OZN-e traži nadbiskupa, da se, tobože, informira o događaju i nadbiskupovu zdravlju. Mons. Stepinac pogleda ga u lice i reče:

»Zašto to pitate? Vi ste sve ono priredili i dobro znadete, što se dogodilo. Zar ste zaboravili, da je jedan od vaših bio kod mene tih dana, da mi se zagrozi, da mi zaprijeti napadom?«

Ministarstvo unutrašnjih poslova smatralo je potrebnim dati vlastitu verziju događaja, ali netočnu. Htjelo se istaknuti, da je narod kriv za taj incident. Stepinac šalje pismo Bakariću, predsjedniku vlade, izražavajući svoju indignaciju, kako se upotrebljavaju sva sredstva za klevete. Zatim ističe, da je napadaj u Zaprešiću organiziran.

Anali tijekom 900 godina biskupije zagrebačke nisu dosad nikad zabilježili takve događaje. Od tada su ulice ispunjene nepravednim natpisima s karikaturama svećenika po zidovima. Je li to obećana sloboda? Tjeraju se ljudi, da otvoreno napadaju svećenike na ulicama, da ih ubijaju, da pljuju na vjernike, koji idu na Misu ili se vraćaju iz crkve.

Zaključujući ovo pismo protesno na Bakarića, nadbiskup piše, da svu odgovornost za to snosi predsjednik, koji je na najvišem mjestu komunističke partije u Hrvatskoj.

Nove grožnje protiv nadbiskupa Stepinca

Na blagdan Svih Svetih godine 1945., četrdeset dana nakon zajedničke poslanice ili pisma cijelog episkopata Jugoslavije, nekoliko minuta prije pontifikalne Mise u katedrali, tražili su Stepinca, jedan pukovnik (isti, koji ga je uhapsio 17. svibnja 1946.) i jedan komesar u građanskom odijelu, te izrazili želju da razgovaraju s njim nasamo.

Nadbiskup je otpustio svećenika, koji ga je imao pratiti u katedralu, i rekao im, ima samo dvije minute slobodne. Odgovorili su mu, da su dvije minute dosta i počeli bez daljnjeg uvoda:

– Govori se u gradu, da ćete danas govoriti protiv vlade. Čuvajte se! Narod će Vas napasti!

– Koji to narod? – upitao je nadbiskup.

– To je naša stvar – odgovorili su mu.

– Kazat ću Vam – nastavio je Stepinac – da je 99% naroda s Katoličkom Crkvom. U svakom slučaju možete činiti, što hoćete. Umiremo samo jedanput. Ja neću biti ni prvi ni posljednji, koji prelazi u vječnost. Nikad neću prestati propovijedati istinu: možete slušati sve, što ću govoriti. Sada nemam više vremena. Moram ići, jer vjernici čekaju u katedrali.

Svoju propovijed počeo je Isusovim riječima: »Blaženi čista srca, jer će oni Boga gledati«.

U početku se poslužio jednom zgodom iz francuske revolucije:

»Za vrijeme strahovlade francuske revolucije, prodrli su revolucionari i u katoličku Bretagneu, da razore sve, što su smatrali 'spomenicima praznovjerja«. Na njihov upit seljacima, zar neće već jednom napustiti svoje ludo praznovjerje, odgovorio je jedan Bretonac kratkim, ali jasnim riječima: Mi ćemo onda prestati moliti, kad skinete zvijezde s neba!

Te riječi hrabrog seljaka nisu ništa drugo nego potvrda činjenice, da je u ljudskoj duši ukorijenjena neugasiva žeđ za Bogom, koji jest i ostaje prava sreća ljudskog srca, kako svjedoči psalmist (Ps 41, 2-3). Kao što čezne jelen za izvorima vode, tako čezne duša moja za Tobom, Bože! Duša moja žeđa Boga, Boga živoga, kad smije doći prikazati se pred licem Božjim!«

Govori zatim, kako nužno slijedi iz naravi ljudskog života, da samo smrću nije sve gotovo. Spominje materijalistički nazor na svijet, prema kojem iza smrti tjelesne ne ostaje od čovjeka ništa drugo nego šaka praha. Što je čovjek imao na ovom svijetu, što je uživao, to je imao, a kad zaklopi oči, svršeno je sve.

»Braćo – nastavlja nadbiskup – kad bi to bila istina, onda bi čovjek bio najnesretniji stvor na ovoj zemlji. Zašto? Zato, jer nijedna životinja nije svjesna svoje bijede. A čovjek, koji se svojim mislima diže i iznad samih zvijezda, njemu da bude svršetak posve jednak kao volu, konju, magarcu, svinji, psetu?

Nije li posve na mjestu primjedba nekadašnjeg rektora bečkog sveučilišta: Iz ponosnog gospodara stvorenja, čovjek, ostaje u materijalističkom sistemu samo jedan ana-

tomski preparat, jedna šaka gnoja za njivu. On tada kao prvi sisavac ne zaostaje samo nešto za svojim srodnicima (životinjama) nego zaostaje jako mnogo, jer mora još i učiti, trpjeti, bez utjehe, jadikovati bez nade u spasenje, iako nije upoznao na zemlji ni jednog sretnog dana, zdvojiti i umrijeti bez nade!

Kako duboko, dakle, moramo na današnji dan, na blagdan Svih Svetih, žaliti graditelje babilonskog tornja materijalizma! Kolike muke i truda, a rezultat uvijek ostaje isti, jednak nuli. Koliko uvjeravaju svijet o sreći, koju spremaju, a ne poznaju je ni u vlastitoj duši!

Mnogo slavljeni nevjernik Antole France, kad je umirao, uhvatio je za ruke svoga tajnika i sa suzama u očima rekao: Nijedno stvorenje u čitavom svemiru nije tako nesretno kao ja! Uvijek su mi govorili kako sam sretan! A ja nisam bio nikada sretan. Ni jednog dana, ni jednog sata!

Da, za pristaše materijalističkog naziranja na svijet, ne postoji blagdan Svih Svetih! Njihov pogled ne siže dalje od zemlje. U zemlji poput životinje za njih je, kažu, svršetak svega!

Zatim primjenjuje članak apostolskog vjerovanja: Vjerujem u općinstvo svetih, uskrsnuće tijela i život vječni«, te potiče vjernike, da svoj razum čuvaju od zabluda, pamćenje od svega onoga što odvraća od Boga, volju od zlih nakana i griješnih sklonosti.

Završava svoju propovijed riječima:

»Ako je igda bio aktualan blagdan Svih Svetih, to je danas. Nikada valjda u historiji čovječanstva nije toliko ljudi krenulo na grobove svojih milih i dragih, kao ove godine (rat je, naime tek svršio). I zasuzit će danas mnogo oko. Ali kroz suze tjelesnog oka, neka oko vaše duše zaviri s onu stranu groba, pa će vidjeti, da ono što Crkva uči, nije nikakva bajka, nego jedina prava realnost. Nijedan zločin neće biti nekažnjen, jer postoji vječna pravda. Oni, koji su se trudili, da upoznaju svoga Spasitelja, oni, koji su se trsili oko toga, da On bude prva i posljednja misao njihova života, oni, koji su nastojali izvršiti Njegovu svetu volju, oni mogu sa sigurnošću računati, da će se na njima ispuniti ono, što je rekao Krist: Blaženi, koji su čista srca, jer će oni Boga gledati (Mt 5, 8).

Neka, dakle, današnji blagdan bude za sve vas poziv Svih Svetih i Vaših milih i dragih s onu stranu groba, da tako živite na zemlji, da se s njima sjedinite u blaženom gledanju Boga kroz sve vijeke!

Na svršetku propovijedi, u kojoj nijednom riječi nije spomenuo ni vladu ni partiju, nego samo prikazao zabludu materijalističkog nazora na svijet, dao je nadbiskup slijedeću izjavu:

»Obavijestit ću Vas, draga braćo, da su dva partizana došla k meni, da me ušutkaju prijetnjom, ali ja se ne bojim nikoga osim Boga. Moja politika bila je uvijek i bit će ista: spašavati duše!«

Okružno pismo kleru

Na 7. studenog, nadbiskup se obraća kleru jednom okružnicom, u kojoj izražava svoj bol, što ne može slobodno vršiti svoj apostolat izvan Zagreba, videći presiju i događaje u Zaprešiću. Iznosi im pojedinosti o napadu, iznosi svjedoke i tvrdi, da je vladina verzija netočna. Govori također o obećanju Tita da će garantirati vjersku slobodu i slobodu savjesti, ali to nije ispunjeno prema obećanju. U okružnici iznosi također, kako njega i biskupe, svećenike, redovnike i redovnice napadaju svim sredstvima na političkim skupovima, u štampi, natpisima po zidovima, klevetama ili lažnim tumačenjima svećeničkih izjava. Savjetuje sve, da paze na svoje rječi kako u propovijedima tako i u ispovjedaonici, kako se ne bi izložili krivim tumačenjima i bili optuživani za političke provokacije. Zatim još dodaje, premda je zapriječen u apostolskim vizitama, da on ostaje spreman braniti vjeru i prava Crkve, pa ako bi ustrebalo i uz cijenu života. Završava molbom svima, da svi mole da se strasti stišaju i da mir napokon dođe na hrvatski narod i na sve narode svijeta.

Zastrašivanje

Od tada su protivnici upotrebljavali sva moguća sredstva da bi zastrašili nadbiskupa.

Nakon okružnog pisma, komunistička partija odlučila

da ga zatvori. Tako počeše priprave za optužbu. To će potrajati jednu godinu dana... U to vrijeme kušali su svim sredstvima da bi ga slomili. Utamničenja i napadaji protiv svećenika i biskupa se nastavljaju.

Dom Masucci piše u svom dnevniku da stalno napadaju nadbiskupa, ocrnjujući ga kao »neprijatelja naroda«. On piše i ovo:

»Suze ne prestaju u svoj zemlji. Nakon smaknuća mnogih vojnika i hrvatskih civila na početku, vješanja i ubijanja se stalno nastavljaju. Nema nikoga u zemlji, da ne oplakuje nekog svog člana obitelji«.

Proglašenje republike Jugoslavije

U tim teškim okolnostima, nakon izbora 29. studenog 1945. nova Jugoslavija proglašena je republikom.

Uoči Božića godine 1945. nadbiskup doznaje da su komunisti dobili potpise, da se nadbiskup osudi na smrt. I on reče Masucciu: »Ako se to dogodi, javite Svetom Ocu Papi, da dragovoljno dajem svoj život za Katoličku Crkvu«.

Stranim novinarima se serviraju laži

Prema Dom Masucci-u, u jesen godine 1945. Jugoslavija je primila u službeni posjet strane novinare, od kojih pet Engleza i šest Amerikanaca. Primljeni su s velikom pompom i počašćeni velikim luksusom. Vraćajući se u svoje zemlje, pisali su samo pohvale o Jugoslaviji, koja im se učinila kao raj. Dom Masucci odmah je obavijestio Papu o pravom stanju, o ubijanju, o bijedi, o gladu i životu Crkve u Jugoslaviji.

Od siječnja 1946., auto OZN-e stalno se kreće pred nadbiskupijom, tobože, da »zaštiti« Stepinca. Tako je nadbiskup bio kao da je već u zatvoru. Milicija ga je slijedila kud bi god krenuo. Zato nadbiskup odlučuje da više ne izlazi iz nadbiskupskog dvora.

Napadaji jugoslavenskih novinara se nastavljaju. Na 13. siječnja novine strašno optužuju Stepinca, da je »najveći neprijatelj naroda«. Silom se dovode ljudi, da »demonstriraju« pred nadbiskupijom.

Nastavljaju se stalno širiti laži i optužbe protiv duhovnih osoba, svećenika, redovnika.

Dolazak Papina predstavnika, Mons. Hurly-a

Situacija postaje nesnosna. U takve prilike stiže 30. I. 1946. predstavnik Svete Stolice u Beograd, Mons. Joseph Patrick Hurly. Tito od njega odmah traži, da zabrani svako djelovanje Stepincu i da se imenuje neki drugi za nadbiskupa. Ako ne, bit će uhapšen i odveden u tamnicu. No, ti razlozi nisu prihvaćeni od Pape. Nadbiskup, pun apostolskog žara bio je neobično obljubljen od svega hrvatskog naroda i izvan nedbiskupije.

Razbijanje kipa Majke Božje

Početkom rujna godine 1946. organiziran je simbolički pohod Majke Božje Bistričke u neke župe. Najprije se mislilo na župe u Hrvatskom Zagorju uz rijeku Sutlu. Vjerni odljev kipa Majke Božje Bistričke bio je odnesen u Rozgu i Kraljevec na Sutli. Gotovo svi su župljani tom zgodom pristupili svetim Sakramentima Ispovijedi i Pričesti! Obavljene su pobožnosti s procesijom i molenjem krunice.

Kip je trebao biti dopremljen i u Klanjec. Pred Klanjcem je Marijin kip čekalo oko 5000 vjernika. Svi su se već bili ispovjedili i primili Svetu Pričest, da čiste duše dočekaju taj simbolički Djevičin pohod.

Kad je stigao Marijin kip i procesija krenula prema župskoj crkvi, milicija je uhapsila župnika i zabranila procesiju. No, narod se usprotivio protiv takvog nasilja i nastala je prava buna. Milicija bijaše prisiljena nagovoriti župnika, da s prozora umiri narod.

Župnik je to učinio i kad se narod smirio, milicija je potajno otpremila kip u Zagreb i kip bijaše smješten u katedrali na oltaru Majke Božje, koji se nalazi u desnoj lađi uz oltar Presvetog Sakramenta. Čim se to u Zagrebu pročulo, nastala je prava navala vjernika, koji su dolazili počastiti Marijin kip. Vjernici su pred kipom molili krunicu i u velikom broju pristupili svetim Sakramentima.

No, to pobožno hodočašće vjernika Gospinu kipu u katedrali trajalo je kratko vrijeme. Jedne noći su, naime, u katedralu provalili nepoznati zločinci, koji nikad nisu bili pronađeni, digli kip s oltara, razbili ga na komadiće i te krhotine razbacali po zagrebačkim ulicama. – Nadbiskup je odredio, da se u katedrali kroz cijeli rujan i listopad održavaju naknadne pobožnosti s molenjem Krunice i blagoslovom s Presvetim.

Crkva u Mariji Bistrici

Osmo poglavlje

STEPINAC PRED SUDOM

»Narodni sudovi«

U dekretu od 3. veljače 1945. ukida se prijašnje sudstvo. Nastupaju »narodni sudovi«. Mjesto svršenih pravnika i stručnjaka nastupaju drugi. Radio-Beograd javlja 29. 5. 1945.: »Nije važno što nema sudaca od zanata. Važno je da imaju demokratske ideje i da su odani komunističkoj partiji«.

Od tada svaki jugoslavenski građanin, koji se ne slaže s režimom, riskira da bude doveden pred »narodni sud«.

Svjedočanstvo jednog utamničenika

Sačuvano je jedno pismo iz listopada godine 1945. napisano na komadu papira od jednog utamničenika, koji bijaše osuđen na smrt, ali potpuno nevin. Četrdeset svjedoka dalo je svoje potpise o nevinosti toga čovjeka, ali sve bijaše uzalud.

On je svojoj ženi uspio napisati na komadiću papira ovo pismo:

»Hvala za sve, što si učinila, da me spasiš, moja draga Terezijo. Jadno je, da sam osuđen samo zato, jer sam vjerni katolik i dobar rodoljub. U svom životu uvijek sam nastojao činiti dobro drugima, a sada sam osuden kao zločinac. To je bila sudbina Isusova, pa je i ja prihvaćam. Ne žalim ostaviti ovaj svijet, ali zabrinut sam zbog Tebe i naše djece. Molim Te, budi im i otac i majka. Nastoj im osigurati, što je moguće bolje, vjerski odgoj i školsku spremu.

Evo zadnje moje riječi Vama, draga moja djeco! Nema nade, da ću se vratiti k Vama, pozivljem Vas zadnji put: budite dobri katolici i dobri Hrvati. Slušajte majku, koja me zamjenjuje. Budite marljivi, iskoristite svoje talente i s milošću Božjom ostvarit ćete sve najbolje u Vašem životu za Boga i za naš narod. Vi nećete nikad saznati za moj grob, ali molite za me. Preporučujem Vam, da molite svaki dan zajedno za svog oca i za povećanje vjere u našem narodu. S nama je u zatvoru i jedan svećenik. On nas je pripravio za zadnje putovanje. Doviđenja u vječnosti! Vaš otac!«

S nebesa, ovaj Kristov mučenik molio je za svog sina, koji postade svećenik – redovnik, kao plod očeve žrtve.

Mons. Stepinac utamničen

U rujnu godine 1946. predviđao je nadbiskup, da bi mogao biti uhićen. On je sam toga bio svjestan, da će pasti u ruke svojih protivnika. Još u studenom godine 1945. jednom je rekao u nadbiskupskom dvoru:

– Ja neću iznijeti žive glave iz ovog vrtloga. No, neka se vrši volja Božja!

U siječnju godine 1946., nakon vrlo oštra napadaja na njega u novinama, bio je uvjeren, da će ga još istoga dana odvesti u zatavor.

Zbog toga predviđanja i prema uputama Svete Stolice sazvao je svoje najbliže suradnike na dogovor. U tom dogovoru je odredio, da u slučaju, ako on bude uhapšen, oba generalna vikara, pomoćni biskupi Dr. Franjo Salis Seewis i Dr. Josip Lach, preuzmu upravu nadbiskupije. No, kako su prilike za Crkvu bile vrlo kritične, pa bi se moglo dogoditi, da i generalni vikari budu zatvoreni, za takav slučaj odredio je petoricu kanonika: Dra Stjepana Bakšića, Dra Antuna Slamića, Nikolu Borića, Dra Dragutina Hrena i Dra Pavla Lončara, da redom preuzimlju upravu nadbiskupije, bude li predhodni spriječen i onemogućen. Spomenuo je, da nije nužno, da se drže toga reda, nego neka se međusobno dogovore, koji će od njih upravljati dijecezom. U slučaju, da bi i posljednji od njih bio lišen slobode, jamačno će onda sama Sveta Stolica riješiti pitanje uprave nadbiskupije.

Dok je nadbiskup još bio u svom dvoru, često su se po nadbiskupiji događale noćne provale u župske dvorove. Stanje se iz dana u dan pogoršavalo. Mnogo je svećenika bilo utamničeno, neki su bili ubijeni, neki su na nepoznat način nestali, a da se nije ništa više o njima moglo saznati.

Stanje uhićenih svećenika u logoru Stare Gradiške bilo je očajno sve do proljeća godine 1948. Tek tada je ministar Krajačić odredio, da se postupak ublaži, da se logoraši iz jedne sobe premjeste u tri veće prostorije, da im se pruži mogućnost pranja, da ih se zaposli i dade bolja hrana, da im se od kuće mogu slati paketi s hranom.

Jednog dana u rujnu godine 1946. dođe skupina komunista u jedan zagrebački restoran. Nešto su popili. Tada će jedan od njih slavodobitno: Danas smo konačno sve priredili za Stepinčev proces!

Godinu dana je ta skupina spremala i surađivala na pripremanju materijala protiv nadbiskupa, koji bi imao služiti da se sudskom procesu dade pravnički izgled.

Još isti dan to bijaše saopćeno nadbiskupu. On je ostao posve miran. Bio je svjestan svoje biskupske dužnosti i svog položaja. Pouzdajući se u pomoć Božju i molitve vjernika, sačuvao je slobodu duha. Budući da je sva zbivanja u svijetu promatrao u svjetlu vjere i nastojao u svemu svoju volju uskladiti s voljom Božjom, ostao je uz sve, što je proživljavao, potpuno miran i predan u ruke Božje.

Navečer, 17. rujna 1946. dođe k nadbiskupu Dr. Franjo Šeper, Don Ante Radić i Marica Stanković, te mu saopće da se suđenje Šaliću razvija u smjeru, da bi i njega – nadbiskupa zatvorili. Nadbiskup je ostao miran.

Kod Stepinca bio je i američki konzul, te mu saopćio istu stvar. Nadbiskup je mislio: »Neka me samo vode!« Bilo je jasno, da bi na tisuće vjernika došlo na Kaptol, kad bi znali, kad će im ljubljeni nadpastir biti odveden u zatvor. Komunisti to nisu željeli. Pucati na svijet ne bi se usudili, a rastjerati ga ne bi mogli. Stoga su odlučili Stepinca zatvoriti tako, da vjernici ne bi ništa znali.

Bila je srijeda, 18. rujna 1946. Od ranog jutra su po svim gradskim ulicama krstarili milicionari i vojnici: bili su svi naoružani kao da se sprema kakva ratna operacija. Na Kap-

tolu je bio priličan broj naoružanih, koji su šetali tamo i amo.

Oko 5 i po sati izjutra uđu milicionari u nadbiskupski dvor, zaposjednu sve hodnike i stubišta. Potražili su nadbiskupa, koji se upravo u svojoj privatnoj kapeli pripremao za Svetu Misu. Na upit, što traže, milicionar mu reče:

– Imamo nalog, da Vas odvedemo! I predade mu pismeni nalog javnog tužitelja Jakokova Blaževića od 17. rujna 1946. kojim naređuje, da milicija odmah liši slobode Dra Alojzija Stepinca, koji se nalazi na Kaptolu, u nadbiskupskom dvoru, i da ga stave u pritvor Javnog tužilaštva za grad Zagreb, a primjerak ovog naloga neka se uruči okrivljenom prigodom hapšenja.

Nadbiskup mirno odgovori: »Idem s Vama. Ako ste žedni moje krvi, evo me!« Zatražio je, da vratar ode u sakristiju katedrale po kanonika Dra Slamića, te mu poruči, da generalni vikari preuzmu upravu nadbiskupije. Vratara i Slamića pratio je jedan od milicionara.

Upravo, kad su nadbiskupa vodili kroz dvorište, nalazio se tamo jedan svećenik, koji je čuo kako nadbiskup govori milicionaru: – Pazite, što radite!

Valjda je htio upozoriti, da ga ne bi tvorno napadali.

Generalni vikari odmah sazvaše nadbiskupsko vijeće, te saopćiše, što se dogodilo. Dr. Stjepan Bakšić predložio je, da se izda okružnica za vjernike. On ju je i sastavio i drugi dan je pročitao kod ponovnog vijećanja. Uz manje primjedbe tekst je prihvaćen, a slijedeći dan umnožen. Poštom se nije smjela slati, pa je poslana po brzotečama. U katedrali je bila javno pročitana. Okružnica je datirana 21. rujna 1946. s primjedbom, da se ima pročitati bez tumačenja. Evo okružnice u cijelosti, kako slijedi.«

Predragi vjernici!

Kako Vam je poznato, lišen je slobode naš obljubljeni nadpastir, Dr. Alojzije Stepinac. Odveden je 18. ovog mjeseca izjutra baš kad se spremao na Misu u svojoj kapeli.

Svi mi svećenici osjećamo duboku bol, što je preuzvišenom našem ordinariju onemogućeno vršenje njegove uzvišene nadpastirske službe. Znamo također, da ovu našu bol jednako osjećate i svi Vi, njegovi vjernici. Što više, uvjereni

smo, da je zbog zatvaranja zagrebačkog nadbiskupa ožalošćen sav Hrvatski Narod.

Ova naša zajednička bol posve je razumljiva, jer je preuzvišeni gospodin Dr. Alojzije Stepinac najdivniji primjer uzornog i svetog pastira, požrtvovnog i nesebičnog rodoljuba, koji je uzvišena načela Božje pravde, Božjih Zapovijedi i Kristova Evanđelja upravo do savršenstva provodio u djelo u svom životu i radu za Hrvatski Narod. Njegovo plemenito srce, njegovo milosrđe i ljubav, kojom ga je nadahnjivalo Kristovo Evanđelje, osjetili su osobito za vrijeme rata ne samo katolički vjernici, nego i inovjerci, ne samo Hrvati, nego i članovi drugih narodnosti. Štoviše, on je u svojoj velikodušnosti zaštićivao i mnoge iz redova onih, koji ga danas nazivlju narodnim neprijateljem i zločincem.

Da, mi za ovaj teški progon preuzvišenog gospodina nadbiskupa ne nalazimo na njemu nikakve krivice. On je, što je i posve razumljivo, kao Bogom postavljeni pastir svoga stada apostolskim žarom i neustrašivošću ustajao na obranu Božjeg Zakona Katoličke Crkve, i njezinih prava. No, on je to činio uvijek. Činio je to za prošlih vlasti i režima, pa je to dosljedno činio i sada u novoj državi. Ali on je to činio jednako iz duboke svijesti dužnosti i odgovornosti pred Bogom, te iz ljubavi prema svome Hrvatskom Narodu, znajući, da se pravi narodni život i napredak ne može graditi bez vjere u Boga i obdržavanja Njegovih Zapovijedi.

Jest, samo očuvanje vjere u srcu Hrvatskog Naroda, to je vrhovni zakon i pravilo svega pastirskog djelovanja zagrebačkog nadbiskupa. Zato je on ne samo osobno zazirao od bilo kakvog političkog djelovanja, nego je i svom kleru toliko puta i usmeno i pismenim okružnicama i preporučivao i nalagao, da se ne miješa u čisto političke poslove. Time je htio ne samo otkloniti odgovornost službene Crkve za možebitno političko djelovanje kojeg svećenika, nego je i želio privući što više svećenstvo isključivo svećeničkom djelovanju: propovijedanju, vjerskom prosvjećivanju naroda i dijeljenju Sv. Sakramenata.

Stoga, kad je koncem prošle godine nekoliko svećenika zbog političkog djelovanja bilo po državnim vlastima pozvaño na odgovornost, a u novinstvu se za ta djela okrivljivalo

zagrebačkog nadbiskupa, mogao je preuzvišeni gospodin Dr. Alojzije Stepinac, 17. prosinca 1945. pred čitavim svijetom opravdano dati ovu izjavu:

»Na sve optužbe, koje su izravno ili neizravno upravljene na nas, možemo u cijelosti kazati: Nemamo sebi što predbacivati. Savjest nam je čista i mirna pred Bogom, koji je najvjerniji svjedok i pravedni sudac svih naših koraka. Savjest nam je čista i mirna pred Svetom Stolicom, koja će jednom na temelju izvornih dokumenata ocjenjivati sve naše djelovanje. Savjest nam je čista i mirna pred katolicima ove države, koji mirno i trijezno prosuđuju događaje. Savjest nam je, konačno, čista i mirna pred Hrvatskim Narodom, kome krvnim vezama voljom Božjom pripadamo, pa mu po svom položaju svom dušom služimo, bez obzira na razna politička gledanja i političke stranke«.

Istinitost ove izjave preuzvišenog gospodina nadbiskupa do sada nije obeskrijepljena i porušena ničim, a najmanje izkazima, koji su ovih prošlih dana izlazili iz usta onih okrivljenika, koji se dovode u vezu s preuzvišenim gospodinom nadbiskupom. Nijedan naime od njih niti je rekao niti je mogao reći, da ga preuzvišeni gospodin nadbiskup bilo usmeno bilo pismeno poticao na kakvo političko djelo, a najmanje prekršaj. Što više, neki su okrivljeni otvoreno izjavili, makar to nije bilo saopćeno javnosti, da ih je preuzvišeni gospodin nadbiskup za njihovo političko djelo, odmah, čim je saznao, teško prekorio. Ako bi tkogod ustvrdio, da se za bilo kakvo političko djelovanje ili prekršaj može naći oslon i poticaj u prošlogodišnjem Pastirskom Pismu katoličkog episkopata Jugoslavije, ili ako bi možda tkogod tim Pismom htio opravdati svoje političko djelovanje, onda treba najodlučnije reći, da se takvo zaključivanje protivi svakom razumu i nepristranom prosuđivanju, jer Pastirsko Pismo nije bilo usmjereno ni na kakvu političku akciju, nego samo sadržava žalbu zbog onih djela, kojima se krnje prava Katoličke Crkve, a bilo je izneseno sa žalbom, da se takva djela u interesu pravog sklada između Crkve i države uklone.

Stoga, ako je preuzvišeni gospodin nadbiskup unatoč svih činjenica lišen slobode i čeka, da bude predveden pred sud kao najteži politički krivac, kao »neposredni učesnik i

podstrekač i pomagač« u radu »protiv slobode naroda Jugoslavije« i kao krivac »za provociranje raznih sukoba«, onda je razumljivo, da mi nad tim nepojmljivim činom ostajemo zaprepašteni, da zastaje pamet i da nam se ledeni srce. I gledajući to, nužno nam se u duši budi sjećanje na Božanskog našeg Učitelja Isusa Krista, koji bijaše najveći dobročinitelj svog naroda i najgorljiviji propovjednik mira, a ipak okrivljen i predan na suđenju kao onaj, koji se diže protiv rimskog cara i buni mirni narod.

Međutim, predragi vjernici, ni ovo, što je do sada izvršeno na preuzvišenom gospodinu nadbiskupu, ni ono što bi mu se u buduće moglo dogoditi, ne može ni s naše ni s vaše duše, ni iz srca klera ni iz srca čitavog Hrvatskog Naroda istrgnuti svijesti i uvjerenje, da je preuzvišeni gospodin najidealniji lik pravih svećenika i čovjek, prepun ljubavi i samilosti za svačije nevolje i boli, daleko i od pomisli, da svome narodu učini štogod na žao ili na nesreću; da je on najvatreniji propovjednik istine i pravde, najnesebičniji i najproduhovljeniji trudbenik na izgradnji istinske i prave kulture Hrvatskog naroda, i zato možemo s ponosom reći, da je zagrebački nadbiskup Dr. Alojzije Stepinac danas najdraža ličnost, koja je ovakva, povezana s osjećajem, srcem i dušom čitavog Hrvatskog Naroda, u duši toga naroda prouzročila najdublju i neuzrecvu tugu.

Predragi vjernici! Kad je u onim počecima kršćanske Crkve Petar bio u okovima bačen u tamnicu, govori nam Sv. Pismo, da je Crkva neprestano molila za nj, dok ga Gospodin nije oslobodio. Dižimo stoga i mi, prožeti nepokolebljivim uvjerenjem o visokom etičkom dostojanstvu i neporočnosti našega nadpastira, i nadahnuti djetinjom i iskrenom ljubavlju prema njegovoj uzvišenoj osobi, kroz sve dane njegova i našega iskušenja srca i duše svoje Gospodinu, vladaru svijeta i upravitelju ljudskih udesa, te ga skrušeno i s dubokim pouzdanjem molimo, da nam obljubljenog nadpastira zdrava i neozlijeđena vrati u našu sredinu, da i dalje ravna i upravlja našim dušama na slavu Božju, na radost Crkve, a na vječno i vremenito dobro svih svojih vjernika i svega Hrvatskog Naroda.

S tim u vezi određujem:

1. Kod svake Svete Mise neka se poslije dosad propisanih molitava doda Očenaš, Zdravomarijo i Slava Ocu za preizvišenog nadbiskupa. Isto tako, neka se čini i kod blagoslova poslije Litanija i propisanih molitava.

2. Mjesto dosadašnje imperatae neka svećenici u Svetoj Misi uzimlju za preuzvišenog gospodina nadbiskupa kolektu broj 32 (pro constituto in carcere). Imperata je pro re gravi in duplicibus primae slassis.

U Zagrebu, 21. rujna 1946.Generalni vikar:

Dr. Franjo Salis Sewis, vr.

Napadi prije suđenja

Čim su vlasti saznale za okružnicu Duhovnog Stola, koju je potpisao biskup Salis, došao je k Salisu jedan od funkcionara OZNE i zatražio pod prijetnjom zatvora, da se okružnica povuče, s obrazloženjem, da bi ona mogla djelovati na nepristranost suda.

OZNA je odmah, 22. rujna u pet sati izjutra brzojavila svim općinama, milicijskim komandama i državnim ustanovama, da zaplijene okružnicu. Župnici, iako im okružnica nije mogla stići, bili su pozivani na odgovornost.

Istodobno Radio i štampa razvili su bijesnu buru kleveta, vrijeđajući nadbiskupa sramotnim, gadnim i najpodlijim izrazima. Nazivali su ga ratnim zločincem, koljačem, banditom itd. Da je sve to bilo upravljano odozgor, razabire se odatle, što su te klevete i pogrdne izraze doslovce opetovale sve Radio-stanice i sve novine. Humorističko-satirični list Kerempuh donosio je najogavnije karikature s uvrjedljivim izrazima i namjerno iskrivljenim činjenicama.

Na području grada Zagreba pokušali su na sve načine prisiliti državno činovništvo i radnike po tvornicama i javnim radovima, da potpišu zahtjev, da se nadbiskup ne samo strogo osudi kao ratni zločinac, nego čak da se osudi na smrt. U tu svrhu bile su upriličene skupštine. Ako bi tko uskratio potpis, prijetilo mu se da će izgubiti službu i posao, proglasili bi ga reakcionarcem, što je značilo javno ga pred

svima ozlogasiti kao protivnika »naroda«. Bilo je divnih i herojskih osoba, koje su najodlučnije uskrtile potpis, među njima bilo je sedam tisuća željezničara, uz mnoge druge i poznata hrvatska književnica Sida Košutić, koja je zbog toga ostala bez posla.

Svim raspoloživim sredstvima vodila se borba protiv nadbiskupa. OZNA je, strahujući pred oporbom vjernika zabranila čak svako zadržavanje vjernika pred crkvama nakon službe Božje.

Čim su vjernici saznali, da je nadbiskup uhapšen, skupljali su se po crkvama grada Zagreba. Pobožnost u katedrali, koju je nadbiskup svojevremeno bio odredio kao naknadu za svetogrdno razbijanje Gospina kipa, nastavila se, ali s novom nakanom: za utamničenog nadbiskupa.

Mnoštvo je na koljenima obilazilo katedralu, moleći krunicu za nadbiskupa. Na sam dan, kad je imala biti izrečena osuda, velika skupina vjernika na koljenima je obilazila oko kipa Gospina.

Gledajući taj prizor, milicija je ostala iznenađena.

Kako su se pripremala lažna svjedočanstva protiv nadbiskupa

Godine 1941., prije rata, J. M. bijaše u policijskoj službi u Zagrebu. Na početku Nezavisne Države Hrvatske ostao je u svojoj službi, ali pojavom prvih partizana, otišao je k njima u šumu i postao viši oficir. Godine 1945., po svojoj želji, ponovo preuzimlje svoj položaj u policiji u Zagrebu.

Jedne večeri, malo prije nadbiskupova procesa, pozove ga njegov šef i reče mu:

»Ti znadeš, zatvorili smo nadbiskupa Stepinca. Sad nam trebaju svjedoci protiv njega. Budući da si bio jedno vrijeme ustaša ovdje u policiji i kako nam je poznata tvoja hrabrost u ratu protiv Talijana, tvoje svjedočanstvo protiv Stepinca može biti od velike važnosti. Radi se samo da izjaviš, da ti je poznati, kako je Stepinac poticao progonstvo protiv pravoslavnih.

J. M. žestoko je protestirao, govoreći: »Kako ja to mogu govoriti? Znam sigurno, da ih je štitio. Da nije sve štitio, progon bi bio još žešći, žrtava bi bilo više!«

Napasnik nastavlja: »Ne radi se o tome, nama je potrebno osuditi Stepinca, pa se zato od tebe traži takvo svjedočanstvo.«

J. M. reče: »Moja savjest i moja čast mi to ne dopušta. Tražite nekoga drugoga za to.«

Šef reče: »Dobro. Mi ćemo naći drugoga, ali čuvaj se!« Nekoliko dana kasnije šef pokušava ponovo, ali bez uspjeha. J. M. bijaše utamničen i za 48 sati nije dobivao nikakve hrane ni pića. Nakon toga opet se nastavilo napastovanjem za svjedočanstvo, uz obećanje, da će biti pušten iz zatvora, da će napredovati u službi, ali J. M. nije htio lažno svjedočiti. Počeše ga mučiti, ali uzalud. Onda zatvoriše i njegova mlađeg brata skupa s njim u istu ćeliju, nadajući se, da će tako slomiti njegovo odbijanje da krivo svjedoči, ali ni to nije uspjelo.

Jednog dana, njegov šef ulazi u ćeliju i reče: »Ti si tvrdoglav. Nastoj razumjeti, ako ti ne posvjedočiš, posvjedočit će drugi, a u svakom slučaju Stepinac će biti osuđen. Dakle, daj svjedočanstvo, jer ti ga ne možeš spasiti«.

J. M. ne pristaje!

Jednog jutra, dovedoše k njemu rođenu majku, staricu. I ona bijaše zatvorena. Šef, koji je stavljao pitanje, reče njegovoj majci prije nego joj je pokazao njezina sina: Znaj o tebi ovisi njegovo izbavljenje ili njegova propast. Uvjeri ga da rekne ono, što od njega tražimo. Ako ga o tome uvjeriš, bit će pušten kući, ako li ne, pripremi se da oplakuješ njegovu smrt«.

J. M. susreće se sa svojom majkom i izljubiše se sin i majka. Majka tronutim glasom pita sina: » Jozica, što se dogodilo s tobom? Zašto ne govoriš što traže od tebe? – Kad joj je sin rastumačio o čemu se radi, reče jakim glasom šefu, koji je mučio njezina sina: »Nadbiskup je sama dobrota. Zašto prisiljavate moga sina da laže? To je strahota!« -

Šef na to reče: »Ako tvoj sin odmah ne posluša, više ga nećeš vidjeti!«

J. M. zajeca, plačući. Njegova majka pri punoj svijesti reče sinu: »Tvoja majka ti zabranjuje da govoriš neistinu. Misli na svoju dušu. Šuti i ni jedne lažne riječi da nisi rekao!«

Šef, bijesan, udara staricu, koja pada na zemlju u krvi. Odvedena je u zatvor u kojem je umrla. Oba njezina sina su stradala. Policajac i njegov mlađi brat.

Tihi mučenici! Koliko ih je mnoštvo bilo u zemlji mučenika!«

Nadbiskup pred sudom

Sudac Vimpulšek u svom uredu saopćava nadbiskupu odredbu, da će ići pred sud s primjedbom, da odabere odvjetnika, koji će ga braniti.

Nadbiskup mu na to dade odgovor: »Pred sudom, koji ima zadaću, da izvrši nalog stanovite organizacije, ja se neću braniti. Streljajte me! Postavite mi pred vrat vješala, ali odogvarati vam neću!«

Sudac ostade zaprepašten, pa reče nadbiskupu: »Onda to trebate potpisati!« – Nadbiskup reče potpisat ću odmah!«

Nadbiskup je pismeno izjavio, da ne odbija odvjetnika iz osobnih razloga, nego da se neće braniti iz načelnih razloga.

Kad je k njemu u zatvor došo istražni sudac Neđo Milunović s Dušanom Despotom, nadbiskup mu, prema dogovoru sa svojim vijećem, nije davao nikakvih odgovora. Pri svršetku istrage, nadbiskup je odlučno i vedro diktirao u zapisnik načelnu prosvjednu izjavu, kako slijedi:

»Koliko razabirem, moj pritovor ima vam služiti, da u istraživanju pripravite materijal, po kojem bi me osudili ne kao privatnu osobu, nego kao zagrebačkog nadbiskupa.

Danas se u cijelom kulturnom svijetu izbjegava izravno napadati Crkvu ili njezine predstavnike. Stoga vi hoćete naći političku bazu u obliku kako ste ga formirali u pitanjima.

Po Božjem, naravnom i međunarodnom pravu nijedno sudište me ne može osuditi zbog toga, što vi meni pripisujete, ako se uzmu u obzir sve okolnosti u kojima smo živjeli.

Moja je krivnja u tome, što nisam pao na koljena pred komunizmom, koji jedino vlada u ovoj zemlji. Evo razloga zbog kojih nisam mogao privoliti na ono, što se je činilo.«

Nadbiskup je sada ukratko izbrojio zločine počinjene protiv Crkve.

»Predbacujete nam da smo koljači. I mene su ne jednom tako nazvali. Bolje bi bilo ispitati, kako su u našoj zemlji nastala velika grobišta! Imaju li se ova grobišta pripisati jedino ustašama i hrvatskoj vojsci, ili imadu li možda i druge uzroke? Zar su svi oni, koji su bili ubijeni od »narodnog oslobodilačkog pokreta«, bili doista krivci?

Uzevši sve to u obzir, odlučio sam i smatram shodnijim da se, stavljen pred sud:

1. neću osobno braniti,
2. odbijam svaku odvjetničku obranu,
3. od osude, bila ona kakva god, neću stavljati priziva, jer ne vidim od njega kakvu korist i ne bi imao nikakva smisla, jer se znade, da sudište ne izriče drugu osudu, nego onu, koju je već stalna organizacija odredila.

Ako je sadašnjem režimu doista stalo do toga, da sredi položaj u zemlji, evo vam jedinog puta, koji k tome vodi. Država ima diplomatske veze sa Svetom Stolicom. Neka se dakle stavi s njom kao jedino kompetentnom u kontakt i neka jasno i iskreno s njom vodi pregovore. Sv. Stolica, tj. Crkva ne poznaje nikakva diktata. Ona poznaje samo pošteni i iskreni sporazum. Bez toga nema nikakva uspjeha. Mogu biti osuđen, mogu biti osuđeni i drugi biskupi, mogu biti pobijeni svećenici i vjernici, no stanje se neće poboljšati, nego će biti sve gore i dovest će do pada. Živi primjer je Hitler. Ako meni nećete dati pravo, povijest će mi ga dati. Kao što su mnogi procesi, koje je Hitler upriličio protiv Crkve, služili samo za njezinu proslavu, tako će i ovaj, jer Krist stoji iza Crkve. Znajte, Isus Krist jest i ostaje ugaoni kamen svijeta. Tko na nj padne, razbit će se, a na koga on padne, smrvit će ga«.

Istražni sudac na te posljednje riječi je pobjesnio. Budući da nadbiskup nije htio dati odgovor na njegova pitanja, ljutito mu reče: »Govorit ćete vi, kad dođe narod!« Nadbiskup je na to mirno odgovorio: »Vidjet ćemo!«

Vrhovni sud Hrvatske na 24. rujna poručio je Nadb. Duh. Stolu, da se predlože dvojica odvjetnika, da budu branitelji po službenoj dužnosti, iako je nadbiskup odbio, da ga

odvjetnici brane. Biskup Salis izabire Dra Ivu Politea i Dra Ivu Andresa, ali sud je odbio Andresa, pa imenovao Dra Natka Katičića.

Politički su obojica bili nezavisni, nisu pripadali nikakvoj stranci. No, OZNA je nadzirala Politea, njegov rad i kretanje. Angenti su čuvali njegov stan danju i noću, da se ne bi s kim sastajao. Nadbiskup je samo jednom imao razgovor s odvjetnicima i to samo jedan sat.

Suđenje nadbiskupu bilo je povezano sa suđenjem onih ljudi, koji su zauzimali više položaje u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Sudsko vijeće sačinjavali su Dr. Žarko Vimpulšek, Dr. Ante Carineo i Ivan Poldrugač uz sudjelovanje javnog tužitelja Jakova Blaževića.

Glavna rasprava otvorena je 30. rujna 1946. u Zagrebu u 10 sati vođena u dvorani fiskulturnog učilišta, nasuprot tehničkog fakulteta u Kačićevoj ulici 26.

Suđenje se odvija u znaku prisile

Sudska dvorana bila je otvorena samo onima, koji su imali dopuštenje od milicije, odnosno od suda. Predsjednik suda i javni tužitelj oslovljavali su nadbiskupa prezirnim glasom, uvrjedljivim riječima, sarkazmom, ironijom. Rugali se njegovim riječima... Suđenje je uvijek trajalo neobično dugo, da se optuženi izmore i izmuče, a da se i odvjetnicima oduzme potrebno vrijeme, da bi pregledali dokumentaciju. Javni tužitelj govorio je neobično dugo a odvjetnicima se nije dalo dosta vremena. Blažević je govorio 48 sati, a odvjetnicima se dopustilo samo 20 minuta.

Blažević je pročitao vrlo dugu optužnicu protiv nadbiskupa, da je surađivao s okupatorom za vrijeme rata i s Pavelićem. Optužuju ga zbog izdaje domovone, uporni rad protiv probitaka i borbe naroda i nazivlje ga protunarodnim čovjekom. Zatim optužuje se nadbiskup, što je imenovao vojne kapelane. Što je podržavao Katoličku Akciju... Da je vjerska slavlja koristio u političke manifestacije. Zbog prisilnih prijelaza pravoslavnih na katolicizam. Nadbiskup je prikazan kao najaktivniji neprijatelj naroda i države.

Stepinca uvode u sudnicu

Kad je nadbiskup ulazio u sudsku dvoranu, odjeven u crni svećenički talar, izgledao je dostojanstven i sabran kao da ulazi na Oltar. Nekoliko svećenika s Mons. Patrickom Hurlyem, apost. nuncijem na čelu, ustadoše sa svojih sjedala i duboko se nakloniše nadbiskupu Stepincu, a on je njima smjerno odzdravio.

Na pogrdne izraze Jakova Blaževića odgovarao je samo šutnjom. Odlučio je da se ne brani. Jedino je koju riječ želio razjasniti. Nije ni na koga svaljivao krivnju ni za što. Na početku rasprave tražio je, da mogne dati jednu izjavu, ali mu to nije bilo dopušteno, jer da može odgovarati samo na pitanje. Ali, nadbiskupovi odgovori, uglavnom se mogu svesti na uskraćivanje odgovora.

Kad mu je javni tužilac predbacio, da je miješao politiku u crkvenu djelatnost, nadbiskup mu je odgovorio: »Uvijek sam radio prema moralnoj katoličkoj nauci! Nadbiskup

je vladao sobom i nad svojim riječima. Posebno je odbio podvalu jednog dokumenta koji Stepinac nije napisao niti ga je mogao poslati u Rim. I Rim je odbacio podvalu kao veliku neistinu...

Nadbiskupov govor na sudu

Četvrti dan rasprave, 3. listopada 1946. nakon ispitivanja, bilo je nadbiskupu dopušteno, da s obzirom na iznesene optužbe i on kaže koju riječ. Služeći se tom slobodom, održao je nadbiskup kroz 38 minuta slijedeći govor:
»Na sve tužbe, koje su ovdje protiv mene iznesene, odgovaram, da je moja savjest mirna, makar se publika tome smijala. Sada se ne kanim braniti niti apelirati protiv osude. Ja sam za svoje uvjerenje sposoban podnijeti ne samo ismjehivanje, prezir i poniženje, nego – jer mi je savjest čista – pripravan sam svaki čas i umrijeti.

Stotinu puta je ovdje ponovljen izraz »Optuženi Stepinac«. Ali nitko nije toliko naivan, da ne bi znao, da iza toga »optuženog Stepinca« sjedi ovdje na optuženičkoj klupi nadbiskup zagrebački, hrvatski metropolita i predstavnik Katoličke Crkve u Jugoslaviji. Sami ste toliko apelirali na ovdje prisutni kler, da kaže, da je samo Stepinac kriv ovima i njihovu stavu naroda i klera. Obični Stepinac ne može imati taj utjecaj nego samo nadbiskup Stepinac.

Već se 17 mjeseci vodi protiv mene borba u štampi i u javnosti, inače 12 mjeseci podnosio sam faktičnu internaciju u nadbiskupskom dvoru.

(»Prekrštavanje« pravoslavaca«)

Upisuje mi se u krivnju prekrštavanje Srba. To je uopće neispravan naziv, jer tko je jednom kršten, ne treba ga više prekrštavati, nego se radi o vjerskom prijelazu.

Ja o tome neću opširnije govoriti, nego velim, da mi je savjest čista, a povijest će jednom reći o tom svoj sud. Činjenica jest, da sam morao premještati župnike, jer im je prijetila opasnost smrti od pravoslavnih, jer su ih htjeli Srbi ubiti zato što otežu s prijelazom. Činjenica je, da se u prošlo ratno vrijeme Crkva morala provlačiti kroz poteškoće kao zmija, a

išlo se na ruku srpskom narodu s nakanom, da mu se pomogne, kako se dalo i moglo. Gospodin predsjednik mi je predočio prijepis, što sam tražio prazni pravoslavni manastir – nekoć pavlinski – u Orehovici da se u nj smjeste trapisti, koje su Nijemci protjerali iz Rajhenburga. Smatram, da mi je bila dužnost pomoći braći Slovencima, koji su od Hitlerovaca bili istjerani, da se sklone.

(»Zločin« vojni vikarijat)

Kao teški zločin pripisuje mi se vojni vikarijat. Pitao me je predsjednik suda, nisam li smatrao izdaju Jugoslavije, dok sam u toj stvari stupio u vezu s Nezavisnom Državom Hrvatskom. Ja sam bio vojni vikar i za bivše Jugoslavije. Nastojao sam pitanje vojnog vikarijata urediti kroz ovih 8-9 godina. No, nije došlo do definitivnog rješenja. To je pitanje konačno bilo uređeno u Jugoslaviji i konkordatom, koji je stvoren teškom mukom, svečano ratificiran u parlamentu, da onda propadne na beogradskim ulicama.

Kad je rat – Jugoslavija – Njemačka bio pri kraju, ja sam morao pružiti duhovnu pomoć i ostacima vojnika katolika bivše Jugoslavije i novostvorene Nezavisne Države Hrvatske. Ako je, dakle, država propala, a vojska ostala, morali smo pogledati tu situaciju.

(Prava Hrvatskog Naroda)

Nisam persona grata ni Nijemcima ni ustašama. Nisam bio ustaša, niti sam položio njihovu zakletvu, kako su učinili vaši činovnici, koji su ovdje. Hrvatski Narod se plebiscitarno izjasnio za Hrvatsku Državu i ja bih bio ništarija, kad ne bih osjetio bilo Hrvatskog Naroda, koji bijaše rob u bivšoj Jugoslaviji. Rekao sam: Hrvatima se nije dozvoljavalo da napreduju u vojsci ili da uđu u diplomaciju osim da promijene vjeru ili ožene inovjerku. Tu je faktična baza i pozadina mojih poslanica i propovijedi.

Što sam govorio o pravu Hrvatskog naroda na slobodu i nezavisnost, sve je u skladu s osnovnim principima saveznika istaknutim u Jalti i u Atlanskoj povelji. Ako prema ovim zaključcima svaki narod ima pravo na svoju nezavisnost, zašto bi se to onda branilo samo Hrvatskom narodu? Sveta

Znameniti Stepinčev govor pred sudom

Stolica je toliko naglašavala, da i mali narodi i narodne manjine imaju pravo na slobodu. Zar katolički biskup i metropolita ne bi o tome smio ni pisnuti? Ako treba, past ćemo, jer smo vršili svoju dužnost. Ako mislite, da je Hrvatski narod zadovoljan ovom sudbinom ili mu eventualno još pružite priliku da se izjasni, s moje strane nema poteškoća. Poštovao sam volju svoga naroda i poštivat ću je.

Optužujete me kao neprijatelja državne i narodne vlade. Molim vas, kažite mi, koja je za mene vlast bila 1941. godine? Da li pučista Simović u Beogradu, ili izdajnička, kako je vi zovete, u Londonu ili ona u Jeruzalemu, ili vaša u šumi, ili ova u Zagrebu? Dapače, i godine 1943. i 1944. da li vlada u Londonu ili u šumi? Vi ste za me vlast od 8. svibnja 1945. Zar sam ja mogao slušati vas u šumi i ovdje njih u Zagrebu? Je li uopće moguće služiti dva gospodara? To nije po katoličkom moralu ni po međunarodnom ni po općem ljudskom pravu. Nismo mogli ovdje vlast ignorirati, makar bila ustaška, ona je bila ovdje. Vi mene imate pravo pitati i zvati na odgovornost od 8. svibnja 1945!

(Tu mu upadne u riječ predsjednik suda Vimpulšek, rekavši: »Onda ne bismo smjeli po tome suditi ni Paveliću ni Lisaku«).

Glede kakvih terorističkih mojih čina nemate dokaza, niti će vam itko vjerovati. Ako su Lisak, Lela Sofijanec i drugi dolazili k meni pod drugim imenom ili ako sam primio pisma, koja nisam znao ni pročitati, ako je to krivnja, što su ljudi k meni dolazili, primit ću mirno osudu.

Ako sam svećeniku Mariću dao propusnicu, ništa sebi ne predbacujem, čista mi je savjest, jer mi nije bila nakana učiniti ništa protiv poretka, te mirne duše mogao bih poći na drugi svijet s tom krivnjom. Hoćete li mi vjerovati ili ne, sporedno je. Optuženi zagrebački nadbiskup zna za svoje uvjerenje ne samo trpjeti nego i umrijeti.

Sam predsjednik vlade Dr. Bakarić rekao je svećeniku Milanoviću: »Mi smo uvjereni, da iza tih akcija stoji nadbiskup, ali nemamo nikakvih dokaza«. To je za mene dovoljno rečeno.

(Vjerski progon)

A sada: u čemu je čitav spor naše teškoće i zašto nije

došlo do smirenja prilika? Državni tužilac je toliko puta ustvrdio, da nigdje nema slobode savjesti kao ovdje u ovoj državi.

Slobodan sam navesti neke činjenice, iz kojih će se vidjeti protivno. Ponovno tvrdim pred svima: 260-270 svećenika poubijano je od narodnog oslobodilačkog pokreta. U nijednoj civiliziranoj državi na svijetu ne bi toliki svećenici bili tako kažnjeni za te krivice, koje im imputirate.

Evo npr. župnik u Slatini, Bürger! Ako je bio član Kulturbunda, pa da ste ga recimo sudili na osam godina, no vi ste radi toga, što je kao dekan prenio bogoslužne stvari iz susjedne voćinske crkve, što mu je bila dužnost, sudili ga na smrt i ubili.

Ponovno tvrdim: u nijednoj drugoj civiliziranoj državi ne bi se tako sudilo. Svećenik Povoljnjak ubijen je bez suda kao pseto na cesti. Isto je i s okrivljenim časnim sestrama. U nijednoj drugoj civiliziranoj državi ne bi ih se na smrt sudilo nego najviše na zatvor. Vi ste učinili pogrešku fatalnu, što ste pobili svećenike. Narod vam to neće nikad zaboraviti.

Naše katoličke škole s toliko žrtava izgrađene, oduzete su nam. Onemogućen je rad naših sjemeništa. Da nisam dobio iz Amerike sedam vagona, uopće se ne bi ove godine moglo početi s radom. A to su djeca siromašnog seljačkog našeg svijeta. Silom ste uzeli svu imovinu sjemeništima. Niste učinili ništa manje nego li Gestapovci, koji su oduzeli sjemeništu posjed Mokrice. Nismo protiv agrarnoj reformi, ali se to moralo raditi u sporazumu sa Sv. Stolicom.

Naša sirotišta su onemogućena. Uništene su naše tiskare i ne znam postoji li još gdje koja. Nema više naše štampe, koju ste ovdje toliko napadali. Nije li uopće škandal tvrditi, da Crkva nije nigdje toliko slobodna kao ovdje? Dominikanci su dali štampati jednu pobožnu knjižicu, koju sam preveo s francuskog i utrošili su 75.000 dinara. Kad je knjižica bila već odštampana i kad su htjeli nakladu podići, nisu knjige dobili i toliko štetuju. Zar je to sloboda štampe?

Nestalo je i ništa ne radi Društvo Sv. Jeronima. To je teški delikt prema narodu ovako postupiti s najvećom našom kulturnom institucijom.

Predbacili ste mi i »Karitas«. Ali, velim ovdje: taj je »Karitas« učinio goleme usluge našem narodu i vašoj djeci.

Publika u sudskoj dvorani

Onda vjeronaučna obuka. Postavili ste načelo: u višim razredima srednjih škola ne može biti vjeronaučne obuke, a u nižim po volji. Kako ste mogli maloj djeci, koja još nisu dorasla da se sama odlučuju dozvoliti, da se odlučuju za vjeronauk, a višeškolcima, koji već imaju i pravo glasa, ne dopuštate slobodno odlučivanje u pogledu vjeronauka u školi?

Naše katoličke bolnice časnih sestara koliko imaju nevolja!

Protiv ogromne većine naroda uveli ste civilni brak. Zašto niste tu slobodu izrazili više u mentalitetu našeg naroda? U Americi je to pametnije: tko hoće civilno, tko hoće crkveno. Mi vam ne branimo stanovitu kontrolu nad bra-

kom. Ali naš narod vrlo boli, kad mora najprije ići na oblast, a onda na crkveno vjenčanje. Da ste se na nas obratili, dali bismo vam sugestije u spomenutom smislu.

Otete su zgrade nekim redovnicama u Bačkoj, neke crkve u Splitu bile su, ne znam jesu li još, magazini. Imovina Crkve oduzeta je bez sporazuma sa Sv. Stolicom. Vidjeli ste, da narod nije htio primiti tu zemlju. No materijalno pitanje, to je najzadnji problem. Bolna je točka ovo:

Nijedan svećenik i biskup nije danas siguran za život ni danju ni noću. Biskup Srebrenić je na Sušaku bio napadnut od omladine nahuškane od stanovitih ljudi i tri sata su ga gnjavili u sobi i inače napadali, a vaša milicija samo gleda. Ja sam to isto iskusio u Zaprešiću. Biskup Lach bio je na krizmi preko Drave i premda se znalo da onamo dolazi, prebacili su ga natrag ovamo preko Drave i cijelu noć držali u zatvoru u Koprivnici i nisu mu dali da krizma. Dapače, vaši su ljudi, koji su bili u šumi, došli k meni i izjavili: To je nedostojan postupak. Mi idemo k vlastima protestirati! Biskupu Buriću su također razbili kamenjem prozore, dok je bio na krizmi. Biskup Pušić je, kako čujem, ovih dana napadnut trulim jabukama i pokvarenim jajima.

Mi ovakvu slobodu smatramo iluzijom i mi nećemo biti bespravno roblje. Borit ćemo se svim sredstvima za svoja prava u ovoj državi. (Čuje se glas iz publike: Niste ih zaslužili).

(Vjerska nauka napadana)

Evo, da razumijete, zašto smo se borili: još jedno tri do četiri primjera slobode.

U školskim udžbenicima tvrdite protivno od svih dokaza, da Isus Krist nije postojao. Znajte, Isus Krist jest Bog! Za nj smo spremni umirati, a danas se naučava, da on uopće nije postojao! Kad bi se koji profesor usudio učiti protivno, mogao bi se sigurno nadati, da će izletjeti iz škole. Ja vam kažem, gospodine državni tužioče, da uz ovakve uvjete nije Crkva slobodna, nego da će za kratko vrijeme biti istrijebljena.

Krist je temelj kršćanstva. Vi se zauzimate za pravoslavne Srbe. Pitam ja vas, kako vi sebi zamišljate pravoslav-

lje bez Krista? To je jedan apsurd! Kako vi zamišljate Crkvu bez Krista? To je jedan apsurd!

Za Majku Božju kaže se u knjigama, da je bila bludnica. A vi znadete, da je ona za pravoslavne i katolike najsvetiji pojam!

Naređujete, to je službena nauka, da je čovjek postao od majmuna. Ako imade tko tu ambiciju, neka mu bude! Ali otkud dolazi netko, da odredi kao službenu teoriju, koju danas ne priznaje ni jedan učenjak svjetskog glasa?

(Javni tužilac primjećuje na to: To nije nitko tvrdio, da je čovjek od majmuna, ni Darwin, ni Haeckel. To ste izvrnuli vi i čitava reakcija).

Po vašem shvaćanju materijalizam je jedini naučni sistem, a to znači izbrisati Boga i kršćanstvo. Ako nemate ništa osim materije, onda vam hvala na slobodi. Rekao je jedan od vaših ljudi višeg položaja: Nema čovjeka u ovoj državi, kojega mi nismo kadri staviti pred sud i osuditi!

Na ostale optužbe, kojima nas stavljate u red koljača i prijatelja terorista, velim, da nisu ni sva zlodjela u bivšoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj počinjena od domobrana i ustaša. Nije za Crkvu bilo lako broditi. Morala se probijati kroz mnoge poteškoće.

Neka se ne misli, da ja hoću rat. Neka sadašnja vlast povede razgovore sa Sv. Stolicom. Crkva ne pozna diktata, ali nije protiv poštenih sporazuma. To se može. Onda će biskupi znati, što im je dužnost i neće se trebati tražiti svećenike, da ukazuju njihovu krivnju, kao što je bilo ovdje.

(Komunistička partija)

Konačno da kažem par riječi i o komunističkoj partiji, mome stvarnom optužitelju.

Ako se misli, da smo mi zauzeli dosadašnji stav radi materijalnih stvari, krivo je, jer mi smo ostali čvrsti evo i nakon što nas se osiromašilo. Nismo protiv toga, da radnici dođu do većih prava u tvornicama, jer je to u duhu papinskih enciklika, niti što imamo protiv pravednih reforma, ali neka nam dozvole pristaše komunizma, ako je slobodno propovijedati i širiti materijalizam, da bude i nama pravo ispo-

vijedati i propagirati naša načela. Katolici su za ta prava umirali i umirat će. Ja završujem: Uz dobru volju se može doći do sporazumijevanja, no inicijativa je na današnjoj vlasti! Niti ja, niti episkopat nismo stranke za načelno sporazumijevanje, nego državna vlast i Sv. Stolica. A što se tiče mene i moga suđenja, ja ne trebam milosti, savjest mi je mirna!«

Izjave svjedoka

Dana 3. listopada izredalo se 58 svjedoka iz Hrvatske, Bosne, Hercegovine i Dalmacije, svjedočeći protiv nadbiskupa. Uglavnom su iznosili optužbe o vjerskim prijelazima. Velik broj tih svjedoka nije bio iz zagrebačke nadbiskupije.

Nakon svjedoka protiv nadbiskupa, branitelji su tražili da se saslušaju i svjedoci, koji će govoriti u obranu nadbiskupa, ali je Blažević to odbio. No branitelji su ponovo tražili da se pripuste svjedoci, koji bi imali govoriti u korist nadbiskupa. Na to je predsjednik suda 7. listopada dopustio, da pristupe samo sedmorica od njih 35, koji su došli, da bi posvjedočili u korist nadbiskupa. Ostalima nije bilo dopušteno svjedočiti, a među njima bijaše i Dr. Franjo Šeper i više drugih svećenika, te laičkih vjernika uz neke drugih vjera i narodnosti. Na primjer sveuč. profesor pravoslavne vjere Dr. Julije Budisavljević, Dragišić i Negovetić. Zatim pravoslavni vladika Emilijan i neki pravoslavni paroci. Željeli su reći, da nadbiskup nije imao nikakve veze s prisilnim prijelazima na katoličanstvo. Prijavio se u istu svrhu i Dr. Milutin Radetić, primarius sveuč. klinike u Zagrebu, pravovslavene vjere. Nadbiskup ga je spasio od progona za vrijeme rata, jer je potajno liječio partizane. Javni tužilac Blažević, saslušavši njegove riječi, grubo ga je izbacio iz ureda s riječima: »Marš napolje, klerofašista!«

Kratko vrijeme nakon toga Dr. Radetić maknut je sa službe primarus-a sveučilišne klinike.

Postupak sa svjedocima u prilog nadbiskupa bio je naprasit i silovot i sve ih je redom vrijeđao.

Branitelji nadbiskupa bili su odvjetnici Dr. Ivo Politeo i Dr. Natko Katičić. Govorili su 8. listopada. Prvi je nastupio

Stepinac u sredini, Lisak s lijeva a Stepinčev tajnik Šalić s desna

Dr. Politeo, koji je uza sav pritisak odvažno branio nadbiskupa, ali ga nije mogao obraniti, da ne bude bezobzirno osuđen na 16 godina robije.

Govor Dr. Ive Politea

(Zadaća odvjetnika)

»Vrhovni narodni sude!«

Pred 16 godina, u vrijeme kada je fašizam bio na vrhuncu svoje moći i naša Rijeka pripadala je Italiji, uhapsila je

talijanska policija na rijeci jednog tamošnjeg mladog hrvatskog inženjera zbog sumnje, da je počinio neki politički delikt. Nakon uhapšenja bio je odveden u Rim u zatvor Regina coeli. Njegov stari otac također riječki Hrvat, nemajući dulje vremena nikakvih vijesti o sudbini sina, obrati se meni, zamolivši me, neka pođem u Rim i tamo se, koliko mi to kao stranome odvjetniku bude moguće, informiram o uhapšeniku i zauzmem za njega. I ja sam pošao. Kao stranac neupućen u mjesne prilike Rima, zamolio sam jednog tamnošnjeg odvjetnika, da mi bude pri ruci i za taj konkretni slučaj da stupi sa mnom u pravnu suradnju. Ali taj mi talijanski odvjetnik odgovori: 'Gospodine kolega, ja sam fašista i po fašističkim načelima ne smijem da se zauzmem za nikoga tko je osumnjičen, da se ogriješio o državnu ili fašističku vlast'.

Tako je bilo u tadanjoj Italiji, ali tako nije i ne smije biti u sadašnjoj Jugoslaviji. Kad se već dnevice služimo geslom 'Smrt fašizmu', onda to znači i smrt svim fašističkim načelima, pa i onome s kojim se ogradio spomenuti talijanski advokat.

Međutim nama, demokratskim i slobodoumnim hrvatskim odvjetnicima nije bilo ni potrebno, da tek zadajemo smrt fašističkim načelima, jer ona za nas nisu nikad bila ni živa i mi nikad nismo bili njima ni zaraženi. Mi smo već pri stupanju u odvjetnički stalež – a mnogi i prije toga bili svjesni dužnosti, da se po mogućnosti odazovemo pozivu okrivljenoga bez obzira na vrstu i težinu okrivljenja, jer bi otklanjajući takav poziv, lišili ga potrebne pravne pomoći i izvrgli ga pogibelji, da bude ili nevin osuđen, ili, makar krivo, prestrogo kažnjen, da jednom riječju postane žrtvom zabluda, od kojih ni jedan javni tužilac, niti sudac, sami po sebi nisu nikad potpuno osigurani. Pomažući, dakle, svojom obranom okrivljenoga, mi pomažemo ujedno i sudu, tražeći zajedno s njim materijalnu istinu, odgovarajući zakonski propis i ispravno shvaćanje, što je sve potrebno za pravednu presudu. Mi ne smijemo uzmaknuti pred zahtjevima optužnice, ako smo stekli uvjerenje, da je ona bilo sasvim, bilo djelomično na krivom putu.

Pred sudom

(Branjenik Stepinac)

Moj branjenik nadbiskup dr. Alojzije Stepinac okrivljen je zbog krivičnih djela protiv naroda i države. I za ovu obranu nastojat ću svim silama, da bude osnovana samo na spomenutim načelima: na istini, zakonu i ispravnom shvaćanju, odnosno pravednosti.

Moram međutim priznati, da mi je ta obrana dosta teška. Ali njezina teškoća ne sastoji se u težini dokaznog materijala, nego ponajprije u punini auktoriteta, s kojim se javni tužilac založio za današnju svoju optužnicu, a zatim u psihozi, koju su naši dnevnici i listovi izazvali kod jednog dijela javnosti, svojim ustrajnim pisanjem protiv nadbiskupa, a da on nije imao mogućnosti, da se u istim listovima i brani. Obranu mi je napokon otežao sam moj branjenik, koji je shodno svojoj odluci izjavio, da se neće braniti i da će zato šutjeti, ali je ipak upornim stavljanjem pitanja na njega došao protiv svoje volje u nuždu, da djelomice prekine šutnju i da na neka pitanja ipak odgovori. Ovo djelomično odgovaranje i djelomično skraćivanje odgovora shvaćeno je kod nekih na njegovu štetu kao da naime na neodgovorena pitanja nije bez štete po sebe mogao ni znao odgovoriti. Ovo shvaćanje je međutim sasvim pogrješno. Da je nadbiskup Stepinac mjesto šutnje na pojedina pitanja reagirao odgovorom, svaki od tih odgovora išao bi njemu u prilog, jer je istina njegova najbolja obrana.

(Optužnica)

A sada na stvar, na samu optužnicu! Optužnica razdijelila je inkriminiranu djelatnost prije okupacije, na djelatnost neposredno prije sloma tzv. Nezavisne Države Hrvatske i napokon, na djelatnost poslije oslobođenja. Ova razdioba je sasvim ispravna, ali nije ispravno, kad optužnica ne postavlja i daljnju razdiobu ili lučenje po osobama i teritoriju. Ona mjesto da dijeli i luči, ona naprotiv konfundira djelatnost nadbiskupa Stepinca s djelatnošću drugih osoba i na drugom teritoriju. Ovo konfundiranje djelatnosti nadbiskupa Stepinca s djelatnošću sasvim trećih osoba i s onim, što se

radilo na području izvan njegove dijeceze, izvan zagrebačke nadbiskupije, ovo pripisivanje odgovornosti i krivnje nadbiskupu Stepincu za ono, što su radile treće osobe u drugim dijecezama, to je temeljna pogreška optužnice i ujedno općenito glavna njegova obrana protiv znatnog dijela inkriminacija. Tijekom daljnjeg razlaganja govorit ću o tom i pobliže.

(Stepinac prije rata)

Prije nego prijeđem na inkriminacije, koje se odnose na razdoblje okupacije, osvrnut ću se samo u najkraćim potezima na prošlost svojeg branjenika, na njegovu djelatnost prije okupacije, da vidimo kakav je on ušao u okupaciju!

Za vrijeme prvog svjetskog rata uzet je nadbiskup Stepinac kao apsolvirani gimnazijalac u austrijsku vojsku i poslat na talijansku frontu, gdje je dopao u zarobljeništvo. Poput mnogih drugih hrvatskih zarobljenika prijavio se dobrovoljno za borbu protiv Austro-ugarske monarhije te je postao jugoslavenskim dobrovoljcem i kao takav pošao na Solunski front.

Godine 1937 preuzima pokroviteljstvo nad Odborom za pomoć izbjeglicama, s kojim Odborom pomaže moralno i materijalno antifašiste, koji su pred progonom Hitlerovim bježali iz svojih domovina: Češke, Poljske, Austrije itd. Za tu njegovu djelatnost, koja je trajala do okupacije i tijekom ove, doprinijet ću dokaze, a za sada spominjem samo primjerice tadašnjeg izbjeglicu, a današnjeg austrijskog ministra pravde dra Gerö-a.

Godine 1938. glasuje nadbiskup Stepinac javno za dra Mačeka, tadanjeg nosioca liste cjelikupne jugoslavenske demokratske opozicije, ili kako sam kaže, za Hrvatski Narod.

I eto s takvom prošlošću, s takvim stavom borca za oslobođenje naroda od mađarsko-njemačkog jarma, za demokraciju, za antifašiste, a protiv fašizma i nacizma – takav ulazi nadbiskup Stepinac u razdoblje okupacije! Može li se od takva Stepinca očekivati, da će on u okupaciji iznevjeriti svoju prošlost i surađivati s okupatorom?

(Nezavisna Država Hrvatska)

Ako hoćemo ispravno ocijeniti djelatnost nadbiskupa Stepinca za vrijeme okupacije, moramo prije svega biti na čistu o tome, što je okupacija i što je tzv. Nezavisna Država Hrvatska.

Za potonju kazao je javni tužilac u svom jučerašnjem govoru, da Nezavisna Država Hrvatska nije bila država. Slažem se s tim mišljenjem, ali se ne slažem s kriterijima, koje je javni tužilac naveo u prilog te svoje, a i moje teze.

On je rekao prije svega, da Nezavisna Država Hrvatska nije bila država, jer nije bila nezavisna; ali mi čitamo dnevice u našim novinama, da to svojstvo nezavisnosti manjka i Grčkoj, koja je satelit Velike Britanije, ali eto Grčka kao priznata država sudjeluje u Mirovnoj konferenciji. Kao drugi kriterij navađa javni tužilac krvavi režim Nezavisne Države Hrvatske. Ali, koliko čitamo o krvavom režimu u Španjolskoj, pa ipak nitko njoj nije osporio svojstvo države. Napokon je javni tužilac prigovorio Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, da je nastala pomoću drugih, naime Nijemaca i Talijana. Ovo potonje je točno, ali zar i stara Jugoslavija nije postala pomoću drugih prvenstveno Velike Britanije, Francuske i Sjedinjenih Američkih Država, koje su oborile Austro-ugarsku monarhiju i oslobodile Srbiju? Na sličan način, pomoću drugih država, nastala je i Čehoslovačka republika, pa je li ikome kada palo na pamet zanijekati Jugoslaviji i Čehoslovačkoj karakter države?

Ne, Nezavisna Država Hrvatska nije bila država, premda je bilo i takvih pravnika, koji su primjenjujući na nju poznatu definiciju o državi, prema kojoj su kriterij za državu narod, teritorij i vlast – dolazili do protivnog zaključka. Ne, Nezavisna Država Hrvatska nije bila država, ali ne zbog razloga, koje je naveo javni tužilac, nego zato, jer su to područje držali i vojnički zaposjeli Nijemci i Talijani, jer su ovi okupatori kroz čitavo vrijeme rata to područje držali stvarno okupiranim i preko tek formalne ustaške vlade kao svog eksponenta vršili faktično svoju okupatorsku volju i vlast.

(*Okupacija*)

Radi se, ne o državnosti Nezavisne Države Hrvatske nego o okupaciji, stvarno vršenoj po okupatoru neposredno ili posredno nad dijelom područja države Jugoslavije.

Zato se valja pitati: kakvi pravni odnosi nastaju sa okupacijom između okupatora i stanovnika okupiranog područja?

Na to nam pitanje odgovaraju međunarodni pravni propisi Haaške konvencije iz g. 1907. i napose čl. 42. i 56. Po tim propisima sva zakonita vlast prelazi u ruke okupatora, koji je izrijekom dužan i ovlašten poduzeti sve mjere za održanje javnog reda i javnog života. Okupator je doduše dužan držati se zemaljskih zakona, ali samo onda, ako ga o tome ne sprečava kakva nužna zapreka. On je ovlašten tražiti od stanovnika poslušnost uz iznimke i ograničenja navedena u samoj konvenciji.

Dosljedno tome stanovnici su dužni u tim granicama slušati ga. Dakako, ta dužnost poslušnosti je samo pravna, pa ako tko neće da sluša, može i uskratiti pokornost, ali to čini na vlastitu odgovornost i pogibelj.

I doista stotine tisuća Hrvata i Srba uskratile su poslušnost i pošle u šumu, da se odanle oružjem u ruci bore protiv okupatora a za oslobođenje porobljene domovine. No zato su oni heroji, kojima treba odati čast i priznanje, ali svatko nije sposoban biti herojem, pa ako to nije bio, nije već tim samim postao izdajica ni kolaborator okupatora, a najmanje ratni zločinac.

Uostalom mi ovdje samo ispitujemo priznate međunarodne propise, koliko su oni ovlašteni pa čak i onda silili i prema tome ispričavali otpuženog nadbiskupa Stepinca, da čini ono, što je doista i činio i što mu se danas – sada inkriminira.

Istina je, što je u svom sinoćnjem govoru javni tužilac rekao citirajući jednog pisca iz međunarodnog prava, da stanovnici okupiranog područja nisu dužni okupatoru vjernost. Istina, njih se prema haaškoj konvenciji ne može suditi na prisegu vjernosti okupatoru (čl. 45), ali razlika je između vjernosti i gore opisane poslušnosti.

U raznim procesima nakon oslobođenja mi branioci pokušali smo se više puta pozivati na haašku konvenciju, da s tim međunarodnim pravnim propisima pravno opravdamo ne svaku, ali bar izvjesnu političku i privrednu suradnju s okupatorom. Sud je međutim svaki put takvu našu obranu odbio uz obrazloženje, da se Nijemci nisu prema nama držali haaške konvencije, pa da je zato umjesna represalija, da se mi iste konvencije ne držimo.

Ja bih razumio i potpuno odobrio takvo obrazloženje prema njima, Nijemcima, okupatorima, ali mi je sasvim nerazumljiva prema članovima našega naroda, prema žrtvama okupatora, prema onim Srbima, Hrvatima koji su se držali ili bar bili voljni držati se haaške konvencije. Odakle dolaze oni da se na njima osvećuje, što su drugi okupatori, Nijemci, kršili haašku konvenciju? Odgovara li logici i pravici, da pojedini nekrivi članovi naših naroda plaćaju krivnju Nijemaca, okupatora? Ovamo, dakako ne spadaju slučajevi onih osoba, koje su dobrovoljno preko dužnosti haaške konvencije surađivale s okupatorom. Njihova je suradnja kažnjiva i one nemaju prava pozivati se na haašku konvenciju.

Uz svu dosadašnju sudsku praksu, ja se iz gornjih razloga i danas pozivam na haašku konvenciju i to tim više, što su tijekom rata naši saveznici baš na temelju haaške konvencije tražili od Nijemaca i Talijana neka partizane, naročito oslobodilačku vojsku, priznaju redovnom vojskom.

(Crkvene odredbe za vrijeme rata)

Osim haaške konvencije kao međudržavnog propisa postoji još jedan crkveni propis, koji saobraćaju nadbiskupa Stepinca odnosno s tzv. ustaškom vladom kao okupatorovim eksponentom daje značenje sasvim različito od onog, što mu ga pridaje optužnica. To je konstitucija »Sollicitudo Ecclesiarum« izdana po papi Grguru XVI dne 5. kolovoza 1831. Zbog teškog latinskog stila kojim je konstitucija pisana, ja je neću ovdje doslovce citirati, nego ću samo rezumirati njezine misli, a radi kontrole mog resume-a stavljam potpuni tekst konstitucije sudu na raspolaganje. Ta konstitucija,

dakle, veli, da se u revolucionarnim vremenima, u borbi za vlast, ne smije priznanje faktičnog stanja i vlasti po predstavnicima crkve smatrati priznanjem prava niti se iz toga smije izvoditi da su prestala bilo čije prava. Ako zato, radi osiguranja vječne sreće naroda predstavnici Crkve stupe u vezu s osobama, koje faktički vrše vlast, onda se to smatra kao da je učinjeno pod uvjetom, da se tim ne vrijeđaju nikakva prijašnja zakonita prava.

Optuženi dr. Stepinac bio je dužan kao nadbiskup, kao najviši predstavnik Crkve, bar u svojoj dijecezi, svoje ponašanje prema okupatoru uskladiti s tom za njega obvezatnom konstitucijom.

No, kad i ne bi bilo svih spomenutih pravnih propisa, ostala bi neospornom sama činjenica okupacije, koja sama već kao takva sadržaje silu, pritisak, i to silu ne kakva god okupatora, nego baš onako strahovitog, bezobzirnog i neljudskog, kakvi su bili Nijemci i njihovi sluge ustaše. Ovakva sila i pritisak isključuju dobrovoljnost kod onih, prema kojima se primjenjuju ili svakog časa prijète, da budu primijenjeni, isključuju, dakle, onaj uvjet, bez kojega po pravu svih kulturnih naroda nema kažnjivosti.

Pod tim pritiskom i silom su svi stanovnici okupiranog područja osim onih, koji su se sklonili u šumu. Pod tim pritiskom sudili su suci, rješavali su upravni činovnici upravne poslove, pod tim pritiskom obraćali su se građani sudovima i upravnim vlastima, radili su radnici u rudnicima, pod tim pritiskom plaćao se porez i odvijao promet, radili su radnici u industrijskim i obrtnim poduzećima itd., i opet, ponavljam, uz izuzetak onih, koji su pošli u šumu. Svatko se ponašao tako, kako su njegovo zvanje, stalež i položaj iziskivali, bar u onome sektoru djelatnosti, koji je bio javan.

Kad se, dakle, tim milijunima okupiranog naroda ne zamjerava njihov postupak i odnos prema meprijateljima, nelogično je, da se jedinome nadbiskupu Stepincu na njegovu, k tome i onako istaknutome, položaju zamjerava njegov saobraćaj sa okupatorom, koji saobraćaj je on sveo na minimum, toliko, koliko je potrebno, da što više ukloni veća zla od naroda i Crkve. (Na te riječi odvjetnika nastane podrugljiv smijeh u dvorani.)

No isti, koji se sada smiju, ako su tada bili u Zagrebu, šutjeli su, prolazili mirno bez prosvjeda na ulici mimo okupatorskih vojnika i ustaša i – da se poslužim riječima druga predsjednika suda – držali figu u džepu. Ali tko nije šutio, tko je javno prosvjedovao, bio je nadbiskup Stepinac. Htio bih vidjeti onoga, tko je na okupiranom području – ne izvan ovoga! – neposredno pred okupatorom i pred ustaškom vlasti onako otvoreno, energično i često prosvjedovao protiv svih nasilja okupatora i ustaša! Neka se, dakle, danas ne hvale i ne podsmjehivaju onome, koji se na djelu pokazao daleko junačkijim od njih!

(Suradnja)

Kad je, dakle, nadbiskup Stepinac, dne 12. travnja 1941. posjetio tzv. vojskovođu Kvaternika i 16. travnja tzv. poglavnika Pavelića, učinio je ono, što je njegov položaj iziskivao i što su analogno također drugi po njihovu položaju činili. U relaciji položaja to je jedno te isto.

A kad su mogli drugi, kad se drugima takva nešto ne zamjerava, zašto se to jedinome nadbiskupu Stepincu ne samo zamjera, nego čak predbacuje kao zločin?

Kad se spominju već ona dva posjeta, zašto se ne istakne, da nadbiskup Stepinac nije prisustvovao dne 13. travnja onome dočeku Pavelića na kolodvoru, kamo su nažalost i sramotu Zagrepčani pohrlili u masama? Zašto se ne spominje, da odmah prigodom Pavelićeva dolaska nije odslužio uopće Te Deum, a napose ne u katedrali? Zašto se ne spominje, da je Pavelić zbog nadbiskupova stava prema njemu kroz 4 godine okupacije jedan jedini put prisustvovao službi Božjoj u katedrali i to kad su Talijani 1943 priredili tamo zadušnice za vojvodu od Aoste, a i taj jedini put nije ga na ulazu dočekao ni nadbiskup ni nitko od klera, nego samo obični sakristan? Ponaša li se tako jedan nadbiskup prema tzv. državnom vladaru, kojega tobože priznaje, podupire i s njime surađuje?

Na raspravi bio je čitan jedan pasus iz okružnice, koju je nadbiskup dne 28. travnja 1941., dakle 18 dana nakon osnutka tzv. Nezavisne Države Hrvatske, bio uputio kleru

nadbiskupije zagrebačke. Ali je trebalo citirati i druge pasuse iz iste okružnice, kao npr. ovaj:

...'molim vas i pozivam, da svim silama nastojite i radite oko toga, da naša Hrvatska (ne dakle Nezavisna Država Hrvatska) bude Božja zemlja, jer će samo tako moći izvršiti dvije bitne zadaće, koje kao država imade da izvrši u korist svojih članova'.

I zatim: 'Moramo svuda upozoriti i učiti, da sveti zanos i plemenito oduševljenje u izgrađivanju temelja mlade Države Hrvatske (i opet ne Nezavisne Države Hrvatske) bude nadahnut strahom Božjim i ljubavlju za Božji zakon i njegove zapovijedi, jer će samo na Božjem zakonu, a ne na lažnim načelima ovoga svijeta Država Hrvatska biti izgrađena na čvrstom temelju'.

Zar ono, što je nadbiskup rekao samo Božjim zakonom i Božjim zapovijedima, nije u biti jednako najplemenitijim načelima svih u istini kulturnih naroda, svega kulturnoga svijeta? Zar poziv na Božji zakon i Božje zapovijedi znači kolaborirati s neprijateljem, podstrekavati okupatora i ustaše u njihovim zločinima? Kamo sreće, da su se oni, o kojima je ovisilo, držali nadbiskupova poziva! Teško bi onda itko, kome je do stvari, a ne do forme, prigovorio tzv. Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Ali nadbiskup nije kriv, što je protiv njegovih riječi, volje i nastojanja, sve pošlo protivnim pravcem.

Više no govoriti, pozivati, karati, žigosati, spasavati i djelotvorno otklanjati veća zla nije bilo u njegovoj moći. Pa i oni, kojih se moć sastojala u oružju i svim mogućim materijalnim sredstvima uspjeli su tek, da nakon četiri odnosno pet godina obore Hitlera i njegove ortake i tako učine kraj njihovim zločinima!

(Svećenici i suradnja)

Znatan dio optužnice sačinjava ono, što su razni svećenici radili po čitavoj tzv. Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Za njihova djela okrivljuje se nadbiskup Stepinac. Ovakvo okrivljivanje iz nepoznavanja uređenja Crkve i kanonskoga prava izvire. Ono se osniva na pogrešnom mišljenju, da nad-

biskup ima vlast nad svim drugim biskupima. Međutim po kanonu 273. nadbiskup u vlastitoj dijecezi ima ista prava i obaveze kao i svaki drugi biskup u svojoj dijecezi. Svaki je biskup, kao ordinarij u svojoj dijacezi potpuno samostalan i nadbiskup nema pravo, da se pača u njegovu nadležnost.

Dosljedno tome, svećenici iz drugih biskupija nisu ni u čemu podvrženi nadbiskupu ni ovisni o njemu. Nadbiskup na njihove čine ne može nikako prisilno utjecati. Zato, i bez obzira na to, da niko ne može odgovarati za čine drugih, nadbiskupu se nikako ne može upisati u krivnju ono, što su pojedini svećenici radili na području drugih biskupija izvan zagrebačke. Pa i na području potonje nema on nikakve vlasti nad redovnicima (fratrima). Nad redovnicima, franjevcima, imao je vlast optuženi provincijal fra Modesto Martinčić, koji inače voli nekršćanski svaljivati vlastitu krivnju na nadbiskupa, iako ne može dokazati, da je za vrijeme okupacije učinio ma što sličnoga, plemenitoga, spasavalačkog u odvažnoj djelatnosti nadbiskupa Stepinca.

Od svećenika, za kojih se djela čini odgovornim nadbiskup Stepinac, tek se vrlo mali broj nalazi na području nadbiskupije zagrebačke, ali se ni za njih ne može dokazati, da su išta počinili, podstreknuti ili potaknuti po nadbiskupu. Sve, na što je nadbiskup poticao sebi podređeno svećenstvo, posredno i neposredno, riječju ili djelom, bilo je samo lijepo, moralno i u skladu s kršćanskim naukom. Pa ako se pojedini svećenik udaljio od stalno mu pokazivanog puta, jasno je, da ne može to biti krivnja nadbiskupova, nego samo lično dotičnog svećenika. Ako je koji svećenik propagirao ustašku ideologiju, sigurno toga nije naučio od nadbiskupa Stepinca, koji je tu ideologiju pobijao. Ako je koji svećenik zaboravio ne samo, da je svećenik, nego da je i čovjek, te učinio nasilja nad savješću i tijelom članova hrvatskoga i srpskoga naroda, ni to ne može biti krivnja nadbiskupa Stepinca, koji je po svojim riječima i djelima živa osuda i protivnost takva postupka.

(Katolički tisak)

Kako svećenici tako i katolička štampa spada također među one druge, za koje bi po stanovištu optužnice imao odgovarati nadbiskup Stepinac. Većina listova, iz kojih

optužnica citira pojedine pasuse kao dokaze protiv nadbiskupa Stepinca, ili izlaze na području drugih biskupija ili su redovnički. Tako je npr. Anđeo čuvar franjevački, Glasnik sv. Ante konventualski, Vjesnik počasne straže Srca Isusova trećoredski, Glasnik Srca Isusova isusovački, Katolički tjednik izlazi u Sarajevu itd. Ali ni one listove, koji su izlazili na području zagrebačke nadbiskupije ne može se identifirati s nadbiskupom Stepincem, jer im on nije ni vlasnik, ni izdavač, ni urednik, a najmanje rukovodilac. A optužnica baš na navodnome »vrhovnom rukovodstvu optuženog Stepinca« nad svom katoličkom štampom osniva njegovu krivičnu odgovornost za njezino pisanje.

Ali u čemu se sastoji to vrhovno rukovodstvo? Javni tužilac ga nije dokazao. Zar u tome, što je optuženi Stepinac nadbiskup zagrebačke dijeceze?

No, kako to može biti dokazom, da je nadbiskup Stepinac i rukovodio, stvarno rukovodio katoličkom štampom? Ako se pod rukovodstvom razumijevaju direktive, upute štampi, onda bi se ove – i to samo posredno – mogle naći jedino u okružnicama, pastirskim pismima i propovijedima, koje ću ja malo kasnije i čitati, ali u ovima nema ni traga nečemu, što bi dotične pisce moglo potaknuti na inkriminirano pisanje.

Drugih protivnih direktiva tužilac nije mogao dokazati, jer ih jednostavno nema!

Pod rukovodstvom razumijeva se svakako pozitivna radnja. Ali kad bi to, dato sed non concesso, pod njom razumijevali i propust, konkretno propust nadbiskupa Stepinca, što nije posebno, naročito, izravno upozorio dotičnog urednika ili pisca, da onako ne piše i zabranio mu takvo pisanje, ni onda ne bi nadbiskup Stepinac bio kriv, jer bez obzira na to, da mu to nije bila zakonska dužnost, on ne bi ni dopustio, ne bi bio u fizičkoj mogućnosti, da nadzire onoliku štampu.

Osim toga javni tužilac je javno ovdje izjavio, da on ne proganja nadbiskupa Stepinca zbog njegove pasivnosti, nego zbog aktivnosti. A zar je propust eventualne dužnosti nadzora i zabranjivanja aktivnosti? Nije li to pasivnosti? Kako ste onda mogli pozivati na odgovornost nadbiskupa Stepinca zbog propusta, zbog pasivnog stava bez obzira na to, što aktivnost u tom pogledu ne postoji niti je dokazana.

I ako je ovim mojim razlaganjem postavljena u pogledu katoličke štampe granica između za nju neodgovornog nadbiskupa Stepinca i za nju odgovornih pisaca i urednika, ipak bih htio per superfluum reći o toj štampi.

Pasusi, koje je iznio i citirao ovdje javni tužilac, doista su vrlo nezgodni. Ove nezgodnosti doduše ne nestaje, ali se ona ipak umanjuje, ako se dotično pisanje promatra ne sa stanovišta današnjih prilika, nego sa stanovišta vremena, kada se onako pisalo. Jedino ovakva promatranja su ispravna. Jedino se s ovakvim promatranjem dobiva prava slika, a vrijeme kada se onako pisalo, bilo je vrijeme okupacije, kada se na štampu vršio poseban pritisak, kada je ona bila dirigirana, rukovođena, diktirana po okupatorsko-ustaškoj vlasti, specijalno po Uredu za tisak i promičbu. Postojala je preventivna cenzura, koja je bila više no stroga. Cenzura je ne samo brisala, nego i umetala pojedine riječi, rečenice, pa i čitave alineje, čime je često sasvim iskrivila smisao dotičnog stava. Cenzura je bila više no cenzor; ona je često bila i pisac, ona je diktirala o čemu i kako ima da se piše, ona je znala slati redakcijama čitave članke s nalogom, da ih se uvrsti. To je sve javnosti bilo poznato i zato ona nije ni uvažavala ovu podjarmljenu, glajhšaltovanu štampu, koja iz istoga razloga nije mogla utjecati na javnost onako, kako su to ustaški službeni rukovodioci htjeli. Kako svagdje, u takvim prilikama, javnost je naučila čitati između redaka i razlikovati ono, što je bilo diktirano, od onoga što se uistinu htjelo reći, odnosno, što je cenzuri bilo izmaklo.

Skupna odgovornost

Javni tužilac je jučer s potpunim pravom žigosao ustaše, jer su baš kao Nijemci i Talijani uveli kolektivnu krivičnu odgovornost. Ali ja pitam, ne sliči li i to kolektivnoj odgovornosti, kad javni tužilac okrivljuje jednu osobu – nadbiskupa Stepinca – zbog onoga, što su radile druge osobe, ostali svećenici, pisci i urednici katoličke štampe. Nije li to nijekanje jedino ispravne individualne odgovornosti, koju jedinu i naši kazneni zakoni priznavaju?

U našoj državi krivično ne odgovara sin za oca, niti otac za sina, ni uopće bilo koji član obitelji za drugoga člana iste obitelji. Sasvim u redu.

Ali kad je tako s obitelji, koja predstavlja vrlo tijesnu, vrlo jakim vezama spojenu zajednicu, jer bi se čak moglo baš zbog takve tijesne veze presumirati neko bliže ili daljnje sudjelovanje člana obitelji u kažnjivome djelu jednoga člana, kako se onda može ne samo presumirati, nego upravo tvrditi, da postoji sudjelovanje i odgovornost nadbiskupa Stepinca za članove tako brojne, široke, mjesno i vremenski odijeljene, uglavnome jednim uzvišenim naukom kršćanskim i pozivom vezane zajednice, kao što su svećenstvo i katolička štampa, jedne ili čak više biskupija? Jedva ima čovjeka, koga se na temelju tako shvaćene kolektivne odgovornosti ne bi moglo optužiti i kazniti.

Stepinčeve propovijedi

A sada da vidimo jedan dio pozitivne djelatnosti nadbiskupa Stepinca, da vidimo, što je on govorio i naučavao, na što je poticao ne samo svećenstvo nego i sve vjernike, sve Hrvate i Srbe, sve one, do kojih su dopirale njegove riječi i utjecaji njegovi. Budući da se javna djelatnost jednoga biskupa očituje posebno u njegovim propovijedima, navest ću ovdje iz njih tek neke markantnije pasuse, jer da ih sve reproduciram, nemoguće mi je vremenski i fizički. Dakle da čujemo!

Na blagdan Krista Kralja, 26. X. 1941. rekao je nadbiskup Stepinac u svojoj propovijedi između ostaloga i ovo:

'Na jednu bih vas stvar želio napose upozoriti, ako želite biti pravi podanici Krista Kralja, a to je ljubav prema bližnjemu, prema čovjeku bez razlike, kako se zvao. U ovo zadnje nekoliko decenija uspjele su razne bezbožne ideologije i teorije tako zatrovati svijet, da je mržnja postala regbi glavnim pokretalom ljudskih čina. Pogibelj je, da i oni, koji se diče katoličkim imenom, da ne reknem čak i duhovnim pozivom postanu žrtva strasti, mržnje i zaborava na zakon, koji je najljepša karakteristika kršćanstva, zakon ljubavi...'

Nije li to jasna aluzija na Pavelića i na ustaše, koji su se dičili katoličkim imenom, a radili nekatolički, na svećenike-duhovnike, koji su zalutali i poveli se za ustašama u zločinima? Jesu li takve riječi podstrek na zločine, direktiva i rukovodstvo na inkriminirano pisanje katoličke štampe?

Sačinjavaju li one kolaboraciju sa okupatorom? A pale su već u šestom mjesecu okupacije.

U propovijedi na procesiji Majke Božje Lurdske, koncem svibnja 1942. rekao je:

'A mislite li, da je samo jedna ovakva umišljena veličina na svijetu?'

Svatko je razumio, da je tu riječ o Hitleru i njegovim satelitima, uključivši i Pavelića. Zatim:

'Bilo bi apsurdno govoriti o nekom novom poretku u svijetu, dolazio s koje mu drago strane, ako se u tom poretku ne bude poštivala ljudska ličnost, neumrla ljudska duša, koja ima svoja neotuđiva prava, koja joj ni jedna ljudska vlast ne može i ne smije ograničiti. I bilo bi apsurdno i pomisliti, da bi recimo katolička Crkva u obrani ljudskih ličnosti i slobode savjesti poznavala straha pred ikojom ljudskom silom'.

Htio bih naći onoga, tko se usred okupiranog Zagreba, u jeku okupacije, u šumi njemačkih i ustaških bajuneta, a sam bez oružja ovako hrabro usprotivio tada još najmoćnijem Hitleru, manje moćnome Mussoliniju, i još manje moćnome Paveliću!

A evo mjesec dana kasnije, dne 29. VI. 1942. nadbiskupovih riječi iz propovijedi u katedrali, na blagdan sv. Petra i Pavla:

'Ne možemo biti u crkvi katolici, a na ulici napadati kao pogani odredbe namjesnika Kristova, izdane za opće dobro, a koje možda ne konveniraju našem ličnom raspoloženju. Ne možemo danas, jer nam to možda konvenira, hvaliti Sv. Oca, a sutra u novinama crvenom olovkom križati njegove riječi i govore izrečene samo u jednom cilju: dovesti ljude k Bogu'.

Na blagdan Krista Kralja, 25. X. 1942, veli nadbiskup Stepinac u svojoj propovijedi:

'Što da sudimo o onim pojedincima, koji oholo dižu glave, kao da ne postoji više Bog na zemlji?

Da su Führeri, Ducei i Poglavnici oni, koji oholo dižu glave, bilo je odmah jasno svim tisućama slušatelja te propovijedi. No u istoj propovijedi ide nadbiskup još dalje:

'Svi narodi i rase potječu od Boga... Svaki narod i rasa, kako se danas odrazuju na zemlji, imade pravo na život

dostojan čovjeka i na postupak dostojan čovjeka. Svi oni bez razlike, bili pripadnici ciganske rase ili koje druge, bili Crnci ili uglađeni Evropejci, bili omraženi Židovi ili ponosni Arijci, imadu jednako pravo da govore: Oče naš, koji jesi na nebesima... Zato je katolička Crkva uvijek osuđivala, a i danas osuđuje svaku nepravdu i nasilje u ime klasnih, rasnih ili narodnosnih teorija. Ne može se istrijebiti s lica zemlje Cigane ili Židove, jer ih se smatra inferiornom rasom...'

Ovo je glasna osuda Jasenovca, Jadovna, Dachaua, Auschwitza i svih onih nasilja, koja su počinili Hitler i Pavelić, a najviše osuda rasizma. Pače još više! Jer iz rasizma kao nauke, koja dijeli rase u više i niže i proglasuje Nijemce najvišom rasom, izvodio je Hitler i pravo Nijemaca kao Herrschervolka, da podlože čitav svijet. No to je, dakle, osuda tog porobljavanja i svih sredstava, kojima se ono vršilo.

Stepinac osuđuje totalitarni sistem

Veli javni tužilac, da je nadbiskup Stepinac bio samo za modifikaciju sistema, ali da nije bio proti njemu kao takvu. Kad i ne bi bili dosadašnji citati dokaz protiv takve tvrdnje, našli bi sigurno taj dokaz u onim riječima, kojima je nadbiskup Stepinac završio svoju propovijed pred katedralom prilikom pokorničke procesije, dne 31. X. 1943:

'Vidim konačno upit vas hiljada, koji ovdje slušate: a kakav onda poredak zastupa katolička Crkva, kad se danas cijeli svijet bori za novi poredak?' – To je da nuzgredno umetnem onaj Neue Ordnung!

Mi – nastavlja nadbiskup Stepinac – osuđujući sve nepravde, sva ubijanja nevinih, sve paleže mirnih sela, sva zatiranja sirotinjskih žuljeva, mi žaleći nevolje i boli sviju, koji danas nepravedno pate, odgovaramo ovako: Crkva je za onaj poredak, koji je toliko star, koliko i deset zapovijedi Božjih. Mi smo za poredak, koji je napisan ne na raspadljivom papiru, nego u savjesti ljudskoj prstom Boga živoga'.

Doista poslije ovih riječi otpada potreba svakog objašnjavanja, da je nadbiskup Stepinac bio baš proti sistemu, a nipošto samo za njegovu modifikaciju, Samo svojom neustrašivošću, dakako da nije bio kadar taj sistem oboriti, ali

Optuženi i publika u sudnici

je s njom, pa svojom borbom proti njemu i svojim auktoritetom uspio učiniti najviše što je bilo u njegovoj moći, a to je da sistem u praksi modificira.

Taj maksimum mogućnosti on je i dostigao. Hiljade i hiljade Hrvata, Židova, Srba, Slovenaca, aktivista, komunista, antifašista i uopće ljudi bez razlike vjere, narodnosti ili političkog uvjerenja imadu baš nadbiskupu Stepincu zahvaliti svoje živote. Tko u onom očajnom stanju nije priznao takve modifikacije kao najveći uspjeh, koji se u onim prilikama mogao postići? U onome savezu nekoliko država i naroda, milijuna i milijuna ljudi, od kojih ni jedan nije mogao sam, nego tek u zajednici obarati i konačno oboriti Hitlera i družinu, aktivnost nadbiskupa Stepinca je relativno dragocjeni udio.

Što da dalje citiram iz nadbiskupovih propovijedi? Ta one su svim Zagrepčanima, koji su imali nesreću za vrijeme

okupacije biti u Zagrebu, vrlo dobro poznate. *One su im bile u onim teškim vremenima glavna utjeha*, čvrst oslonac za ustrajnost u otporu, lijepa nada u propast ustaštva i fašizma, u bolju skoru budućnost. Na njih su hrlili ne samo vjernici, nego i oni, koji inače nisu polazili crkve. Te su se propovijedi onda širile među narod i dopirale su čak na oslobođeni teritorij. Izgovorene javno, one su postale podzemnom štampom, sredstvom uspješne propagande protiv ustaša, djelomičnim nadomjestkom opozicione štampe.

Odnos s Pavelićem

Kad se u svjetlu tih brojnih propovijedi i ostale aktivnosti nadbiskupa Stepinca promatra sve ono, što optužnica navodi protiv optuženoga, onda ono potonje gubi pripisani mu kolaboracionistički karakter i potpuno iščezava pred protuustaškom ideologijom i aktivnišću nadbiskupa Stepinca.

Šta onda može značiti npr. posjet Paveliću, Kvaterniku na početku okupacije? Ništa drugo, nego običnu neizbježivu konvencionalnost, jednu od onih kako ih nazivlju »konventionel Lügen«, bez koje ne bi nadbiskup Stepinac nikada stekao mogućnost da spašava i da čini onoliko dobra za vrijeme okupacije.

Nigdje i nikad se dobra svrha i rad za nju ne žrtvuju konvencionalnostima. Eto vidimo na sadanjoj mirovnoj konferenciji u kakve oštre sukobe, ne samo idejne, nego često i neposredno lične dolaze delegati raznih država, ali kad koja delegacija pozove druge na banket, svi se delegati odazivlju i tu se međusobno ponašaju, kao da si nisu nikakvi protivnici. Shvaća li itko te konvencionalnosti kao prestanak nesuglasja, kao priznanje protivničkog stanovišta, kao odustajanje od dosadanjeg stava.

Slično je i sa raznim protestnim notama pojedinih država i odgovorima na njih, koje smo napose u zadnje vrijeme imali prilike često čitati. I one odrazuju protivnosti, sadržavaju oštru kritiku, no ipak počinju i svršavaju se uobičajenim frazama najveće učtivosti i srdačnosti.

Konvencionalnosti često ne odgovaraju činjeničnom stanju. Zato su one jedva kada kakav dokaz.

Jest, nadbiskup Stepinac dolazio je tu i tamo u dodir s Pavelićem, ali apstrahirajući od rijetkih konvencionalnosti, samo da intervenira kod njega u korist progonjenih, za obustavljanje i ukidanje zločina. Ako je ovo politička radnja, ali nije suradnja, kolaboracija, nego proturadnja, kontralaboracija.

Sam javni tužilac citira u svojoj optužnici na str. 3. državnog tajnika u Vatikanu kardinala Magliona, kako je još godine 1942. preporučio u interes Crkve nadbiskupu Stepincu neka uspostavi 'spretnije i iskrenije srdačno držanje prema ustaškim vlastima'.

Na samoj pak raspravi čuli smo iz ustiju tzv. maršala i vojskovođe, koga je kao svjedoka predložio javni tužilac, a ne ja, da je nadbiskup Stepinac stalno bio 'objekt mržnje Pavelićeve' Ta je mržnja bila tolika, da npr. Pavelić, unatoč tome, što državni tužilac spominje neke bankete, nije nikada ušao u nadbiskupski dvor. Ta mržnja bila je odlučna i nije bila nikakva tajna, jer je za nju samu znao čitav Zagreb, a neke dokaze za nju čuli smo jučer iz ustiju nekih svjedoka, a među njima napose kanonika dra Hrena i dra Lončara, kojima je sam javni tužilac priznao protuustašku vjerodostojnost. Ovi svjedoci, koji su pripadali najbližoj okolini nadbiskupa Stepinca, iskazali su nam toliko detalja o mislima i radu nadbiskupa, da ti detalji sami po sebi isključuju bilo kakvo podupiranje ustaškog i okupacionog režima, bilo kakvu političku suradnju s okupatorom i ustašama.

Glas o nadbiskupu sasvim protivan onome, koji o njemu govori optužnica, dopire i do saveznika. Ja sam predao sudu nekoliko vijesti londonske radio stanice iz godine 1942 i 1943, gdje se utvrđuje nadbiskupovo držanje protiv ustaša i povoljan odjek, što su ga tamo imali njegovi govori. Doprinio sam i izvještaj Ustaškog promidžbenog ureda ustaškoj vladi, gdje se upozoruje ovo, kako saveznici iskorišćuju nadbiskupove govore protiv nje, protiv čitavog ustaškog režima. Među ispravama, koje sam predao sudu, a koje nisu čitane, nalazi se i jedno pismo mgr. Svetozara Rittiga, pisano koncem prosinca 1942., gdje dr. Rittig priznaje nadbiskupu nje-

Optuženi i publika u sudnici

gov teški i mučni rad i položaj, velike žrtve, što ih doprinosi narodu, njegova dobročinstva napose narodu Hrvatskog Primorja te mu čestitajući Božić želi, da sretno prebrodi svoj put između Scylle i Charybde. Bi li dr. Rittig, koji je bio dobro informiran i vrlo sklon Narodnom oslobodilačkom pokretu, tako pisao, da je i malo sumnjao u nadbiskupovu nacionalnu ispravnost u korist njegova rada za narod?

Kako je neugodan bio nadbiskup ustaškoj vladi i kako ju je napose pogodio već spomenuti govor, od 31. X. 1943., na završetku pokorničke procesije, vidi se iz načina, kako je usplahirena ustaška vlada na nj reagirala. U ime njezino napisao je njezin član tzv. ministar dr. Julije Makanec članak objavljen u ustaškom organu *Hrvatski narod*, od 7. XI. 1943, gdje je žestoko napao nadbiskupa Stepinca, izvrgao ga ruglu i upozorio ga, da se ne miješa u politiku. A ta nadbiskupova politika sastojala se u osudi ustaških nasilja.

Spočitava se nadbiskupu, da je prisustvovao blagoslovu u crkvi Sv. Marka, dne 23. II. 1942., prije otvorenja ustaškog tzv. Hrvatskog sabora. Čuli smo svjedoke, kako je iskazano, da se je nadbiskup jedva jedvice dao nagovoriti na taj crkveni čin. Čitan je ovdje samo jedan dio njegova govora iz te prigode, ali nije čitan onaj glavni dio, u kojem je sadržana prava nadbiskupova namjera. Taj dio glasi:

'Neka (naime sabor) donosi zakone poštene, koji se neće kositi sa zakonom Božjim, da se osigura blagoslov Boga Stvoritelja... Neka donosi zakone pravedne, gdje su jednaki tereti, neka su i jednaka prava. Neka donosi zakone moguće, da se narodu ne navale tereti, koje ne može podnositi... Neka vječni Sudac koji upravlja udesima naroda svemoćnom desnicom uzida u temelje Hrvatskog Sabora i ureže u srca sviju vaših suradnika isto tako duboku svijest odgovornosti, da mogu vas, glavara Nezavisne Države Hrvatske, uspješno pomagati u obnovi i podizanju drage nam domovine na vječnim temeljima evanđeoskih Kristovih načela!'

Ovom prilikom nije se dalo izbjeći, da nazove Pavelića glavarom Nezavisne Države Hrvatske, ali zato mu je onom željom jasno spočitnuo dosadašnje nepoštene i nepravedne zakone, njegovu manjkavost odgovornosti. Pavelić je taj govor vrlo dobro razumio, tako te je – prema iskazu dvojice svjedoka, koje smo ovdje čuli – nakon govora sav bijesan

rekao svom pratiocu, što će ga, ovaj balavac, naime nadbiskup, učiti politiku!

Prema istom iskazu svjedoka odnosi nadbiskupa i Pavelića već do sada slabi, još su se jače pogoršali. Moram također istaknuti, da taj ustaški sabor nije imao svoje prošlosti, tako da nadbiskup nije imao razloga što mu spočitnuti. Ali taj tzv. sabor imao je pred sobom budućnost, za koju se onda mnogi makar pogrešno nadali, da će obuzdati samovolju Pavelića i ustaška nasilja, zbog čega je nadbiskup i zaželio ovom saboru ovakvu budućnost. Ipak taj sabor, ma kakav bio, donekle je ispunio nade dobronamjernih. U njemu se počela stvarati jaka opozicija izvana zbog čega ga je Pavelić već nakon kratkog zasjedanja prestao uopće sazivati. Jedan od razloga bio je i taj, što su ga članovi Sabora dr. Prebeg i dr. Ljubić iz Banje Luke interpelirali zašto drži interniranim dra Mačeka?

Još primjećujem, da je nadbiskup zabranio četvorici u Sabor imenovanih svećenika, da budu njegovi članovi. Dokaz u predočenom dopisu nadbiskupa, od 8. II. 1942.

Pročitan je ovdje dopis nadbiskupov upućen Paveliću, dne 8. III. 1943. povodom namjeravanih ponovnih progona Židova. Tu nadbiskup uzima u zaštitu Židove, pravoslavne i sve progonjene. To on spočitava otvoreno Paveliću, da goni katolike zbog židovskih žena, a na sebe i na članove svoje vlade da ne primjenjuje tzv. arijski zakon. (Pavelić naime i njegov tzv. ministar Žanić bili su oženjeni sa Židovkama). I onda, aludirajući jasno na Nijemce piše u tome dopisu:

'Ako je pak po strani miješanje koje strane vlasti u naš unutarnji narodni i politički život, onda se ne bojim, da ovaj moj glas i prosvjed dođe i do organa dotične strane vlasti. Katolička naime Crkva ne poznaje nikakva straha pred ikojom zemaljskom silom, ako se radi o obrani najosnovnijih prava čovjeka'.

Stepinac i Hitlerov režim

Da vidimo, kako se još odnosio nadbiskup prema njemačkom okupatoru?

Nijemce su u Zagrebu predstavljala dva čovjeka: Kasche i general Glaise von Horstenau.

Kasche je bio trgovac staklom. Kod ustaške vlade bio je tzv. poslanik Reicha. Bio je član nacističke partije i gorljivi zaštitnik ustaša.

Glaise von Horstenau naprotiv kao pritajeni neprijatelj nacista (poslije atentata na Hitlera bio je maknut iz Zagreba), zazirajući od ustaških zločinstava, nastojao je maknuti ih sa vlasti, zbog čega se nalazio u stalnome sukobu sa Kascheom. Glaise je bio Austrijanac, vojnik stare škole, protivnik pruskih junkera, a u vojničkoj znanosti priznati stručnjak, po bečkom sveučilištu bio je promoviran kao doctor honoris causa.

Ove protivštine između ta dva njemačka čovjeka bile su u Zagrebu opće poznate i u savezu s njima kolale su po gradu razne pričice. S Kascheom došao je nadbiskup kroz 4 godine okupacije otprilike tri puta u dodir i to samo u slučajevima konvencionalnosti.

Sa Glaise-om nešto više, ali samo radi intervencije u korist progonjenih bilo po ustašama, bilo po njemačkoj soldateski. Ove su intervencije većinom uspijevale. Ima u Zagrebu čak komunista, koji svoj život imaju zahvaliti zauzimanju Glaise-a. Ovdje je preslušan i jedan svjedok, kako je Glaise preko nadbiskupa stao na put nasiljima njemačke vojske u nekim selima oko Jaske. Govorio je o tome i optuženi Marić. Kome je uistinu stalo do dobra, neka odgovori: sastoji li kažnjiva kolaboracija u spasavanju ljudi ili bi bilo bolje, da je nadbiskup otklonio i najmanji dodir sa Glaiseom, a ljude prepustio propasti?

Stepinac i fašistički režim

Dok je saobraćaj nadbiskupa sa Glaise-om bio rijedak i pokrenut jedino plemenitom namjerom spasavanja Hrvata i Srba, većinom antifašista, dotle saobraćaj s Talijanima nije bio skoro nikakav. Ilustriraju ga dopisi predani sudu, napose onaj nadbiskupov talijanskom poslaniku Casertano, od 27. ožujka 1943. Poznato je, da je Casertano kao i Pavelić mrzio nadbiskupa, te ga u zajednici s Pavelićem nastojao maknuti iz Hrvatske.

Javni tužilac pročitao je na raspravi opsežno navodno izvješće nadbiskupa Sv. stolici, od 18. svibnja 1943, iz kojega bi slijedilo, da se je nadbiskup Stepinac zauzimao za ustaški režim, da je mrzio Srbe, da je lažno izvještavao Sv. Oca o položaju u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, da je četničke i ustaške zločine pripisivao partizanima.

Vjerujem, da je čitanje tog navodnog nadbiskupova izvješća, napose popraćeno opaskama javnog tužioca, koji ga je čitao, moglo izazvati loš dojam. Javni tužilac polaže osobitu važnost na to izvješće, smatrajući ga autentičnim ili točnije smatrajući njegovu kopiju, koju on jedino ima u ruci, vjernim prepisom izvora, za koji on zaključuje, da je doista i predan po nadbiskupu Sv. Ocu.

I ja polažem osobitu važnost na to izvješće, ali imam jakih razloga ne smatrati ga autentičnim, već smatrati ga ustaškim falsifikatom ili bar ustaškom tvorevinom, koja po nadbiskupu nije bila nikad upotrebljena. Povod takvu mome mišljenju jest potpuno protuslovlje tog izvješća-kopije sa čitavim dokaznim nazorima i djelima nadbiskupa. Daljnji povod jest taj, da je nadbiskup, čim je na raspravi iz ustiju javnog tužioca čuo prve pasuse izvješća odlučno zanijekao, da bi on bio autor.

Za mene doduše kao branitelja ne moraju biti mjerodavne tvrdnje branjenika, ali su one svakako putokaz za traženje i dokazivanje istine. Osim toga ja nadbiskupu vjerujem. Svoje uvjerenje o apokrifnosti izvješća potkrijepljujem ovim činjenicama kao razlozima odnosno dokazima.

1) Kopija navodnog originala pisana je talijanskim jezikom, dok su sva izvješća, koja je nadbiskup slao Sv. stolici pisana latinskim jezikom.

2) Po javnom tužiocu pročitana kopija nađena je u arhivu ustaškog ministarstva vanjskih poslova, a ovome nadbiskup nikada nije slao kopije svojih izvješća. I doista, u istom arhivu nije nađena kopija ni jednog drugog nadbiskupova izvješća. Naprotiv, inkriminirane kopije nema u arhivu nadbiskupije, gdje se inače pohranjuju svi koncepti ili kopije sviju izvješća Sv. Ocu.

3) Ja sam predao sudu originalno pismo državnog tajnika u Vatikanu, kardinala Maglione, od 17. lipnja 1943. u kojemu ovaj potvrđuje, da je primio njegovo izvješće i označio odmah sadrđaj tog izvješća: da u njemu nadbiskup opisuje djelatnost, koju je razvio u prilog Židova i Srba u Hrvatskoj. Kopija navodnog izvješća nosi datum 20. svibnja 1943! Pismo Maglione-a nosi datum 17. svibnja 1943. Jedino izvješće, dakle koje je nadbiskup u tom vremenu mogao podnijeti Sv. Ocu Papi moglo je imati isključivo onaj sadržaj, koji kardinal Maglione u svom pismu navađa. A taj po kardinalu potvrđeni sadržaj izvješća u potpunoj je protivnosti sa sadržajem kopije, što javni tužilac na temelju nje nadbiskupu predbacuje.

4) Sva izvješća biskupa sastavljaju se u ustaljenom kurijalnom stilu. Ovaj se napose očituje u početku i na svršetku izvješća. Formula, kojom ta izvješća počinju, glasi:

'Beatissime Pater! Alojsius Stepinac, archiepiscopus zagrebiensis, ad pedes Sanctitatis Vestrae humilissime provolutus ea, quae sequuntur exponit': (i sada slijedi sadržaj, predmet)

Formula pak na završetku glasi ovako:

'Et Deus etc... Aloysius Stepinac
archiepiscopus zagrebiensis'.

Međutim svi smo čuli, da i svršetak i početak kopije, pročitane od javnog tužioca, glasi sasvim drugačije, što potpuno isključuje, da je nadbiskup autor te kopije, odnosno njezina originala, ukoliko takav uopće postoji. Pa i čitav stil ostalog sadržaja kopije nikako ne odgovara kurijalnome, nadbiskupu dobro poznatome, stilu. Sadržaj kopije je vrlo opširan i govori o stvarima, o kojima nadbiskup nije većinom mogao imati nikakva znanja.

5) Na kopiji nema nikakove zabilješke, je li, kada i po kome i kako je original otpravljen, niti se u arhivu ustaškog ministarstva našao ikakav podatak o tome.

6) U tekstu kopije spominje se nadbiskup kao metropolita Croatiae et Slavoniae, a potonje nadbiskup nije, niti se ma igdje takvim nazivom nazivao.

Kraj tako jakih razloga, ja ne samo nemogu i ne smijem prihvatiti tvrdnju javnog tužioca o autentičnosti kopije-

izvješća, nego sam dužan, bar do daljnjega, do jačih protudokaza, smatrati ju ustaškim falsifikatom ili pokušajem falsificiranja.

Kraj tako jakih dokaznih razloga ni jedna presuda ne može upotrebiti inkriminiranu kopiju kao dokaz protiv nadbiskupa.

Uzalud se kraj spomenutih razloga javni tužilac pozivlje na izvješće Rušinovića, tadašnjeg predstavnika tzv. Nezavisne Države Hrvatske u Rimu, jer sva izvješća ustaškom ministarstvu vanjskih poslova potječu iz godine 1942, tako da se razumljivo ne mogu nikako odnositi na navodno nadbiskupovo izvješće iz godine 1943.

Uzalud se kraj onih razloga javni tužilac pozivlje na kneza Lobkowicza, papinskog komornika u Rimu i ujedno predstavnika ustaške vlade. Ako javni tužilac vjeruje ovom ustaškom eksponentu, ja imam razloga ne vjerovati mu. Rušinović i Lobkowicz, ti ustaški diplomate, ti diletanti u diplomaciji, koji se sami tuže, da ih svi omalovažavaju, morali su pokazati neke uspjehe svojim gospodarima, pa kad takvih stvarno nije bilo, morali su se udaljiti od istine. U ostalom, kad se pomnije raščinjavaju njihova izvješća, vidi se, da se je nadbiskup vješto uklanjao njihovim nagovaranjima, koja su oni pogrješno držali ili namjerno prikazivali kao uspješna.

Nevjerojatno je, a bilo bi smiješno i naivno od nadbiskupa, da je mogao očekivati a kamo li željeti, da Sv. stolica učini nešto u prilog tzv. Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Ta bilo je to u doba, kada je bilo sasvim sigurno, da su Hitler i njegovi sateliti izgubili rat, i da je prema tome slom njegove tvorevine Nezavisne Države Hrvatske postao neizbježiv.

Bilo je to u svibnju 1943, kada su se Amerikanci bili već davno iskrcali u Africi, kada su Nijemci bili odbačeni od Staljingrada i prisiljeni na stalno uzmicanje, kad je Afrika potpunim porazom Rommelove vojske bila sasvim očišćena od Nijemaca i Talijana, kad su se Anglo-Amerikanci spremali na upad u tzv. evropski bedem – i doista se, kako je poznato, oni naskoro, dne 6. lipnja 1943., iskrcaše na Siciliji.

Kako se, dakle, može vjerovati, da je nadbiskup, koji je do onoga časa neosporno bio protivnik tzv. Nezavisne Drža-

ve Hrvatske i o njoj papi samo nepovoljno izvješćivao, najednom baš sada u najnezgodnijem času, u času potpunog preokreta ratnog položaja i jasno ocrtane budućnosti, najednom promijenio svoje dosadašnje mišljenje, te se počeo zauzimati za Nezavisnu Državu Hrvatsku. Sjetimo se samo, da njegove najžešće propovijedi protiv Hitlera i ustaštva padaju baš u godini 1943!

Papa ni prije nije htio priznati Nezavisnu Državu Hrvatsku, a kamoli da ga sada na to pokuša nagovoriti na takova šta. Rim je bio vrlo točno informiran o svemu, pa se nadbiskup, vrlo odan Sv. stolici, prije ravnao prema njezinim informacijama i raspoloženju, nego li ona prema njegovim. Čak i onda, kad bi navodno izvješće-kopija bilo autentično, ne bi ono moglo ništa koristiti Nezavisnoj Državi Hrvatskoj ni škoditi Narodnom oslobodilačkom pokretu.

Nakon što sam naveo za sada neoborive dokaze protiv autentičnosti izvješća-kopije, ne bi bilo potrebno niti se smatram dužnim razjasniti kako je do tog ustaškog falsifikata došlo. Navađam samo onu kombinaciju, koju pretpostavljaju ovdašnji crkveni krugovi.

Pročelnik u bogoštovnom odjelu ustaškog ministarstva bio je poznati ustaša fra Radoslav Glavaš. Vjerojatno je on zamislio pokušati nagovoriti nadbiskupa, da podnese ovako izvješće, doista ga sâm sastavio i rekao to tzv. ministarstvu vanjskih poslova. Sad, ili oni iz ministarstva nisu prihvatili prijedlog, ili je njegov pokušaj prema nadbiskupu neuspio, ili je on već naslutio, da neće uspjeti.

Ukratko, kopija je ostala ležati u arhivu ministarstva vanjskih poslova, a original, dakako nepotpisan, ostao je kod Glavaša. Ovu kombinaciju potkrepljuje i sadržaj kopije, jer u njoj ima vrlo mnogo povijesnog materijala iz Bosne, a Glavaš se mnogo bavio poviješću Bosne, da ga se smatralo boljim povjesničarom nego li teologom.

Još nešto: da je nadbiskup doista onakav, kakvim ga javni tužilac prikazuje i da je autor onog izvješća, on bi to izvješće mogao vrlo lako ukloniti iz arhiva ustaškog ministarstva, dok je ovaj kod njega bio pohranjen. Ali nadbiskup Stepinac nije sposoban ni za onakvo sklapanje ni za podnašanje onakvih izvješća. On je iskren i nema razloga bojati se istine.

Time bi svršio s točkom prvom optužnice.

Točke 2. i 3. koje se tiču tzv. prekrštavanja i vojnog vikarijata preuzeo je kolega dr. Natko Katičić i on će o njima govoriti.

Pravo Hrvatskog Naroda na svoju državu

Zato ja prelazim odmah na točku 4. Ona se odnosi na inkriminacije iz druge polovice 1944. i iz početka 1945, dakle, iz vremena neposredno prije sloma Nezavisne Države Hrvatske.

Kod točke 4. optužnica spominje u prvom redu nadbiskupov govor održan navodno Domagojcima, dne 7. srpnja 1944. Kraj svega traženja ja taj govor nisam mogao naći i prema tome ne mogu se o njegovoj opstojnosti očitovati ni jesno ni niječno. No ako je taj govor doista izrečen, govor, u kojemu se ne govori o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, nego uopće o državi Hrvatskog Naroda, koji bez sumnje ima pravo na svoju državu – i danas doista ima Republiku Hrvatsku – onda ga mogu tumačiti samo kao odgovor na poznate stalne grožnje četnika, da će istrijebiti čitav Hrvatski Narod i prema tome spriječiti ga, da osnuje svoju državu.

Protiv diktature proletarijata

Inkriminirani pasus govora sveučililštarcima, dne 18. ožujka 1945. uperen je protiv diktature proletarijata. No protiv ove bili su i ostali naši saveznici zapadne demokracije, pa zar je onda krimen kod nadbiskupa i napose još u ono vrijeme?

Ali optužnica nije citirala rečenicu neposredno prije inkriminiranog pasusa. Zato ću je ja citirati. Ona glasi:

'Znači li mir to, da veliki narodi i države snagom svog oružja narinu svoju volju malim narodima i onda objave svijetu: sporazumjeli smo se?'

Nije li u ovoj rečenici izraženo ono isto stanovište, koje zastupa danas i naša jugoslavenska delegacija na mirovnoj konferenciji u Parizu, kad se protivi, da joj četiri velike države, tzv. velika četvorica, nametnu mir kakav ona neće,

kad se svom snagom bori protiv toga, da Jugoslaviji bude iz njezina živa tijela istrgnut Trst i znatan dio hrvatsko-slovenske Istre i Gorice? Zašto se nadbiskupov govor sveučilištarcima ne tumači i po ovoj njegovoj rečenici eventualno i po ostalom njegovu sadržaju, a ne samo po inkriminiranom pasusu?

Zajednička poslanica hrvatskih biskupa

Dolazimo do inkriminirane poslanice sa biskupskih konferencija, dne 24. ožujka 1945. Ja ne poričem izvjesnu vezu između ustaške vlade i te biskupske konferencije, ali poričem vezu poslanice s ustaškom vladom, a ukoliko je ta veza i postojala, nadbiskup je nije htio niti si je nje bio svijestan. Veza sa konferencijom postojala je utoliko, što je nadbiskup na ponudu Cankija pristao, da mu ustaška vlada pruži tehničku pomoć, da se konferencija u onim teškim saobraćajnim prilikama uzmogne održati. Tako je iskazao Canki, koji je također kazao, da je konferencija sazvana na želju, na inicijativu nadbiskupa.

Ja vjerujem više iskazu Cankija, nego protivnim iskazima Mandića i biskupa Šimraka, jer stari Mandić, pri kraju svojih fizičkih i duševnih sila, iako predsjednik vlade, vrlo slabo bijaše upućen i bez ikakva utjecaja na rad ustaške vlade, dok je Šimrak bio onaj trojanski konj, s kojim su se ustaše, a napose Bogdan, poslužili, da poslanici sa biskupske konferencije podmetnu onaj sadržaj, koji su oni htjeli. Što je Bogdan bio u vezi sa Šimrakom i dao mu svoj koncept poslanice, da ga prokriomčari na konferenciji, tome nadbiskup nije kriv, jer nije znao za zakulisne razgovore sa Šimrakom. A osim toga ovdje smo upoznali nadbiskupa kao čovjeka, koji si od ustaša ne dâ diktirati. I uostalom, sam javni tužilac priznaje, da su osim Bogdanova koncepta postojala još tri, među njima i Cankijev, ali da poslanica nije po tekstu najbliža Bogdan-Šimrakovu konceptu, nego Cankijevu. Dakle dokaz, da Bogdan i Šimrak nisu uspjeli.

Ja nisam čitao ni jedan koncept, a napose ne Cankijev, da bih mogao prosuditi tu navodnu sličnost njegova koncepta sa stvarnim tekstom poslanice, ali kad bi je i bilo, to ne bi

bilo dokazom, da je ustaška vlada nametnula konferenciji svoj tekst, jer je Canki bio u toj vladi ministar pravosuđa i bogoštovlja, koji je zbog naravi svog rezora morao dolaziti više puta u dodir sa nadbiskupom, pa nije isključeno, da su izmijenili misli o predmetu konferencije, naime o navodnom sustavnom ubijanju i mučenju hrvatskih svećenika i vjernika. Nije isključeno, da je Canki nadbiskupa o tome i informirao, a u ono vrijeme dolazilo je mnogo sličnih vijesti putem izbjeglica iz oslobođenih krajeva.

Ustaška štampa bila je onih dana puna najpretjeranijih vijesti o ubijanju svećenika i vjernika. Osam dana prije biskupske konferencije bila je održana po vladi priredba, baš kao komemoracija za poginule svećenike, kojom prigodom održao je tadanji rektor hrvatskog sveučilišta Horvat opširan referat o toj temi.

Ako je nadbiskup povjerovao tim vijestima, ako je podlegao tolikoj propagandi i ako je tim povodom sazvao konferenciju i u zajednici s drugim biskupima izdao inkriminiranu poslanicu, onda to može biti njegova zabluda, ali ne zločin. Nadbiskup nije mogao spriječiti ustašku vladu da iskoristi poslanicu u svoje svrhe i da je čak falsificira.

Ustaški arhiv

Inkriminira se nadalje nadbiskup, da je u svome dvoru sakrio arhiv ustaškog ministarstva vanjskih poslova u dogovoru s Pavelićem.

Ovdje je po javnom tužiocu pozvani svjedok bivši ustaški ministar vanjskih poslova Alajbegović iskazao, da između Pavelića i Stepinca nije bilo nikakvih dogovora i da je on, Alajbegović zamolio nadbiskupa, da se taj arhiv pohrani pred opasnošću od bombardiranja, a ne da se sakrije. I doista nadbiskup ga nije sakrivao, nego ga je već početkom lipnja 1945. iz vlastite pobude prijavio narodnim vlastima, što sam dokazao izvornom potvrdom Vjerske komisije od 13. lipnja 1945.

Doprinio sam i »Promemoria« nadbiskupskog tajništva, od 6. lipnja 1945, kao dokaz, da je nadbiskup osim toga i usmeno izvijestio predsjednika vlade Narodne Republike Hrvatske dra Bakarića o svemu što je bilo kod njega pohra-

njeno. Za gramofonske ploče s govorima Pavelića nije nadbiskup uopće znao, kako je to potvrdio i suoptuženi Šalić, koji je te ploče i prijavio.

Stepinac i preuzimanje vlasti

Nerazumljivo je baš sa pravnog stanovišta, zašto optužnica čini odgovornim nadbiskupa Stepinca za pokušaje Pavelića, Rupnika i Rožmana, da u zadnjim časovima okupacije spase sebe. Ako su spomenuti pri tome pravili kombinaciju sa Stepincem i tu mu kombinaciju predlagali, odakle on za tu njihovu akciju može biti kriv? Odlučno, je, da on u te kombinacije nije ulazio, da ih je ukoliko su mu bile predložene, sve odbio. Odbio ih je ne u pregovorima, nego a limine. Nema tu nikakve aktivnosti Stepinčeve, kako to veli optužnica, nego samo pasivnosti.

Jest, nadbiskupu je po Paveliću ponuđeno regentstvo, preuzimanje vlasti, ali on je to smjesta odbio, prvo s načelnog gledišta, da se ne upušta i ne pada u svjetovne stvari, drugo, jer od Pavelića nije htio ništa primiti, i treće, jer je stajao na demokratskom stajalištu, da narod – a ne Pavelić, ne ustaše – daje vlast.

Svjedok Alajbegović je iskazao, zašto je baš nadbiskupu ponuđena vlast. Zbog njegova velika autoriteta i povjerenja, koji je uživao u javnosti – iskazao je Alajbegović. Ali taj autoritet, to povjerenje zaslužio je i stekao nadbiskup baš svojim korektnim, protuokupatorskim držanjem za čitave četiri godine okupacije.

Neposredno pred oslobođenjem postojala je pogibelj krvoprolića, ne dakako sa strane Narodno oslobodilačke vojske, nego sa strane njemačke vojske, za koju je izgledalo, da je htjela braniti Zagreb, i sa strane ustaša, koji su prijetili, da će prije uzmaka poklati 40.000 zagrebačkih građana, djelomice su tu svoju groznu prijetnju i izveli.

Potaknut namjerom, da spasi Zagreb od ovakva krvoprolića, iskoristio je nadbiskup poziv Alajbegovića i Bulata, da pođe Mačeku. Pošao je dru Mačeku s ustaškim generalom Moškovom, jer inače ne bi mogao doći do njega, budući da je dr. Maček bio interniran, a ključeve Mačekova stana držao je Moškov.

I drugo, tu opet kao i uvijek nalazio se nadbiskup Stepinac u stalnoj akciji spasavanja i pomaganja i otklanjanja većeg zla, koliko je to u konkretnim prilikama bilo moguće.

Nadbiskup Stepinac poriče, da mu je dr. Maček rekao, da će bježati, tvrdi naprotiv, da mu je kazao, da će ostati u Zagrebu. Svakako nadbiskup Stepinac ostaje u Zagrebu i nakon što je sve moguće poduzeo, da ne dođe do krvoprolića. Čeka mirne savjesti oslobođenje. I došlo je oslobođenje dana, 8. svibnja 1945.

Protudržavna djelatnost

Time smo dospjeli i do pete točke optužnice, gdje se inkriminira djelatnost nadbiskupa Stepinca poslije oslobođenja, u novoj Jugoslaviji.

Tu se sa mnogo riječi opisuje nadbiskupa Stepinca kao najaktivnijeg neprijatelja naroda i države, kao podstrekača svih križarskih, ustaških i terorističkih akcija, kao provođača sistematskog plana akcije za povratak Mačeka, ustaša, reakcije i kralja Petra. I kao dokaz za sva ta strašna okrivljenja što se navodi?

Navodi se, da je nadbiskup negdje, peti mjesec nakon oslobođenja primio Lisaka, Lelu Sofijanec, nekog ustaškog studenta, emigranta iz Salzburga i dva pisma ili cedulje ustaškog generala Moškova i da je sudjelovao na biskupskoj konferenciji, sa koje je, 20. rujna, izdana poznata poslanica od 20. rujna 1945.

Evo, to su svi dokazi, odnosno činjenice, koje se već kao takve inkriminiraju, iz kojih se izvodi opisana navodna protivnarodna i protudržavna djelatnost nadbiskupa Stepinca.

Doista, ne bi bilo potrebno raščinjati te malobrojne i osim pastirskog pisma – sitne činjenice, odnosno dokaze, jer se već na prvi pogled vidi, da one ni iz daleka ne mogu dokazati onako teške optužbe. Ja ću se ipak potanje osvrnuti na svaku od njih.

Stepinac i Lisak

Neosporno je, da je nadbiskup Stepinac, dana 21. rujna 1945. prvooptuženoga Lisaka primio, ali je isto tako neo-

sporno, da ga nije primio kao Lisaka, nego kao nekog njemu nepoznatog Petrovića. U tom se slažu svi iskazi: oni dra Franovića, biskupa Lacha, Ostojčića, Lisaka, suoptuženog Šalića pa i nadbiskupa.

Postoji tek jedna vrlo mala nijansa kao razlika između iskaza Šalića i nadbiskupa. Dok nadbiskup veli, da je prepoznao u tobožnjem Petroviću Lisaka tek onda, kad je ovaj već pred njim skinuo naočale, dotle Šalić tvrdi, da je neposredno prije nego je nadbiskup ušao u sobu, u kojoj ga je čekao tobožnji Petrović, on, Šalić, rekao nadbiskupu, da je netom u Petroviću prepoznao Lisaka.

Ja vjerujem nadbiskupu i držim, da se Šalić vara, ali kad bi i stajalo ono, što iskazuje Šalić, još uvijek to ne bi iskazivalo, da je nadbiskup htio primiti baš Lisaka. Razlika je tek u vremenu od nekoliko sekundi. Nadbiskup je već bio pristao, da primi Petrovića i uputio se u sobu, gdje je taj Petrović bio i čekao. I u taj zadnji čas, tik pred vratima sobe doznaje, navodno od Šalića, da Petrović nije Petrović, nego Lisak. Svakome se bez razlike čovjeku može dogoditi, da u onome iznenađenju može učiniti nešto, što bez iznenađenja ne bi učinio. Tako je bilo i s nadbiskupom Stepincem.

Ako je istina, što veli Šalić, onda se u onoj iznenadnoj odluci Stepinca da primi čovjeka, koji ga tu eto iza vrata čeka, ne može nazrijevati dobra volja, da primi Lisaka. Može se eventualno nazrijevati nelagodnost, koja proizlazi iz nadbiskupove dobrote i pristojnosti, da odbije čovjeka, kome je pod krivom pretpostavkom već bio obećao, da će ga primiti i samo zato ga prima protiv volje.

Razgovaraju 20-30 minuta. Što su razgovarali, znamo samo po iskazu njih dvojice. Ti iskazi se u glavnome slažu. Prema tim iskazima govorio je samo Lisak, dok je nadbiskup šutio, prekinuvši šutnju samo sa dva pitanja: Što je s izbjegličkom djecom u tuđini i što je sa svećenikom Tisom, bivšim predsjednikom slovačke vlade?

Lisak je izrijekom rekao nadbiskupu, da ne dolazi u nikakvoj terorističkoj ili političkoj akciji, jer da je prolijevanja krvi bilo dosta. Ovome se može vjerovati, jer je činjenica, da se je nadbiskup, čim je Lisak izašao, primio za glavu, što mu je taj Lisak došao i naredio Šaliću, neka ga više nikada ne primi. I nije ga primio.

Neosporno je, dakle, da je Lisak došao nepozvan, da se nadbiskupu ušuljao pod krivim imenom, da nadbiskup do zadnjega časa nije znao, da je Petrović Lisak, da je nakon kratkog razgovora s Lisakom prekinuo svaku vezu s njime, da je jasno izrazio svoje žaljenje, što se dao iznenaditi i tako ga primio i što od tako iznuđenog kratkog razgovora nije bilo nikakva rezultata.

Ovo, što se nadbiskupu s Lisakom dogodilo, moglo se dogoditi svakome. Sve je to poteklo izvan volje nadbiskupa.

Kad je riječ o primanju Lisaka po nadbiskupu, onda se sjećam onih prizora iz Hugoovih *Les misérables*, gdje dobri biskup prima robijaša Jeana Valjeana i posjećuje starog revolucionarca, člana konventa, ateistu, koji živi sasvim osamljen i koga svi izbjegavaju. Nijedan čitatelj ne vidi u tome odnosu katoličkog biskupa prema zločincima i od društva odbačenima, odnos biskupa, koji slijedi primjer Krista u susretu s Magdalenom i onda na križu s razbojnikom: nitko ne vidi u tome ništa zazornoga.

Pa da je zagrebački nadbiskup i primio Lisaka znajući da je Lisak, zar bi se o njemu moralo onda drukčije suditi nego o, Hugoovu biskupu?

Ali zagrebački nadbiskup zazire od politike, od konspiracije i spletki, od svega, što bi u danom momentu moglo škoditi Crkvi i državi, i zato neće da primi Lisaka, odnosno kad ga prima povodom Lisakove varke, odbija da ga još primi bilo kad.

Lela Sofijanec

Lela Sofijanec?

Koliko hiljada muškaraca i žena bilo je kod nadbiskupa, da se ni kraj najbolje memorije ne bi mogao sjetiti svake osobe. Sjeća se tek jedne žene, da je došla iz Trsta s krunicom. Sjeća se i jednog studenta emigranta iz Salzburga, ali samo zato, jer je ovaj počeo govoriti o političkim stvarima, ali ga je nadbiskup odmah prekinuo.

Križari

Kako rekoh, ono, što se dogodilo nadbiskupu u opisana tri slučaja, može se svakom dogoditi. Nadbiskup nije kriv,

ako se ustaše i razni emigranti varaju u shvaćanju nadbiskupova držanja, ako se u toj zabludi i u očaju zbog svog položaja kušaju približiti nadbiskupu. Njihovi pokušaji jesu njihova djela, a ne nadbiskupova. Tek odbijanje sa strane nadbiskupa je njegovo djelo. Pa zar je to odbijanje kažnjivo? Nije li baš ono dokaz, da on neće imati i nema nikakve veze s ilegalnim radom ma kakve vrste?

Slično je i s pisamcima, odnosno ceduljama Moškova. Ona i nisu upućena nadbiskupu, što se vidi iz adrese (Stephano, dakle Lackoviću) i iz iskaza dra Gulina. A kad i mimo toga budu predana nadbiskupu, on već kod prvih redaka prekida čitanje i daje ih baciti u koš.

Kome se od nas ne može dogoditi, da mu Moškov, Pavelić, Lubirić i slični upute pisma k tome inkriminiranog sadržaja, sadržaja protivnog onome bezazlenom Moškovljevih cedulja? Pa zar da se nas onda zbog toga okrivi? Odlučno je, kakva je naša reakcija na pisma. A mi smo vidjeli reakciju nadbiskupovu na pisamce Moškovo. Nikakva, odnosno: u koš!

I sad pitam, kako se može na tim trima neželjenim posjetima, na isto tako neželjenim pisamcima, na uopće činima trećih, konstruirati neka suradnja nadbiskupa s križarima, teroristima, reakcijom nutarnjom i vanjskom itd.? Uvaženjem takve konstrukcije nitko od nas ne bi bio siguran od slične optužbe.

Pastirsko pismo, 20. rujna 1945.

Ozbiljnija je svakako stvar zadnja inkriminacija, peta, posljednja točka optužnice. To je pastirsko pismo biskupsko sa konferencije od 20. rujna 1945. Ona je svakako djelo nadbiskupa, ali ne samo njega, nego još i svih ostalih 17 biskupa Jugoslavije, koji su je potpisali uz posebnu opasku, da za nju nosi odgovornost cjelokupni episkopat D. F. Jugoslavije. Ogledajmo malo to pastirsko pismo.

U njemu biskupi prije svega izrazuju zahvalnost Bogu, što su napokon prestale žalosne bratoubilačke borbe. Time, dakle, nadbiskup Stepinac zajedno s ostalim biskupima potvrđuje načelo bratstva naroda Jugoslavije.

Što je potaklo biskupe na to pastirsko pismo: Ono odgovara doslovce: briga za duhovno dobro sviju vjernika! U kojoj je namjeri ono izdano: Odgovor u pismu: da se poratne prilike u našoj zemlji što prije srede!

U čemu vide biskupi nesređenost poratnih prilika?

U ostavljanju neriješenih spornih pitanja između Crkve i države.

U brojnim osudama tolikih nevinih i bez mogućnosti obrane na smrt osuđenih svećenika.

U obustavi katoličke štampe.

U onemogućenju upotrebe sjemeništa.

U najavljenom ukidanju privatnih katoličkih srednjih škola.

U zatvaranju najvećeg dijela crkvenih internata.

U načinu obučavanja vjeronauka na srednjim školama.

U sprječavanju vršenja vjerskih dužnosti.

U postavljanju povjerenika nad »Karitas«.

U načinu provađanja agrarne reforme prema Crkvi.

U pravljenju neprilika katoličkim ženskim redovima.

U postupku s grobovima.

U postupku u logorima.

U širenju materijalističkog i bezbožnog duha.

Neke tvrdnje u vezi s gornjim prigovorom jesu istinite, kao npr. o obustavi katoličke štampe, o obvezatnosti civilnog braka, o postavljanju povjerenika nad »Karitas« itd.

Druga je stvar, da li su prigovori dotičnim činjenicama opravdani, osnovani. To je već pitanje mišljenja, stanovišta i to samo po sebi nije kažnjivo. Država može biti mišljenja, da upravo civilni brak mora urediti samo onako, kako se uredio, pa je slobodno predstavnicima Crkve imati i drugo mišljenje.

Iako prigovor biskupa u pogledu civilnog braka izgleda reakcionaran i protiv slobode savjesti, stvar ipak dobiva drugi izgled nakon što smo ovdje na raspravi čuli nadbiskupovu izjavu. On je, naime, ovdje izrazio mišljenje, da se civilni brak mogao urediti primjerice onako kako u Sjedinjenim Američkim Državama, tj. da se svakome prepusti,

neka po svojoj volji obavi ili crkveno vjenčanje ili pred državnom vlašću, a voditelji crkvenih matica, da su dužni prijaviti obavljeno vjenčanje državnim matičarima.

Da li je opravdano, što je katolička štampa obustavljena, to je druga stvar, ali činjenica je, da je obustavljena, a shvatljivo je, ako biskupi imadu o tome drugo mišljenje, negoli javni tužilac.

Ovo, dakle, jesu stvari, o kojima se može raspravljati i za koje nije kažnjivo, ako se s obzirom na slobodu štampe javno iznesu.

Ono, što se mora smatrati neistinitim, jesu tvrdnje o ubijanju navodno nevinih svećenika, o logorima i grobovima, bar ja ne mogu tome doprinijeti nikakav dokaz, a ono, o čemu se nema dokaza, ne smije se ni tvrditi. Ali iz onoga, što je nadbiskup ovdje govorio o tome, vidi se, da je on ipak dobivao informacije, na temelju kojih su on i biskupi sastavili dotične dijelove pastirskog pisma.

Nije, dakle, nadbiskup ono pisao sa sviješću, da je to neistina, s namjerom, da kleveće. Njegova je krivnja u tome, što je povjerovao krivim informacijama, smatrajući ih pravim. No takva krivnja nije dolus. Ako su autori pastirskog pisma iz dijelom istinitih i dijelom neistinitih tvrdnja izveli pogrješan, pa recimo i neistinit zaključak, da se 'današnje stanje katoličke Crkve u Jugoslaviji razlikuje po našem mišljenju samo imenom od stanja progonstva Crkve', onda se taj zaključak mora promatrati kao i svaki drugi zaključak sa subjektivnog stanovišta. To je samo jedno mišljenje, a mišljenje makar s objektivnog stanovišta krivo, ne mora uvijek biti i kažnjivo.

Što se tiče posebno presuda, tko može tvrditi, da su sve presude nepogrješive? Svaka je presuda izraz uvjerenja dotičnog suda, koji ju je izrekao, a to uvjerenje može da bude razno, već prema osobi suca, njegovu tadanjemu raspoloženju i ostalim okolnostima. Ta, ne događa li se, da razna vijeća istog suda donesu o istome pitanju različita rješenja? Nije li sudovanje manje više puno protuslovnih osuda? Zašto onda netko ne bi smio posumnjati u osnovanost ili nepogrješivost izvjesnih presuda, napose ako ima o tome informacija, koje su možda krive, ali ih on smatra točnim? Takve sumnje mogu napose nastati u revolucionarnim vremenima, kad se

ne može suditi ni tako hladno, ni tako polagano i oprezno kao u vremenima mira. Pa i sam zakon pretpostavlja pogriješnost čak i pravomoćnih presuda, pa u svrhu njihova ispravljanja stavlja na raspolaganje reviziju postupka, zahtjev javnog tužioca na zaštitu zakona, pomilovanje itd. Kritika, dakle, presuda sama po sebi, učinjena iz dobrih pobuda i s dobrom namjerom budućnost učiniti boljom, stalnijom, ne može biti kažnjiva.

Kad nadbiskup Stepinac zajedno s ostalih 17 biskupa pod konac pastirskog pisma jasno postavlja zahtjeve, koji se svi tiču samo Crkve – osim općeg zahtjeva za potpunu slobodu ljudske ličnosti i njezinih neotuđivih prava – i te zahtjeve označuju kao uvjete za sređenje prilika u našoj državi i za ostvarenje trajnog unutrašnjeg mira, onda to doista ne može imati i nema nikakva posla ni s križarima ni s odmetnicima, ni s ustašama, ni s vanjskim, ni s nutarnjim neprijateljima naše zemlje, pa zato okrivljenja iz optužnice u tom pravcu smatram neosnovanim.

Pastirsko pismo kraj svih svojih izvjesnih netočnosti i pretjeranosti ipak nije takvo, da bi ikoga moglo navesti i – kako je više puta na raspravi rečeno – gurnuti na pogrješan put ili na protudržavnu djelatnost.

Suoptuženi franjevački provincijal fra Modesto Martinčić nastoji, doduše nekršćanski, sebe ispričati zlim utjecajem, što ga je na nj tobože vršilo pastirsko pismo, ali ne valja zaboraviti, da je on svoja krivična djela počinio mnogo prije pastirskog pisma, da tijekom okupacije nije pokazao ništa sličnoga karitativnoj spasavajućoj i hrabroj protuokupatorskoj djelatnosti nadbiskupa Stepinca i da sam ja napokon ovdje na raspravi predočio neosporno njegovo priznanje, da pastirsko pismo nije ni drugi mjesec nakon njegova izdanja uopće pročitao, a po onome, što je čuo o njemu, da mu nije pripisivao nikakvu političku tendenciju.

Kod prosuđivanja pastirskog pisma, pa i mnogog ostalog, valja, Vrhovni narodni sude, imati pred očima, da je nadbiskup Stepinac najizrazitiji predstavnik katoličke Crkve i katoličke vjere u Hrvatskoj, pa i u čitavoj Jugoslaviji. A što znači katolička vjera za narod i kako je s njome srastao, neka posluži kao dokaz ovaj primjer sa pokojnim Stjepanom Radićem.

Kad bi taj mrtvi vođa Hrvatskog Naroda i najbolji poznavalac njegove duše držao svoje skupštine, otvarao ih sa pozdravom 'Hvaljen Isus i Marija', a ako bi za vrijeme njegova govora zazvonilo sa crkve podne, on bi skinuo šešir na molitvu i u tome bi ga slijedili svi skupštinari, kojih je znalo biti i na desetke hiljada.

Zato se može još i danas reći, da nadbiskup kad god se zauzimlje za interese katoličke Crkve i vjere, ima za sobom ogromnu većinu Hrvatskog Naroda. Preko toga se ne može prijeći.

Ne smije se prijeći ni preko onoga pasusa pastirskog pisma od 20. rujna 1945, gdje se veli, da biskupi nipošto ne žele izazvati borbu s novom državnom vlasti, nego naprotiv traže sporazum, u svrhu kojega već su više puta – nadbiskup je rekao oko 15 puta – pismenim putem nastojali upoznati mjerodavne vlasti s gledištem katoličke Crkve. Konačnu riječ o svim pitanjima, koja zajednički zanimaju Crkvu i državu, da ima Sv. stolica.

Dodajem i nadbiskupovu tvrdnju, da je on o svemu tome i usmeno govorio s predsjednikom savezne vlade maršalom Titom i predsjednikom Narodne Republike Hrvatske drom Bakarićem prigodom svoje audijencije kod njih odmah nakon oslobođenja.

Toliko o pastirskom pismu od 20. rujna 1945.

Prije nego završim želio bih se osvrnuti još na neke detalje iz ovog procesa.

Bakarićev govor

Ja sam se tijekom procesa pozvao među ostalim i na poznati govor predsjednika vlade u Hrvatskoj dra Bakarića u Narodnoj skupštini, od 24. ožujka 1946, kada je g. predsjednik izrijekom priznao, da se visoki i službeni funkcionari klera sve do početka g. 1945. nisu angažirali za Nijemce i Nezavisnu Državu Hrvatsku.

Na taj dokaz odgovorio mi je javni tužilac, da predsjednik vlade nije onda znao za isprave iz arhiva ministarstva vanjskih poslova.

Ja dakako nisam mogao pretpostavljati, da g. predsjednik još u ožujku 1946 nije znao za isprave arhiva, koji je vlada primila već u lipnju prijašnje godine (1945), ali uza sve to ja primam odgovor javnog tužioca, što se tiče dra Bakarića lojalno na znanje. Ali javnom tužiocu moram odgovoriti i to, da je on svoju optužnicu osnovao na inkriminacijama, odnosno stvarima, koje nije doznao tek iz arhiva, nego koje su mu i inače bile poznate. Isprave iz arhiva iznio je g. javni tužilac istom tijekom rasprave, a ja sam, mislim, danas iznio dosta jakih razloga protiv autentičnosti tih isprava.

Dakle, moje pozivanje na govor predsjednika g. dra Bakarića vrijedi i dalje za inkriminacije iz optužnice, koje se odnose na vrijeme do početka godine 1945, a tih je inkriminacija najviše.

Stepinac lažac?

Zastupnik javne optužbe rekao je tijekom procesa više puta nadbiskupu Stepincu, da laže, a jedanput mu je dobacio, i da je lažac.

Teška riječ, koja se kaže samo o čovjeku, koji namjerno govori neistinu.

Kao potkrijepu te teške riječi naveo je javni tužilac javni govor nadbiskupa Stepinca, od 17. prosinca 1945, na izjavu predsjednika dra Bakarića u dnevnoj štampi. U tome odgovoru, da je nadbiskup lagao, kad je napisao, da Lisak nije bio kod njega.

Tko pomno pročita nadbiskupov odgovor, vidjet će, da nadbiskup toga nije rekao. Nigdje on toga njemu nije rekao, da Lisak nije bio kod njega.

Da su i drugi ispravno shvatili nadbiskupov odgovor, a ne onako, kako ga tumači javni tužilac, doprinio sam kao dokaz Vjesnik, organ narodne fronte, od 11. listopada 1946, gdje je izašao čitav članak protiv nadbiskupa Stepinca, u kojemu članku pisac komentira dotični odgovor nadbiskupa Stepinca na taj način, da u njemu nadbiskup priznaje, da je Lisak bio kod njega. I s tim priznanjem, s tom tvrdnjom nadbiskupa Stepinca, da je Lisak bio kod njega, pisac apelira u cijelom članku protiv nadbiskupa. A kako novinar Vjesnika

tako su i svi drugi shvatili odgovor nadbiskupa Stepinca, osim g. javnog tužioca.

Postupak komunističkih novina

Kad smo već kod novina, onda se moram osvrnuti i na drugi zagrebački dnevnik, a to je Narodni list, koji je dva puta objavio članak protiv nadbiskupa Stepinca, po nekom dru J. P. Tu se objeđuje nadbiskup Stepinac, da nije ni prstom maknuo za petoricu slovenskih svećenika zatvorenih i zatim ubijenih u Jasenovačkom logoru, a među njima napose za svećenika Rihara. Rihar, da je zbog tog nadbiskupova navedenog nemara bio toliko ogorčen, da je neposredno prije strijeljanja dao piscu članka svoj brevijar s ironičnom porukom nadbiskupu, neka ga preda nadbiskupu u znak zahvale za nadbiskupovo zauzimanje.

Bez obzira na to, što pisac tog klevetničkog članka nije izvršio zadnju molbu pokojnog Rihara, što nije predao ni poruke nadbiskupu, što nije uvažio poznato duševno raspoloženje skoro svih uhapšenih, da naime žele, da bi se čitav svijet pokrenuo za njih, a misle da se nitko ne brine, bez obzira na karakter pisca imam reći ovo:

Ja sam predao na raspolaganje sudu četiri isprave, koje nepobitno dokazuju, da se nadbiskup i te kako zauzimao za svih pet slovenskih svećenika a posebno za Rihara, i da je saznavši za neuspjeh zauzimanja i za smrt Rihara, ogorčen uputio Paveliću vrlo oštro pismo, u kojem među ostalim dobacuje Paveliću, da je taj slučaj – citiram doslovce – 'sramotna ljaga i zločin, koji vapije u nebo za osvetom, kao što je sramotna ljaga čitav Jasenovac za Nezavisnu Državu Hrvatsku'.

Narodni list nije priopćio poslanih mu ispravaka i tako dopustio, da javnost vjeruje onakvim lažima o nadbiskupu. Uopće nikada nije nadbiskupu bila dana mogućnost, da se brani u novinama od napadaja protiv njega iznesenih u istim novinama.

Stepinac na suđenju

Isto tako nije na ovoj raspravi dana meni, odnosno obrani nadbiskupa Stepinca mogućnost, da dokazima opovrgnemo i potpuno oborimo sve ono, što je javni tužilac iznio i ovdje protiv nadbiskupa Stepinca u vezi s djelovanjem društva 'Karitas'. Čitavome Zagrebu, a i izvan Zagreba, poznato je, kolika je dobročinstva nadbiskup Stepinac preko ove ustanove iskazao siromasima bez razlike vjere, narodnosti i mišljenja, koliko je djece – napose pravoslavne i partizanske, sa Kozare oko 7.000! – spasio, koliko je plemenitih antifašističkih građana skupio oko ove ustanove.

Požrtvovan rad nadbiskupa preko 'Karitasa', s kojim bi se on, da nije previše skroman, mogao s pravom ponositi, pronio mu je glas i slavu jednako kao i njegove propovijedi, i njegov otpor protiv okupatora.

Unatoč tome, po prijateljima i neprijateljima priznatome radu, pokušao je javni tužilac ovdje na raspravi s nekim izjavama pokojnog ravnatelja 'Karitasa', Dumića, prikazati 'Karitas', a preko ovoga i samoga nadbiskupa u najlošijem svjetlu.

Ja sam naprotiv ovdje ponudio svjedoke kao dokaz, da je one izjave sada već pokojni Dumić dao u neuračunjivom stanju kratko vrijeme prije smrti, da ih je pri potpunoj svijesti opovrgnuo, ponudio sam zatim obilan dokazni materijal s ispravama i svjedocima, koji je imao prikazati rad Karitasa i nadbiskupa u najljepšem, pravome, istinskom svjetlu i time opovrgnuti sve tvrdnje i navodne dokaze javnog tužioca, ali ti moji dokazi nisu pripušteni.

Govor dra. Natka Katičića

Po službenoj dužnosti branim ovdje nadbiskupa Dr. Alojzija Stepinca. Moje je da se osvrnem na drugu i treću točku optužnice:

Takozvano prekrštavanje Srba i vojni vikarijat. Te točke obuhvaćaju strašna djela i doživljaje, čija potresna slika obnavlja se djelomično ovdje pred našim očima, dok su se redali svjedoci optužbe dovedeni iz raznih krajeva, koji su pripovijedali o tim događajima. Iznosile se te stvari ovdje u

vezi s nasilnim prekrštavanjem pravoslavaca. Posljedice toga bile su strašne, s obzirom na mrtve i na žive: na mrtve, jer su stradali, a na žive, jer je ostao žalac. Postupci su bili zločinački, vodili su do razjarivanja strasti i imali samo jednu svrhu: koristiti okupatorskim vlastima. Kao branilac ureda radi, bez odobrenja štićenikova, dužan sam da doprinesem činjenice i poglede, da pomognem događaje osvijetliti, sve u okviru pronalaženja materijalne istine.

Pitati se: koja je veza nadbiskupa Stepinca s ovim strašnim stvarima.

Postupak Crkve i crkvenih vlasti u stvari takozvanog prekrštavanja Srba možemo dijeliti na četiri periode.

Čim je osnovana NDH, nastupio je u Hrvatskoj strašan teror. Ne možemo nijekati, da je među silnicima bilo i svećenika. No oni su se sami tim duhovno izdvojili od svoje Crkve i njezinoga duha. Znalo se točno, tko je kakav i komu pripada: ovaj je od ovih, a onaj od onih. Odmah u početku teroristi su postavili pitanje prekrštavanja. Motivi njihovi nisu bili vjerski, služili su se sredstvima prisile, strašenja, tjeranja pravoslavaca, da traže prelaz.

Kakva je bila reakcija crkvenoga vodstva u toj prvoj periodi? Ono što je Crkvi svojstveno: ogledala se odmah, da vidi kanonske propise. Ali čini se, da je to imalo karakter dobivanja vremena, to jest zatezanje. Od maja 1941. izlaze brojne okružnice o propisima prelaženja. Meni se čini, da se u njima ispoljava stara praksa Crkve: dobiti na vremenu. Slaže se to s oznaka reakcije, koja si nastoji pomoći ovako ili onako. Takovo držanje Crkve bilo je kroz godinu 1941. do kraja.

Tu činjenicu utvrđuju i mnogi primjeri, koje smo imali pred sobom ovdje na raspravi. Čuli smo kako se kotarski predstojnik Velike župe Livac-Zapolje u Požegi tuži crkvenim vlastima, kako se malo mari za pitanje prelaza pravoslavnih na katolicizam, stavljaju zapreke i stvar odugovlači. To je tipičan primjer izvjesnog zavlačenja sa strane Crkve. Drugi primjer imamo u pismu Dragutina Kambera, župnika iz Bosne, koji se u pismu na Pavelića 1941. tuži, da ovaj postupak prelaženja Srba na katolicizam sporo ide, da bi trebalo odabrati neki brži način. I Vatikan šalje opomene, da se pravoslavne Srbe i imovina ne smiju uzimati po katolici-

ma, osim u slučajevima, kada svi ili velika većina dotičnih pravoslavaca prijeđe na katoličku vjeru.

II. Perioda. Taktika zavlačenja stvari dobra je pod pretpostavkom, da se nalazimo u mirnim prilikama. Ali ja vas molim, da se duhom prenesete u ona vremena. Crkva čeka, da će ustaše odustati od proganjanja Srba. U međuvremenu, osnovana je od ustaških vlasti takozvana Ponova. Ista je slala misionare, svećenike na teren, da obavljaju posao predvođenja Srba na katolicizam. Sada je crkvena vlast počela stvar prelaznika uzimati u svoje ruke, išlo se zatim, da se ta Ponova razjuri, ili da se njezino djelovanje normalizira, kontrolira, da to bude u dostojnijoj formi.

Ovo se držanje može tumačiti na dva načina: ili, kako ga tumači optužba: kao pristajanje na ustaška nasilja nad pavoslavnima, ili kako tumačim ja, kao zavlačenje i ublaženje. Zašto u slučaju sumnje izabrati najgore tumačenje? Ima toliko svećenika, koje narod voli i poštuje, zašto pretpostavljati, da su i ovi sudjelovali u zločinačkim nakanama ustaša u pogledu Srba u Hrvatskoj. Izjavu o tom dao je i sâm branjenik nadbiskup Stepinac, kad je izjavio, da prelaz na silu nije nikakav prelaz i da se išlo za tim, kako bi se našao stanoviti modus.

III. Perioda. Glave pravoslavnih Srba padaju, ljudi navaljuju, zaklinju: otvorite nam vrata. Svuda velika zabuna, kaos. Nitko se pravo ne snalazi u onom što se zbiva. Pokazalo se, da metoda odugovlačenja ovdje ne pomaže. Zato Crkva pristaje na prelaze, s namjerom da pomogne ljudima. Uz to se predlaže, da te prelaze dovede u sklad s kanonskim propisima. Evo, na pr., kako govori okružnica od 2. III. 1942. o primanju u katoličku Crkvu.

»Prelaznik treba da vrši prelaz s čistom nakanom, bez nečasnih motiva, s vjerom u istinitost katolicizma. To ima da bude prvi i glavni motiv prelaza. Postoje li u prelazniku i drugi sporedni motivi, u koliko nisu grješni, ne će smetati izvršenju prelaza«. – Dakle, Crkva traži stanovito uvjerenje prelaznika, ali na neki način veli dušobrižnicima, neka ne smetaju onima, koji traže prelaz.

Sada dolazi *četvrta perioda* u kojoj sve to pada, i oni koji su prešli na katoličku vjeru, ipak budu proganjani, ubijani, bježe mnogi u šumu, jača se otpor srpskoga naroda.

Kakav je bio stav nadbiskupa Stepinca u predmetu prekrštavanja pravoslavnih Srba? Sve ono, što se zbivalo, srušilo se na ljude kao lavina, prvi mah svatko je računao, da se ubijanja i progoni neće ponavljati. Za drugu i treću periodu zajedno, kad i ne bismo to znali iz izravnih dokaza, držali bismo, da su i njegove namjere bile kao i namjere Crkve: da se ljude ne sili na prelaz, ali ako hoće, i kad traže, da ih se prima, jer se radi o životima ljudi. Tu onda dolazi ona konferencija biskupa u jesen 1941. i postavljanje odbora trojice biskupa za pitanje prelaznika. Imao sam u rukama spis, ali nisam mogao razaznati, da li se taj odbor trojice biskupa ikada sastajao, a i za tako zvani izvršni odbor nisam razaznao, da bi mnogo radio. Sigurno je, da je nadbiskup primio odgovornost, napose u dijecezi, gdje je on vrhovni nadzornik.

U trećoj i četvrtoj periodi vršili su se masovni prelazi, i premda je vidio, da su već neki prelaznici ipak ponovo šikanirani, dopušta prelaze, da ih makar djelomično pomogne, iako se to ne može nazivati spašavanjem Srba.

Ja, nažalost, nisam mogao doznati broj prelaznika, kao ni broj ljudi, koji su ovako spašeni. Ja kao Hrvat htio bih se ponositi učinjenim dobrom.

Što je bilo u svijesti nadbiskupa, kad je vršio ta djela?

On je osjećao, da se to vrši pod silu, a opet htio je da čovjeka spasi, da nije baš po kanonskim propisima, ali s druge strane stoji motiv čovjekoljublja, koji imade još veću težinu. Nastao je osobito teški konflikt u duši službenika Crkve između kanonskih propisa i filantropizma. Često se primalo sa sviješću, da će se isti jednom ipak vratiti na svoju vjeru, kao što je rekao neki svećenik u Bosni: »Ja te primam, no ti ćeš vjerovati kao i do sada«. Na koncu pa da i nije bilo drugo u svijesti, nego da se taj čovjek smiri, zadovolji.

Molim, da kod presuđivanja stvari imate u vidu, kako je ono doba postojalo fizičko, geografsko, organizatorno rasulo; postojali su konflikti motiva, nije se moglo uvijek gledati na principijelnost, trebalo je rješavati konkretnosti, živilo se

i radilo i odlučivalo od časa do časa, postojali su najteži konflikti vrednota. Sada je lakše prigovarati, ali onda je bilo teško snalaziti se. Svaki čovjek, koji je tada htio da se učini nešto dobra, morao je činiti i nešto zlo.

Vojni vikarijat: Činjenica je, da je nadbiskup Stepinac preuzeo vojno vikarijatstvo mjesec dana nakon što su bili vikarima po Paveliću imenovani pop Stipe Vučetić i Vilim Cecelja. Nadbiskup u tome nije mogao ništa promijeniti, oni su zapravo izvršavali tu službu. Baš u tome području bilo je najviše kaosa, nadbiskup nije imao tu ingerencije. Nije on znao za pojedinosti, a kad je što saznao, strogo je uredovao: slučaj Brekalo, i još neki drugi. Ne može se govoriti o efektivnom učinu s nadbiskupove strane, jer je ingerenciju nad vojnim svećenicima vršilo ministarstvo vojske. Ja nisam mogao ustanoviti, koji od onih svećenika, kojima optužba inkriminira stanovite prekršaje, su bili pravi vojni svećenici.

Ne zaboravite, gospodo suci, da je nadbiskup Stepinac pomagao u ono vrijeme i spasio na smrt osuđene oficire. Neću ovdje govoriti o pojedinim njegovim dobrim djelima, nego molim da imate u vidu sve ono što sam rekao i da na temelju svega donesete presudu.

Nakon obrane

Poslije podne istog dana, nakon obrane i preslušavanja ostalih optuženika, javni tužilac izrekao je bučan govor, u kojem je nastojao opovrći sve dokaze nadbiskupovih branitelja. Puna dva sata je javni tužitelj uzrujano vikao protiv branitelja.

Nadbiskup je, iako ponižavan i uvredama obasipan, ostao miran u svom šutljivom dostojanstvu.

Osuda nadbiskupa Stepinca

Na 11. listopada 1946. izrečena je osuda nadbiskupa, koja bijaše napisana na pet stranica, a zbog »krivnje protiv naroda i države«. Sud ga zato osuđuje:

na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od

Stepinac sluša svoju optužbu

16 godina, te na gubitak političkih i građanskih prava u trajanju od pet godina.

U kaznu mu se uračunalo vrijeme provedeno u istražnom zatvoru od 18. rujna do 11. listopada.

Za vrijeme čitanja presude, nadbiskup se držao dostojanstveno. Saslušavši osudu, nije kazao ni riječi, nego je šuteći primio nepravednu osudu. Nakon toga odveden je u ćeliju... Došla mu je u posjet njegova majka Barbara, Mons. J. P. Hurley, koji mu je s poštovanjem poljubio ruku, iako je nadbiskup nastojao, da to ne čini. Kasnije ga je dvaput posjetio u Lepoglavi. Da je smio, posjećivao bi ga svakog mjeseca. Zavolio je naš narod i svećenstvo, kojem je mnogo dobra učinio.

Reagiranje iz svega svijeta

L'Osservatore romano od 12. listopada 1946. opširnim člankom osuđuje nepravedni postupak i osudu nevinog nadbiskupa.

Hrvatski kipar Meštrović u svojim zapiscima zabilježio je važan razgovor, što ga je imao s Milovanom Đilasom, jednim od jugoslavenskih komunističkih stupova, u ono vrijeme prvome iza Tita. Taj razgovor osvjetljuje pravu pozadinu jezovitog procesa. Meštrović je stavio Đilasu pitanje:

– Što vi mislite o Stepincu i osudi, koja je protiv njega izrečena?

– Da vam pošteno kažem istinu – odgovorio je Đilas ja mislim i nisam sâm u tom uvjerenju, da je Stepinac čovjek neporočan, postojan karakter, koji se ne da slomiti. On je bio osuđen nevin, ali često biva u povijesti, da pravednici budu osuđeni u cilju postignuća nekih političkih ciljeva.

– Da li je sukob – nastavi pitati Meštrović – s osjećajima i voljom Hrvatskog Naroda i s Katoličkom Crkvom bio takav politički zahtjev?

– Mi – odgovori Đilas – nemamo ništa protiv njegova hrvatskog nacionalizma, ali mi ne možemo podnositi njegove privrženosti rimskom papi. Mi uklanjamo sve, što nam je na putu. Svrha posvećuje sredstva.

U istom smislu se bio izjasnio još jedan komunistički

prvak o nadbiskupu Stepincu pred Meštrovićem, kad je rekao:

– To je čovjek velikog karaktera, bez prigovora, stalan u svojim uvjerenjima. Da je on popustio samo u jednoj stvari, on bi bio sutradan oslobođen. I nas bi poštedio od mnogih neugodnosti. Njegov nam hrvatski nacionalizam nije mnogo smetao. Da je samo proglasio Hrvatsku Crkvu odcijepljenu od Rima, mi bismo ga do oblaka uzdigli!

Vijest, da je Stepinac kao »ratni zločinac« osuđen na 16 godina robije, munjevitom brzinom se širila ne samo u hrvatskom Narodu nego po svemu svijetu. Samo dva dana nakon osude, Louis Breier, predsjednik udruženja američkih Židova, dao je prigodom svoje konferencije u Bronx-u slijedeću izjavu:

»Ovaj veliki čovjek Crkve bio je osuđen kao suradnik nacizma. Mi Židovi prosvjedujemo protiv takve klevete. Poznavajući dobro njegovu prošlost, možemo reći, da je od godine 1934. i slijedećih godina bio uvijek vjeran prijatelj Židova i nije toga skrivao ni u vrijeme okrutnih progonstava pod režimom Hitlerovim i njegovih pristalica. Bio je on jedan od onih rijetkih ljudi u Evropi, koji su ustali protiv nacističke tiranije i u onom času, kad je to bilo najopasnije. Taj čovjek, koji je sada žrtva škandalozne osude, neprestano je za vrijeme nacističkog režima otvoreno i neustrašivo govorio protiv nacističkih zakona, njegovo protivljenje nacističkoj tiraniji nije nikad prestalo niti se umanjilo. On je otvoreno podigao glas protiv nametanja žute zvijezde, ističući da je to povreda ljudskog dostojanstva. I njemu treba zahvaliti što je taj način ugušen. Uz Papu Pija XII. nadbiskup Stepinac bio je najveći branitelj progonjenih Židova u Evropi!«

Još istog dana, kad je nadbiskup bio osuđen, londonski nadbiskup kardinal Griffin izjavio je slijedeće: »Ova je osuda velika nepravda i zločin protiv velikog rodoljuba, koji se pokazao velikodušnim prema svima bijednima bez razlike na rasu i vjeru«.

---

10. Milovan Đilas, *Tito, mon ami, mon ennemi, biographie critique*, Fayared.1980.

Sa svih strana svijeta stizali su u Rim Papi prosvjedi protiv takvog suđenja i izjave solidarnosti sa progonjenim katolicima u Hrvatskoj. Newyorški kardinal Spellman je izjavio, da je nadbiskup Stepinac jedna između ostalih žrtava, koje se odupiru sili, koja hoće uništiti osobu i slobodu.

Bostonski nadbiskup kardinal O'Connell istakao je, da katolički svijet neće zbog ove presude postati malodušan. Kad katolici budu čitali, da nadbiskup Stepinac mora čamiti u logoru 16 godina, da je osuđen na prisilni rad, sjetit će se Sv. Petra i Pavla.

U Limi su svi zastupnici parlamenta, osim trojice komunista, glasovali, da se protiv takvog postupka uloži odlučan prosvjed.

Torontski nadbiskup kardinal Mc Guigan osuđuje zagrebačko suđenje kao »najgoru pogrdu pravednosti!

Slijede prosvjedi i mnogih drugih kardinala kao što su: Rodriguez u Santiago-u, Capello u Buenos Aires-u, Guevara u Limi, Gilroy u Sydney-u, Schuster u Milanu, Tappouni u Bejrutu, Stritch u Chicagu, Play Deneil u Toledu, Agagianian u Rimu.

Na Papu u Rimu stizali su prosvjedi i iz zemalja kao što su: Japan, San Salvador, Rio de Janeiro, Filadelfia, Baltimore, Cincinati, Omaha, Santa Fe, Equador, Guatemala, Argentina, Uruguay, Haiti, Švicarska, Španjolska, Sirija, Libanon, Egipat, Italija. S katolicima se slažu u protestu i inovjerci, kao u Iraku.

Sveta Stolica je 14. listopada godine 1946. izdala ispravu, u kojoj proglasuje, da su prema crkvenom zakonu potpali u izopćenje pridržano Sv. Stolici svi oni, koji su nadbiskupa stavili pred laički sud, koji su ga izravno ili neizravno sprječavali u vršenju njegove crkvene jurisdikcije i nanijeli mu nasilje.

Svjetsko reagiranje protiv nepravednog suđenja bilo je tako općenito, da je režim pomišljao čak i na to, da nadbiskupa oslobodi. U tu je svrhu predsjednik vlade Hrvatske Republike Dr. Vladimir Bakarić u ožujku 1947. službeno posjetio nadbiskupa Stepinca u Lepoglavi. Dok su mu prije govorili »Stepinac«, ovaj put ga je Bakarić oslovio sa: »Preuzvišeni«.

Dr. Bakarić je predložio nadbiskupu utok na Tita, već unaprijed sastavljen, kojim se od Tita moli pomilovanje. Usrdno ga je molio, da bi ga potpisao, uvjeravajući ga, da će biti odmah oslobođen i izručen Amerikancima, dat će mu slobodan izlaz u inozemstvo.

Tom zgodom opet se očitovao nadbiskupov kremeniti i dosljedni značaj. On je to najodlučnije odbio. Istakao je, da pošalju Titu njegovu odlučnu izjavu, da on traži reviziju procesa, ne pred komunističkim, nego pred neovisnim sudištem. Osim toga izjavio je, da je jednako spreman dati račun o svom djelovanju i pojedinim činima Hrvatskom Narodu javno, na najvećem zagrebačkom trgu. Svoju biskupiju i svoj narod neće nikako napustiti.

---

11. Mr. Vinko Nikolić, *Stepinac mu je ime*, Knjižnica H. revije, München--Barcelona 1978, sv. I, str. 234-235.

Deveto poglavlje

STEPINAC U ZATVORU I ZATOČENJU

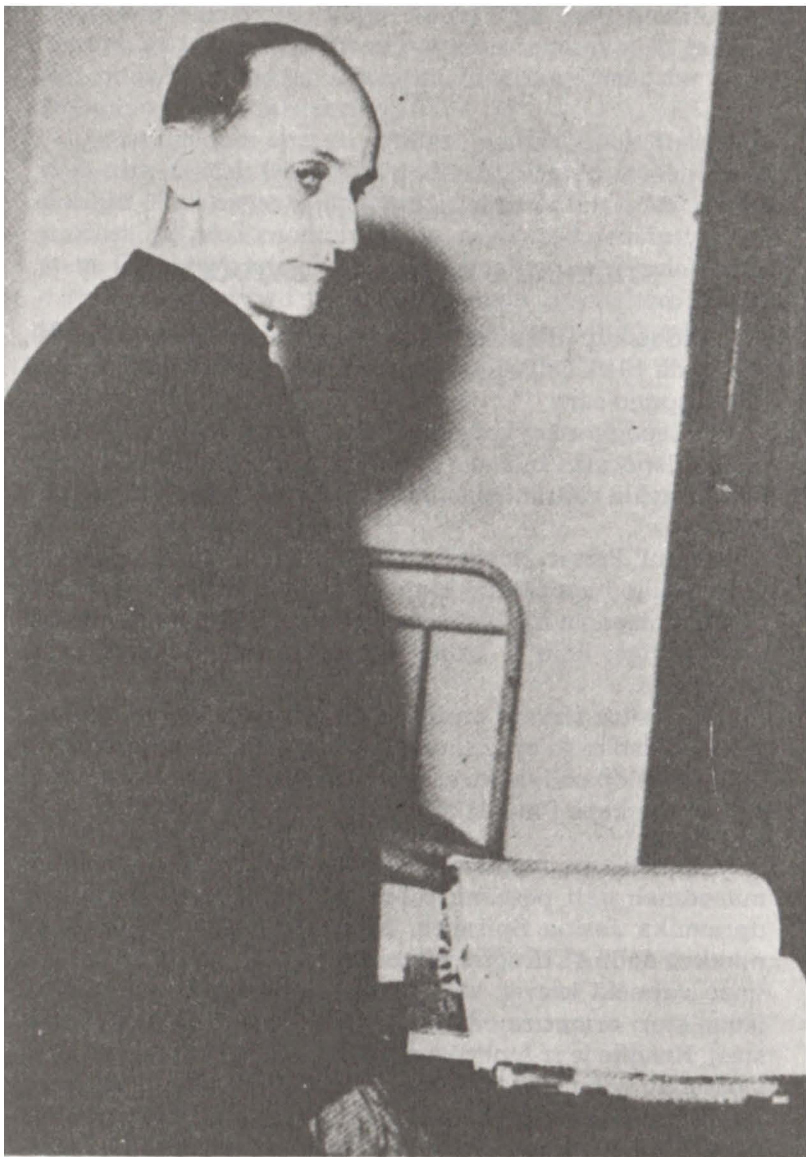
Nadbiskup Stepinac prebačen je u Lepoglavu na 19. listopada 1946. Odveden je u određenu ćeliju, gdje će morati biti potpuno sam.

U Lepoglavskoj kaznionici ima stotine političkih zatvorenika. Ispočetka bili su u ovećoj prostoriji u glavnoj zgradi, koja se zvala »karantena«. Nije bilo kreveta, pod bijaše pun vlage.

John I. Pintar, Hrvat, američki državljanin, koji je u isto vrijeme kao i nadbiskup bio u kaznionici, ono što je opažao na utamničenom nadbiskupu, opisao je u jednom poglavlju svoje knjige, koju je izdao u Americi nakon povratka iz Lepoglave.

Na tisuće Hrvata crpilo je snagu, gledajući u Stepinca posebno kad bi ga opazili na službenoj šetnji u dvorištu. Kad bi logoraši opazili, kako se nadbiskup o podne moli, i oni bi svi skinuli kape i molili bi se.

Nadbiskupa nisu stavljali u tzv. »karantenu«, nego su mu odmah dali posebnu sobu, ali pod strogim nadzorom upravnika Josipa Špiranca. Nadbiskup nije mogao imati nikakva dodira s drugim zatvorenicima. U sobi je nadbiskup imao vojnički krevet, stol, stolicu, dvije police za knjige i jedan stari ormar za odijelo. U početku je imao mali pisaći stroj. Kasnije je iz Amerike dobio novi. Dadoše mu u tamnici i posebnu sobu kao kapelicu, u kojoj je mogao prikazivati Sv. Misu. U istom hodniku u jednoj sobi bili su koprivnički župnik Mons. Stjepan Pavunić, a od 8. studenog 1946. zagrebački kanonik Nikola Borić. U jednoj sobi bio je jedan mladi američki vojnik, a u drugoj neki Englez.

Stepinac u svojoj ćeliji u Lepoglavi

Kad je Stepinac stigao u Lepoglavu, počeo je učiti engleski jezik, ali jednog dana oduzeše mu engleske knjige.

Hranu je dobivao iz mjesnog župskog ureda. Uprava je nastojala pokazivati neku pažnju prema nadbiskupu. Ali neki stražari bili su teški. Neki Josip Petrović, navodno iz Zagorja, zadavao je nadbiskupu mnogo muke, vrijeđajući ga prostačkim riječima i neodgovornim postupkom. Kad bi nadbiskup dobio paket, sve bi taj Petrović isprevrtao, izburljao, da se nije moglo trošiti. Nadbiskup je sve strpljivo podnosio i šutio.

U travnju 1948. taj stražar je bio uklonjen, a na njegovo mjesto došao je drugi, koji bijaše posve drukčiji.

Nadbiskup je u kaznionici imao određeno vrijeme za molitvu i za Sv. Misu. Nakon Mise bi molio i čitao Sv. Pismo. Inače je mnogo čitao i pisao propovijedi, prevodio. Pri čitanju pravio bi bilješke, ispisivao prikladne primjere.

Nadbiskup je odbio, da mu drugi metu i ribaju sobu. To je sam činio i soba mu bijaše uvijek uredna. Iskusio je u vojsci i u Germanikumu taj posao.

O zbivanju u svijetu nije mogao ništa doznati. Nije posjećivao priredbe, koje su se davale u zatvoru. Nadbiskup je i na šetnji molio. Vidjela mu se krunica u rukama.

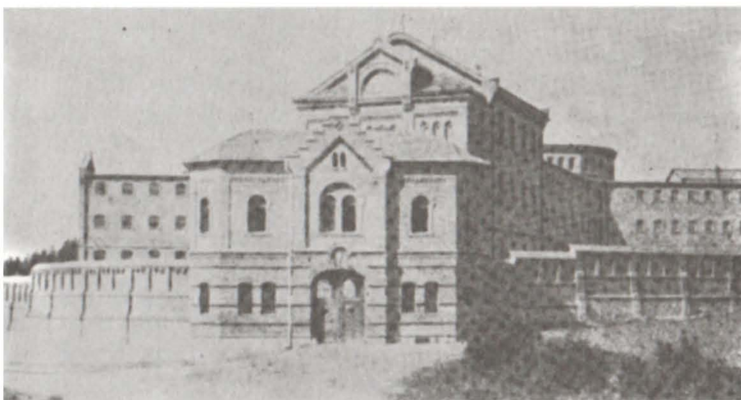
Posjećivale su ga, između ostalih, majka i sestra mu Štefanija. Kad je majka umrla, na 19. prosinca primio je tu vijest, pa je 20. prosinca zabilježio: »Počeo Misu gregorijansku (tj. kroz 30 neprekidnih dana uzastopce bez prekida) za svoju majku«.

Triput ga je u Lepoglavi posjetio ravnatelj apostolske nuncijature u Beogradu Mons. Hurley. Dolazili su i po koji hrvatski biskup i po koji svećenik. Bio je kod njega 16. siječnja 1947. Mons. Dr. Franjo Salis, koji je upravljao nadbiskupijom. Svi su takvi posjeti bili dosta rijetki i pod velikim nadzorom. Dolazili su i stranci.

Jednom je rekao svojoj sestri Štefaniji, da dobro upamti slijedeće: ako bi on umro u Lepoglavi, da ne traže njegova tijela, da ga negdje drugdje sahrane, jer želi biti sahranjen gdje i drugi zatvorenici.

Lepoglava

Nova zgrada kaznionice u Lepoglavi

Stepinac seli iz Lepoglave

Zatočeništvo u Krašiću

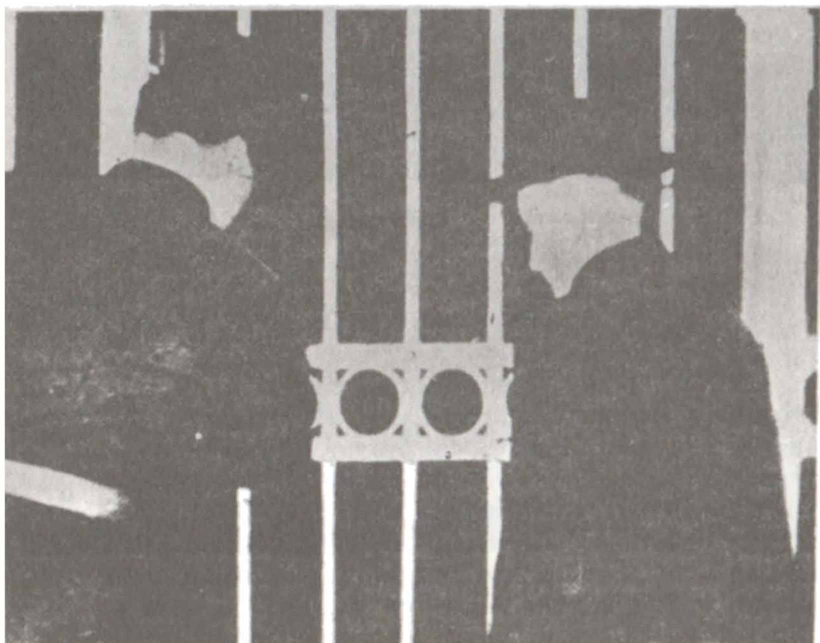
Na 5. prosinca 1951. ministar unutrašnjih poslova Narodne republike Hrvatske, I. Krajačić izdade rješenje, da se Stepinac »pusti na uslovni otpust«, koji traje do isteka vremena, za koje je izrečena kazna, i određuje se, da je dužan boraviti u Krašiću. Istog dana jedan od uprave lepoglavske kaznionice reče nadbiskupu: Odlučili smo, da idete u rodno mjesto, u Krašić. Izlazeći iz tamnice, novinari su nastojali, da bar nešto rekne tom prigodom, ali on nije htio ništa govoriti, bojeći se, da bi njegove riječi mogle biti iskrivljene.

Proveo je pet godina u Lepoglavi i ostao vjeran svojim čvrstim stavovima.

Čim je stigao u Krašić, otvorio je kovčege. Izvadio je što je pisao u Lepoglavi. Bilo je 12 svezaka prevedenih životopisa svetaca za cijelu godinu. Osamdeset i četiri propovijedi: O Gospi, o Sv. Josipu, o Imenu Isusovu, o Srcu Isusovu prema zazivima u Litanijama, te propovijedi za sve nedjelje i blagdane u godini. Izvadio je i veliki svezak primjera za propovijedi, koje je povadio iz knjiga, što ih je čitao u Lepoglavi.

Kad je slijedećeg jutra župnik otpratio nadbiskupa u crkvu, za vrijeme župnikove Mise, nadbiskup je cijelo vrijeme klečao pred oltarom. Videći ga, vjernici su plakali od uzbuđenja. Nakon župnikove Mise slijedi nadbiskupova Misa, na kojoj ostadoše svi vjernici, a bio je sv. Nikola, božićni blagdan.

Dolaze novinari iz Amerike, Engleske, Francuske. Nije htio upuštati se u duge razgovore. Rekao im je, da neće iz svoje Domovine nikud!

Odlazak iz Lepoglave u Krašić

Već se svuda saznalo, da je nadbiskup u Krašiću. Iz Zagreba dolazi njegov tajnik, ali se brzo vratio, da bi izvijestio svoje predpostavljene o stanju u Krašiću.

U Krašiću je imao svoj dnevni red. Ustajao je vrlo rano. Već u 3 sata, a najkasnije u 3 i po sata. Brzo bi se spremio i do 6 i po sati imao je svoj molitveni program. U obične dane imao je Misu u 6 i po sati, odmah nakon župnika... Dnevni posao završio bi tako, da u 9 sati može na počinak. Cijeli dan studira i moli. Često bi ga župnik nalazio kako kleči i moli. Pomagao je župniku u crkvi. Rado je propovijedao. Preporučivao je molenje krunice. Rado je obavljao križni put. Nakon Mise ostajao bi dugo, zahvaljujući se Bogu. Prikazivao bi Sv.

Dolazak u Krašić

Mise za vjernike svoje nadbiskupije, kako traže propisi. To je činio i u Lepoglavi, a Mons. Salisu je poručio, da on to ne treba činiti. I na druge nakane prikazivao je sv. Mise, a nikad nije htio primati honorara, jer je zauzet raznim nakanama. Nekima bi prihvatio molbu, da na njihovu nakanu prikaže sv. Misu, ali honorara ne bi primao.

Sa župnikom bi rado razgovarao o crkvenim pitanjima, o Božjim stvarima. Stalno bijaše povezan s Bogom, uronjen u molitvu. Posebno je molio, da mu Bog dade ustrajnost. Mnogo je molio za Hrvatski Narod. Uvijek je molio vrlo sabrano. Mrtvio se uz molitvu. U korizmi se posve uzdržavao od mesa i nije doručkovao. Kad mu je liječnik savjetovao, da pazi na zdravlje, poslušao je.

Od blagdana Bezgr. Začeća godine 1951. preuzeo je nadbiskup nedjeljom i blagdanom podnevnu župsku Misu, pod kojom je redovito propovijedao o istinama vjere i o moralnoj nauci. Zanosno je govorio o Majci Božjoj. Vjernici su ga rado slušali. Rado je ispovijedao, dok je god mogao. Nekad bi znao ispovijedati i po više sati na dan.

Ni bolest ni besane noći nisu ga priječile da sjedne u ispovjedaonicu i služi dušama.

Na blagdan Sv. Josipa 1959. ispovijedao je 3 i po sata. Rado je i vjenčavao mladence i propovijedao kod vjenčanja. Uvijek je sastavljao i pisao propovijedi. Rado je čitao knjige od američkog biskupa Sheena.

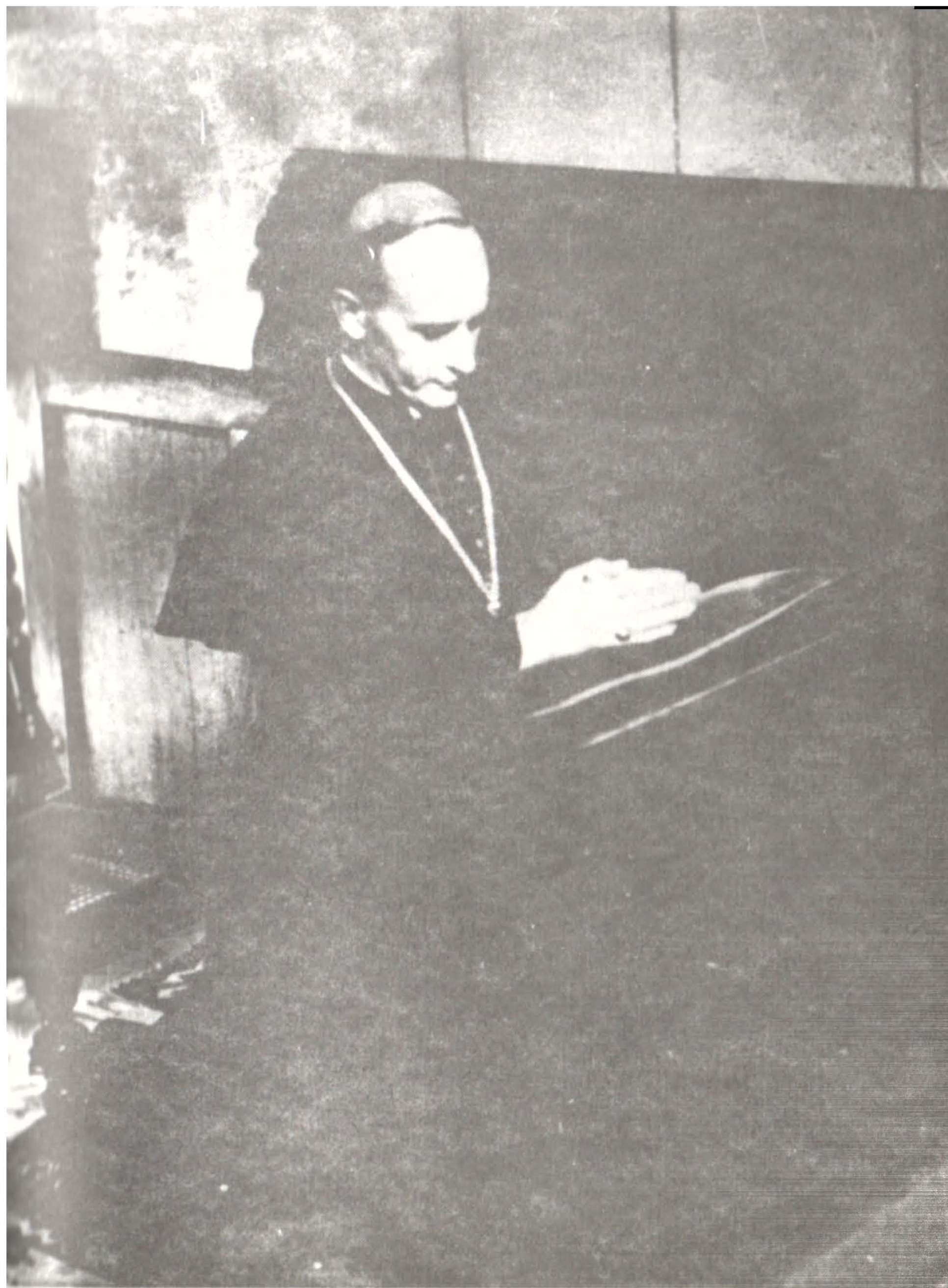
Jednom je rekao: »Više vrijedi jedna stranica Sv. Pisma nego svi romani svijeta!«

Na molbu župnika, da sluša pomalo vijesti na Radio, prihvatio je, ali nije prihvatio, da mu donese i televizor, govoreći: »Imam Isusa u tabernakulu!«

Rado bi šetao. Volio je prirodu. Samo nije mogao kamo bi želio, jer je milicija pratila svaki njegov korak.

Pokušaji kidanja veze s Papom

Krajem godine 1949. prigodom prijema tzv. »narodnih svećenika« Tito je ponovio, što je još godine 1945. govorio predstavnicima katoličkog svećenstva u Zagrebu: »Zašto se ne biste odijelili od Rima, kao što smo se mi odijelili od Moskve?« Vlada je pomagala svećenike udruženjaše. Neki su

Nadbiskup u molitvi

svećenici obećali pristup u svećeničko udruženje, ako budu pušteni. Tako je počelo u Sloveniji, pa u Bosni i Hercegovini, te u Hrvatskoj i Dalmaciji. Ćirilometodsko udruženje svećenika pokazalo se kao štetna organizacija, koju Crkva nije odobrila. Razdvaja svećenike. Silvio Oddi, voditelj poslova u beogradskoj apostolskoj nuncijaturi bio je protiv takvih udruženja. Ta udruženja potkopavaju Katoličku Crkvu. Nadbiskup je upozoravao svećenike, da ne pristupaju u to udruženje.

Hrvatski biskupi posebno su opominjali svoje svećenike, da se čuvaju na visini. Non licet, Non expedit, Crkva je isticala, da se svećenici paze bilo kakvog udruženja, koje Papa nije dopustio. Pritisci vlasti bili su stalno na tapetu. Koji svećenici nisu htjeli pristupiti u udruženje, bili su zastrašivani. Morali su plaćati velike poreze. Nadbiskup ih je hrabrio da ustraju.

Nadbiskup je pisao mnogim svećenicima i drugim osobama. Sve je hrabrio, sve je tješio, sve je duhovno pomagao.

Bila je velika utjeha za nadbiskupa, kad je ustanovio, da je velika većina svećenika povezana s njim i da je neustrašiva, radeći za Crkvu. Svoja pisma nadbiskup nije slao poštom. Samo je jednom to učinio, pa je pismo objavljeno u štampi. Slao je pisma privatnim putem.

Mons. Stepinac imenovan kardinalom

Na 3. rujna 1946. papa Pijo XII. primio je u posebnu audijenciju talijanske i hrvatske studente. Videći hrvatske studente, Papa im reče:

»Naša siromašna Hrvatska!« – »Da, Sveti Oče, odgovoriše studenti, mnogo trpimo u našoj Domovini i u inozemstvu«. – Sve nam je poznato, reče Papa, ali Vi ste sretni što u Zagrebu ima jedan hrabar i neustrašiv biskup. To je pravi apostol. Poznamo ga dobro... Vrlo je pobožan i vjeran...«

Nekoliko godina kasnije, nekoliko Hrvata dođe opet u audijenciju k Papi. Jedan od njih reče u svojoj naivnosti Papi: »Sveti Oče, kad će naš nadbiskup postati kardinal!« S ugodnim pogledom i smiješkom Pijo XII. reče: »Vi nemate kardinala, ali imate sveca!«

Sve ove riječi pokazuju, koliko je Pijo XII. cijenio Mons. Stepinca. Proglasit će ga kardinalom u slijedećem Konzistoriju.

Na 29. studenog 1952. jedan novinar brazilske novine »O Cruzeiro«, L. Garneiro čuje iz usta nuncija Oddi-a u Beogradu a zatim na radio sluša, da je Mons. Stepinac postao kardinal. Žuri u Zagreb da bi prvi bio na mjestu. Na kolodvoru u Zagrebu ne znajući ni riječi hrvatski, uskoči u jedan auto-taxi, govoreći: »Stepinac«. Šofer ga veselo pogleda i reče: Dobro! – i uputi se u Krašić.

Čuvši novost, nadbiskup reče novinaru jednostavno: »Činit ću svoju dužnost kao i prije. Moje se stanje nije izmijenilo. Bijaše nedjelja. Kardinal je prikazivao Sv. Misu podnevnicu. Brzojavi i čestitke dolaze sa svih strana. Nadbiskup znade da ne može u Rim. Bio je nesiguran, da bi se mogao vratiti natrag. Njegovo je mjesto u Hrvatskoj i tu ostaje.

Novinar lista Associated Press, koji je dolazio k nadbiskupu u Lepoglavu, dođe ovom zgodom i u Krašić i upita novog kardinala:

»Mislite li, da bi između Crkve i države mogla biti suradnja, kad se znade, da vlada nastoji udaljiti mladež od Crkve!«

Kardinal reče: »To je teško pitanje, stalna borba i uvijek prikrivena. Recite svima da u toj borbi pobijedit će duh, a ne materija. Nikad u povijesti čovječanstva materijalizam se nije mogao definitivno održati. Država bazirana na materijalističkim principima ne može trajati«.

U jugoslavenskoj štampi, naprotiv, množe se napadaji pod svim oblicima, klevetnički članci i karikature protiv Pape, protiv kardinala Stepinca... Organiziraju se manifestacije i mitinzi u istom smislu.

Na 17. prosinca iste godine Mons. Stepinac saznaje, da je jugoslavenska vlada prekinula diplomatske veze sa Svetom Stolicom.

Više nego prije, milicija zabranjuje vjernicima, da dolaze u Krašić. Od 26. prosinca 1952. svi, koji su pokušali otići u Krašić, bili su vraćeni. Ustanovivši, da k njemu nitko ne može u posjet, reče: »Bio sam potpuno sam u Lepoglavi, pa mogu biti sam i ovdje!«

Na 8. siječnja 1953. jedna delegacija biskupa bijaše pozvana u Beograd u audijenciju kod Tita. Biskupi ističu potrebu bitnih prava za katolike: slobodu štampe, katekizam u školama, vraćanje crkvenih dobara, koja su konfiscirana, ali sve bijaše odbijeno.

U tajnom konzistoriju, koji je Pijo XII. održao 12. siječnja 1953., imenovao je 24 nova kardinala, među kojima bijaše i zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac. U svom govoru, vidljivo ganut, rekao je Papa i slijedeće riječi:

»Premda se radujemo, časna braćo, što vas vidimo ovdje pred nama, mislimo sa žalošću na našega časnog brata, zagrebačkog nadbiskupa, komu zbog okolnosti, u kojima se nalazi, nije bilo dano, da dođe u Rim k zajedničkom ocu i da se slobodno vrati. Iako je odsutan, mi ga očinskom ljubavlju grlimo i živo želimo, da bi cio svijet znao, da smo ga počastili dostojanstvom rimskog grimiza, ali ni iz jednog drugog razloga, nego svjedočimo njegovu narodu našu dobrohotnost, da na osobit način pohvalimo i utješimo naše drage sinove i kćeri, koji u tim teškim vremenima ispovijedaju odlučno svoju katoličku vjeru.

Nipošto se ne podudara s istinom, da smo ubrajanjem ovoga prelata u sv. kolegij htjeli izazivati i vrijeđati jugoslavensku vladu. Niti je ovaj izbor odgovor na prežestoke riječi, kojima nas i Sv. Stolicu ocrnjuju. Prežestoke riječi, opetujemo, koje opraštamo i hoćemo zaboraviti.

Naša savjest nije mogla odobriti, da priznamo i odobrimo razloge, koji se u optužbi zagrebačkog nadbiskupa navode. A nismo mogli razočarati ni nadu i očekivanje katolika cijelog svijeta kao i dobrog broja nekatolika, koji su s velikim zadovoljstvom primili vijest, da je pastir, koji je uzor apostolske gorljivosti i kršćanske jakosti, podignut na dostojanstvo rimskog grimiza.

Uz sve to, što je kardinalat posve crkveno dostojanstvo, ipak državni poglavari i njihovi narodi običavaju očitovati najveću radost, kad je tko od njihovih sugrađana pozvan da bude član sv. Zbora.«

Sa svih strana stizale su čestitke novom kardinalu. Dolazili su i strani novinari s mnogim pitanjima, a kardinal

nije davao izjave za novine. Nešto je rekao samo povjerljivo, ali ne za novine.

Diploma o imenovanju nadbiskupa Stepinca stigla je iz Vatikana 5. ožujka. Potpisao ju je kardinal Eugen Tisserant. Zamotana u dvostruki omot svilom. Na sredini je omot bio razderan, da je i sama diploma bila za tri cm oštećena.

Nakon kardinalata, povećao se val bijesa protiv kardinala Stepinca. Pogrdne pjesme, uvrijedljivi izrazi svuda...

Udba zabranjuje dolazak i u crkvu, ali narod se drži junački i uz teškoće odlazi na Misu. Moli za kardinala.

Dvojici njemačkih seminaraca, kojima je uspjelo stići u Krašić, na oproštaju reče kardinal pun vedra pouzdanja u Boga: »Prikazat ću jednu Sv. Misu za njemačku mladež. Kad se vratite, recite svojim kolegama, da je pred njima velika budućnost: narodi su dozreli za Krista. Sve ste doživjeli. Liberalizam, nacionalizam, fašizam, komunizam i socijalizam! Svi su ostali bez uspjeha. Samo Krist može još pomoći. Dolazi novo doba!«

Kardinal je sve više pobolijevao. Dolazili su liječnici ne samo domaći, nego i iz inozemstva s potrebnim lijekovima. Željeli su mu pomoći.

U svim svojim teškoćama, kardinal je radio i u crkvi što je god mogao. Volio je djecu i siromahe. Što je god mogao, darivao bi im. Nije volio velike pohvale. Bio je skroman i ponizan.

U Krašiću je doživio 25. godišnjicu svećeništva i 25. godišnjicu biskupstva. Otklanjao je sve svečanosti. Ali jednog dana stiže iz Rima brzojav slijedećeg sadržaja:

»Uzoritom kardinalu Alojziju Stepincu – Krašić, Grad Vatikan. Dok slaviš, dragi sine, 25. godišnjicu svog svećeništva punu zasluga, hvalimo tvoju očeličenu krepost u borbi, od Boga molimo utjehu, očinskim srcem čestitamo, drage volje ti podjeljujemo apostolski blagoslov! – Pijo Papa XII.«

Za 25. godišnjicu biskupskog ređenja, 24. lipnja 1959. razveselilo ga je pismo Sv. Oca Pape, koje u cijelosti donosimo:

»Našem ljubljenom sinu Alojziju Sv. Rimske Crkve kardinalu Stepincu, zagrebačkom nadbiskupu – Ivan Papa XXIII.

Župni stan u Krašiću

Naš ljubljeni sine, pozdrav i apostolski blagoslov!

Na izmaku 25. godine, otkako si bio posvećen za biskupa, spremnije i pažljivije nego obično mislimo na Tebe. Ljubav nam ne dopušta, da bi Ti ovom lijepom prigodom uzmanjkala utjeha naših čestitki i želja.

Činimo to tim radije, jer visoko cijenimo ono, što ide na pohvalu Tvoje duše: Tvoju bogoljubnost, svijest budnog katoličkog osjećaja, čeličnu postojanost nesavladive volje.

Tek što je isteklo trogodište, otkako si postao biskupom, da budeš u pastoralnom radu na pomoć nadbiskupu s pravom nasljedstva, zasjeo si na istu katedru kao pastir. Nadu, koju su u Te i najbolji stavljali, Ti si ispunio. Tvoju revnost napose dokazuje umnožen broj župa, unapređenje Katoličke Akcije, brižna ljubav prema siromasima i bijednima kao i svim patnicima, odvažna i ustrajna obrana katoličke nauke.

Uslijed bolnih okolnosti bio si, nažalost, prisiljen napustiti svoje revno djelovanje, i boraviš u samoći odijeljen od kršćanskog naroda, koji je Tvojoj ljubavi i upravi povjeren. Budi hrabar: ne trpiš zbog krivnje, već zbog kreposti. U

Kardinal pred župskim stanom

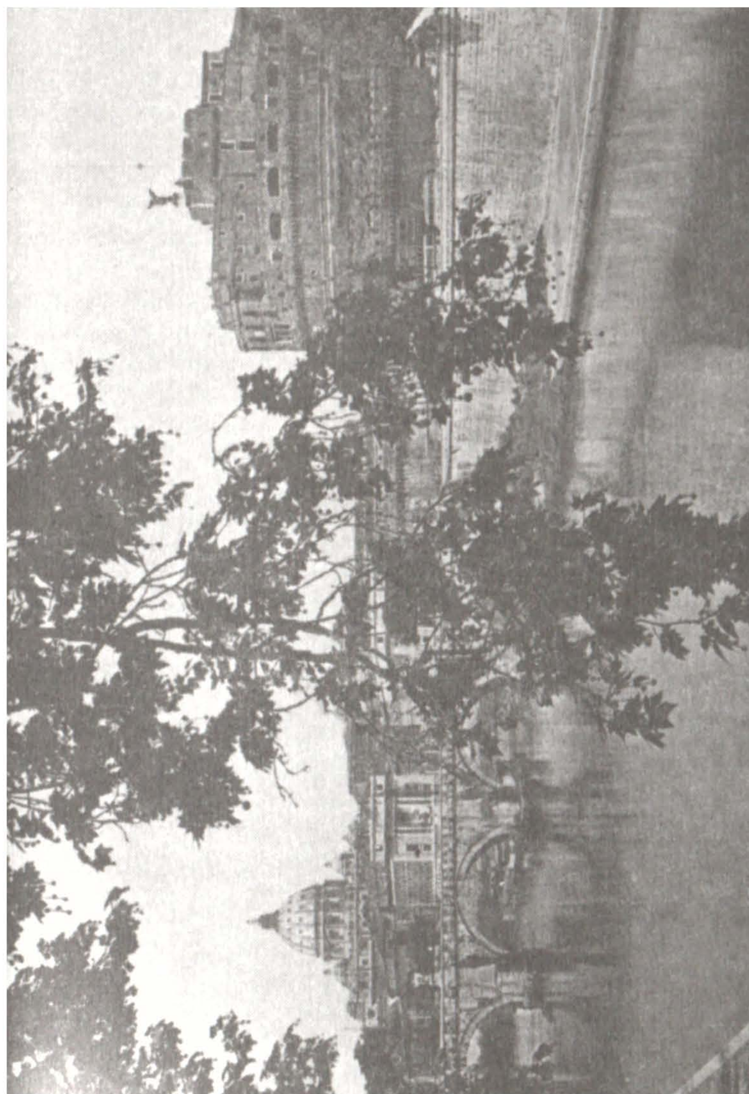
žalosti nastoj trpjeti s radošću, jer je bolje nepravdu podnositi nego li nanositi. Da Tvoje zasluge, koje si u radu i trpljenju stekao, budu svima poznate, naš predšasnik svete uspomene Pijo XII. htio Te je uresiti odličjem rimskog grimiza.

Budući da nam se pružila ova lijepa prigoda, očinskim srcem molimo Svevišnjega i vječnoga Boga, koji zlo pripušta, da iz njega izvuče veće dobro, da bi Te darežljivošću svog milosrđa obradovao nadom i plodom u obilnu žetvu onoga, što siješ u zajednici s Kristovim križem. Neka Te usred muka i tegoba, koje trpiš, a koje su izvor svih radosti, krijepi misao na velike zasluge za Crkvu.

Kao zalog nebeske pomoći, srcem punim ljubavi podjeljujemo Tebi, ljubljeni sine naš, nadbiskupu koadjutoru, Tvojim pomoćnim biskupima kao i kleru zagrebačke nadbiskupije i vjernicima apostolski blagoslov.

Dano kod Sv. Petra, dne 14. lipnja godine 1959., a prve našega pontifikata – Ivan XXIII.«

Deseto poglavlje

U SUTONU ŽIVOTA

Narušeno zdravlje

Kardinal Stepinac, prema iskazu njegova osobnog liječnika Dra Branislava Bogičevića, izdanom 22. svibnja 1958. kao dijete nije nikad bolovao. U vrijeme školovanja imao je više puta tek jaču prehladu. Kao vojnik godine 1918. imao je tešku gripu. Kao student nije nikad bio bolestan.

Kao mladog svećenika pregledaše ga dva liječnika, da mu mognu izdati liječničko svjedočanstvo, koje bijaše potrebno kod namještenja, te u svjedočanstvu bijaše navedeno da je duševno i tjelesno potpuno zdrav.

Kao nadbiskup koadjutor trpio je duševne muke, jer su neki negodovali zbog njegova imenovanja za nadbiskupa, a trpio je od nekih članova crkvenih, jer se odlučio za Katoličku Akciju bez političkih primjesa.

Morao je kao nadbiskup biti operiran na slijepom crijevu. Kad je stigao iz Lepoglave u Krašić, opazilo se na njemu da bijaše upadno blijed. Njegovo zdravlje bivalo je u Krašiću sve slabije. U listopadu godine 1952. počeo se osjećati slabijim. Na lijevoj nozi nastala je tromboza, pa je morao uzimati penicilin i mirovati. Kad se ustanovilo da se krv u cijeloj lijevoj nozi zgrušala u žili, izvršena je operacija u župskom stanu u Krašiću, u kardinalovoj sobi. Neko vrijeme morao je mirovati, dok rana zacijeli. U veljači godine 1953. uhvatila ga je teška gripa. U drugoj polovici travnja 1953. na kardinalovu licu pojavile su se crveno-ljubičaste mrlje. Nakon stručnog pregleda krvi, ustanovilo se: morbus Vasquez. Kardinal se nije nimalo tužio, iako je bilo ozbiljno stanje. Trebalo je stručno liječenje što prije i što intenzivnije.

I svjetska javnost brzo je saznala za kardinalovu bolest. Kardinalovo zdravlje brzo se pogoršavalo. Od šest milijuna crvenih krvnih zrnaca broj se naglo digao na 8 milijuna i 200 tisuća. To je liječnike zabrinjavalo, jer je kardinal postao teški bolesnik, a specijalisti za tu bolest su u Njemačkoj (Freiburg) i u Sj. Amer. Državama (Los Angeles).

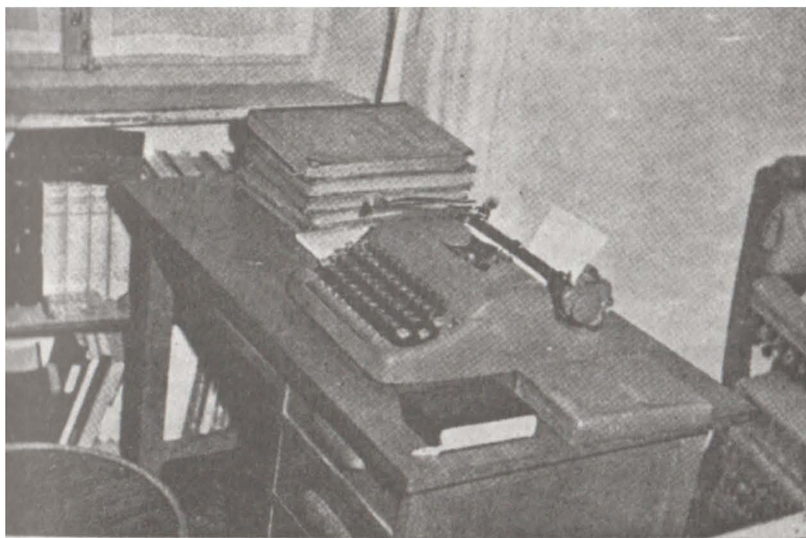
Liječnici su mu predložili liječenje u Švicarskoj, a kardinal na to ne može pristati, osim jamstva, da će se moći vratiti u Domovinu...

Nije pristao, da bilo kud ide iz Domovine. Stigoše američki liječnici u Zagreb 25. srpnja. Na 26. srpnja 1953. u pratnji Dra Bogičevića u Krašić stižu specijalisti iz Amerike Dr. John Lawrence iz Kalifornije i Dr. Ruzich iz Chicaga. Dali su kardinalu donesenu injekciju. Nakon te injekcije se počeo osjećati bolje, pa je počeo opet nedjeljom i blagdanom u crkvi držati Misu podnevnicu i propovijedati. Bolest je nastala prvenstveno duševno-živčanim uzbuđenjima i udarima zbog teških i nemilih događaja, kao što su traženje »nacionalne crkve«, zatim teror milicije, proganjanje svećenika, koji nisu htjeli pristupiti u CM udruženje.

Na 27. veljače 1957. primio je drugi put injekciju radioaktivnog fosfra od Dra Hauptmanna, a poslao ju je iz Amerike Dr. Lawrence. Bio je kardinal svjestan teškog stanja. U mjehuru je osjećao teške boli. Nakon smrti je ustanovljeno da je imao u mokraćnom mjehuru veliki kamen. Osjećao je i bol u desnoj nozi. Strpljivo je sve podnosio. Na 1. ožujka 1958. izjavljuje kardinal: »Nema tu pomoći. Svršetak je blizu... U svibnju 1958. pojavila se tromboza i na desnoj nozi. Reče: Bogu hvala na svemu! Liječnici ustanovljuju naglo slabljenje srca, upalu pluća i u desnoj nozi trombozu. Kad su ga posjetili pomoćni zagrebački biskupi, bodrio ih je, da ustraju u prilikama, u kojima se nalaze. Vjernicima je generalni vikar Dr. Bakšić najavio, da se mole za bolesnog kardinala.

Iz Vatikana je na kardinala stigao brzojav slijedećeg sadržaja:

»Sv. Otac se očinskom Ljubavlju žarko moli, da Ti Bog dade utjehu i pomoć, podjeljuje Ti od srca apostolski blagoslov. Del Acqus, Substitu.«

Kardinalov pisaći stol u Krašiću

Zdravlje mu biva sad bolje, sad gore. Ponekad Prikaže Sv. Misu...

Zabrinutost za nasljednika

U tajnosti je sve radio, dok nije došlo imenovanje Dra Franje Šepera za nasljednika. Na 21. rujna 1954. skupilo se u katedrali oko 3000 svećenika, redovnika, redovnica i vjernika, da prisustvuju konsekraciji novog nadbiskupa – koadjutora, Dra Šepera. Dok je trajala konsekracija, dotle je kardinal tiho molio u crkvi u Krašiću...

Kad bijaše izabran Ivan XXIII. za Papu, kardinal Stepinac mu je velikim pismom čestitao, te ga molio, da blagoslovi Hrvatski Narod, da ne zataji vjeru... Dobio je zahvalnicu od kardinala Tardini-a od povijesne vrijednosti.

Posljednja bitka

Kod duhovnika Ćirila Kosa u bogosloviji u Đakovu pronađena su pisma od kardinala Stepinca i UDBA je sada s

višim vlastima snovala, kako će kardinala pozvati u Osijek u vezi sa suđenjem profesorima iz bogoslovije u Đakovu. Kardinal je mirno primio poziv, te je mirno i odgovorio slijedeće:

»Organu narodne vlasti, koji želi da me presluša prema pozivu okružnog suda u Osijeku NK 10280/59. od 1. prosinca 1959.

Primio sam poziv okružnog suda u Osijeku n.280/59. od 1. prosinca 1959. zbog preslušanja u vezi s predmetom: Kos Ćiril i ostali« po članu 118/1 krivičnog zakona. Imam čast odgovoriti na poziv izjavljujući, da se ne mogu odazvati, jednako kao što se također nisam 1953. godine smatrao obveznim po nikakvu zakonu prihvatiti poziv upućen mi od istoga organa narodne vlasti u svrhu proučavanja sadržaja dopisa poslanog iz Vatikana, a upućenog na mene.

Ovo pišem, da poslije ne uzmognu reći, kako ja stvaram sukobe i prkosim. Razlozi, zbog kojih se ja ovaj put nikako ne mogu odazvati, jesu slijedeći:

1. Po vijestima, koje ja već dulje vrijeme primam, UDBA je otkrila mnoga moja pisma po raznim krajevima zemlje, kao npr.: u Đakovu prilikom premetačine u sjemeništu, gdje je Ćiril Kos bio duhovnik. U tim pismima ja odgovaram svećenicima na njihove pozdrave i čestitke. Ako se pronašlo koje pismo, koje sam ja uputio (a sigurno nije samo jedan primjerak) ja ga ne poričem, jer sam ih pisao kao zakoniti poglavar, bilo kojem svećeniku moje nadbiskupije, ili drugim crkvenim licima ili prijateljima, kako bih ih utješio ili osokolio. Ako zbog ovoga treba umrijeti, ja sam spreman, jer se ne osjećam krivim ni za najmanje zastranjenje, koje bi prouzrokovala ta i slična pisma.

2. Drugi je razlog, zbog kojega ne mogu prihvatiti poziv slijedeći:

11. listopada 1946. bio sam od vrhovnog suda NR Hrvatske osuđen na 16 godina prisilnog rada, najprije u Lepoglavi, a sada u zatočeništvu u Krašiću. Ta je presuda bila pravo ubojstvo jednog nevinog čovjeka, kako je to protumačio čitav kulturni svijet. To su čak izričito priznali neki upravljači FNRJ prilikom sastanka s Meštrovićem u Sjedinjenim Državama. Sve mi je ovo usmeno izjavio isti profesor

Kardinal teško bolestan

Meštrović, kad me je posjetio u mome zatočeništvu u Krašiću. On zna i njihova imena.

Presuda, zbog koje se cijeli svijet sablaznio, dovela je moj tjelesni život, kroz prošlih 13 godina zatvora i zatočenja na rub groba. Naši i strani liječnici poduzeli su sve moguće kako bi produžili moj život, ali moje zdravlje nisu povratili, niti mi ga ikad više mogu povratiti. Do ovog časa izvadili su mi 34 litre krvi i još nije dosta, morali su učiniti kirurške zahvate na obje noge, kako bi me spasili od neminovne smrti prouzrokovane trombozom. Kao posljedica tih operacija, ja sam danas invalid, koji, kad izađe pred kuću, vuče svoje noge oslanjajući se na štap. K tome već pet godina bolujem od prostate, i unatoč svih lijekova, koje veoma često uzimam, rijetko kad ne osjećam nikakvu bol. Ne mislim napominjati moju prikovanost za krevet, koja me pogodila prije dvije godine, kada su mi novinari proricali blisku smrt, ne napominjem ni mnoge druge nedaće, od kojih trpim, kao npr. bronhijalni katar. Već sam godinama bolestan i profesor Šercer je jednom otišao moliti, da mi se dozvoli odlazak na more zbog liječenja, ali je njegova molba bila odbijena.

Moje zdravstveno teško stanje još bolje je poznato krašićkom župniku i redovnicima, koji često provode čitave dane uz moje uzglavlje, pomažući mi. Nisam ovako ni zbog čega, već zbog bolova prisiljen često propustiti Sv. Misu, pa čak i u nedjelje. Svaki dan proboravim mnoge sate na otomanu s uzdignutim natečenim nogama, kako bih olakšao krvotok.

Znam, da će se reći: Zar te naše straže valjda ne vide, kad šećeš po dvorištu, polaziš u crkvu ili razgovaraš s djecom?

Da, ja se svraćam u crkvu, kad mi je god to moguće (ali često ne mogu), kako bih barem na ovaj način izvršio svoju dužnost, da upravim narodu svoju riječ pouke i ohrabrenja i da bih konačno pomagao krašićkom župniku, jer njemu iz okolnih sela ne može doći niti jedan svećenik, da mu pomogne kako je to bio prastari običaj.

Šetam katkad po dvorištu, ili bolje rečeno vučem se oslonjen na svoj štap onako kako mogu, da uhvatim malo zraka i da se malo razgibam, kako su to liječnici odredili.

Rekao sam liječnicima, da mi nije moguće šetati (ima više od jedne godine, da nisam pošao u šetnju), ne zbog toga, jer bi mi to jednostavno bilo zabranjeno, nego zbog držanja stražara, koji me prate u stopu, čim izađem iz kuće ili dvorišta.

3. Već sam 26 godina katolički biskup i nikada nisam izvršio nikakav zločin protiv države kao takve, niti protiv ove sadašnje kao niti protiv one prošle. Nikad nisam držao niti držim za državu nijednu političku stranku, pa bila ona KPJ (Komunistička partija jugoslavenska) LSS (Liga seljačkih stranaka) ili HSS (Hrvatska seljačka stranka) ili ma koja druga.

Ako se borim protiv ideologije komunističke partije, jer sam svjestan njezina grijeha i zabluda, da li se može odatle zaključiti, da se borim protiv države? Ako je zakonita borba, što je već 15 godina komunistička partija vodi ognjem i mačem, protiv Katoličke Crkve, odvraćajući ljude od pohađanja crkve, sprječavajući krštenje djece, onemogućujući vjersku pouku i crkveno vjenčanje, ako je zakonito to, što komunistička partija ruši i ukida katoličke škole i ustanove, tiskare, novine i posjede, kako mi se onda može upisati u grijeh što podižem svoj glas protiv te rabote, kako se onda mogu smatrati ratnim zločincem moji prosvjedi podignuti u obranu katoličke vjere?

Da li sam se možda ogriješio o deklaraciju prava čovjeka izglasanu u Ujedinjenim Narodima ili je možda netko drugi pogazio osnovna prava ljudske osobe? Nakon svih tih krvavih nepravdi i nasilja sad bi me se opet htjelo podvrći dugačkim ispitivanjima, izvući po neku riječ, rečenicu i onda to protumačiti kao priznanje stanovitih čina, zbog kojih se uostalom ja nikad neću moći osjećati krivim. Da li vam je dovoljno priznanje vaših vodećih ljudi, da me se izvuklo pred sud bez ikakva razloga i da je ta osuda značila moju tjelesnu smrt kako sam vam to netom izložio.

Moram nadodati još i to, da se u sadašnjem trenutku nalazim s objema nogama u grobu i da ću uskoro čitavim tijelom biti u grobnoj raki. Budući da sam teško bolestan, ne mogu se odazvati vašem pozivu. Ali, ako biste me prisilili da dođem pred sud, ili ako biste ovamo došli, da me podvrgnete ispitivanju u trenutku, kad se nalazim ispružen na mojoj

patničkoj postelji ili kad se jedva mičem po dvorištu, onda znajte, da ću vam uskratiti bilo kakav odgovor. Unaprijed otklanjam svaku odgovornost, ako u svjetskoj štampi izbije škandal zbog toga, što me se podvrglo ispitivanju pri ovakvom zdravstvenom stanju ili zbog toga što me se silom dovuklo pred sud, napola mrtva čovjeka.

Ako režim smatra, da umirem i suviše polagano, onda neka me potpuno tjelesno dotuče, kao što je to u pravom smislu učinio prije 14 godina. Sv. Ciprijan je dao svome krvniku 25 zlatnika prije nego što će mu odsjeći glavu. Ja nemam zlata. Sve što mogu dati jest molitva za onoga, koji će mi zadati smrt, da mu Gospodin oprosti i dade život vječni, a meni da dade spokojnu smrt.

Nemojte zamjeriti, što sam izazvan govorio o nečovječnom postupku, kojemu sam izvrgnut kroz duge godine, jer i sami Rimljani su govorili: da ima granica u svim stvarima – sunt certi denique fines.

Moji stražari mogu i dalje nastaviti stražarenjem prema vašim uputama, da mi se život učini nemogućim. Ja znam što je moja dužnost. Milošću Božjom ja ću izvršiti sve do kraja bez mržnje prema bilo kome, ali i bez straha od bilo koga.

U Krašiću, dne 5. prosinca 1959.

Dr. Alojzije kardinal Stepinac
nadbiskup zagrebački«.

Kardinal je pismo, odgovor, stavio u kuvertu i zapečatio. Pet minuta prije deset sati izađem iz dvorišta na cestu, piše župnik krašićki, Vraneković, noseći na miliciju kardinalovo pismo. Krenem u dvorište milicijske zgrade. U dvorištu samo auto. Stepenicama se popnem u prvi kat. Dočekao me je zamjenik komandira milicije. Pitam za komandira milicije. Stižem u njegov ured. Vadim iz džepa kardinalovo pismo, te pružajući ga rekoh: Izvolite! Komandir otvara pismo i dugo čita... Odem u župski stan, zatim u selo ispovjediti jednu bolesnicu...

Zamjenik komandira dolazi i traži da uđe do kardinala. Kardinal odbija da ga primi. Rekao je da mora izvršiti naređenje. Ušao je i rekao kardinalu da dođe u milicijsku stanicu. Kardinal to odbija iz zdravstvenih razloga.

Kardinal Stepinac i župnik Vraneković u Krašiću

Sve je javljeno u Zagreb, Duhovnom Stolu, pa onda pozvan i liječnik, koji je imao togà dana doći.

Dolazi zeleni auto, a u njemu nekakav »sudac« i jedan liječnik da ustanovi, da li je kardinalovo stanje takvo, da ne može doći prema pozivu. Žele saslušati kardinala, ali kardinal odbija dati bilo kakav odgovor. Ne prima ni nadošlog liječnika da ga pregleda. Tzv. sudac i tipkačica ulaze, želeći kardinalu postaviti tri-četiri pitanja, ali kardinal odbija odgovarati na bilo kakva pitanja zbog bolesti... »Sudac« onda veli, da će tu izjavu uzeti u zapisnik. Uzeli su generalija i naznačili da kardinal neće da odgovara niti da sluša njihova pitanja. To je u sedam primjeraka potpisano. I oni odoše....

Zanimljivo je to, što u optužnici protiv svećenika i bogoslova u Đakovu nije bilo ništa navedeno s obzirom na dopisivanje s kardinalom...

Gledajući kardinala teško bolesnoga, reče mu u pismu jedan svećenik kao prijatelj, mjeseca ožujka godine 1957. da prije nego umre, napiše nekoliko riječi Hrvatskom Narodu.

Primivši pismo tog svećenika, Stepinac je razmišljao o napisanom prijedlogu i došao do uvjerenja, da bi to moglo biti od koristi, osobito za mlade, te ovako odgovara 29. ožujka 1957. spomenutom svećeniku: »Ono, što mi pišete glede posebne duhovne oporuke, već sam i sam više puta mislio na to, i učinit ću, čim svršim neke druge poslove. Nešto sam, ako i samo s par rečenica već učinio u prvoj oporuci, koja leži u Zagrebu. Bio sam rekao tajniku, da je dade Vama pogledati, da li danas uopće vrijedi, premda mi je prilično indiferentno, jer imovine ne ostavljam baš nikakve. Čini mi se najbolje načelo, da ne ostavim nikakva duga, jer se protivi pravednosti, ali ni imetka, jer na njega, ukoliko ga ima, imadu prema načelima Crkve i Codexa J.C. pravo siromasi i opće potrebe Crkve. Čemu da išta leži kod mene, ako što dođe, kad ima toliko bijede na sve strane.«

U svibnju godine 1957. napisao je Stepinac svoju duhovnu oporuku vjernicima, kako slijedi:

Kardinal i janje

Mojim dragim vjernicima!

Božja Providnost u svojim nedokučivim planovima prije mnogo godina htjela mi je povjeriti dužnost pastira vaših duša. Uvjeren sam, da je u ono doba u našoj nadbiskupiji bilo mnogo svećenika, koji su bili učeniji, kreposniji i zaslužniji nego ja, budući da sam ja onda imao samo 3 i po godine svećeničkog života i rada i jer sam bio svima nepoznat. Da se sada poslije svega, što se je dogodilo, upitam: Zašto je Gospodin upravo mene za ovu službu odabrao – morao bih se poslužiti riječima Sv. Pavla, koje je upravio vjernicima u Korintu: »Što je ludo pred svijetom, odabra Bog, da posrami mudre. I što je slabo pred svijetom, izabra Bog, da posrami što je jako. I što je neplemenito pred svijetom i prezreno, izabra Bog. I ono što nije, da uništi ono, što jest, da se nitko ne hvali pred Bogom« (2 Kor, 23 – 27). Od dana, kad sam bio izabran za duhovnog nadpastira, prođoše mnoge godine, a sve burne i teške, i na koncu moj je tjelesni život uslijed toga stradao i zdravlje mi je narušeno. Osjećam, da s Vama neću dugo biti. Svjestan sam u dubini svoje duše, da nisam bio bez pogrešaka, a još sam čvršće u to uvjeren, kad imam pred očima riječ Sv. Ivana: »Ako kažemo da smo bez grijeha, varamo sami sebe i nema istine u nama (1 Iv 1,8). Ako sam bio kome učinio kakvo zlo, iskreno ga molim, da mi to oprosti, a svima, koji su meni zlo učinili, opraštam iz svega srca. Inače ne bih bio dostojan stupiti pred Krista Otkupitelja, koji je na križu molio za one, koji su ga razapeli: »Oče, oprosti im, jer ne znaju što čine« (Lk 23,34).

Opraštajući se od Vas, moji dragi vjernici, smatram potrebnim upraviti Vam nekoliko riječi, koje da budu kao moja duhovna oporuka. Želim, naime, i poslije svoje smrti činiti sve što mogu, da otklonim od Vas opasnosti, koje Vam prijete i da povećam sreću, koliko je to moguće u ovoj suznoj dolini. Smatram to tim nužnije, što Vi, dragi moji biskupljani, sačinjavate dobar dio Hrvatskog Naroda, u kojemu mi je Božja Providnost dodijelila nadpastirsko djelovanje. Što Vama namjenjujem, bit će korisno i za sve ostale.

Među Vas su nadrli i ušuljali se bezbožnici, ljudi koji premda u manjini, dok ovo pišem, dosižu jedva 2% svega pučanstva, ipak su sve učinili, da iz Vaših duša iščupaju Ime

Božje i da Vas – kažu oni – učine sretnima i bez Boga. Ali, predragi vjernici, u času kad napuštam ovaj svijet o svakom takvu pokušaju ja Vama moram kazati, što je rekao prorok Izaija: »O moj narode, oni, koji te nazivlju blaženim, varaju Te i uništavaju put, kojim ćeš Ti morati ići« (Iz 3,12). Zar niste možda čuli, što je kazao od Gospodina nadahnuti pjesnik prorok: »Ako Gospodin ne zida kuće, uzalud se trude, koji je grade. Ako Gospodin ne čuva grada, uzalud straža bdije nad gradom« (Ps 127/126/1).

Htjeti postići sreću bez Boga znači: zidati babilonsku kulu, koja je svojim graditeljima donijela pomutnju jezika i uzrokovala, da su se raspršili po svijetu. Tako će se dogoditi i u buduće. To je sigurno. Svaki pokušaj, da se stvori kultura, civilizacija, blagostanje kojeg naroda bez Boga, znači zapečatiti njegovu vremenitu i vječnu propast. Stoga i ja, dragi sinovi, opraštajući se od Vas, upravljam Vam riječi Sv. Pavla Filipljanima: »Ustrajte čvrsto u Gospodinu, predragi« (Fil 4,1). Samo je u Gospodinu zasnovana naša vremenita i vječna sreća. Daleko od Gospodina samo je propast i uništenje.

Zar nije istina, da je i rasipni sin, o kojem piše Sv. Evanđelje, mislio naći sreću, ako napusti očinsku kuću? Otišao je od nje bogat, ali kasnije, u kakvu se jadu našao? Rado bi bio utišao glad svoju žirom, što svinje jedu, ali ga nitko nije davao.

Ljudi, koji preziru Boga, žele Vas, dakle, udaljiti od Njega i tako Vas sniziti na veoma žalosno stanje. Njihovo je djelo i nastojanje prokleto od Boga, a to je lako razumjeti, jer Bog se ne da izrugivati (Gal 6,17), kako piše Sv. Pavao. Na koncu mjesto sreće, koju obećavaju, neće Vam moći pružiti ni ono, što je čovjeku najnužnije.

Vazda će biti tako, jer Božja je riječ istina. A i ne može se prevariti. Kaže prorok: »Gospodine, Ti si nada Izraelova. Svi, koji Te napuštaju, bit će posramljeni, a koji se udaljuju od Tebe, bit će zapisani u prah, jer su napustili izvor žive vode, a to jest Gospodina« (Jer 17,13). Veliki, dobri Bog nije zapustio čovjeka poslije pada u zemaljskom raju, premda je to čovjek zaslužio. Naprotiv, Bog je tako ljubio svijet, da je poslao svoga Sina, da ga spasi, kako veli apostol: »Izbavi nas

iz vlaste tame i premjesti u kraljevstvo svoga ljubljenog Sina« (Kol 1,13). To je kraljevstvo Kristova Crkva, Katolička Crkva, koja je tako stara kao i sama kršćanska vjera.

Katolička Crkva nije ni za slovce izmijenila svoje nauke, nego uči i danas sve ono, što je primila od apostola. Ona, kako sami znate, ima svoje vrhovno sjedište u Rimu i imat će do svršetka svijeta. Ondje je imao sjedište prvi Kristov namjesnik u upravi Crkve, Sv. Petar. Ondje stoluju i njegovi nasljednici, Pape. Vi znate, što je Isus rekao Petru: »Ti si Petar i na toj Stijeni sazidat ću Crkvu svoju i vrata je paklena neće nadvladati (Mt 16, 18).

Ovo je, dakle, vrhovno pravilo: Gdje je Petar, tu je i Kristova Crkva!

Dragi moji vjernici, pod svaku cijenu, pa i uz cijenu istog života svoga, ako bude potrebno, ostajte vjerni Kristovoj Crkvi, koja ima svoga vrhovnoga Pastira Petrova nasljednika! Vi znate, da su naši oci i pređi kroz tolika stoljeća prolili tolike potoke i rijeke krvi, da očuvaju sveto blago katoličke vjere i da ostanu vjerni Kristovoj Crkvi. Vi nećete biti dostojni imena otaca Vaših, ako budete dopustili, da Vas tko otrgne od Pećine, na kojoj je Krist sazidao svoju Crkvu.

Godine 1941. mi smo se spremali svečano proslaviti 1300-godišnjicu prvih veza Hrvatskog Katoličkog Naroda sa Sv. Stolicom. Svjetski rat je omeo tu svečanu jubilarnu proslavu, ali ni rat, ni mir, ni sreća, ni nesreća ne smiju nas uzdrmati u našoj odlučnosti, da ostanemo vjerni Kristovoj Crkvi sve do smrti. Moramo ponavljati: »Ako te zaboravimo, Jeruzaleme, neka usahne naša desnica« (Ps 136/137/5).

Da među Vama bude tko, bilo svjetovnjak, bilo svećenik, koji bi samo na časak pokolebao u ovoj točki, neka mu bude kuća daleko od Vaše! Možda ćete reći, da odveć strogo sudim! Bio bih Vaš najgori neprijatelj, ako bih Vam zatajio istinu. Ako govorim ovako, činim to za Vaše bolje dobro. Zar Isus nije ostavio opomenu: »Pazite, da vas nitko ne zavede« (Mt 24,4).

Zaista, biti rastavljen od Krista znači: biti kao mladica odsječena od čokota loze. Sudbina takvih pojedinaca bit će onakva, kako opisuje Isus za vrijeme posljednje večere: »Tko

ne ostane u meni, izbacit će se napolje kao neplodna mladica i osušit će se. I skupit će je i baciti u oganj, da sagori« (Iv 15,6). Budite, dakle, vazda vjerni Katoličkoj Crkvi, vjerni do groba!

Težak bi život bio u obitelji, kad ne bi bilo majke. Crkva je velika Božja obitelj. Bog je toj obitelji dao majku, tj. Bl. Djevicu Mariju, Majku Božju i Majku svih nas. Dragi moji vjernici, naši su oci i pradjedovi posvuda po našoj domovini gradili crkve posvećene Presvetoj Djevici. Njezina je sveta prilika časno stajala kao ures na zastavama naših predа, kad su oni polazili vojevati »za krst časni i slobodu zlatnu«. Pred njezinim oltarima na koljenima su padali pokornici i raskajani grješnici, moleći od Gospodina oproštenje grijeha po zagovoru one, koja je Utočište grješnika. U nju su polagali svoje pouzdanje naši predi u svim teškim časovima svog osobnog i narodnog života. Nastavljajte svijetlu predaju vaših otaca!

Na to Vas, uostalom, potiču vrhovni pastiri Sv. Crkve. Ako iskrenom i trajnom ljubavlju budete štovali i ljubili Majku Božju i na Vama će se obistiniti što prorokuje nadahnuti mudrac: »Tko časti svoju majku, sličan je onomu, tko sakuplja blago« (Crkv 3,5).

Samo bezbožni komunizam bio je kadar uvrstiti, dapače, u školske priručnike, svetogrdne hule protiv Majke Božje. Te sam svetogrdne hule ja godine 1946. za vrijeme poznatog tzv. procesa osudio i žigosao, a oni su se tim sudskim procesom nadali Katoličku Crkvu jednim potezom pera izbrisati iz naše Hrvatske Domovine. Ne dao Bog, da itko između Vas pođe za tragom onih zločestih ljudi, koji napadaju Majku Božju. Za takvog će jadnika vrijediti riječi mudraca: »Tko ogorčava život svoje Majke, proklet je od Gospodina« (Crkv 3,18).

Na koncu, predragi sinci, budući da je »Bog ljubav«, kako veli apostol, ljubite se međusobno! Vazda bratski ljubite! Budite samo jedno srce i jedna duša, ali ljubite i svoje neprijatelje, jer je to Božja zapovijed. Tada ćete biti djeca svog Oca nebeskoga, koji daje, da njegovo sunce izlazi na zle i na dobre, i šalje svoju kišu pravednima i grješnima (Mt 6,45). Neka Vas od ljubavi prema neprijateljima ne odvraća

Kardinal s djecom

njihova zloća, jer je jedno čovjek, a drugo je njegova zloća. Kaže sveti Augustin: »Čovjek je Božje stvorenje, a zloća je ljudsko djelo. Ljubi ono, što je Bog stvorio, a ne ono, što je čovjek uradio!« (S. Augustinus, In Joannem, tr. 12,13. PL 35,1491).

Sjetite se kojom zgodom u svojim molitvama i mene, svoga pastira u teškim vremenima, da mi Gospodin bude milostiv! Nadam se, da će mi milosrdni Isus udijeliti milost, te ću moći vazda u nebu moliti i za sve Vas dok bude svijeta i vaše nadbiskupije, da postignete cilj, za koji Vas je Bog stvorio.

Krašić, 28. svibnja 1957.

Alojzije kardinal Stepinac,
nadbiskup«.

Kardinal se pobrinuo, da je ova oporuka bila na vrijeme poslana u Rim. Ovlastio je Mons. Jurja Mađerca, rektora zavoda Sv. Jeronima i o. Stjepana Sakača, isusovca, obojica u Rimu, da oporuku objelodane, čim on umre. »Nema tu ništa političkoga, rekao je krašićkom župniku, zato je zovem duhovnom oporukom.«

Kardinalova sveta smrt

U srijedu, 10. veljače 1960. ležao bolesni kardinal na povisokom uzglavlju i neprestano gledao u Gospinu sliku nad krevetom. Oko 10 sati htjedoše mu dati injekciju, ali on prekine župnika i reče mu: »Znate što, župniče! Pustite Vi injekciju. Idemo najprije na ono, što je najvažnije. Uzmite štolu. Čemu se zavaravati? Sjednite ovdje, pa idemo od početka. Osigurati se, pa što Bog dade«. Obavio je opću ispovijed. Nakon ispovijedi reče župniku: »Dajte mi sv. pomast. Ne zaboravite mi podijeliti i Papin blagoslov. Dajte mi sve Sakramente, iako sam malo prije nešto tekućine popio, ja sam bolesnik, pa mislim, da mogu odmah sada primiti i Sv. Pričest. Pozovite i sestre ovamo, nek se mole. Pozovite i preč. Šimeckog. Običaj je, da kod podjeljivanja sakramenata ordiniriju prisustvuje i kaptol. Prečasni je začasni kanonik i na neki način pripada kaptolu, pa je red da bude tu. A onda, u ruke Božje.«

Na bolesničkoj postelji

Došla je i kardinalova sestra Josipa, ud. Mrzljak. Svi su klečali i molili. Dok je kardinal primao Sakramente, bio je posve miran i bez ikakvih bolova... Glasno je odgovarao na sve obrede molitve... Kad mu je župnik davao papinski blagoslov, polagano je načinio na sebi znak križa...

Kad je primio svete Sakramente, bio je neobično radostan i vedar. No, u podne vratila mu se velika klonulost kao što ju je osjećao prije nego što je primio Sv. Sakramente. Odbio je svako jelo i isticao, da se osjeća vrlo slabo i molio je, da ga ne bi samog ostavili... Napokon je pet puta rekao:

»Deo gratias!« Gledajući u Gospinu sliku, rekao je:

»Blagoslovljeno Božje Ime! Fiat voluntas Tua!«

Oko dva sata pozove predstojnica sve sestre i upita kardinala: »Hoćemo li moliti krunicu? – Samo molite, reče kardinal. Odgovarao je: Sveta Marijo, Majko Božja... Bivalo mu je sve teže disati... Točno u 2 sata reče: »Dajte mi onu svijeću!« Uzeo je svijeću lijevom rukom. Ustima je micao, opetujući: »Fiat voluntas Tua!« To su bile njegove zadnje riječi. Predao je dušu Bogu. Bijaše to u 2 sata i 15 minuta. Svi su bili duboko potreseni i dugo su molili... Slijedile su obavijesti o smrti...

Nakon smrti

Nadbiskup koadjutor Dr. Šepar, kao apostolski administrator, obavijestio je Sv. Oca. Još iste večeri, u 20 sati, stiže od Pape brzojavni odgovor na njegovu adresu:

»Vijest, koju si nam poslao, da je kardinal Alojzije Stepinac preminuo, žalošću nas je ispunila. Prerevnom i bogoljubnom duhovnom pastiru, velezaslužnom za sveopću Crkvu, divnom ukrasu kardinalskog zbora, koga smo visoko cijenili, dok smo ondje bili na prolazu, molimo pristanak u mirnu luku vječnog života nakon trpljenja i rada. Tebi, kleru i vjernicima drage nam nadbiskupije kao očinsku utjehu podjeljujemo posebnom ljubavlju apostolski blagoslov.« Ivan XXIII. Papa«.

Prema odredbi apostolskog administratora još istog dana navijestila su sva zagrebačka zvona gradu, da ih je napustio ljubljeni nadpastir, a crne zastave na zvonicima bile su vanjski znak opće i duboke tuge, koja se slegla na srca vjernika.

Kod odra kardinala Stepinca u krašićkoj crkvi

Pripreme za pogreb

Apostolski administrator Dr. Franjo Šeper tražio je od vlasti, da se tijelo pokojnog kardinala doveze u Zagreb i sahrani u kripti zagrebačke katedrale, gdje su i kardinalovi predšasnici. Režim se tome suprotstavio. Rečeno je Dru Šeperu, da se mrtvo tijelo kardinalovo može sahraniti na području krašićke župe. U Zagrebu nikako!

Dr. Šeper stigao je u Krašić s dr. Bogičevićem i drom Riesnerom i saopćili su župniku odluku vlasti s obzirom na kardinalovu sahranu. Odlučeno je, da se sahrani u župskoj crkvi u svetištu pred oltarom. Odmah se počelo s uređivanjem grobnice. Administrator je nad mrtvim tijelom izmolio »De profundis« i s poštovanjem poljubio mrtvog kardinala u čelo. Po naredbi vlasti, stiže odredba, da se mrtvo tijelo odveze u Zagreb na rasudbu pri sudskom liječničkom pregledu. U Institutu za sudsku medicinu na Šalati obavljena je rasudba (obdukcija) i tijelo je balzamirano.

Navečer su Radio-Vatikan i druge postaje objavili kardinalovu smrt. Domaći, jugoslavenski Radio dao je najkraću vijest: »U Krašiću kraj Zagreba umro je Dr. Alojzije Stepinac« prešutivši njegovu službu i naslov.

Mrtvo tijelo opet je vraćeno natrag u Krašić i ostalo izloženo na odru u župskoj crkvi, blizu svetišta. Cijeli dan u četvrtak, slijedeću noć i u petak do 19,30 sati dolazili su župljani, koji su ga za života štovali, a posebno otkako je kroz 8 godina, dva mjeseca i pet dana bio sa svojima u rodnoj župi. Bili su i oni njemu dragi. Iskreno su ga ljubili i duboko štovali. Bili su svjedoci njegovih kreposti, njegove pobožnosti i njegova mučeništva.

U četvrtak, 11. veljače, poslije podne predstavio se Dru Šeperu novoimenovani predsjednik republičke komisije za vjerska pitanja Stjepan Iveković. Slijedećeg dana, 12. veljače Mons. Šeper je u 10 sati održao konzistorijalnu komemorativnu sjednicu, na kojoj je predstavio odredbu Sv. Stolice, kojom njega imenuje administratorom nadbiskupije. U 12,30 sati stiže veliko iznenađenje. Predsjednik komisije za vjerska pitanja vratio se Šeperu i čestitao mu na novom imenovanju i odmah prešao na glavnu temu, tj. na žalbu, koju je

Krašićani pred odrom svog ljubljenog pokojnika

dan prije Mons. Šeper uputio, da se mrtvo tijelo kardinalovo sahrani u zagrebačkoj katedrali. Stvar je riješila mjerodavna vlast, te se pogreb može obaviti u zagrebačkoj katedrali. Uklanjaju se tako sva ograničenja i Šeper može po volji organizirati sahranu. Za vrijeme obreda u katedrali neće pred katedralom biti nikakve straže, osim ako crkvena vlast to zatraži.

Mons. Šeper to je smatrao kao prvo čudo pok. kardinala! Poslije podne opet iznenađujuća vijest. Iz Beča dolazi na sahranu kardinal König, pokojnikov kolega sa studija iz Germanicum-a u Rimu. Dobio je vizu.

Na ispraćaj kardinalova tijela skupio se sav narod iz Krašića, koji je molio krunicu u crkvi. Jedan Amerikanac to je promatrao i potresen izjavio: »Još nikad u životu nisam nešto takvo vidio!«

Kiparica Mila Vod, po dopuštenju Mons. Šepera, načinila je otisak u sakristiji. U Zagrebu je ljevač učinio pozitiv i sadreni je pozitiv uspješno dovršen, te vjerno izražava kardinalov posmrtni izgled. Otpremljen je u nadbiskupski dvor.

Prije nego će se mrtvo tijelo odvesti u Zagreb, Mons. Šeper skupljenom je narodu od srca progovorio i prikazao svetački lik pok. kardinala.

Napokon mrtvačka kola voze mrtvo tijelo kardinalovo u Zagreb uz pratnju Mons. Šepera, dr. Bogičevića, liječnika i nadbiskupovog tajnika i župnika krašićkog.

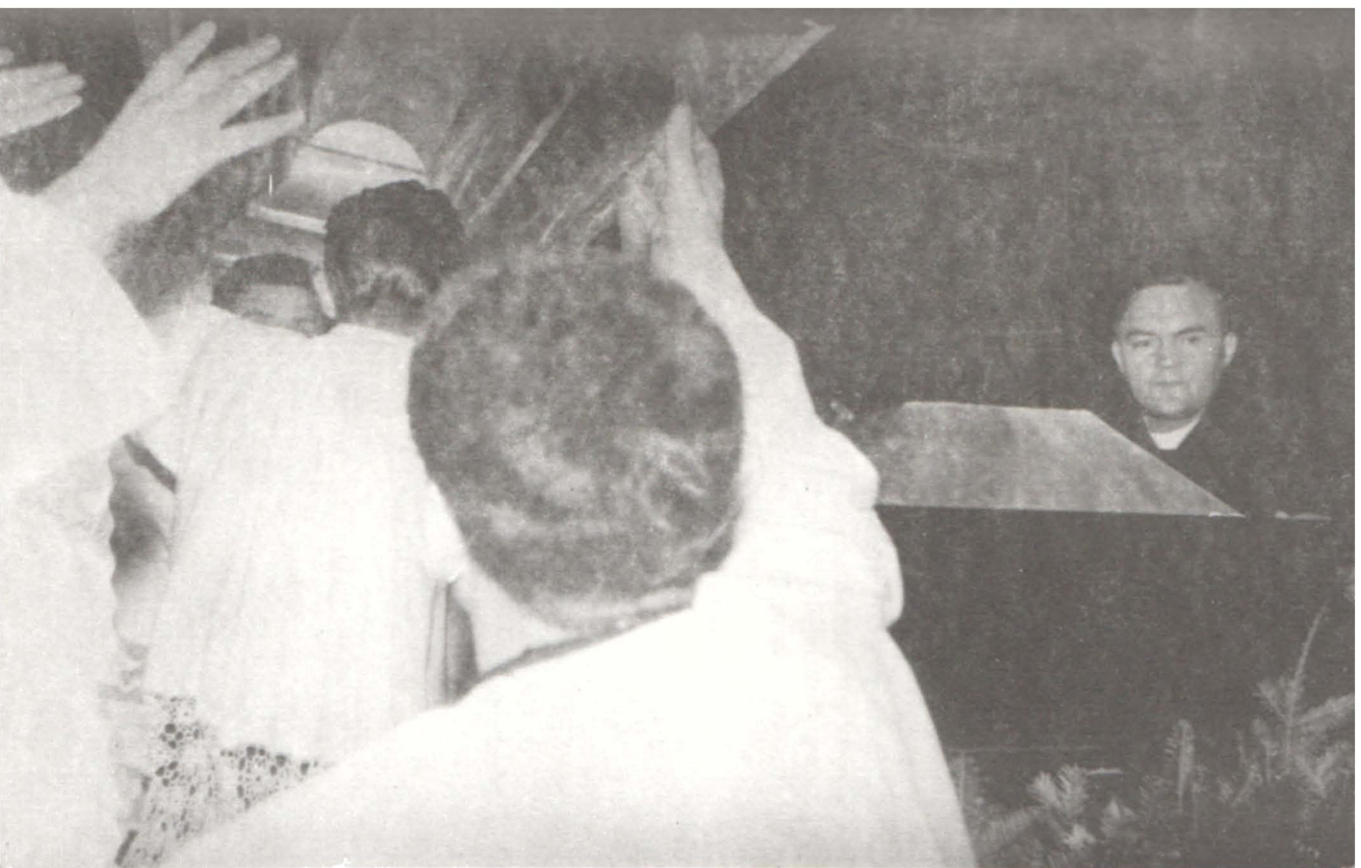
Zagreb je u plaču i molitvi dočekao mrtvo tijelo kardinalovo. Bilo je navečer u 20,30 sati. Katedrala je cijelu noć ostala otvorena, a vjernici su neprestano dolazili i odlazili. Mnogi su doticali nabožnim predmetima mrtvo tijelo odnosno mrtvački sanduk.

Na 13. veljače rano ujutro katedrala je puna vjernika. Nisu svi, koji su željeli, mogli stati u katedralu. U prvim klupama bili su kardinalovi rođaci, te liječnici, koji su ga liječili. Prve klupe s lijeve strane ispunili su članovi konzularnog zbora u Zagrebu sa svojim suprugama, te mnogi novinari i fotografi strane štampe.

Javljeno je u zadnji čas, da je bečki kardinal König nastradao u automobilskoj nesreći kod Novog Marofa skupa sa svojim pratiocem.

Kopanje groba u krašićkoj crkvi

Kod kardinalova odra u zagrebačkoj katedrali

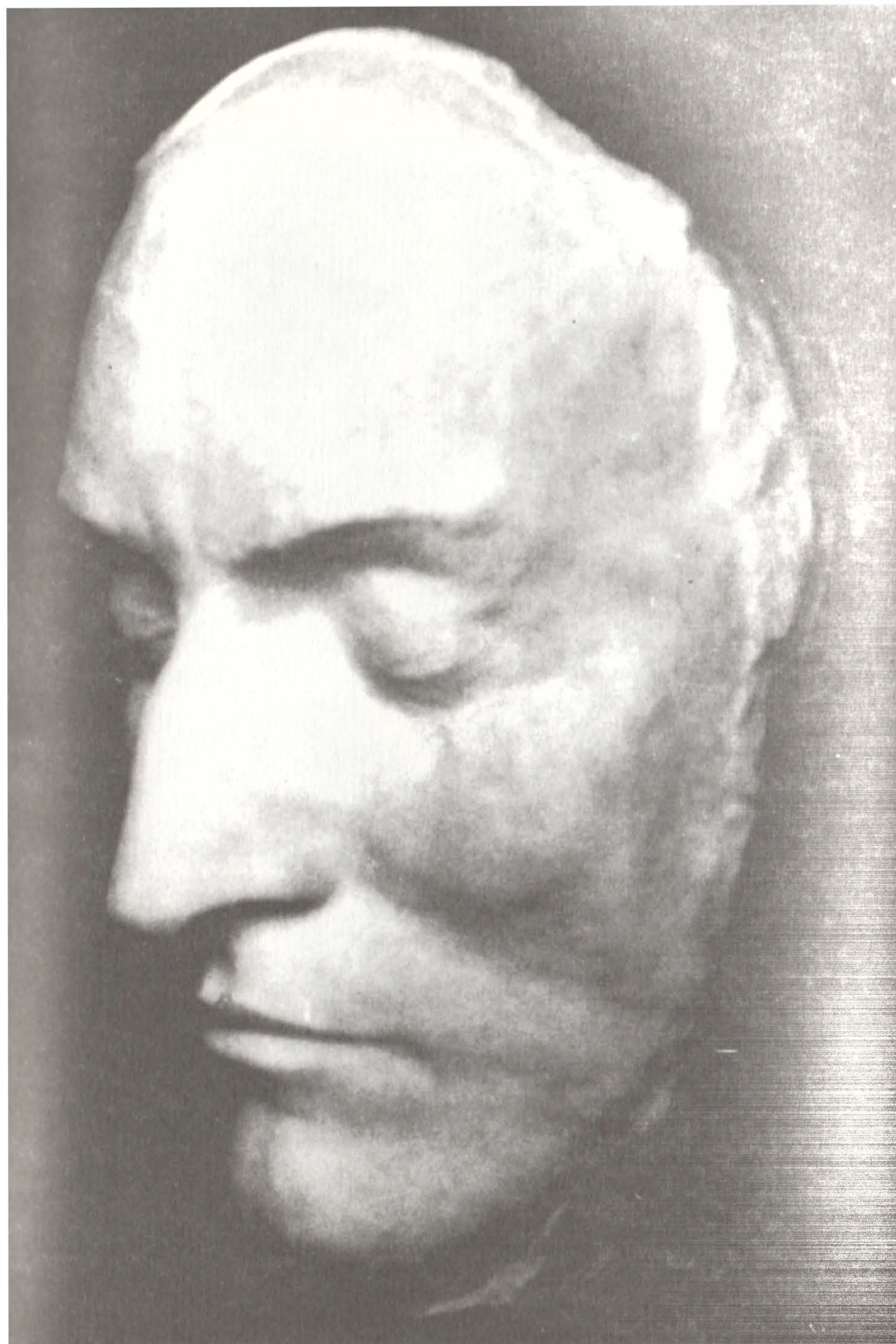
Nešto iza 10 sati Mons. Šeper počinje zadušnicu. Mons. Šeper održao posmrtni govor i oprostio se od pokojnika. Najprije govorio je za svećeništvo. Savjestan je u radu, ozbiljno shvaćanje dužnosti, muževnu pobožnost, povučenost, jednostavnost i čvrstoću karaktera.

Istakao je značenje grba nadbiskupa Stepinca. Njegov rad u »Karitasu«, njegovo pomaganje siromaha. Osnivao je nove župe u Zagrebu, njegovu ljubav u propovijedanju riječi Božje, zatim je iznio velike muke kardinalove nakon suđenja sve do mučeničke smrti.

Pročitao je neke dijelove iz kardinalove duhovne oporuke. Četvorica biskupa vrše obred odrješenja, a posljednje je obavio kardinalov nasljednik. Nad otvorom kripte obavljen je posljednji dio obreda sahrane. Mrtvo tijelo kardinalovo položeno je kraj lijesa biskupa Maksimilijana Vrhovca. U istoj kripti sahranjeni su još: biskup Aleksandar Alegović, Eugen Kvaternik, Petar Zrinski, Fran Krsto Frankopan i Ivan Antun Zrinski.

Zagrebačka katedrala – Stepinčev slavni grob

Nakon sahrane, nad kriptom, iza glavnog oltara u katedrali je spomenik velikog mučenika i branitelja vjere, kamo dolaze vjernici, kako domaći, tako i strani, da mole, da okite cvijećem i upale svijeće... Tako svaki dan neprestano pa sve dosad. Čudo neviđeno, govore stranci, koji tu dolaze, da počaste velikog Pastira i velikog branitelja Hrvatskog Naroda...

Posmrtna maska kardinala Stepinca

Jedanaesto poglavlje

ODJECI NAKON SMRTI

Čim je saznao za smrt kardinala Stepinca Papa Ivan XXIII., otišao je odmah u svoju privatnu kapelu, da se pomoli za pokojnika. Zagrebačkom apostolskom administratoru izrazio je brzojavno sažalicu. Osim toga htio je, mimo običaja, da se u njegovoj prisutnosti održi u bazilici Sv. Petra Misa zadušnica.

Na Misi je bilo 28 kardinala, potpun diplomatski zbor kod Sv. Stolice, neki papini rođaci, zastupnici uprave Vatikanske Države, Viteškog reda Sv. Groba u Jeruzalemu... Bio je prisutan hrvatski kler, koji živi u Rimu. Svetu Misu prikazao je dekan kardinalskog zbora kardinal Eugen Tisserant. Zagrebačku nadbiskupiju zastupao je ljubljanski biskup Mons. Anton Vovk, koji se tih dana nalazio u Rimu.

Papa Ivan XXIII. sam je održao govor, koji ovdje donosimo«

»Gospodo kardinali, Časna braćo, dragi sinovi!

Razlozi izvanrednog poštovanja i ljubavi ponukali su naše srce da održimo ovaj posmrtni obred u bazilici Sv. Petra za ispokoj duše kardinala Alojzija Stepinca, premda nije u običaju da se to čini za kardinala, koji nije pripadao rimskoj kuriji. Jednostavni i odlični lik ovog oca i pastira Crkve Božje bio je našoj duši veom mio. Njegova dugotrajna patnja 15. godišnjeg izgona u vlastitoj domovini kao i vedro dostojanstvo, kojim je on pun pouzdanja nastavio trpljenje, izazvalo je sveopće divljenje i poštovanje.

Kao tužni i žalobni zvuk zvona proširila se vijest o okolnostima njegove smrti i svratila pažnju njegovih najbližih sinova na odličan primjer nesavladive strpljivosti, što ga je pružao za vrijeme tolikih godina odvojenosti u tako maloj

udaljenosti svoga obitavališta od njihova. Ove nam okolnosti dozivlju u pamet riječi liturgije Velike Subote nad Spasiteljovim grobom: »Ostavio nas je naš pastir, izvor žive vode, za čijeg je umiranja sunce pomrčalo«. I doista: sunce je pri njegovu prijelazu u vječnu domovinu potamnilo na kišnom i oblačnom obzorju ovih zimskih dana.

Kardinal Stepinac, koji je u svojoj čuvenoj nadbiskupiji darovao 26 godina biskupovanja, bio je doista vjerna i pobudna slika Dobrog Pastira. Ponajprije u neumornom i gorljivom apostolskom radu. U posljednjim odveć dugim godinama bolne odijeljenosti zgrnuo je toliko bogatstvo zasluga, da ih je za uzvrat nebeski Otac sigurno upisao kao glavnicu milosti i blagoslova za sve obitelji i sve vjernike gorljive i bogoljubne Hrvatske.

Ovih posljednjih tjedana je ponizni nasljednik Sv. Petra kao rimski biskup doživio veliku utjehu u dijecezanskoj sinodi. Često i ugodno su se na njoj pastir i stado – kler i puk – povezani crkvenom intimnošću pozabavili sjajnim i ljubeznim Isusovim likom promatrajući ga u slici božanskog Pastira, koji je dao svoj život za svoje.

Duša kardinala nadbiskupa Stepinca, odlazeći na nebo ponavlja nam onu veliku pouku i onaj božanski primjer iz desetog poglavlja Sv. Ivana. Molimo se, da bi sretno došlo do proslave njegova izabranog duha. A on će nam zato odozgor isprositi žar u pastirskoj službi i odvažnost, da spremno snosimo žrtve skopčane s vršenjem naših dužnosti.

Draga braćo i sinovi! Nemojmo zaboraviti ozbiljni poziv u njegovoj oporuci, kojim nas potiče, da postojano opraštamo i promičemo mir. Kako je nježna, kako je ganutljiva njegova prošnja u dobronamjernoj nakani od svih onih koje je za života pa i samo malo uvrijedio! Kako je uzvišeno, što je ponovio riječi umirućeg Isusa: »Oprosti im, jer ne znaju što čine« prilog onima, koji su mu nanijeli tako nepravedne patnje!

Plemenita je to tvrdnja: Ne znaju što čine! Ona je znak velike sućuti, koja tragičnim bljeskom prodire u tajnu čovječje izopačenosti i shvaćanja smisla pojedinačnog kao i zajedničkog života, čemu smo svi mi svjedoci.

U velikoj našoj tuzi tješi nas to, što se tu i tamo zapaža po koja iskra ljudskog suosjećanja.

Sva četiri evanđelista spominju Pilatov postupak prema mrtvom Kristu, koji je visio na križu. Tijelo, je naime, na smrt osuđenog ustupio samilosti Josipa iz Arimateje, koji je zatražio smrtne ostatke, i samilosnom Nikodemu, koji je donio obilnu smjesu mire i aloja za ukop. U teškoj boli, koja ne prestaje probadati našu dušu, viša je vlast dopustila – po primjeru nekadašnjeg rimskog upravitelja – da puk uzmogne iskazati poštovanje smrtnim ostacima pastira i oca. To će ostati kao sveta uspomena u svim skromnim domovima za jedan cijeli naraštaj. Bit će poticaj na duhovnu plemenitost, na ljudsko i kršćansko suosjećanje.

Oh! Zašto se ne bi sada, kad je veliki svećenik dovršio svoju žrtvu, dopustilo svim vrijednim i dobrim dušama, da barem izdaleka pozdrave povratak građanskog i vjerskog mira? To bi značilo poštivanje plemenite i snažne tradicije! Osiguralo bi i obnovilo zajednički uspon prema visokim idealima, koji dosižu vrhunac u Kristovu duhu. Ujedinilo bi lojalnu i složnu suradnju u promicanju pravog blagostanja, što bi ljudski zajednički život učinilo manje žalosnim, a većma ugodnim.

Liturgijska molitva, koja se diže iz naših usta i srdaca ovijena blagoslovljenim kolutima tamjana, neka isprosi još jednoć mir i nebesku slavu oplakivanom pokojniku kardinalu Stepincu. Ugodno se osjećamo u toj molitvi okruženi ovdje prisutnim članovima kardinalskog zbora kao i onima, koji su se sa svih strana svijeta htjeli sjediniti u žalosti zajedničkog oca, s izrazima ganutljivog bratstva, želeći time izraziti suosjećanje cijele Crkve. Kardinal Stepinac nije mogao ni jedanput izvan svoga rodnog mjesta i prisilnog zatočeništva razviti svoj i te kako zasluženi grimiz. No, uvjereni smo i nadamo se, da će u milosti i svjetlu Gospodnjem razviti svoju zaštitu nad cijelim kardinalskim zborom, kojemu služi na osobitu čast, kao i nad cijelom svetom Crkvom i cijelom Jugoslavijom.

Još jednu posebnu milost molimo s njime zajedno, da bi naime Gospodin očuvao i ozdravio drugog odličnog i tako dragog subrata, kardinala Franz-a König-a, bečkog nadbiskupa. Izvanredni izraz bratske ljubavi, koja ga je potakla, da pogrebnu počast zagrebačkog kardinala učini svečani-

jom, bila mu je prigoda prometne nezgode, zbog koje strepimo za njegov dragocijeni život.

Oh! Kolike li boli! Draga braćo i sinovi! Kolike li boli zbog tih čudnovatih nezgoda svagdašnjeg opasnog života! One nas sile, da se bacimo u Isusove ruke kao što su učinili njegovi učenici na galilejskom jezeru: »Gospodine, spasi nas, izgibosmo!«

Da će Gospodin spasiti svoju Crkvu, nema sumnje. I u času žalosti spremni smo poslušati njegove riječi, premda nam ih upravlja s naglaskom ukora: »Malovjerni, zašto si posumnjao?« Isus veli, da Ga zazivljemo. I mi se pridružujemo ovom pozivu sinova uvijek drage »Austriae fidelis«, da se uspostavi krepko zdravlje njihova zaslužnog i revnog pastira, koji se u svojoj odluci, nadahnutoj od bratske ljubavi osjeća združen s kardinalima i cijelim episkopatom Katoličke Crkve kao i njihovim zastupnikom.

Dosta, Gospodine! Dosta! Blagoslivljemo Te svaki dan, pa i u dan žalosti. Gospodine, bilo milosrđe tvoje nad nama kao što smo se ufali u Tebe. Amen i uvijek: Amen!

Izvanredni sveopći izraz sućuti i saosjećanja

Sa svih strana svijeta stizali su Papi brojni brzojavi s izrazima saosjećanja i to ne samo od crkvenih osoba, kako piše L'Osservatore romano, nego i od brojnih državnika, članova diplomatskog zbora, gradova i raznih društava.

Tako, na primjer, kardinal Klement Micara, mletački patrijarha Giovanni Urbani, milanski nądbiskup Giovanni Battista kardinal Montini...

U isto vrijeme izrazi sućuti dolazili su i u Zagreb na apostolskog administratora Dra Franju Šepera. Tako od hrv. kipara Meštrovića, talijanskog konzula u Zagrebu...

U Rimu je tridesti dan nakon smrti kardinala Stepinaca prikazana Misa zadušnica s pet kardinala u bazilici S. Maria Maggiore, na kojoj je Mons. Đuro Kokša, rektor hrv. zavoda sv. Jeronima u Rimu održao govor, u kojemu je istakao slijedeće odlike kardinala Stepinca: Pobožnost prema Dj. Mariji, asketski lik, koji je uvijek isticao, da treba vršiti volju Božju, branitelj prava Sv. Crkve, pobijao je ateistički mate-

Kardinalov grob u zagrebačkoj katedrali

rijalizam i moderne zablude. Govorio je poput Sv. Atanazija i sv. Ambrozija... U crkvenim stvarima nije poznavao drugih sudaca nego samo Boga i Papu.

Prigodom svećeničkog sastanka u veljači godine 1967. pohodilo je 150 svećenika kardinalov grob. Izmolili su krunicu i otpjevali »Salve regina«. Nakon toga je pomoćni biskup, a sada nadbiskup Kuharić održao slijedeći govor:

»Draga braćo svećenici!

Svi, koji s poštovanjem dolaze na ovaj grob, moraju doći s raspoloženjem u duši, da slušaju riječ i duh blažene uspomene kardinala Stepinca. A što nam on govori? Ono, što je rekao u svojoj oporuci:

1. Ljubite Crkvu. On je sam silno ljubio Crkvu i zato je bio tako osjetljiv za njezinu slobodu i za njezina prava. Jer je ljubio Crkvu, ljubio je Sv. Oca Papu, njezina vidljivog poglavara. Uvijek je upirao svoj pogled prema Rimu. Radio je u svojim danima i u svom vremenu za Crkvu i za dobro ljudi, ali je uvijek htio djelovati s blagoslovom namjesnika Kristova. On i danas govori: Ljubite Papu! Mi u svojim danima i u svom vremenu moramo također gledati prema Rimu s ljubavlju, poštovanjem i povjerenjem u Sv. Oca...

2. Znamo, kako je pokojni nadbiskup trpio i kako ga je boljelo, kad se nastojalo svećenike odijeliti od biskupa. Jer je ljubio Crkvu, zato bijaše silno osjetljiv za njezino jedinstvo. On i nama danas govori: Budite jedinstveni i čvrsti s punim povjerenjem uz svoje biskupe! Želimo da bude poštivano dostojanstvo ljudske osobe, sloboda savjesti i sloboda Crkve. To je ostvarivo samo u jedinstvu svih oko Sv. Oca i biskupa. Stoga se ne dajte odijeliti od svojih biskupa ni s lijeva ni s desna!

3. On nam govori: Ljubite svoj Hrvatski Narod, ali poštujte i želite svima dobro!

4. On nam govori: »Budite svećenici duboke duhovnosti. Božji svećenici. Božji ljudi i onda ćete spasavati sve vrednote. Ljubite se međusobno i budite jedni!

Kardinal Pavao Bertoli poznavao je kardinala Stepinca i govorio o njemu s velikim poštovanjem kao o svecu.

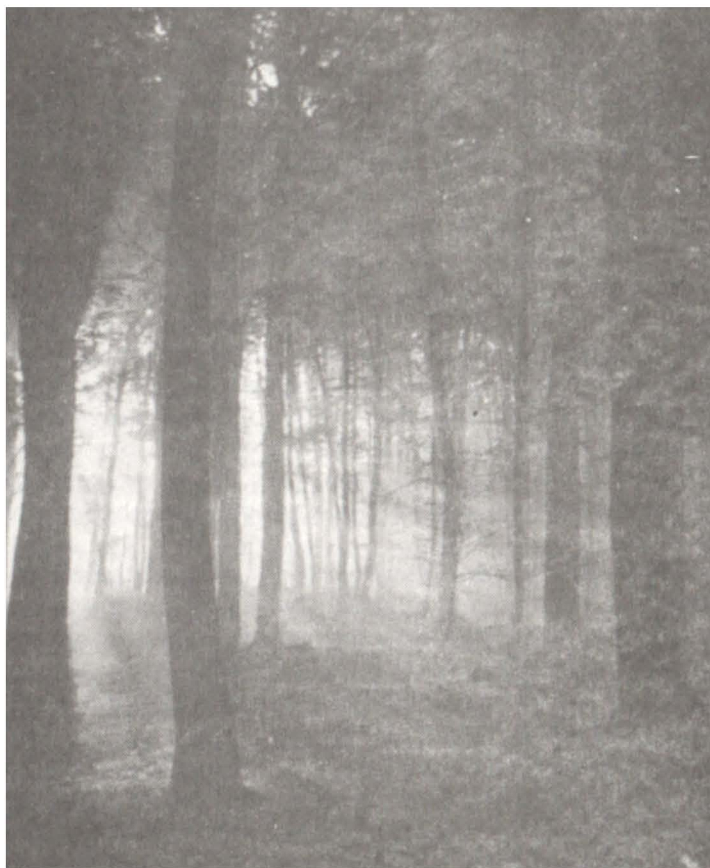
Kardinal Gregorije Agagianian, armenski patrijarh i pročelnik Kongregacije za širenje vjere govori o Stepincu

kao o nebeskom zagovorniku.

Svi hrvatski biskupi izražavaju svoje divljenje prema pokojnom kardinalu Stepincu. Tako čine i biskupi iz drugih zemalja.

Kardinal Feltin na Misi u Notre Dame u Parizu govori o kardinalu Stepincu kao o »mučeniku modernog vremena« Govorio je i ovo: »In Te, Domine speravi, bilo je geslo kardinala Stepinca. To geslo označuje sav život ovog neustrašivog prelata, svećenika Kristova, herojskog svjedoka istine, pravde, ljubavi u svakom času svog bolnog života, pred svim zabludama našeg vremena, pred zabludama nacizma i komunizma. – Cjelokupno čovječanstvo pozvano je, da se sabere i da moli za njega. To vrijedi i za nas. Sve Vas pozivljem za vrijeme Žrtve Svete Mise, da mislite na ovog heroja našeg modernog vremena, na divni primjer kršćanske hrabrosti, pa ga molimo, da zagovara kod Gospodina sve vjernike iza željeznog zastora, za Crkvu šutnje, za one, koji su potlačeni dok ispovijedaju svoju vjeru. Da se zauzme, kako bi među narodima zavladao mir u pravdi, lojalnosti i ljubavi!«

Milanski kardinal Montini reče u svojoj katedrali: »... Neka bi Stepinac bio naš učitelj. Nek nas uči nadi i dobroti. On je mrtav, njegova Crkva je u šutnji. Molim po njegovu primjeru za oproštenje za sve. Kardinal Stepinac nije nikoga proklinjao. Nije htio napustiti svoju Domovinu. Braćo, sinovi, opraštajmo i molimo!« –

Trpljenje je kao ljestve
kojima se uspinje na nebo,
a radost je kao nebeska zraka
što pada na zemlju.

Dvanaesto poglavlje

NEKOLIKO SVJEDOČANSTAVA

François Mauriac, član Francuske Akademije

Između ostalog napisano je i ovo: Uvjereni smo: nadbiskup zagrebački, osuđen na 16 godina robije, jest nevin... Sve je jasno, ako se podsjeti, da je 8. rujna 1946. zagrebački nadbiskup, prvi među hrvatskim biskupima, odbio da prekine veze s Rimom. Mons. Stepinac trpi za jedinstvo, on je jedan od mučenika jedinstva ... (Le Figaro od 2. stud. 1946).

Dr. Stjepan Lacković

Nadbiskup Stepinac bio je jedan od prvih branitelja čovjekovih prava i jedan od najpoznatijih za vrijeme rata i nakon rata. Papa Pio XII. izražavajući svoju zahvalnost američkim liječnicima za uloženi trud i brigu za kardinala Stepinca, rekao im je, da su liječili najvećeg čovjeka našeg vremena. Kardinal Mindszenty, kod posjeta USA govorio je tajniku nadbiskupa Stepinca, kako ga je ohrabrilo jedno pismo, koje mu je poslao nadbiskup Stepinac iz zatvora.

Njegova izjava pred sudom ocijenjena je kao najvrijedniji dokumenat našeg vremena u biblioteci američkog kongresa u Washingtonu.

Dodajemo da je za 20. godišnjicu smrti Stepinčeve 10. veljače 1980. grad New York dao jednoj ulici ime kardinala Stepinca.

20. Godišnjica smrti Kardinala Alojzija Stepinca

U nedjelju 10. veljače ove godine pada dvadeseta godišnjica u Gospodinu smirene smrti blagopokojnog Nadbisku-

pa zagrebačkog Kardinala Alojlzija Stepinca. U rano poslije podne, okružen ukućanima župnog dvora u Krašiću, koji su molili, izgovorivši svoje posljednje riječi: Fiat voluntas Tua – Budi volja Tvoja, Nadbiskup je dovršio svoje zemaljsko putovanje i ušao u neizrecivu stvarnost vječne domovine. »Domovina je naša na nebesima« (Fil 3, 20). Umro je u šezdesetdrugoj godini života.

Bilo je točno 14 sati i 15 minuta, 10. veljače 1960. godine.

Za svakog čovjeka smrt je najosobniji i posljednji događaj života! Ona sabire cijeli život u jedno SADA. To SADA postaje vječnost. Smrt ne dotiče duhovni bitak čovjeka. Život se nastavlja; susret se događa. Susret s Bogom, susret sa samim sobom u jasnoj istini, u potpunom otkrivenju besmrtne srži bića, njegove vrijednosti i smisla. Tada neuništivi ljudski JA stoji pred Bogom i prima definitivnu ocjenu o sebi od Suca koji je sama Pravednost i sama Ljubav. Samo Ljubav može biti Pravednost. Mržnja nikada nije pravedna. Bog ne sudi čovjeka po onom što su drugi kazali o njemu; ocjenjuje ga iz svoje vlastite spoznaje; proniče ga božanskim pogledom do dna srca i savjesti.

Nadbiskup blage uspomene Alojzije Stepinac pripremio se svom svojom ozbiljnošću, svom svojom dubokom i nepokolebivom vjerom, svom svojom kršćanskom nadom za taj Susret. Smrt se ne može glumiti. Ona se osobno proživljava u svojoj vlastitoj savjesti. U tom času izgovoriti smireno riječi iz molitve Gospodnje: »Budi volja Tvoja« može samo onaj koji je te riječi živio svaki dan i cijeli život.

Mi vjernici dobro znamo što to znači za nas Volja Božja. Živjeti život po volji Božjoj znači trajno nastojati oko dobra. Apostol Pavao pisao je svom učeniku i biskupu u Efezu Timoteju: »Teži za pravednošću, pobožnošću, vjerom, ljubavlju, postojanošću, krotkošću! Bij dobar boj vjere, osvoji vječni život na koji si pozvan i radi kojega si dao ono lijepo svjedočanstvo pred mnogim svjedocima« (I Tim 6, 11-12). U tom programu života bila je za Timoteja izražena volja Božja. Taj je program nastojao dosljednom ustrajnošću ispuniti Kardinal Alojzije Stepinac.

Živio je u izuzetno složenom, teškom i tragičnom povijesnom vremenu. U takvom vremenu bila mu je od Providnosti dodijeljena služba zagrebačkog nadbiskupa.

Na svijet je pala strašna noć rata; do sada u povijesti najsmrtonosnijeg i najrazornijeg rata. Hrvatski narod i Crkva u njemu nisu bili izuzeti iz te krvave drame Evrope i svijeta.

Narodi, ideologije, uvjerenja, opredjeljenja, interesi, sistemi, ciljevi, programi, mržnje protiv nekoga i oduševljenja za nešto, osvete za nepravde i optužbe za zločine, težnje za slobodom i strasti osvajanja, laži i prijevare, istine i patnje, očajanja i nade, sve se to uskovitlalo, su-kobilo, srazilo, zgrčilo u krvavom grču nepoštenog ubijanja. Takav vihor ostavlja iza sebe gomile mrtvih i ranjenih; ostavlja pustoš u srcima, mrak u mislima, sumnje u savjestima. Iza tako crne noći teško svanjiva vedar dan; teško se gase mržnje a da ne bi još dugo spaljivale i nevine. U prosuđivanju tako složenog razdoblja, nije prihvatljiva crno bijela tehnika.

U tom zgusnutom vremenu mraka i bola, jauka i smrti Nadbiskup Alojzije Stepinac slijedio je u svojoj savjesti trostruko svjetlo: vjeru, nadu i ljubav. To je svjetlo nosio neugašeno kroz noć; u trešnji svijeta stajao je čvrst kao toranj njegove katedrale.

Uvijek je želio dobro svom narodu i svakom narodu; nastojao je pomoći svakom čovjeku bez obzira na uvjerenja; borio se za čast Božju i za dostojanstvo ljudske osobe. Ta, bio je učenik Isusa Krista, Boga i Spasitelja. Svjetlo svoje savjesti nosio je neugašeno sve do smrti. Kao simbol toga svjetla držao je u ruci zapaljenu svoju svijeću iz procesije njegove posljednje Svijećnice.

Nije mrzio nijednog čovjeka. U ljubavi i opraštanju napustio je voljenu zemaljsku domovinu; u dostojanstvu mirne savjesti prešao je iz smrti u život. Ostavio nam je poruku vjere i vjernosti.

Povijest će imati vremena, načina i mogućnosti da s punom objektivnošću analizira sve događaje, činjenice, okolnosti i prilike, svu dramatično-tragičnu napetost razdoblja u kojem je djelovao, govorio i trpio Nadbiskup Alojzije Stepinac. Bez straha za njegovu čast čekamo taj sud povijesti.

Crkva ima također pravo i dužnost pamtiti njegovo svjedočanstvo i ocijeniti njegov život. On je Krista ljubio u Crkvi i Crkvu u Kristu.

Tiha molitva na njegovu grobu iza glavnog oltara zagrebačke katedrale ne prestaje. Cvijeće ne vene; svijeće se na gase; šutnjom izriču vjeru Božjega puka u konačnu pravednost. Tu diše ljubav svih onih koji opraštaju. Takva je zapovijed Božja! Ljubav obavezuje samo na ljubav. Stoga Nadbiskup Alojzije Stepinac neće biti nikada zastava mržnje u našim rukama. »Ljubav je velikodušna, dobrostiva je ljubav...; ne raduje se nepravdi, a raduje se istini« (I Kor 13, 4; 6).

Crkva moli s vjerom u Božje obećanje: »Tako će pobjednik biti odjeven u bijele haljine; i neću izbrisati imena njegova iz knjige života, i priznat ću ime njegovo pred Ocem svojim i anđelima njegovim« (Otkr 3, 5).

* * *

U svim župnim i redovničkim crkvama zagrebačke nadbiskupije neka se u nedjelju 10. veljače služi sv. Misa zadušnica za blagopokojnog Nadbiskupa Kardinala Alojzija Stepinca i na njegove nakane.

U toj Misi može se zadržati obrazac nedjeljne Mise (peta kroz godinu) osim oracija koje se uzmu za preminulog biskupa. Boja liturgijskog odijela ostaje zelena. Ako se uzima treća euharistijska molitva (kanon), neka se uzme dulji obrazac u spomenu za pokojne!

U zagrebačkoj katedrali te nedjelje u 11 sati i 30 minuta predvodim osobno koncelebraciju sa svim svećenicima koji mogu u njoj sudjelovati. Neka se to u nedjelju prije oglasi u svim zagrebačkim crkvama i u župama bliže okolice Zagreba.

U Zagrebu, dne 26. siječnja 1980.

+ Franjo Kuharić, v. r.
nadbiskup zagrebački

ZAVRŠETAK

Obrana kardinala Stepinca po dvojici odvjetnika nije u javnosti bila nikad objavljena u Jugoslaviji. Zašto?

Odgovor se sastoji u osmom Blaženstvu Kristovu.

»Blago vama, kad vas zbog mene pogrde i prognaju i sve zlo slažu protiv vas! Radujte se i kličite: velika je vaša plaća na nebesima. Progonili su tako proroke prije vas!«

Evo parafraze ovog blaženstva, koju iznosi književnik Gilbert Cesbron u svojoj knjizi: »Osam riječi za vječnost«, koja pristaje Kardinalu Stepincu, mučeniku za čovjekova prava.

»Oni, koji bivaju utamničeni, osuđeni za istinitu socijalnu pravdu, bivaju osuđivani od ljudi, koji miješaju vjeru i politiku...«

»Ne nalazim ništa plemenitije kao što je onaj, koji se bori za istinitu pravdu...«

»Osmo blaženstvo je blaženstvo onih, koji se bore nenasilno, jer to blaženstvo ne glasi: »Blaženi, koji se bore za pravdu, nego blaženi oni, koji su progonjeni zbog pravde«.

* * *

I nakon dvije decenije ne prestaju napadaji protiv kardinala Stepinca, koji se opirao svakoj totalitarnoj ideologiji: nacizmu, fašizmu, komunizmu. Ta obrana čovjekovih prava koštala ga je utamničenja, bolesti, koja ga je dovela do groba u 62. godini života.

Milovan Đilas, najbliži suradnik Titov, priznao je nevinost kardinala Stepinca (New York, 1951), ali i potrebu njegove osude zbog političkih razloga.

Na 27. siječnja 1981. Jakov Blažević, nekoć javni tužilac Socijalističke Republike Hrvatske, govorio je o svojim knjigama memoara u 4 sveska, pa je u 3. svesku iznio proces pro-

tiv kardinala Stepinca. On pojačava te napadaje na Kard. Stepinca, ali u isto vrijeme napada i kardinala Šepera, kolegu i nasljednika Kardinala Stepinca kao zagrebačkog nadbiskupa, a sada prefekta Kongregacije za nauk vjere u Rimu, te Mons. Kuharića, sadašnjeg nadbiskupa zagrebačkog i predsjednika Biskupske konferencije u zemlji, te i samog Papu.

Osam stotina svećenika, okupljenih na pastoralnom svećeničkom tjednu u Zagrebu, spontano ustadoše kao i Mons. Stanković ravnatelj pastve za iseljene Hrvate, Mons. Ćiril Kos, biskup u Đakovu, te žestoko protestiraše protiv takvih napadaja (Vidi: Glas Koncila od 8. veljače 1981., str. 4).

Na 9. veljače 1981. obilježena je dvadeset i prva godišnjica smrti kardinala Stepinca. Istog dana navečer, hrvatska sekcija Radio-Vatikana donijela je svjedočanstvo kardinala Franje Šepera, koji bijaše školski kolega Stepinčev u Rimu, zatim njegov tajnik sedam godina, dok bijaše nadbiskup u Zagrebu. To je svjedočanstvo za pravnu rehabilitaciju kardinala Stepinca, kojega ističe potpunu nevinost.

Na 10. veljače navečer, u zagrebačkoj katedrali, punoj vjernika, Mons. Kuharić izgovorio je u svojoj propovijedi pravu obranu u korist kardinala Stepinca i Svete Stolice. Rekao je, da za proces rehabilitacije treba međunarodni sud, da bi bio objektivan znanstveno i politički neovisan i etički odgovoran. Mnoštvo je pažljivo i napeto slušalo tu propovijed, koja je trajala 45 minuta i izazvala pljesak, koji je inače rijedak u Hrvatskoj. Mons. Kuharić u koncelebraciji sa sedmoricom drugih biskupa, redovničkih poglavara i dvije stotine svećenika prikazuje svetu Misu za pokojnog Kardinala, mučenika.

Završavamo pismom, koje smo primili od njegove Excelencije Mons. Van Lierde, generalnog vikara Svete Stolice za Vatikanski Grad. On piše:

»Što se tiče sadržaja knjige o kardinalu Stepincu, vidim da je to čin pravde prema velikom svjedoku Isusa Krista, te odličan apostolat u našoj suvremenoj epohi«.

To potpuno odgovara našoj želji!

Svjedočanstva širom Crkve

»Hrvatski kardinal najveći je prelat Katoličke Crkve.«
Papa Pijo XII.

* * *

»Kardinal Stepinac, mučenik najnovijih vremena.«
Cardinal Feltin

* * *

»Molimo za sretnu proslavu ove izabrane duše. S Nebesa će nam govoriti, kako ćemo izvršiti našu pastoralnu obnovu, da nas ohrabri u radu i žrtvi.«
Papa Ivan XXIII.

* * *

»Krivica kardinala Stepinca nalazi se jedino u njegovoj ljubavi prema Bogu, Domovini i Čovjeku!«
Cardinal Spellman

* * *

»Mons. Stepinac došao je pred sud kao duhovni vođa Hrvata, a izašao je sa suda kao vođa svog Naroda i kao primjer za svijet.«
Biskup Fulton Sheen

* * *

»Ovaj branitelj čovjekovih prava sve do smrti u ime Evanđelja, zaslužuje, da ne bude zaboravljena ova stranica crkvene povijesti.«
Cardinal Marty

* * *

»Što se tiče sadržaja knjige o kardinalu Stepincu, vidim da je to čin pravde prema velikom svjedoku Isusa Krista, te odličan apostolat u suvremenoj epohi.«
Jean Pierre C. Van Lierde

DODATAK

21. obljetnica smrti Alojzija Kardinala Stepinca

U utorak 10. veljače 1981. godine u 19 sati održana je u zagrebačkoj katedrali uobičajena komemoracija smrti blagopokojnog Kardinala Alojzija Stepinca. To je 21. obljetnica njegove blažene smrti. Koncelebriranu sv. Misu predvodio je preuzv. g. Nadbiskup, uz sudjelovanje nadbiskupa zadarskog Msgr. Marijana Oblak, biskupa šibenskog Msgr. Josipa Arnerića iz Splitske metropolije, kanonika-delegata Msgr. Ante Sironića iz Riječke metropolije, generalnog tajnika BK biskupa Msgr. Dr. Tomislava Jablanovića i svih biskupa Zagrebačke metropolije: Msgr. Ćirila Kosa, biskupa đakovačkog, Msgr. Dr. Joakima Segedi, pomoćnog vladike križevačkog, Msgr. Mije Škvorca i Msgr. Dr. Đure Kokša, pomoćnih biskupa zagrebačkih. U koncelebraciji su bili svi Mp. Oci Provincijali, članovi Prvostolnog Kaptola, Dekan fakulteta, Rektori Sjemeništa i 164 svećenika. Uz klerike, bilo je u koru i u katedrali među narodom još najmanje 50 svećenika redovničkih i dijecezanskih. Katedrala je bila prepuna vjernika, ni na jedan katedralni ulaz nije se više moglo pristupiti. Ovo je bila najposjećenija komemoracija od sprovodnih svečanosti našeg Kardinala. To je znak koliko je ljubljen od naše Crkve! Govorio je naš gospodin Nadbiskup, čiji govor u cijelosti donosimo.

Tog istog dana održana je svečana komemoracija smrti Kardinala Stepinca i u Rimu, u crkvi sv. Jeronima. Misu je predvodio uzoriti gospodin Franjo Kardinal Šeper, a govorio je rektor Hrvatskog zavoda sv. Jeronima Dr. Ratko Perić. Dan prije, na hrvatskom programu Radio Vatikana, naš Kardinal Franjo Šeper dao je službenu IZJAVU o blakopokojnom Kardinalu Stepincu, prigodom ove njegove obljetnice smrti.

Izjava Franje Kardinala Šepera

»Ovogodišnju spomen-godišnjicu smrti kardinala Alojzija Stepinca proživljavamo pod teškim dojmom izjava koje

je nedavno o njemu dao jedan naš vrhovni partijski i politički rukovodilac a koje su prenesene preko radija i štampe. Ne želim se ovdje upuštati u dijelove izjave koji govore o onome za kojega se podrugljivo veli da 'glumi alter ego Stepinca', što očito označuje zagrebačkog nadbiskupa Kuharića čiji je pastoralni posjet hrvatskim katolicima u Australiji okarakterizirao vrlo uvredljivim riječima za te iste vjernike. Isto tako usput spominjem da sam i ja u poznatoj izjavi bio počašćen nekim ukorom jer razgovaram s jednim svećenikom svoje nadbiskupije koji živi kao emigrant u inozemstvu zbog čega bi, prema izjavi, Vatikan trebao uredovati protiv mene u interesu korektnih međudržavnih odnosa. Izjava je uglavnom usredotočena oko kardinala Stepinca kojega se prikazuje kao stranačko-političku ličnost prvoga reda, čak kao režisera uspostave NDH u dogovoru s okupatorima. Činjenica jest da su davalac izjave i nadbiskup Stepinac u jednom historijskom času naše povijesti stajali jedan nasuprot drugoga, ali ne u jednakim ulogama: jedan je bio tužitelj, a drugi optuženi. Nitko nema ništa protiv toga da netko nastoji obrazložiti, opravdati ili obraniti svoje čine iz prošlosti, ali sve mora počivati na istini i na činjenicama, a ne na nekim konstrukcijama. To, nažalost nije ovdje slučaj. Mi možemo s pravom reći ono, što je u novinama stavljeno kao naslov izjavi o kojoj govorimo, činjenice su drugačije. Ali ovaj puta u prilog nadbiskupa Stepinca. Slika koja se tu, a vjerojatno i u knjizi, daje o nadbiskupu Stepincu jest historijski falsifikat. Ja sam za vrijeme studija na univerzitetu u Rimu kroz sedam godina bio kolega Stepinčev i s njim sam zajedno živio u kolegiju. Kasnije sam prvih sedam godina njegove biskupske službe od 1934. do 1941. bio njegov osobni tajnik kao čovjek njegova osobnog povjerenja. Na kraju me Sv. Stolica imenovala njegovim nasljednikom. Mislim da sam kao malo tko, imao priliku upoznati njegov karakter, njegov mentalitet i pratiti izbliza njegov život i rad. Moram priznati da sam ja poznavao i doživljavao drugačijeg Stepinca nego ga prikazuje gospodin Blažević. Da, Stepinac je bio vrhunski rodoljub, on je ljubio svoj narod, identificirao se s njim jer je to smatrao svojom moralnom obavezom. Ali on nije nikada bio političar, a još manje stranački političar. Ako je nadbiskup Stepinac zauzimao takav oštar stav protiv

komunizma, nemojmo zaboraviti da to nije bilo samo pitanje materijalističko-ateističke ideologije, nego je Stepinac imao pred sobom jednu jedinu konkretno ostvarenu sliku komunizma, a to je bio Staljinizam, kojega već odavno čitav svijet, uključivši i Sovjetski Savez, osuđuje i proklinje. Ove teške optužbe protiv nadbiskupa Stepinca, napose tvrdnja o njegovoj političkoj ulozi i o navodnom ustaštvu trebalo bi dokumentima dokazati što do sada nitko nije učinio i nije mogao učiniti, jer kako rekosmo: činjenice govore drugačije.

Nadam se da će doći vrijeme kad će se i proces protiv nadbiskupa Stepinca moći kritički, bez predrasuda, i bez strasti prosuditi. Nemojmo zaboraviti da onim svjedocima koji su na procesu trebali svjedočiti u prilog nadbiskupa Stepinca nije dana ta mogućnost s obrazloženjem da njihovo svjedočanstvo nije relevantno. Među tim potencijalnim svjedocima koji su uzalud čekali u jednoj prostoriji pored sudnice bio sam i ja. Premda znamo da se u našim školama kardinal Stepinac prikazuje kao ratni zločinac i neprijatelj države, žao nam je da su s tako visokog mjesta pale ove teške izjave koje sigurno ne pridonose smirivanju duhova koje bi u današnjem času itekako bilo potrebno.

Slava kardinalu Stepincu!«

In te, Domine, speravi... (Ps 31,1)

»I uzet ću pravo za mjeru,
a pravdu za tezulju« (Iz 28,17).

Govor gospodina Nadbiskupa u zagrebačkoj katedrali dne 10. veljače 1981. prigodom 21. godišnjice smrti blagopokojnog Kardinala Alojzija Stepinca.

* * *

Draga braćo i sestre!

1. Upravo smo čuli Propovijed na gori. Njom su Božja usta najavila duh Božjega kraljevstva; zacrtala su načela nove povijesti; postavljeni su temelji boljega svijeta. Blaženstva izrečena na gori odgajat će u ljudima novo srce; to je

novi zakon vječnoga Saveza Boga s čovjekom. Iz Božjeg tla Blaženstava rasti će u Crkvi Božji ljudi: pravednici, mučenici, sveci. Oni su slobodni od svih mitova moći, vlasti, bogatstva; oni su žedni istine i gladni pravednosti; oni su čista srca i mirotvorci; milosrdni su; nasilju suprotstavljaju ljubav; uspravni i jaki svjedoče za istinu i onda kad su progonjeni. Ako ih i satre nepravedna mržnja, ništa ne može ubiti u njima nade da konačna pobjeda pripada istini i ljubavi, i to zauvijek. Bog je neprevarljivi jamac te pobjede. »Blago progonjenima zbog pravednosti: njihovo je kraljevstvo nebesko« (Mt 5,10)!

2. Prolaziti kroz vihore kušnja s tom neugašenom nadom moguće je ljudskom duhu samo snagom Duha Svetoga. Ta je jakost dana odozgor (isp. Lk 24,49).

U Londonu, u rano jutro 22. lipnja 1535. uspinjao se na stratište biskup Rochestera i kardinal John Fischer. Bio je osuđen na smrt na zapovijed kralja Henrika VIII. jer je ostao vjeran svojoj vjeri i svojoj savjesti. Odlazio je u smrt moleći »Tebe Boga hvalimo« i 31. psalam: »In te, Domine, speravi!« – »U tebe sam se, Gospodine, uzdao!« Ta je molitva izražavala mir duše i nepobjedivu nadu, nadahnuta Blaženstvima vječne budućnosti. (Die Heiligen in ihrer Zeit, Mainz 1966, str. 287).

3. Kada je 1934. godine svećenik časnoga života Alojzije Stepinac, nakon tjeskobnog lomljenja u vlastitoj duši ali napokon iz poslušnosti, čitajući u odluci Papinoj volju Božju, prihvatio službu zagrebačkog nadbiskupa, i iz njegove se duše vinuo vapaj istoga 31. psalma: »In te, Domine, Speravi!« Nakon toga pisao mu je Apostolski Nuncij: »Zahvaljujem Vam, što ste pristali kao dobri Cirenac prihvatiti blistav ali težak i trnovit križ zagrebačke Crkve« (Osservatore R., 11. II. 1970.).

4. Vjerujemo doista, da u devetstoljetnoj povijesti zagrebačke biskupije, odnosno nadbiskupije, nije bilo za Pastira zagrebačke Crkve težega razdoblja nego što je bilo baš vrijeme prije Drugog svjetskog rata, za vrijeme rata i neposredno poslije rata. Alojzije Stepinac bio je po redu 72. biskup na katedri zagrebačkih biskupa, ali nijedan od njegovih predšasnika nije bio suočen s tako strašnim i tragičnim zbivanji-

ma kao što je bio blažene uspomene kardinal Alojzije Stepinac. Nijedan od njegovih predšasnika, makar su vremena ovdje bila uvijek teška za Crkvu i za narod, nije prošao kroz takav vihor kušnje kao on. Bio je uvijek dosljedan propovijednik Evanđelja – najuzvišenije nauke ljubavi – a optužen je najtežim optužbama kao neprijatelj čovjeka, kao neprijatelj hrvatskog naroda, čak kao krivac za nedaće Crkve. Dogodilo se to u drugoj polovici ovog dvadesetog stoljeća, prviput u našoj povijesti, da je zagrebački biskup izveden pred sud pod čudovišnom optužnicom da je zločinac.

5. Ta se optužnica neprestano ponavlja; ona je i ovih dana ponovljena, čak i proširena, pred najširom javnošću preko radia i tiska, i to od osobe koja u SR Hrvatskoj nosi najvišu političku odgovornost. Nalazimo se već u 1981. godini, ali još uvijek moramo slušati težak jezik već prilično udaljene prošlosti. Teško i duboko smo uvrijeđeni i kao Crkva i kao sinovi i kćeri hrvatskoga naroda, u domovini i u tuđini.

6. Nakon izjava i znakova na najvišim razinama da se ipak želi ići naprijed u nastojanju oko većeg međusobnog poštovanja i istinskijeg poštivanja ljudskih prava i dostojanstva, opet smo vraćeni natrag u prošlost. Premda bismo željeli pred sobom gledati vedriju budućnost, prema kojoj, nadamo se, povijest hoda, makar mučnim i teškim korakom, bačeni smo opet u tamu onog razdoblja koje je u milijunima ostavilo duboke rane.

7. Mi opet ponavljamo: neprihvatljiva je takva optužnica; njezin autoritet ne podupire istina nego snaga moći. Uistinu, objektivan i pravedan sud o toj krvavoj ratnoj drami ne može donositi samo jedna strana u mnogostrukom sukobu. O svemu tome bit će donesen sud povijesti. Pod sudom povijesti mislimo na objektivnu i pravednu analizu svih činjenica, cijeloga konteksta zbivanja koje ima i svoju uzročnost i svoju pretpovijest. Pod sudom povijesti shvaćamo znanstveni pristup događajima i osobama, koji, mimo bilo kakve tendenciozne propagande i političkih ciljeva, i obračuna, traži samo čistu istinu za pravednu ocjenu da se sve stvari stave na svoje mjesto. Nisu rijetki slučajevi da je povijesni sud rehabilitirao mnoge i proglasio nevinima one koje su razni sudovi osudili kao zločince. Konačno, svi su

mučenici suđeni kao zločinci, počevši od Isusa Krista. I za njega, najnevinijeg Pravednika, tužitelji su vikali pred Poncijem Pilatom: »Kad on ne bi bio zločinac, ne bismo ga predali tebi!« (Iv 18,30). I Pilat je sudio protiv savjesti.

8. Kad se pozivamo na sud povijesti, onda se pozivamo na neprolazna, objektivna i univerzalna etička načela koja obavezuju savjest i uređuju ispravan postupak prema čovjeku; temelj su pravednih nacionalnih i međunacionalnih odnosa. Vjerujemo u objektivne etičke principe vrijednost i obvezatnost koji ne ovise o bilo kojoj zemaljskoj moći, vlasti ili sistemu. U prosuđivanju ljudskih čina i povijesnih drama samo poštivanje temeljnih etičkih principa otklanja iz svih procesa svaku nepravdu, laž i mržnju. Nikakvi interesi ne dopuštaju da se osudi nevin čovjek kao krivac; nedopustivo je da se i krivnja krivoga preuveličava i proširuje na cijele zajednice, narode ili strane u sporu; u sudskim procesima istu slobodu i prava mora imati branitelj kao što je osigurano tužiocu. Sud povijesti je ono što kaže prorok Izaija: »I uzet ću pravo za mjeru, a pravdu za tezulju« (Iz 28,17). Nažalost, baš politički procesi su gotovo uvijek izloženi opasnosti da budu više instrument osvete nego pravednosti.

Nama vjernicima Propovijed na gori je jamstvo da će konačni pravorijek nad svakim životom i nad cijelom poviješću izreći Bog, Gospodar i Sudac povijesti.

9. Poslije svetačke smrti kardinala Alojzija Stepinca Papa Ivan XXIII. za vrijeme svečanih zadušnica u Bazilici sv. Petra izrekao je o Nadbiskupu slijedeće svjedočanstvo: »Jednostavni i odlični lik ovog oca i Pastira Crkve Božje bio je našoj duši veoma mio... Kardinal Stepinac, koji je svojoj čuvenoj nadbiskupiji darovao 26 godina biskupovanja, bio je doista vjerna pobudna slika Dobrog Pastira. Ponajprije u neumornom i gorljivom apostolskom radu. U posljednjim pak odveć dugim godinama bolne odijeljenosti zgrnuo je toliko bogatstvo zasluga, da ih je zauzvrat nebeski Otac sigurno upisao u glavnicu milosti i blagoslova za sve obitelji i sve vjernike gorljive i bogoljubne Hrvatske« (A. Benigar: Alojzije Stepinac, Rim 1974, str. 860-861). Papa je sigurno imao temeljit uvid u dramu preminulog Kardinala da to kaže pred cijelim svijetom.

U milanskoj katedrali predvodio je zadušnice kardinal Giovanni Batista Montini, budući papa Pavao VI. On je u homiliji postavio ova pitanja: »Može li se uopće pretpostaviti da ne bi ljubio svoju zemlju ili lojalno obdržavao pravedne zakone jedan kardinal nadbiskup, komu nitko, tko ne niječe sunčano svjetlo, ne bi mogao to poricati? Je li uopće moguće, da bi on jednoj državi, koja zaslužuje ovo ime, dao povod da ga ovako nesmiljeno sudi? Ili, možda sila stvara pravo? Kakvo je to pravo?« (ib. str. 864).

Na ta pitanja lako daju odgovor svi oni koji pamte događaje iz neposredne blizine i svi, uistinu nepristrano raspoloženi, koji mogu čitati svu dokumentaciju i samo svjedočanstvo Kardinalova osobnog života. U poštenim pak dušama mladih koji ne poznaju stvari iz iskustva i kojima se uvijek govori samo optužnica može se rađati tjeskobno pitanje: što je istina?

10. Da bi se mogla odgovoriti cijela istina, trebalo bi obnoviti cijeli proces i iznijeti na svjetlo dana sve, baš sve što je tko činio, govorio i kakva je načela zastupao. Trebalo bi pošteno, nepristrano i cjelovito analizirati cijelo razdoblje i ulogu, kao i djela, svih učesnika koji su bili ubačeni u strašni vrtlog svjetskog, građanskog i revolucionarnog rata. Za takav proces trebao bi doista jedan međunarodni sud koji bi imao dovoljno znanstvene objektivnosti, političke neovisnosti i etičke odgovornosti za izricanje presude. Rehabilitacioni proces u našoj domovini u prilog Kardinala Stepinca, kako vidimo, nije ostvariv.

11. Kako se je mogao držati jedan nadbiskup, vjeran svojoj vjerničkoj savjesti, u onom vremenu političkih, nacionalnih, socijalnih, ekonomskih problema i sukoba? Kakav stav je mogao zauzeti zagrebački nadbiskup u jednom ratu u koji su se ubacili suprotnički računi i ambicije, sile i interesi, stare nepravde i nove osvete; u kojem su se hrvali svjetovi? On je mogao ostati samo na stanovištu čvrstih etičkih principa kako mu je to diktirala vjera i savjest. Nadbiskup je Stepinac slijedio ova tri jasna i univerzalna načela:

1. Nitko nema prava samovlasno raspolagati ljudskim životom niti činiti bilo kakvo nasilje dostojanstvu ljudske osobe;

2. Svaki narod ima pravo na svoju slobodu, na svoj identitet i suverenitet; logično, ako to uistinu vrijedi za svaki narod bez izuzetka, onda to vrijedi i za hrvatski narod. Dakle, zastupajući to načelo bio je rodoljub, prijatelj svoga naroda poštujući isto načelo i u odnosu prema svakom drugom narodu.

3. Crkva ima pravo na punu slobodu vršenja svoga duhovnog poslanja u svakom narodu, u svakom poretku, u svakom državnom uređenju. Branio je Crkvu. Zbog tih načela bio je protivan svakom totalitarnom sistemu.

12. Branio je čovjeka. Za tu tvrdnju postoji dovoljno opsežna dokumentacija; postoje i svjedočanstva kojima nikakva optužnica neće moći oduzeti snagu istine.

Posljednjih godina objavila je Sv. Stolica u brojnim svescima dokumente koji se odnose na rad Sv. Stolice i Katoličke Crkve za vrijeme Drugog svjetskog rata u prilog svih koji su bili žrtve bilo koje ratne strane, sistema ili ideologije. Deveti svezak od 687 stranica nosi naslov: LE SAINT SIEGE ET LES VICTIMES DE LA GUERRE – Janvier – Décembre 1943. To je izdanje Vatikanske izdavačke knjižare 1975.

U navedenom svesku od 224. do 229. stranice je popis dokumenata »koji se odnose na držanje Katoličke Crkve prema progonjenim pravoslavcima i nearijcima, a upućeni su od zagrebačkog nadbiskupa Msgr. Stepinca kardinalu Maglione« – (»Tableau récapitulatif des documents concernant l'attitude de l'Eglise catholique envers les orthodoxes et non-aryens persécutes et remis par l'archeveque de Zagreb Mgr. Stepinac au cardinal Maglione« (ib. str. 224).

Tu su za razdoblje od svibnja 1941. do konca svibnja 1943. nabrojena 33 dokumenta koji sadrže proteste, intervente, molbe u prilog svih progonjenih.

Pod brojem 1 čitamo: »Intervent zagrebačkoga nadbiskupa protiv strijeljanja srpskih talaca koje je izvršeno u prvim danima stvaranja hrvatske države« – (Intervento dell' Arcivescovo di Zagabria contro la fucilazione di ostaggi serbi effetuata nei primi giorni della creazione dello Stato croato« (ib. str. 224).

Pod brojem 2 čitamo: »Pismo Poglavniku kojim protestira protiv strijeljanja 260 Srba u Glini koje su izvršili ustaše (14. svibnja 1941)« – (»Lettera al Poglavnik per protestare contro la fucilazione di 260 serbi a Glina fatta dagli ustasci (14 maggio 1941)« (ib. str. 224.).

Pod brojem tri piše: »Okružnica o prijelazu »pravoslavnih«: živo se daju upute kleru da se primaju u Katoličku Crkvu samo osobe koje to iskreno traže, dobro su poučene i u stanju da žive po načelima katoličkog morala (15. svibnja 1941.)« – (Circolare circa la conversione degli »ortodossi«: vive raccomandazioni al clero perché non si ammettano alla Chiesa cattolica se non persone sincere, bene istruite e in stato di vivere secondo i principi della morale cattolica (15 maggio 1941)« (ib. 224-225).

13. Što se tiče prijelaza pravoslavnih u Katoličku Crkvu, Nadbiskup u svom govoru na sudu rekao je slijedeće: »Ja o tome neću opširnije govoriti nego velim, da mi je savjest čista, a povijest će jednom o tome reći svoj sud. Činjenica je, da sam morao premještati župnike, jer im je prijetila opasnost smrti od pravoslavnih, jer su ih htjeli Srbi ubiti, zato što otežu s prijelazima. Činjenica je, da se u prošlo ratno vrijeme Crkva morala provlačiti kroz poteškoće kao zmija, a išlo se na ruku srpskom narodu s nakanom, da mu se pomogne, kako se dalo i moglo« (Benigar: A. Stepinac, str. 582).

Što je pak mislio o Jasenovcu, vidljivo je što piše u protestnom pismu Paveliću kada je u logoru strijeljano nekoliko slovenskih svećenika. 24. veljače 1943. piše slijedeće: »Ovo je sramotna ljaga i zločin, koji vapi u nebo za osvetom, kao što je i čitav jasenovački logor sramotna ljaga za Nezavisnu Državu Hrvatsku« (ib. str. 418). Traži da se sudi ubojicama. Spomenimo ovdje da je Nadbiskup Stepinac primio u zagrebačku nadbiskupiju oko 200 slovenskih svećenika i tako ih spasio od deportacije.

14. Ako se u upravi jasenovačkog logora našao jedan apostata, kako je onda čudovišna kletva »da su tim ljudskim kasapnicama zapovijedali katolički svećenici!« Optužnicom bi se htjelo Nadbiskupa Stepinca učiniti odgovornim za onih 40.000 žrtava koje se pripisuju Jasenovcu, a kako bi on

mogao biti za to odgovoran kad je mrzio svaki zločin učinjen protiv čovjeka i naroda, tko god ga počinio. Iskreno je suosjećao s patnjama srpskoga naroda, ali je isto tako suosjećao i s patnjama hrvatskoga naroda, protiv kojeg su također počinjeni teški zločini. Ima groblja na kojima nema spomenika; ima žrtava pokrivenih šutnjom.

15. Zauzimao se i za Židove svim svojim autoritetom.

U gore citiranoj dokumentaciji Sv. Stolice na strani 337. čitamo izvadak iz pisma koje je Dr. Weltman pisao 11. lipnja 1943. Apostolskom Delegatu u Carigradu Mons. Roncalli-u, koji je naslijedio papu Pija XII. i uzeo ime Ivan XXIII. Dr. Weltman je bio pak u Carigradu izaslanik komisije za pomoć evropskim Židovima. On piše: »Mi znamo da je mons. dr. Stepinac učinio sve što je mogao da pomogne i olakša nesretni udes Židova u Hrvatskoj, kojih broj danas ne prelazi 2500 muževa, žena i djece. Molim Vas da izvolite prenijeti mons. Stepincu našu duboku zahvalnost za njegovo vladanje i za njegovu pomoć i mi ga molimo da nastavi svojim visokim ugledom djelo spasavanja naše jadne braće, sestara i djece...« (ib. str. 337).

16. Proširili bismo suviše ovo izlaganje kad bismo htjeli citirati Nadbiskupove izjave, govore i svjedočanstva njemu u prilog. To je bila stvar obrane na sudu, ali ta je obrana imala suviše malo vremena da sabere svu dokumentaciju i sva svjedočanstva koja bi dokazala da su činjenice ipak drugačije nego što tvrdi optužnica.

Sam proces bio je praćen upravo bjesomučnom kampanjom u javnom tisku, na radiu, u poduzećima protiv Nadbiskupa, a da u javnosti nije smio nitko ni pisnuti u njegovu obranu. Optuživalo se »u ime naroda«; sudilo se »u ime naroda«, ali taj narod nije imao prava na cjelovitu informaciju.

Kada je branitelj dr. Ivo Politeo zatražio saslušanje nekih važnih svjedoka obrane, a među njima je bilo i uglednih Srba, javni je tužilac odgovorio: »Kad bi se htjelo na temelju tih svjedočanstava konstruirati obranu, bila bi to prava psovka«. Na to je branitelj hrabro uzvratio slijedeće: »Kazali ste: bila bi psovka. I ja velim da bi bila psovka, ako se saslušaju samo svjedoci, koji terete. Upozorujem da je

presuda, koju će izreći sud, u jedinoj instanciji, protiv koje neće biti moguće apelirati. Osim toga moj zahtjev je od svjetske važnosti, koji izazivlje pažnju cijelog svijeta. I zbog toga tražim da se pripuste svjedoci« (Benigar: A. Stepinac, str. 590). Svjedoci su odbijeni. Uzoriti gospodin kardinal Franjo Šeper rekao je sinoć u svojoj izjavi na vatikanskom radiu da je i on bio među tim svjedocima.

Ponovno ovdje izjavljujemo: ako se trajno objavljuje optužnica, a nikada se ne smije objaviti sva dokumentacija obrane, njoj je nametnuta potpuna šutnja, onda takav sud nije vjerodostojan.

17. Što se tiče političkog opredjeljenja Nadbiskupa Stepinca, on nije pripadao nijednoj političkoj stranci. Tvrdnja da je bio ustaša, tako je očita kleveta da je nije potrebno ni pobijati. On je uvijek distingvirao dva pojma: narod i političke stranke. To su različite stvari. Isto tako je bio protiv ulaženja svećenika u bilo koju stranačku politiku. Htio je da budu od svakoga i pred svakim slobodni za svoje specifično svećeničko poslanje. Odlučno je bio protiv stvaranja bilo kakve klerikalne političke stranke. U Okružnici br. 8976/45. od 17. prosinca 1945. piše svećenicima: »Vama je. časna braćo svećenici, poznato naše stajalište prema djelovanju svećenika u politici. U Okružnicama od god. 1935. i 1938. zabranio sam u smislu jasnih odredaba Crkvenog zakonika svim aktivnim svećenicima kandidirati na izborima bilo na čijoj listi. To sam stajalište zadržao 1943., naglasio ga u svojim propovijedima, a držim se ga i danas te nemam razloga to stanovište mijenjati. Time sam htio otkloniti svaku odgovornost Crkve od javnog političkog rada pojedinog svećenika. To vrijedi i za političko djelovanje svakoga pojedinog svećenika i danas. Što koji od svećenika u političkom pravcu radi, za to snosi sam osobno i odgovornost.«

U istoj Okružnici piše i ovo: »Crkva traži, da može vršiti svoju misiju i urediti svoj odnos s državnom vlašću kao slobodna predstavnica slobodne Crkve u slobodnoj državi.«

18. O problemima i zbivanjima neposredno poslije rata pisao je obrazložena pisma najodgovornijim osobama u republici Hrvatskoj i F.R. Jugoslaviji. Tumačio je prijedloge,

upozoravao na žalosne događaje i teške povrede ljudskih prava. Bio je iskren prema svakoj vlasti. To sigurno nije zločin. Kad ga se poslije rata javno napadalo što k njemu dolazi mnogo ljudi moleći intervenciju za zatvorene, za nestale, za na smrt osuđene a tih nije bio mali broj, pisao je predsjedniku vlade republike Hrvatske: »Nisam mogao odbiti ni otjerati tih ljudi, kao što nisam kroz 4 godine odbio nijednog iz Vaših redova, kad su dolazili moliti, da za njih interveniram« (Pismo Bakariću 2. VIII. 1945.).

Kad su predstavnici Zagrebačkog kaptola pod vodstvom generalnog vikara i biskupa Mons. Franje Salisa bili primljeni u Zagrebu 2. lipnja 1945. od Maršala Tita, među ostalim, dali su mu i ove podatke o Nadbiskupu:

»1. Vi imadete danas u svojoj vladi ljudi, kojima je on spasio glave svojim intervencijama.

2. On je u vrijeme rata hranio 7000 tisuća partizanske djece, a nije pitao, jesu li Hrvati ili Srbi, jesu li katolici ili pravoslavni.

3. On je svojim govorima i intervencijama zauzimao se za Srbe, Židove i Cigane i spasio tolikima život.

4. On je držao govore i proteste protiv rasističkih zakona, protiv hipernacionalističkim nasiljima, proti uzimanju taoca i vješanjima tolikih nevinih.« Itd. ...

19. Mnogo bi se toga još moglo reći, ali ovdje to nije moguće. Na svaku tvrdnju i uvredu u najnovijoj optužnici moglo bi se odgovoriti opširno i dokumentirano. Međutim, prepustimo to povijesti.

Niti je bio Nadbiskup Stepinac, niti su njegovi nasljednici »tuđe jezgro« koje »vodi za tuđi račun borbu protiv hrvatskog naroda«. Niti je »Stepinčeva crkva« neka druga Crkva nego što je ona Crkva u koju mi vjerujemo, a to je: jedna, sveta, katolička i apostolska; Crkva vjerna Isusu Kristu i okupljena oko Petrovih Nasljednika i svojih biskupa; to je Crkva utkana u biće hrvatskog naroda već punih trinaest stoljeća; nikada protiv njega nego uvijek s njim dijeli istu sudbinu. To je Crkva koja ima svoje porijeklo u Isusu Kristu, našem Bogu i Spasitelju, nije nikakav import. Najveći dio hrvatskog naroda je ta Crkva.

20. Neki nam izvan Crkve sve češće daju pouke kako bi

po njihovom shvaćanju trebala izgledati Crkva kojoj bi oni dali ocjenu »koncilske Crkve«. Imala bi to biti neka Crkva disciplinski anarhična, bez jedinstvenog vjerovanja i bez određenih moralnih principa; takva bi Crkva brzo postala Crkva bez slobode i bez dostojanstva.

Mi se nikome za volju ne odričemo svoje Crkve i to onakve kakva ona jest u svom najdubljem misteriju i zajedništvu. To je Crkva kroz vjekove identična, koju danas predvodi Ivan Pavao II., a u onim teškim poratnim godinama, uz tolike biskupe i svećenike kao i vjernike, za tu je Crkvu kroz zatvore i poniženja svjedočilo šest kardinala: Josip Slipyj iz Lavova, Stefan Wyszynski iz Warszawe, Josip Beran i Stjepan Trochta iz Praga, Jozsef Mindszenty iz Esztergima, Alojzije Stepinac iz Zagreba.

Nipošto se ne smatramo zaostalima ako ta svjedočanstva poštujemo i ako tu Crkvu ljubimo. Ne glumimo nikakvu glumu nego vršimo svoju dužnost i ostajemo vjerni Bogu, Crkvi Božjoj i svojoj savjesti.

U svojoj Okružnici svećenicima od 17. prosinca 1945. piše Nadbiskup Stepinac ove riječi: »Štogod u budućnosti nadošlo, mi nemamo što nadodati u svoju obranu. Naša je obrana Bog, čista savjest, a svjedok je uz vas, časna braćo svećenici, i golema većina vjernoga naroda te predstavništvo Sv. Stolice u Zagrebu«.

Tako se na njemu ispunja riječ Sv. Pisma: »Blago čovjeku koga ne optužuje vlastita savjest i koji se nije odrekao nade (Sir 14,2).

21. Završavam! Ne bismo se bavili prošlošću kad ne bismo bili na to prisiljeni. Nadbiskup i kardinal Alojzije Stepinac bio je izvršitelj zapovijedi ljubavi prema svakom čovjeku, prema svome narodu i prema Crkvi. Stoga mi tog svjedoka ljubavi ne želimo nipošto i nikada imati kao neku zastavu mržnje bilo prema kome. Mi vjerujemo u božansku Propovijed na gori, ali moramo svjedočiti istinu da nitko ne može lomiti naše zajedništvo, da nitko ne može dijeliti iskrenu povezanost biskupa, svećenika, vjernika u jedinstvu vjere i ljubavi. Želimo časno služiti duši i savjesti svoga naroda kojem pripadamo rođenjem, sviješću i srcem. Tako nas uči Evanđelje.

Mi ne želimo zaoštravati odnose s nikim, ali ne možemo se odreći ni istine ni svoga ljudskog dostojanstva. Mi molimo za mir ljudi, naroda i čovječanstva. Neka taj dar s nama moli Presveta Bogorodica, Kraljica mira. Mi želimo mir, ali u pravednosti, istini, ljubavi i slobodi! Amen.

Zagreb, Katedrala, dne 10. veljače 1981.

+Franjo Kuharić, v. r.
nadbiskup zagrebački

Riječ dr. Ratka Perića, rektora Hrvatskog papinskog zavoda svetog Jeronima u Rimu na zadušnicama koje je ondje predvodio uzoriti gospodin Franjo Kardinal Šeper

Među ostalim, Dr. R. Perić je rekao o blagopokojnom Kardinalu Stepincu – kako je prenio Radio Vatikan – slijedeće:

»Izvještaj o njemu iz Germanikuma: »Bio je najpobožniji i najbolji pitomac«. Nakon što se vratio u Domovinu 1931. godine kao svećenik i dvostruki doktor, proveo je tri godine kao predvodnik ceremonija u Nadbiskupiji. Godine 1934., kad je navršio 36 godina, Sveta ga Stolica imenuje Nadbiskupom Koadjutorom cum iure succesionis. Na njegovo veliko iznenađenje i na začuđenje cijeloga svijeta! Najmlađi Nadbiskup u katoličkoj Crkvi! I kao što se je mogao smatrati prestarim u odnosu na svoje školske kolege, tako se sada morao smatrati premladim, u odnosu na svoje kolege u Episkopatu. Iako je bio uvjeren DA SU RAMENA MALENA, A BREMENA GOLEMA, Stepinac prihvaća službu, čitajući u odluci Svete Stolice izraz Božje volje. Trebale su mi tri godine da kao mladi Koadjutor upozna Nadbiskupiju, te da nakon smrti Nadbiskupa Bauera nastupi kao Ordinarij. I tu prođoše tri godine! Eto – toliko koliko je potrebno da se snađe u poslovima prostrane Nadbiskupije, a nadođoše novi, do tada najveći križevi, počeci svjetske katastrofe. Drugi svjetski rat zavio je u apokaliptički vihor i prašinu i svijet i Stepinčevu hrvatsku Domovinu. U bezglavoj situaciji u kojoj se ne zna, ni tko pije ni tko plaća, Nadbiskup Stepinac ima jasna načela i kriterije: Isusovo Evanđelje, Isusovu Ljubav i Istinu, pa kakav god bio zemaljski križ! Istinu

propovijeda u odnosu na razne ideologije: ateističku i rasističku; a Ljubav širi u odnosu na svakoga potrebnika – koje god vjere i nacije bio. Kao što je hrabro dočekao početak rata, tako je spremnih ramena primio križ koji mu je usječen po završetku rata. Dok se nadao i spremao da svojoj Nadbiskupiji pomogne kako bi popravila ratne posljedice, na njega se sručuje drvlje i kamenje, što sve dovodi do »prežalosnog procesa«, kako ga nazva Papa Pio XII., procesa koji se odvio 16 mjeseci nakon krvavog rata, i na kojem je osuđen na 16 godina prisilnoga rada. »I bio je ubrojen među zločince!« Bio je to novi i neviđeni križ, koji je prihvatio stojeći i objeručke iz ljubavi prema Kristu raspetome, prema svojoj Crkvi i vjernicima. Stupio je na »LITHOSTROTOS«, gdje je primio osudu svjedočeći: »Isus Krist je Bog! Za njega smo spremni umirati!« Uzeo je križ i uputio se prema svojoj Kalvariji. Putovao je pet godina kroz lepoglavsku tamnicu, devet godina kroz krašićko zatočeništvo. Mogao je izmaknuti tome križu jednim gestom i jednim potezom pera, ali da je to učinio – ne bismo imali Stepinca!

U Lukinu Evanđelju čitamo, da je Krist proživljavao svoju agoniju u Gecemaniju. Tu je, nakon silne borbe i kušnje, pristao na potpuno izvršenje Očeve volje. U tome trenutku ukaza mu se Anđeo s neba koji ga ohrabri! Stepinac je također imao svojih agonija u kojima je osjećao Božju pomoć i okrepu. Istaknimo barem jednu: Dok je boravio zatočen u rodnoj župi Krašiću, u kušnjama i razmišljanjima, pristajući na Božju volju, eto mu znaka odobrenja i ohrabrenja Svetog Oca i Svete Stolice. I bi ubrojen u Zbor Kardinala 1953. godine, zbog svoje herojske izdržljivosti na svom Križnom putu. Bio je to za njega znak, da je na sigurnoj stazi i da trpi na pravdi Boga. Godine tamnovanja i zatočeništva donijele su svoje plodove, koji su se morali odraziti na bolesti tijela, ali i na zdravlju duha: »SUNT CERTI DENIQUE FINES«, pisat će pod kraj života! »Sunt certi denique fines«, s obzirom na njegovo tijelo ispaćeno zatvorom, zatočeništvom i pokorom! »Sunt certi denique fines« – s obzirom na njegov ovozemni tijek! Ali ne postoje uopće granice s obzirom na njegov snažni duh, koji prelazi horizonte vremena i prostora.

Hrvatski pjesnik Ivan Mažuranić spjevao je 1840. godine pjesmu »JAVOR«. Pjesma završava ovim poznatim stihovima, koji se slobodno mogu primjeniti i na našeg Velikana, blagopokojnog Kardinala:

»Nije visok tko na visu stoji
Nit je velik tko se velik rodi,
Već je visok tko na nizu stoji
I visinam nadmaša visine!
A velik je tko se malen rodi
Al kad pane, golem grob mu treba!«

Nije Kardinal Stepinac velik zato što se velik rodio, nego zato što se malen rodio, a kroz svoj život velik križ nosio. I to strpljivo, žarko i s ljubavlju! I zato što je hrabro za Isusom koračao, proživljavajući svoj Gecemanij, Gabathu i Golgotu! A kad pade, golem ga grob zapade! Onaj u zagrebačkoj Katedrali, grob koji se ne mimoilazi – kad se u Zagreb dolazi!

Zahvalni smo Božjoj providnosti, koja nam je darovala Kardinala Stepinca, svjedoka vjernosti Bogu i Crkvi, mučenika ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Zahvalni smo također Kardinalu, koji se je potpuno darovao Bogu, a time i svome Hrvatskome narodu i cijeloj Crkvi Božjoj!

Izjava sabora biskupske konferencije Jugoslavije

Povodom izjava nekih predstavnika društvenih foruma i sredstava društvenih priopćavanja, u zadnje vrijeme, u vezi s djelovanjem Katoličke Crkve u Jugoslaviji, mi katolički biskupi, okupljeni u Zagrebu od 28. do 30. travnja 1981. na svom redovitom proljetnom saboru BKJ, dajemo za javnost slijedeću jednoglasnu izjavu.

1. U vršenju našeg biskupskog služenja gojimo poštovanje i ljubav prema osobama koje drukčije i rade nego mi, ali ne možemo biti ravnodušni prema istini i dobru. Imamo u trajnom vidu da vlastito poslanje Crkve nije političkog, nego religioznog reda, tj. na širenju kraljevstva Božjega i spasavanja duša. Mi volimo svoje narode kojima pripadamo i lojalni smo zakonitoj vlasti, ali odlučno odbijamo prigovor da imamo bilo kakve pretenzije političke naravi ili želje za društvenim privilegijama. Nijedan biskup, međutim, ne može se odreći prava da nesmetano vrši svoje vjersko-moralno poslanje ni dužnosti da izriče moralni sud kada to traže temeljna prava ljudske osobe i spasenje duša.

2. Žalimo što se katkad krivo tumači vršenje našeg djelovanja koje se temelji na Božjim zakonima. Naše je poslanje upozoravati kad se ti zakoni krše praktičnom diskriminacijom vjernika. Naglašujemo da bismo izdali svoje biskupsko poslanje kada ne bismo svim dopuštenim sredstvima upozoravali i branili naše vjernike od ateizacije koja se u našem društvu sustavno provodi.

3. Ustav i zakon jamče vjerske slobode, kao što su: sloboda kontaktiranja sa Svetom Stolicom, sloboda imenovanja biskupa i namještanja svećenika i drugih vjerskih službenika; sloboda evangelizacije i katehizacije, sloboda vjerskog tiska.

Ipak su neke od tih i drugih sloboda osjetljivo ograničene u praksi, kao npr.: zapostavljanje vjernika u društvu i u javnom životu; pritisak na roditelje i omladinu zbog pohađanja vjeronauka; isključenje vjere i Crkve iz sredstava društvenog priopćivanja; ograničavanje vjerskih prava vjernicima u nekim bolnicama, u nekim društvenim domovima i u zatvorima kada žele i traže pomoć vjerskih službenika;

nemogućnost da vojnici vjernici obavljaju svoje vjerske dužnosti; teškoće pri gradnji novih crkvenih objekata.

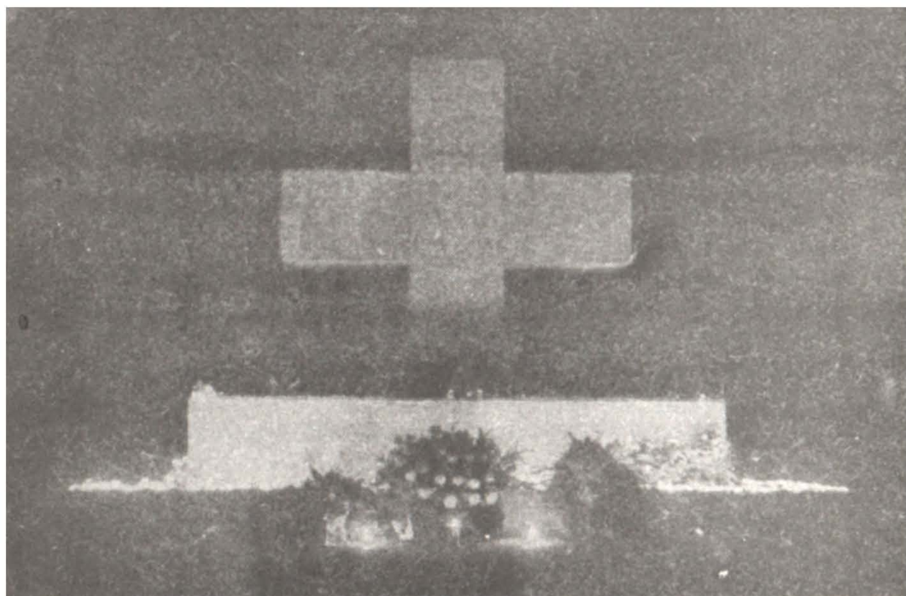
4. S obzirom na slučaj kardinala Alojzija Stepinca izjavljujemo da smo svjedoci spontanog štovanja koje se trajno očituje na njegovu grobu. Nadamo se da će Crkva jednoga dana izreći svoj sud o tom štovanju i o ličnosti kardinala Stepinca s vjersko-moralnog stanovišta, pošto objektivno ispita sva svjedočanstva.

5. Katolička Crkva u Jugoslaviji vrši svoje poslanstvo snagom Kristove nauke u potpunom suglasju sa Svetom Stolicom i u čvrstom jedinstvu i suradnji biskupa i svih mjesnih Crkava naših naroda.

U duhu II. vatikanskog sabora naša Crkva je spremna surađivati s drugim Crkvama, vjerskim zajednicama i s našim društvom u službi čovjeku, na temelju jednokopravnosti, međusobnog razumijevanja i poštovanja. Želimo miran i pravedan suživot sa svim građanima. Smatramo osnovnim građanskim pravom javnu obranu na javne optužbe, a u traženju rješenja spornih pitanja iskren, otvoren i slobodan dijalog.

U Zagrebu, 30. travnja 1981.

BISKUPI JUGOSLAVIJE

. Neka mi posljednja riječ bude ta da se uzdam u tvoju ljubav, Gospode.

Tagore

LITERATURA

ACTES ET DOCUMENTS DU SAINT SIÈGE RELATIFS A LA SECONDE GUERRE MONDIALE, publiés par Libreria Editrice Vaticana:
volume 8 (1974) : *Le Saint Siège et les victimes de la guerre*, janvier 1941-décembre 1942.
volume 9 (1975) : *Le Saint Siège et les victimes de la guerre*, janvier-décembre 1943.

ANNALES DC L'INSTITUT FRANÇAIS DE ZAGREB.

D. BATOŃ – *Mladi Stepinac – pisma zaručnici* (Jeune Stepinac – lettres à sa fiancée), éd. Ziral, Rome, 1975.

E. BAUER – *Aloisius Kardinal Stepinac, Ein leben für Wahrheit, Recht und Gerechtigkeit*, Bitter, Rechling-hausen, 1979.

E. BELUHAN KOSTELIC – *Stepinac Govori*, Valencia, 1967.

O. Aleksa BENIGAR – *Alojzije Stepinac, Hrvatski Kardinal* (Aloïs Stepinac, Cardinal de Croatie), Rim (Rome), 1974, publié par éditions Ziral.

A. BLANC – *La Croatie occidentale*, Paris, Institut d'Etudes slaves, 1957.

J. BLAŽEVIĆ – *Djela* I-IV, Zagreb, 1980.

Fiorello CAVALLI – *Il processo dell'Arcivescovo di Zagabria*, Ed. »La Civilta Cattolica«, 1947.

Marie-Paule CANAPA – *La Yougoslavie*, *»Que sais-je?«, Presses universitaires de France, 1980.*

Zvane CRNJA – Histoire de la culture croate, Zagreb, 1966.

Croatie (avec de nombreuses planches), La Revue Yougoslave, Belgrade, 1976.

CROATIA – Croatian political newspaper published by the Chief Committee of the Croatian Peasants Party in Chicago. Ed. Youray Krnjevitch, 1930-34.

V. CVRLJE – *Vatican u suvremenom svijetu*, Zagreb, 1980.

Ch. DOLBEAU – *Le martyre oublié de Mgr Stepinac*, »Ecrits de Paris«, janvier 1981, p. 58-68.

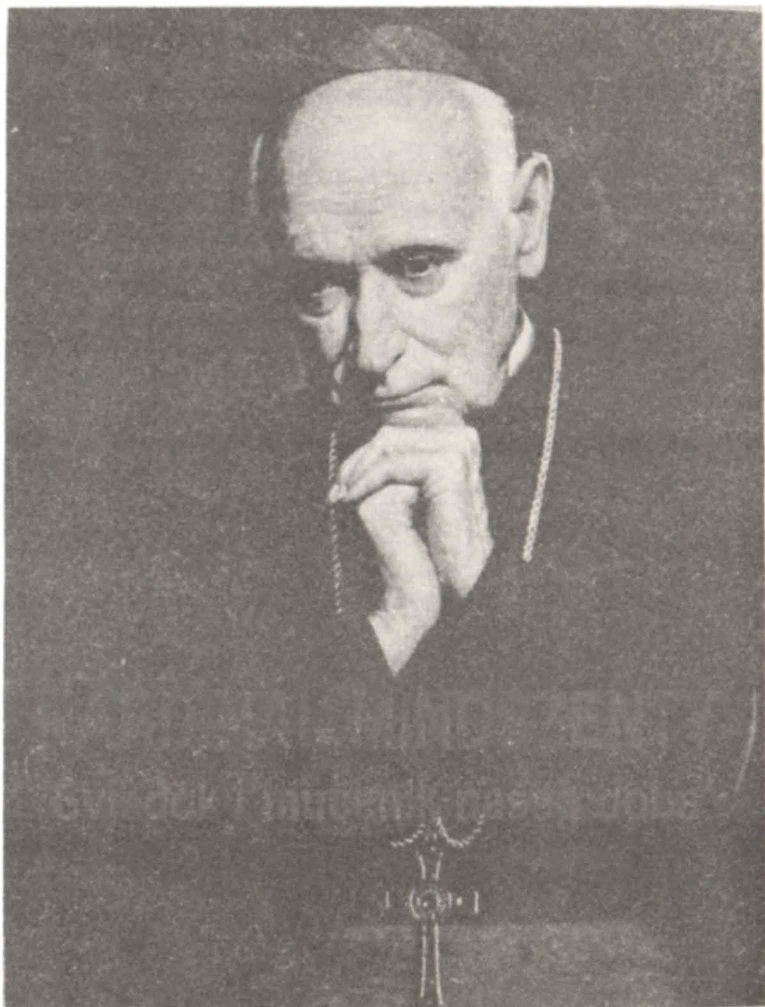
Milovan DJILAS – *Tito mon ami, mon ennemi, biographie critique*, Fayard, 1980.

K. DRAGANOVIC – J. BUTURAC – *Povijest Crkve u Hrvatskoj*, (Histoire de l'Eglise en Croatie), Izdalo H.K.D. Sv. Jeronima, Zagreb, 1944.

T. DRAGUN – *Le Dossier du Cardinal Stepinac*, N.E.L., Paris. 1958.
Données sur la République socialiste de Croatie, Zagreb, 1976.
Une Eglise du silence : catholiques de Yougoslavie, Paris-Bruges, Desclée de Brouwer, 1954.
Mgr EMANUEL – *Sieben Jahre in roten Talar*, Pilger-Verlag, Speyer, 1970.
Louis ERIGNAC – *La révolte des Croates de Villefranche-de-Rouergue*, Imp. Guibert, 1980.
O.F.H. ETEROVIĆ, O.P. – *Aloysius Cardinal Stepinac, A Spiritual Leader*, Chicago, 1970.
Albert GALTER – *Le livre rouge sur l'Eglise persécutée*, Rome, 1956 (Publié en 7 langues).
B. GEORGE – *L'Occident joue et perd, la Yougoslavie dans la guerre*, La Table Ronde, 1968.
Richard GUIDER – *Rode dwang tegen Mgr Stepinac*, Brugge, Franciscaanse Standaard, Maagdenstraat, 15, 1948.
A. HILLGRUBER – *Les entretiens secrets de Hitler*, Fayard, Paris, 1969.
A. IVANDIJA – D. KECKEMET – *L'Art sacré en Croatie, éd. Spectar, Zagreb, 1971.*
F. JELIĆ-BUTIĆ – *Ustaše i NDH*, 2 éd. Liber, Zagreb, 1978.
Bogdan KRIZMAN – *Pavelić i ustaše*, Globus, Zagreb, 1978.
Giuseppe MASUCCI – *Misija u Hrvatskoj*, Madrid, 1967.
Vinko NIKOLIĆ – *Stepinac mu je ime* (Stepinac, c'est son nom), Ed. Knjižnica Hrvatske revije (Bibliothèque de la Revue croate), München-Barcelona, tome I, 1978; tome II, 1980.
A.-H. O'BRIEN – *Archbishop Stepinac, the man and his case*, Westminster, Md, 1947.
IVO OMRČANIN – *Martyrologe croate, prêtres et religieux assassinés en haine de la Foi*, de 1940 à 1951, N.E.L., Paris, 1962.
Richard PATTEE – *The case of Cardinal Aloysius Stepinac*, Milwaukee, U.S.A., 1953.
E. PEZET – *Stepinac-Tito, Contextes et éclairages de »L'Affaire«*, N.E.L., Paris, 1959.
E. PEZET et SIMONDET – *La Yougoslavie en péril?* Paris, Bloud et Gay, 1935.
Maricilla PIOVANELLI – *Un vincitore all'Est*, Instituto di propaganda libreria, Roma, 1961.
O.-M. RAYMOND – *The life and death of Aloysius Cardinal Stepinac, the man of this moment*, Alba House, New York, 1971.
Ch. RIVET – *En Yougoslavie*, Paris, Perrin et C', 1919.
D.M.S. SOTIROVITĆ – *Trahison au sommet*, N.E.L., Paris, 1972.
Vladimir STANKOVIC – *Katolička Crkva i Hrvati izvan Domovine*.

Stepinac Defense »Mijn geweten is zuiver«, Franciscaanse Standaard, Brugge, 1948.
Sudjenje Lisaku, Stepincu, Šaliću i družini ustaško-križarskim zločincima i njihovim pomagačima, Zagreb, 1946.
Cyrus L. SULZBERGER – *A long Row of Candles-Memoirs and Diaries* 1934-54, Macmillan, 1969.
Ivan TOMAS – *Martyrium Croatiae*, Roma, 1946.
Jozo TOMAŠEVIĆ – *Četnici u drugom svjetskom ratu* 1941-1945, Liber, Zagreb, 1979.
Les travailleurs yougoslaves en France; Travaux de l'Institut de géographie de l'Université de Zagreb, 1972.
Treize siècles de Christianisme chez les Croates, Lettre pastorale des Evêques, Zagreb, 1976.
(Eglise Catholique et les Croates hors de leur Patrie) publié par le Conseil de la Conférence Episcopale pour la Migration croate. Zagreb, 1980 (monographe de 500 pages, dont 100 pages d'illustrations).

Upoznajmo život i svjedočenje Stepinčeva suvremenika, mađarskog kardinala, suđenog 1948. a rehabilitiranog nakon smrti, 1989. g.

Knjiga se može naručiti na adresu:
Knjižnica UPT,
ĐAKOVO, pp. 62. Tel. (054) 843-049

SADRŽAJ

Predgovor 5
Predgovor hrvatskom izdanju 8
Prvo poglavlje 9
Domovina kardinala Stepinca 9
Hrvatski katolicizam-Predziđe kršćanstva 12
Hrvati u tuđini 13
Drugo poglavlje 15
Zavičaj Alojzija Stepinca 15
Stepinčeva obitelj 15
Školovanje u Zagrebu 18
U vatri velikog rata 20
Svršetak rata 21
Povratak u Domovinu 21
Treće poglavlje 25
Za Stepinca je svećeništvo 25
Sjemeništarac u Germanicum-u u Rimu 26
Svećeničko ređenje 27
Crkva i Hrvatski Narod nakon Prvog Svjetskog Rata 29
Početak svećeničkog djelovanja 29
Karitativna djelatnost 30
Stepinac u teškim situacijama po nadbiskupiji 31
Četvrto poglavlje 33
Koadjutor zagrebačkog nadbiskupa 33
Zagrebačka nadbiskupija 33
Stepinac Bauerov koadjutor 35
Mons. Stepinac i Katolička Akcija 41
Izgradnja novih crkava u Zagrebu 42
Jedan Hrvat, mučenik u Jeruzalemu 42
Političke teškoće 44
Svjedočanstvo Mons. Stepinca piscu Ernest-u Pezet-u 46
Odbačen konkordat 48

Prostačka i bezočna laž! 50
Peto poglavlje 51
Mons. Stepinac, zagrebački nadbiskup 51
Mons. Stepinac nasljeđuje nadbiskupa Bauer-a 51
Novi nadbiskup i njegovi svećenici 51
Nadbiskup i vjernici 53
Mons. Stepinac i iseljeni Hrvati 54
Trinaest stoljeća katolicizma kod Hrvata 55
Program Svete Hrvatske Godine 56
Mons. Stepinac i katolički tisak 59
Branitelj obitelji 60
Mons. Stepinac i Euharistija 61
Marijanski kult 62
Mons. Stepinac kao propovjednik 63
Dobri pastir 65
Nadbiskup i redovničke zajednice 65
Šesto poglavlje 67
U metežu Drugog Svjetskog Rata 67
Početak II. svjetskog rata 67
Odnosi sa Svetom Stolicom 68
Mons. Stepinac, branitelj ljudskih prava 68
Karitativna djelatnost nadbiskupa Stepinca 69
Pomoć pravoslavcima, Židovima i Slovencima 69
Problem »prekrštavanja« 71
Pred nacizmom 71
Pred komunizmom 73
Ostanimo mudri 74
Mons. Stepinac u Rimu, ad limina 76
Uvjeti tajnog mira 77
I kod stvaranja Nezavisne Države Hrvatske: Mir 82
Je li što dobro učinjeno u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj? .. 85
Manjkavosti u upravi nove države 86
Propovjed pred katedralom u Zagrebu 31. listopada 1943. 89
Stepinac prema Srbima i Židovima 95
Pravoslavni Mitropolita svjedoči za Stepinca 96
Zahvalio mi što sam učinio za Srbe 97
Kardinal Alojzije Stepinac 98
Kardinal Stepinac i »Srbokomunizam« 99
Pastirsko Pismo hrvatskih biskupa od 24. ožujka 1945. .. 105
Sedmo poglavlje 109
Mons. Stepinac u Titovoj Jugoslaviji 109
Svršetak Drugog Svjetskog Rata 109
Prvo zatvaranje nadbiskupa Stepinca 111
Titov susret s predstavnicima Crkve 112

Susret Tito i Stepinac 113
Pod grožnjama 114
Stepinčeva okružnica vjernicima i svećenicima 116
Odlazak apostolskog vizitatora 116
Susret Stepinca s Bakarićem 117
Pismo Biskupske Konferencije Titu 118
Pastirsko Pismo 119
Odjek Pastirskog Pisma 132
Intervencija Svete Stolice – Pape 132
Napad na Mons. Stepinca u Zaprešiću 132
Nove grožnje protiv nadbiskupa Stepinca 133
Okružno Pismo kleru 136
Zastrašivanje 136
Proglašenje Republike Jugoslavije 137
Stranim novinarima se serviraju laži 137
Dolazak Papina predstavnika, Mons. Hurly-a 138
Razbijanje kipa Majke Božje 138
Osmo poglavlje 141
Stepinac pred sudom 141
»Narodni sudovi« 141
Svjedočanstvo jednog utamničenika 141
Mons. Stepinac utamničen 142
Napadi prije suđenja 148
Kako su se pripremala lažna svjedočanstva protiv nadbiskupa 149
Nadbiskup pred sudom 151
Suđenje se odvija u znaku prisile 153
Nadbiskupov govor na sudu 155
Izjave svjedoka 163
Govor Dra Ive Politea 164
Govor Dra Matka Katičića 207
Nakon obrane 211
Osuda nadbiskupa Stepinca 211
Reagiranje iz svijeta 213
Deveto poglavlje 217
Stepinac u zatvoru i zatočenju 217
Zatočeništvo u Krašiću 221
Pokušaj kidanja veze s Rimom 224
Mons. Stepinac imenovan kardinalom 226
Deseto poglavlje 235
U sutonu života 235
Narušeno zdravlje 235
Zabrinutost za nasljednika 237
Posljednja bitka 237
Kardinalova sveta smrt 251

Nakon smrti 253
Pripreme za pogreb 255
Zagrebačka katedrala – Stepinčev slavni grob 260
Jedanaesto poglavlje 263
Odjeci nakon smrti 263
Izvanredni sveopći izrazi sućuti i suosjećanja 266
Dvanaesto poglavlje 271
Nekoliko svjedočanstava 271
François Mauriac, član Franc. Akademije 271
Dr. Stjepan Lacković 271
Godišnjica smrti Kardinala Alojzija Stepinca 271
Završetak 275
Svjedočanstva širom Crkve 277
Dodatak 278
Obljetnica smrti Alojzija Kardinala Stepinca 278
Izjava Franje Kardinala Šepera 278
Riječ dr. Ratka Perića rektora Hrvatskog papinskog zavoda 291
Izjava sabora biskupske konferencije Jugoslavije 294
Literatura 297
Sadržaj 301

Mogao bi tko pomisliti da se ovom knjigom želi braniti Kardinala Alojzija Stepinca. Ne, nipošto! Njega ne treba nitko i nikakva knjiga braniti.

Ovim se zapravo želi poseći u Njegov život, proniknuti njegove misli, osjećaje i želje, njegove strepnje i nastojanja, kako bismo se najistinskije uživjeli u svojstvenim prilikama Njegova života i rada. To će nas voditi k povijesnoj istini koja je jedina njegova obrana.

Čitajući stranicu po stranicu sve jasnije će pred nama izranjati lik iskonskog čovjekoljupca, neustrašivog branitelja ljudskih prava. I danas snažno odzvanjaju njegove riječi iz 1943.: *»Svaki, bez obzira na rasu ili narodnost, ili bez obzira na druge razlike, nosi u sebi pečat, obilježje Boga Stvoritelja i ima svoja vlastita prava, u koja nitko ne smije dirati, ograničavati ih silom«*. Malo je tko tako u to vrijeme u porobljenoj Europi javno govorio.

Kao neumorni borac za kršćanske vrednote poziva još 1941.: *»Nastojte nasljedovati Kristovu plemenitost, ljubav prema bližnjemu, borite se protiv mržnje, koja zagušuje svijet. Neka vaši principi djelatnosti ne budu u mržnji nego u ljubavi, da društvo raste ljudskije«*.

Njegov glas blagotvorno odzvanja i danas, kad smo svjedoci tolikih nemira, podjela i mržnje: *»Koje li sreće, kad bi svi ljudi širom zemaljske kugle ugasili već jednom vatru mržnje, što bukti u njihovim grudima, i zapalili opet u svojim srcima svetu vatru ljubavi, koja izbija iz Božjeg bića...«*.